

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ÇAĞDAŞ TÜRKÇE TEFSİRLERDE ZÜMER SURESİ'NE YAKLAŞIMLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Şükran KOÇAK

Tez Danışmanı
Prof. Dr. İdris ŞENGÜL

Ankara- 2010

JÜRİ İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Şükran Koçak tarafından hazırlanan Çağdaş Türkçe Tefsirlerde Zümer Suresi'ne Yaklaşımlar başlıklı bu çalışma 31/05/2010 tarihinde savunma sınavı sonucunda oy birliği ile jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim/ Tefsir dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

[İmza]

.....

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

ÖNSÖZ

Tefsir ilmi, İslâm dininin temel kaynağı ve inanların kutsal kitabı olan, Kur’ân-ı Kerîm’i daha iyi anlamayı ve anlatmayı hedef edinen bir ilimdir. Nitekim Tefsir İlminin tarihi, ilk inen ayetlerle başlamış ve Kur’ân, Hz. Peygamber’in söz ve fiilleriyle insanlığa en güzel şekilde açıklanmıştır. Hz. Peygamber ile başlayan bu süreç, O’nun dönemine yetişmiş ve O’ndan bire bir Kur’ân eğitimi almış olan sahabe döneminde ve tabiin dediğimiz sahabeden sonraki kuşakta da devam etmiştir. İslam coğrafyası genişledikçe Kur’ân’ı anlama ve açıklama çabaları da daha geniş bir alana yayılmış ve hız kazanmıştır.

Ülkemizde bu süreç, Osmanlı döneminde, daha çok şerh ve haşiye şeklinde devam etmiştir. Bazı nedenlerden dolayı, Cumhuriyetin ilanından itibaren yarım asır kadar süren bir durgunluk döneminden sonra, tefsir sahasında gerek müstakil olarak Kur’ân hakkında, gerekse sûre bazında veya baştan sona Kur’ân-ı Kerîm’i tefsir eden pek çok sayıda eser telif edilmiştir.

Nitekim çalışmamızın temel kaynakçasını oluşturan eserler, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geline süreçte kaleme alınmış eserlerdir. Biz çalışmamızda, günümüze ve kültürümüze en yakın eserler olarak, bu eserlerden hareketle Zümer suresini işleyeceğiz. Bu sûreyi konu olarak seçmemizdeki amacımız ise, surenin ana konusunun, İslâm’ın ve bütün ilahî dinlerin temel konusu olan, “Tevhid” konusu olmasıdır. İnanç bazında böyle olduğu gibi, Zümer suresi; bir müslüman olarak Allah inancımızda, farkında olmadan girmiş ve tevhidin zıddı olan “şirk” emarelerinin olup olmadığını anlamak ve en doğru manada nasıl Allah’a iman edileceğini ortaya koymak açısından da temel bir suredir. Bu asıl amacın yanında, bu mübarek surenin ecel, şefaât, inanan ve inanmayan insanların özellikleri ve ahiretteki sonları gibi geniş bir konu yelpazesine sahip olması da Zümer Sûresi’nin daha iyi anlaşılması için yapılacak bir çalışmaya, büyük bir hissî teşvik olmuştur.

Çalışmamızın, planlanmasından içeriğinin oluşturulmasına kadar, düzeltmeleriyle ve yönlendirmeleriyle yol gösteren sayın danışman hocam Prof. Dr. İdris Şengül Bey'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca âcizane, bu çalışmam, bugünlere gelmemde ve bu eğitim üzerinde yetişmemde, maddi manevi en büyük desteğim olan ve "Her nefis ölümü tadacaktır" ayetinin tecellisiyle yakın bir zaman önce ebedi âleme uğurlamış olduğum ve yüreğimde yeri hep başköşe olan ve olacak çok değerli annem Fadime Hanım'a ithafımdır...

Şükran KOÇAK
2010 Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

TEFSİR İLMİ VE ÇAĞDAŞ MÜFESSİRLER

1.1. Tefsir İlmî Hakkında Genel Bilgiler.....	1
2.1. Çağdaş Müfessirler ve Tefsirleri.....	7
2.1. Mehmet Vehbi, Hulasatu'l Beyan fi Tefsiri'l Kur'an	
2.2. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili	
2.3. Şemseddin Yeşil, Füyûzat	
2.4. Ömer Nasuhi Bilmen, Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri	
2.5. Hasan Tahsin Emiroğlu, Esbab-ı Nüzul (Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri)	
2.6. Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri	
2.7. Ali Arslan, Büyük Kur'an Tefsiri	
2.8. Celal Yıldırım, İlimin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri	
2.9. Mahmut Toptaş, Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri	
2.10. Şaban Piriş, Kur'an Okulu (Cüz Cüz Kur'an'ı Kerim Meâl ve Tefsiri)	
2.11. Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu, Kur'an-ı Kerim Meâl ve Tefsiri	
2.12. Mahmut Ustaosmanoğlu, Ruhu'l Furkan	
2.13. . Bayraktar Bayraklı, Yeni bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri	
2.14. D.İ.B, Kur'an Yolu	
2.15. Prof. Dr M. Zeki Duman, Beyânu'l- Hak (Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)	

İKİNCİ BÖLÜM

ZÜMER SURESİ

2.1. Genel Olarak Zümer Suresi.....	19
2.2. Sureye “Zümer” İsminin Verilmesinin Nedeni	21
2.3 Surenin Önemi.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZÜMER SURESİ’NİN ARAPÇA METNİ VE TÜRKÇE MEALİ

3.1. Zümer Suresi’nin Orjinal Metni.....	24
3.2. Zümer Suresi’nin Türkçe Anlamı.....	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZÜMER SURESİ’NDE TEMEL KONULAR

4.1. Zümer Suresi’nin İhtiva Ettiği Konular ve Getirilen Yorumlar

4.1.1. Tevhid.....	43
4.1.2. Allah’ın Sıfatları.....	68
4.1.3. Kur’an.....	80
4.1.4. Tabii Olaylar ve İnsanın Yaratılışı.....	84
4.1.5. İman ve İnkâr.....	91
4.1.6. İbadet Hayatı.....	94
4.1.7. Rızık.....	96
4.1.8. Ecel.....	98
4.1.9. Tövbe.....	105
4.1.10. Hesap.....	111
4.1.11. Şefaât.....	116

4.1.12. Nimeti İnkâr ve Sonucu.....	119
4.1.13. Cennet ve Cehennem Gidecek Grupların Özellikleri ve Ahiretteki Halleri	
4.1.13.1. Cehennem Ehli.....	123
4.1.13.2. Cennet Ehli.....	145
4.1.14. Kıyamet ve Ahiret Sahneleri.....	160
4.1.15. İlahi Adaletin Tecellisi.....	165
4.1.16. İlahi Adaletin Gerçekleşmesinden Sonraki Ahiret Tablosu.....	165
4.2. Zümer Suresi'nde Emirler ve Yasaklar.....	172
4.3 Zümer Suresi'nden Çıkarılabilecek Temel İlkeler	
4.3.1. Tevhid İle İlgili ilkeler.....	174
4.3.2. Ahiret ile İlgili İlkeler	175
4.3.3. Akıl, Düşünce, Bilgi, Takva ve Gönül İle İlgili İlkeler	177
4.3.4. Kitap ve Peygamberlikle İlgili İlkeler.....	178
4.3.5. Genel İlkeler.....	179
4.4 Zümer Suresi İle İlgili Yorumların Değerlendirilmesi.....	181
SONUÇ.....	191
KAYNAKÇA.....	194
ÖZET.....	195
ABSTRACT.....	196

KISALTMALAR

age: adı geçen eser

bkz: bakınız

c. : cilt

D.İ.B : Diyanet İşleri Başkanlığı

Hz. : Hazreti

s. : sayfa

s.a.v: sallallahu aleyhi vesellem

trs. : tarihsiz

Üniv. : Üniversitesi

T.D.V : Türkiye Diyanet Vakfı

Yay. : Yayınevi

GİRİŞ

Zümer suresi, kısa bir sure olmasına rağmen, tevhid ile ilgili getirdiği prensiplerden, insan psikolojisinin tahliline kadar birçok konuya, özlü bir şekilde yer vermiş olması nedeniyle önemli bir suredir. Bu nedenle surenin önemi ortaya koymak amacıyla çağdaş Türkçe tefsirler çerçevesinde Zümer Suresi'ne getirilen yorumları inceledik ve bu yorumların bir değerlendirmesini yaptık.

“Çağdaş Türkçe Tefsirlerde Zümer Suresi'ne Yaklaşımlar” isimli tezimizi giriş ve dört bölümden oluşturduk.

Birinci bölümde; “Tefsir İlmi ve Çağdaş Müfessirler” kısaca ele aldık. Zümer suresinin daha iyi anlaşılması ve böylece çalışmanın hedefine ulaşması açısından, Tefsir İlminin ve çalışmamızın temel kaynaklarını oluşturan eserler ve bu eserlerin yazarları hakkında temel bilgilere yer verdik.

İkinci bölümde; genel olarak Zümer Suresi'ni, sureye niçin “Zümer” isminin verildiğini ve surenin önemini ele aldık.

Üçüncü bölümde; ön bir bilgi olarak, surenin okuyucunun zihninde yerleşmesi ve okuyucunun, sureyi bir bütün olarak görmesi açısından; surenin hem orijinal (Arapça) metnini hem de Türkçe anlamını verdik.

Çalışmamızın ana konusuna ayrılan dördüncü ve son bölümde ise, “Zümer Suresi'nin İhtiva Ettiği Konular ve Getirilen Yorumlar” başlığı altında; Zümer Suresi'ne getirilen yorumları, ayetlerin içeriğine göre; “Tevhid, Allah'ın Sıfatları, Kur'an, Tabii Olaylar ve İnsanın Yaratılışı, İman ve İnkâr, İbadet Hayatı, Rızık, Ecel, Tövbe, Hesap, Şefaât, Nimeti İnkâr ve Sonucu, Cennet ve Cehenneme Gidecek Olan Grupların Özellikleri ve Ahiretteki Halleri, Kıyamet ve Ahiret Sahneleri, İlâhi Adaletin Tecellisi ve İlâhi Adaletin

Gerçekleşmesinden Sonraki Ahiret Tablosu” başlıkları altında inceledik. Ayrıca diğer alt başlıklar olarak, Zümer Suresi’ndeki emirleri ve yasakları, sureden çıkarılabilecek temel ilkeleri ele aldık ve son olarak, Zümer Suresi ile ilgili yorumların bir değerlendirilmesini yaptık.

Çalışmamızın kapsam ve sınırlılıklarını kısaca ortaya koyduktan sonra bu çalışmamızda izlediğimiz metodu şöyle özetleyebiliriz; Konumuzu çağdaş Türkçe Tefsirler çerçevesinde ele alacağımız için, ilk iş olarak kaynakçamızın araştırmasını yaptık ve kaynakçamızı oluşturduk. Daha sonra her bir ayet hakkında, ulaşabildiğimiz tefsirlerdeki yorumları tek tek inceleyip bir kompozisyon haline getirdik. Bunu yaparken de, çalışmamızın başlığına uygun olması ve son bölümde bu yorumların bir değerlendirmesini yapacağımız için, bu metinlere, kendimize ait ciddi bir ilave yapmadık. Sonuç kısmına geçmeden önce, Zümer Suresi ile ilgili yorumların bir değerlendirmesini yaparak çalışmamızın daha faydalı olacağını düşündük. Sonuç, kaynakça ve özet kısımlarıyla da çalışmamızı tamamladık.

İslam’ın ve diğer tüm ilahi dinlerin çıkış noktası olan “tevhid” konusunun, surenin ana konusu olması ve surede ecel, şefaath gibi daha birçok konuya değinilmiş olması açısından, Zümer Suresi’nin etraflica ele alınmasının, Kur’an’ın daha iyi anlaşılması için yapılan tefsir çalışmalarına, küçük de olsa, bir katkı sağlayacağına inanıyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEFSİR İLMİ VE ÇAĞDAŞ MÜFESSİRLER

1.1. Tefsir İlmî Hakkında Genel Bilgiler

Tefsir ilmiyle ilgili genel bilgileri vermeden önce, Tefsir ilminin ana kaynağı ve çıkış noktası olan Kur'an-ı Kerim hakkında kısaca bilgi vermenin uygun olacağını düşündük. Nitekim Kur'an-ı Kerim, kendisi, kendisini şöyle tanıtıyor;

“Elif-lâm-mîm. Bu o kitaptır ki, kendisinde (Allah katından gönderilmiş olduğunda) hiç şüphe yoktur.(O) takva sahipleri için doğru yolun tâ kendisidir.” (Bakara, 2/1- 2)¹

Ayet-i kerimeden açıkça anlaşıldığı üzere, Kur'an-ı Kerim, şeksiz şüphesiz Allah katından gönderilmiş ve “takva sahipleri” diye ifade edilen, Allah’a karşı sorumluluklarının bilincinde olan, O’na karşı gelmekten azami ölçüde sakınan, gerçek ve samimi iman ve amel sahibi kimseler için yol gösterici bir kitaptır.

Kaynaklarda geçen en özlü ve klasik tarifi ise şudur; Cebrail vasıtasıyla, Hz. Peygamber’e vahiy yolu ile indirilmiş, Mushaflarda yazılmış, tevatürle nakledilmiş, tilavetiyle taabbüd olunan, kendine has özellikleri ihtiva eden Allah Kelamı’dır.²

Kaynaklarda geçtiği üzere, ilk vahiy geldiğinde Hz. Peygamber kırk yaşlarında idi (M; 610). Bakara suresi 185. ayetten³ anlaşıldığı üzere, Kur’ân-ı Kerîm Ramazan ayında nâzil olmuştur. Dûhan Sûresi’nin 3. ayetinde⁴ ise Kur’an’ın mübarek bir gecede indirildiği bildirilmektedir. Kadir sûresinin 1.

¹İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, D.İ.B Yay., Ankara, 1988, 1/9

² Cerrahoğlu, age, s.9

³ “Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kuran’ın indirildiği aydır...”Bkz: Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur’an-ı Kerim Meali, Ankara,2009, Bakara, 2/185

⁴ “Muhakkak biz onu mübarek bir gecede indirdik...”

ayetinde⁵ , açık bir şekilde beyan edilmiştir ki bu gece ‘Kadir Gecesi’dir. O halde Kur’an, miladî 610 yılında, Hz. Peygamber kırk yaşlarındayken, Ramazan ayının içinde olan Kadir Gecesi’nde* indirilmiştir.⁶

Bu noktada bir hususu daha açıklamayı uygun görüyoruz;

Hz. Peygamber vahiy geldiğinde okuma-yazma bilmiyordu. Nitekim ilk ayetler indiğinde ⁷ Cebraîl (a.s) ‘in üç kere “Oku” demesi ve Hz. Peygamber’inde her seferinde “ Ben okuma bilmem” diye cevap vermesi, bunun en açık delilidir.Ayrıca Yüce Allah, Ankebût suresinde bu konuyu net bir şekilde açıklamıştır: “Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtila uyanlar kuşku duyardı” ⁸

Hz. Peygamber Kur’an’da da haber verildiği üzere ne bir şey okumuş, ne bir şey yazmış, ne bir okula devam etmiş ve ne de bir öğretmenden bir şey öğrenmişti. O, ancak yaratılıştaki selameti, nezaketi ve temizliği muhafaza etmişti.

Peygamber Efendimizin böyle, okumaktan ve yazmaktan uzak olması hikmet gereği idi. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v) Efendimiz, bütün âlemin yegâne bir hakikat muallimi olacaktı. Bütün bir kâinatın hocası olacak böyle bir muallimin, başkalarından feyiz almış olması elbette uygun değildi. Nitekim Hz. Peygamber’in, böyle “ümmi” olduğu halde sonradan birden bire en büyük ilmi hakikatlere muttali olması, kendisinin peygamberliğini ispat için en açık bir delil olacaktı. ⁹ Buna rağmen dönemin insanları, Kur’an’da da bildirildiği üzere “ Kur’an’ Muhammed’in uydurmasıdır” diyecek kadar cahilce iftira atmaktan geri durmadılar. Demek ki, Hz. Peygamber okuma yazma biliyor olsaydı, daha ne

⁵ “Muhakkak ki biz onu kadir gecesinde indirdik.”

* Fakat bu gecenin Ramazan gecelerinden hangisi olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

⁶ Cerrahoğlu, age., s.9

⁷ “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılanmıl yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini belleten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.” Alak, 96/1- 5

⁸ Ankebut, 29/48

⁹ Ömer Nasûhî Bilmen, Tefsir Tarihi, D.İ.B Yay. Ankara, 1955, 1. Kısım/13

büyük ve cahilce iftiralar atarlardı. Hz. Peygamber'in ümmi olmasının bir hikmeti daha böylece ortaya çıkmış oluyor.

İşte bu hikmetlere binaen, Hz. Peygamber'in üzerinde Cenab-ı Hakk'tan başkasının talim ve terbiye hakkı geçmemiştir.¹⁰

Ayrıca Resul-i Ekrem Efendimiz, vahiy nazil oldukça ayetleri unutmamak için acele ederek Cebrail'le birlikte okumak isterdi. Ancak bir ayet-i kerime ile bundan men edildi. Bu suretle de Kur'an'ın bir mucize olduğu bir kez daha teyit edilmiş oldu.¹¹

Kur'an-ı Kerim'le ilgili bu genel açıklamadan sonra tefsir ilmiyle ilgili olarak konumuzun daha iyi anlaşılması açısından şu bilgilere yer veriyoruz;

“Tefsir” kelimesi “fesr” veya taklib tarikiyle “sefr” köklerinden “tef’il” vezninde bir mastardır. Fesr, “beyan etmek, keşfetmek, izhar etmek ve üzeri kapalı bir şeyi açmak” gibi manalarda kullanılmaktadır.¹²

İstilah olarak tefsir kelimesi; müşkil olan lafızdan murad edilen şeyi keşfetmektir” diye tarif edilir. Fakat bu istilahî manayı açarsak diyebiliriz ki; hakiki tefsir, Allah ve Resulü'nün beyanı ile yapılandır yani tevkîfî olandır¹³

Günümüzde ise bu kelimenin anlamı oldukça genişlemiş ve “ Kur'an'ı daha iyi anlamak ve açıklamak için yapılan yorumları” ifade eder olmuştur. Nitekim bu ilimle uğraşanlara da müfessir (tefsir eden, açıklayan) denilmiştir.

Tefsir ilminin konusu ve amacına gelince;

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı üzere Tefsir ilminin konusu; Allah Teâlâ'nın kelâmıdır. Kur'an-ı Kerim'dir. Amacı ise, insanların dini ihtiyaçlarına

¹⁰ Bilmen, age., s.13

¹¹ Bilmen, age, s.15

¹² Cerrahoğlu, age., s.17

¹³ Cerrahoğlu, age., s.18

cevap vererek, gerçek ve ebedi olan mutluluğu kazanmalarına yardımcı olmaktır. Çünkü insanlığın kurtuluş rehberi ancak Kur'an-ı Kerim'dir. Bu rehberden hakkı ile istifade etmek insanlık için hayatî bir amaçtır. Bu amaca ise, Tefsir İlmi ile ulaşılır. Nitekim tefsir yoluyla Kur'an'ı Kerim'in birçok hakikatleri güzelce ve kolayca anlaşılır, ilahi hükümler daha güzel yerine getirilir. İnsanların, dinî, ahlakî ve sosyal birçok konudaki ihtiyaçlarına doğru ve uygun çözümler bulunur. Böylece insanlar için iki dünya refahını ve mutluluğunu elde etmenin yolu kolaylaşır.¹⁴

Tefsir ilminin tarihçesine baktığımızda da şu bilgilere ulaşıyoruz;

Kur'an'ın ilk müfessiri, hiç şüphesiz, vahyin ilk muhatabı olan ve Kur'an'ı tebliğ görevi kendinse verilen Hz. Peygamber'dir. Bir ayetin başka bir ayeti açıklama durumu müstesna – ki bu ayetleri yine, Hz. Peygamber tebliğ ediyor ve açıklıyordu- Kur'an ayetlerini; gerek kendisine sorulan sorulara cevap olarak ve gerekse Kur'an'da kapalı olan beyanların izahını yaparak açıklayan; Hz. Peygamber'in sözleri, fiilleri ve takrirleriydi. Örnek olarak; Hz. Peygamber'in namaz vakitlerini, rekâtların sayısını, zekâtın miktarını, vaktini ve çeşitlerini, oruç ibadetini ve haccın gereklerini açıklaması gibi.

Hz. Peygamber Kur'an'a tâbi olmada, Kur'an'ın emirlerini uygulamada, kendisine uyulacak en iyi kimse idi. Şüphesiz ki; Hz. Peygamber, sahabeye Kur'an'ın manalarını ve amacını, yolculukta ve ikamette, savaşta ve barışta, gazvede ve cihatta ve her yerde açıklamış olduğundan O'nun bu açıklamaları tefsir hareketinde en mühim kaynak olmuştur. Nitekim Hz. Peygamber'in eşi ve müminlerin bilge annesi Hz. Aişe'nin “ O'nun ahlakı Kur'an'dı” sözü O'nun tefsirine olan ihtiyacı göstermektedir. Bu da demektir ki, hangi tefsir olursa olsun O'nun tefsirinden müstağni kalamaz.¹⁵ Bu noktada Hz. Peygamber'in tefsir örneklerini çıkartmak için müracaat edeceğimiz ilk kaynak hadis mecmuaları olacaktır. Bu mecmualarda, Hz. Peygamber'in tefsiri, tefsir kitaplarına nazaran daha azdır. Bu da onları toplayanların, usullerine göre cerh ve ta'dile tâbi

¹⁴ Bilmen, age., s.104

¹⁵ Cerrahoğlu, age., s.67-68

tutulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta bazı tefsir kitaplarında zayıf ve kasıtlı olarak yer verilmiş haberler çoktur. Bu durum karşısında Hz. Peygamber'in tefsirinden örnekler elde etmek için başvurabileceğimiz en iyi ve güvenilir kaynaklar, ilk muteber hadis mecmuaları olacaktır.

Tefsir hareketiyle ilgili Sahabe'nin durumuna gelince, İslam'ın ilk günlerinde, sahabenin, Kur'an tefsiri hakkında iki gruba ayrıldığını görmekteyiz. Bir kısım sahabe Kur'an hakkında söz söylemekten çekinirken (Hz. Peygamber'den rivayet edilen şu haberde “ Bir kimse Kur'an hakkında bilmeden ilimsiz olarak konuşsa ateşten oturacak yerine hazırlansın” buyurmuştur. Bu konuda pek çok rivayet vardır. Bu haberdeki re'y meselesi iyi anlaşılmadığı için, bu işin neticesi olabilecek tehditten korkmuşlar ve bu korku Tabiiler tabakasını aşp daha sonraki nesillere kadar ulaşmıştır. Ya da Hz. Peygamber'in sohbetinde bulunup O'ndan ilim almış olan sahabe, tefsirde hata yaparız korkusu ile konuşmak istememişlerdir. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Abdullah bin Ömer gibi seçkin sahabeler tefsirden çekinmişlerdir.¹⁶⁾ diğerleri ise onu tefsir ediyorlardı. Mesela, Abdullah bin Mesud ve Abdullah bin Abbas gibi müfessir sahabeler, sureleri okuyor ve tefsir ediyorlardı Tefsir ilminde meşhur olan bu iki sahabenin, ilk devirlerde, bildikleri hususlarda konuştuklarını ve tefsirde ihtiyatlı davrandıklarını görmekteyiz.¹⁷⁾ Nitekim ilk devirde sahabe bildiklerini söylemiş, bilmedikleri hususlarda “bilgimiz yoktur” demekten çekinmemişlerdir.¹⁸⁾

Netice olarak diyebiliriz ki; İslam'ın ilk asırlarında Kur'an' tefsiri denilince, Allah'ın, Hz. Peygamber'in ve Sahabenin Kur'an'ı açıklaması akla gelecektir. Bundan dolayı ilk devirlerdeki müfessirler, eserlerinde “tefsir” lafzından ziyade “te'vil”* kelimesini kullanmışlardır. Bunun sebebi sözlerinin, kesinlik ifade etmemesi ve aynı zamanda tevazularını ifade etmektir. Mesela İbn Kuteybe

¹⁶⁾ Bilmen, age.,, s.22

¹⁷⁾ Bilmen, age., s.24

¹⁸⁾ Bilmen, age.,, s.25

* Tev'il: Zahirî mutabık olan manayı iki ihtimalden birine reddetmektir. Daha açık ifadeyle te'vil: ayetin muhtemel olan manalardan birine döndürülmesidir. Bkz. Cerrahoğlu, age., s.19, Bilmen, age., s.98, Veli Kayhan, Kur'an'ı Tefsirde Usûl ve Gerekli İlimler, Kurav Yay. Bursa, 2007, s.140

eserine,” Te’vilu Müşkili’i Kur’an”, Taberi, “ Camiu’l Beyan an Te’vili âyi’l Kur’an”, Maturidi ise, “Te’vilat’ul Kur’an” ismini vermişlerdir.¹⁹

İlk dönemlerde yalnızca şifahî olarak yapılan, Kur’an’daki garip kelimelerin açıklanmasından ibaret olan tefsir çalışmaları, hicri III. asrın sonlarına doğru tekâmüle ulaşmış, Kur’an’ın tamamını kapsayan tefsirler telif edilmeye başlanmıştır. Bu şekilde tedvin dönemine girildikten sonra, şifahi olarak nakledilen rivayetler derlenmiş, bir müddet sonra mezheplerin ortaya çıkması ile dirayet tefsiri gelişmeye başlamıştır. Hicri V. asra kadar ilerleyen Tefsir İlmi, bir müddet sonra duraklamış, müfessirler yeni ürünler yerine öncekileri taklit ve şerhlerle yetinmişler ve kendi mezheplerinin üstünlüğünü savunma gayreti içine girerek pratik hayatın sorunlarına çözüm bulmaktan çok, halkı ilgilendirmeyen konular üzerinde tartışmışlardır. Tefsirin içinde bulunduğu bu durum uzun süre devam etmiş ve içinde bulunduğumuz çağa gelinmiştir.²⁰

Ülkemizde de Osmanlı döneminde daha çok, şerh ve haşiyelerden ibaret olan tefsir çalışmaları, Cumhuriyetin ilanından sonra dinî eğitim veren okulların kapatılması nedeniyle gelişememiş ve bu durgunluk yarım asır devam etmiştir. Bu okulların tekrar açılmasından sonra ülkemizde tefsir sahasında, gerek müstakil olarak Kur’an hakkında, gerekse sûre bazında veya baştan sona Kur’ân-ı Kerîm’i tefsir eden pek çok sayıda eser verilmiştir. Özellikle son 25- 30 yıl içinde Kur’ân üzerinde yapılan çalışmalarda büyük artış dikkat çekmektedir.²¹ Tabi ki bunda İlahiyat fakültelerinin katkısı oldukça büyüktür. Çünkü bu fakültelerde gerek öğrenci düzeyinde gerekse ilim adamları düzeyinde yapılan ilmî çalışmalar ciddi sayılara ulaşmış ve ciddi bir birikim ortaya konmuştur.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki; tefsir hareketleri Hz. Peygamber döneminde başlamış ve günümüze kadar devam etmiş ve gelecekte de devam

¹⁹ Cerrahoğlu, age., s.26

²⁰ Süleyman Karacelil, Cumhuriyet Dönemi Tefsir Hareketleri, Marmara Üniv. Y.L Tezi, İstanbul, 2004, s.10-11

²¹ Karacelil, age., s.11

edecektir. Nitekim çalışmamızda, çağdaş Türkçe Tefsirler bazında, bu ilmi faaliyeti günümüz açısından da incelemiş olacağız.

Tefsir ilminin tarihi süreci ile ilgili bu bilgileri verdikten sonra ‘Tefsir Usûlü’ ile ilgili olarak tefsir çeşitleri hakkında vereceğimiz şu bilgilerin faydalı olacağını düşünüyoruz;

İki çeşit tefsir vardır;

Rivayet Tefsiri: Kur’an’ın yine Kur’an’la tefsiri yanında, Kur’an ayetlerinden Allah Teâlâ’nın maksudını beyan ve açıklama sadedinde, Resûlullah’dan (s.a.v), sahabeden ve tabiinden gelen nakil ve rivayet edilen bilgilerle yapılan tefsirdir. Fakat tefsirlerin birçoğunda yer almakla birlikte, bazı müfessirler tabilerden gelen nakilleri bunların arasında nakletmezler.

Dirayet Tefsiri: Müfessirin, sadece nakille kalmayıp; Arap dilinin inceliklerini, Arap şiirinden yararlanarak Arapça lafızları ve delalet tarzlarını, nüzul sebeplerini, nâsih ve mensuh ayetleri gibi, tefsir yapanın ihtiyaç duyduğu bilgileri edindikten sonra içtihadıyla Kur’an’ı tefsir etmesidir.²²

Nitekim çalışmamızın temel kaynakçasını oluşturan tefsir eserleri, ikinci kısımda mütalaa edilebilir.

1.2 Çağdaş Müfessirler ve Tefsirleri

1.2.1 Mehmet Vehbi, *Hulasatu’l Beyân fi Tefsiri’l Kur’an*

Mehmet Vehbi 1861 yılında Konya’da dünyaya gelmiştir. İstiklal mücadelesi sırasında T.B.M.M Hükümeti’nin üçüncü Şeriyye ve Evkâf vekilliğini yapmıştır. 15 ciltlik yazmış olduğu “Hulasatu’l Beyân fi Tefsiri’l Kur’an” adındaki tefsiriyle şöhret bulmuş değerli din âlimlerindendir.²³

²² Kayhan, age., s.136-137

²³ Mehmet Vehbi, “Hulâsat’ül Beyân Fî Tefsir’il Kur’an”, İstanbul, Üç Dal Neşriyat 1949, 1/11

Eserin telifi, 1915 yılında tamamlansa da maddi imkânsızlıklar nedeniyle ²⁴ 1922- 1923 yıllarında basılmıştır. Cumhuriyet döneminde telif edilen ilk tefsir olma özelliğine sahiptir.²⁵ Türkçe tefsirler içinde kapsamı oldukça geniş olan tefsirlerdendir. Ayetler tefsir edilirken derinliklerine kadar inilmiştir. Hulasalar nakledilerek tefsir noktasında bütün görüşler belirtilmiştir. Kazi Beyzâvi, Fahri Râzi, Hâzîn, Ebussuud Efendi, Ni'metullah Efendi, İbn Ceriri Taberi, Nisabûri, Sıddık Han gibi pek çok müfessirin, ayetleri tefsir edişlerindeki görüşleri nakledilmiştir. Ayetler toplu şekilde değil teker teker ele alınmış ve tefsiri yapılmıştır.²⁶

Müellif, 1949'da, 88 yaşındayken Konya'da vefat etmiştir. Kabri, Konya'da Ankara yolu üzerinde 'Musalla Kabristanı'ndadır.²⁷

1.2.2. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*

Elmalılı Hamdi Yazır, 1877'de Antalya'nın Elmalı kazasında dünyaya gelmiştir. Genç yaşta İstanbul'a gelerek ilim tahsiline devam eden müellif, eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunduktan sonra, Dâr'ül Hikmeti'l İslamiyye (Şeyhülislamığa bağlı Yüksek Müşavere Heyeti) üyeliği, daha sonrada bu kurumun başkanlığını yapmıştır. 1942 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.²⁸

T.B.M.M halkın, dinini öğrenebilmesi için bir tefsir yazılmasını kararlaştırmış ve bu karar Diyanet İşleri Başkanlığı'nca teklif olarak, Elmalılı Hamdi Yazır'a sunulmuştur.²⁹ Bu teklif üzerine telif edilen eser, Elmalılı Hamdi Yazır tarafından 1935–1939 yılları arasında İstanbul'da basılmıştır. Eser daha sonra birkaç baskı daha yapmıştır. Günümüz Türkçesi açısından dili oldukça ağır olan bu eser, halkın faydalanabilmesi için sadeleştirilmiştir. Eserin üç farklı

²⁴ Vehbi, age., 1/12

²⁵ Cerrahoğlu, age., s.12

²⁶ Vehbi, age., 1/12

²⁷ Vehbi, age., 1/11

²⁸ Karacelil, age., s.13

²⁹ Bkz: Karacelil, age., s.12, Zehra Davarcı, Hak Dini Kur'an Dili ve Kur'an Yolu Tefsirlerinde Kadının Sosyal Statüsü, Gazi Üniv. Y.L Tezi, Ankara, 2007, s.5

sadeleştirilmiş nüshası vardır. 1) Şûra ve Çelik yayınevinin ortak eseri olarak, Ali Bulaç başkanlığındaki 8 kişilik bir komisyon tarafından yapılan sadeleştirme. 2) İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli ve Abdullah Yücel'den oluşan dört kişilik bir komisyon tarafından 1992'de yapılan sadeleştirme. 3)Tefsiri, orijinal haliyle basan Eser Yayınevi tarafından yapılan sadeleştirme.³⁰

Elmalılı, döneminin gündeminde olan sosyo-ekonomik felsefî, ahlakî, dinî, hukukî, fikrî konulara ve problemlere yakından ilgilenişi açısından, kendin önceki müfessirlerden farklıdır. O, her ne kadar bazen Kur'an hakkında öncekilerin yaptığı yorumlar içinde takılıp kalsa da genellikle Kur'an'ı muhataplarıyla bütünleştirmeyi amaç edinmiştir. Kur'an'la şöyle veya böyle ilgili olarak yaşanan hayat içinde, özelde İslam dünyasını, genelde bütün insanlığı etkileyen her türlü düşünce ve akımı değerlendirmesini, kendi Kur'an anlayışına göre, tefsir anlayışının bir gereği saymıştır.³¹

1.2.3. Şemseddin Yeşil, *Füyûzat*

1905 yılında dünyaya gelen müellif, çocukluğundan itibaren edindiği dinî eğitimin yanı sıra İlâhiyat Fakültesinden de mezun oldu. İmamlık, hatiplik ve vaizlik görevlerinde bulundu. Uzun seneler Sultan Ahmet, Teşvikiye ve Dizdariye Camileri'nde vaaz etti. Ayrıca müellifin, yüze yakın telif edilmiş eseri vardır.

Şemseddin Yeşil tarafından kaleme alınan Füyûzat adlı eser, 1943 yılında yazılmaya başlanmıştır. Müellif 1943- 1945 yılları arasında vaaz ettiği cami cemaatine, Al-i İmran Suresi 92. ayete kadar hazırladığı tefsiri tabettirerek dağıtmıştır. Eser 1952'de tekrar kaleme alınmış, 1966'da 7 cilt olarak eserin basımı tamamlanmıştır. Müellif, eserinde Yusuf Suresi'ndeki bazı ayetler hariç bütün ayetlerin Türkçe transkripsiyonunu yapmıştır. Eserin dili günümüz Türkçesi'ne göre oldukça ağırdır.³²

³⁰ Karacelil, age., s.12-13

³¹ Davarcı, age., s.6

³² Karacelil, age., s.13

Şemseddin Yeşil, 1968'de İstanbul'da vefat etmiş, Zeytinburnu'nda Seyitnizam yolu, Silivrikapı karşısındaki mezarlığa defnedilmiştir.³³

1.2.4. Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri*

Ömer Nasuhi Bilmen, 1884 yılında Erzurum'un Salasor Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Değişik görevlerde bulunduktan sonra, 1943'te İstanbul Müftüsü olmuş, 1960'da Diyanet İşleri Başkanlığı'na tayin olmuştur. Müellifimiz 1971'de vefat etmiş ve Edirnekapı Sakızağacı Mezarlığı'na defnedilmiştir.³⁴

“Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri” adlı eser, Abdullah Beyzavi, Fahrudin Muhammed Razi, Ebussuud Efendi, Şeyh İsmail Hakkı, Şeyh Hatîb eş-Şirbînî, Hazin diye bilinen İbrahim Bağdadi, Şeyh Ni'metullahi Nehcuvani, Gazi Ebubekri Arabî, Aliyyûl Mehayimi ve Muhammed Mahmûd el-Hicazî gibi âlimlerin tefsirlerinden istifade edilerek yazılmıştır.³⁵ 1963–1966 yılları arasında İstanbul'da Bilmen yayınevi tarafından basılmıştır. İlk basıldığında 4 cilt olarak yayımlanan bu eser, sonraki baskılarda 8 cilt olarak yayımlanmıştır. Daha çok, ayetlerin kısaca tefsirinden ibaret olan eserin dili, günümüz Türkçesine göre biraz ağırdır. Sadrettin Gümüş ve Muhsin Demirci tarafından sadeleştirilen bu tefsir, İpek Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır.³⁶

1.2.5. Hasan Tahsin Emiroğlu, *Esbab-ı Nüzul (Kur'an Ayetlerinin İniş Sebepleri ve Tefsirleri)*

Kuran-ı Kerim ayetlerinin iniş sebeplerini geniş bir şekilde dünya da ilk kez kaleme alan, Konya eski Müftülerinden Hasan Tahsin Emiroğlu, , 1901'de

³³ Karacelil, age., s.13

³⁴ Karacelil, age., s.14

³⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, trs., 1/5

³⁶ Cerrahoğlu, age., s.14

Konya'nın Derbent ilçesi Olukca yaylasında dünyaya gelmiştir. 1962 yılında Konya Müftülüğü'ne, 1965 yılında Adana Müftülüğü'ne, 1967 yılında Ankara, Bala Müftülüğü'ne atanmış ve kendi isteği ile 1969 yılında emekli olmuştur.

Hasan Tahsin Emiroğlu, emekli olduktan sonra, İmam Hatip Okulu ve Yüksek İslam Enstitüsü'nde okuyan öğrencilere özel dersler vermiş, başta Kapı Camisi olmak üzere birçok camide vaaz etmiş ve doğup büyüdüğü Derbent'e giderek orada ki camide de her hafta vaaz yapmıştır. Hasan Tahsin Emiroğlu başta, Esbab-ı Nüzul adındaki 16 ciltlik eseri olmak üzere birçok esere imza atmıştır.

Müellif, 1988 hayata gözlerini kapatmış ve Derbent İlçesi'nde toprağa verilmiştir.

“Esbab-ı Nüzul” adlı eser, 1954- 1963 yılları arasında telif edilmiştir. Eser daha çok, ayetlerin iniş sebeplerini belirtmek için kaleme alınmış, sebab-i nüzûlü olmayan ayetler tefsire dâhil edilmemiştir. Bu haliyle 14 cilt olarak telif edilen esere sonradan, tefsir edilmeyen bu ayetlerin tefsiri sadedinde “Tetimme” adıyla iki cilt daha eklenmiştir.³⁷

Eserin yazılış usûlü ise şöyledir; Bir surenin sonunda iki sure arasındaki münasebet belirtilmiş, surenin başında varsa surenin umumu hakkındaki sebab-i nüzûl izah edilmiş ve sureye ait bilgiler yazılmış, sonra ayetlerin asıllarının kılışeleri yapılmış, Türkçe anlamları yazılmış, sebab-i nüzulleri dercedilmiş, daha sonra ayetlerin tefsir ve izahları ve en sonra da müellifin anlayış ve mütalaası ile netice veya özetler yapılmıştır.³⁸

1.2.6. Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*

³⁷ Karacelil, age., s.14

³⁸ Hasan Tahsin Emiroğlu, Esbab-ı Nüzul, Yenikitap Basımevi, Konya, 1965, 1/ XVII

1933 yılında Elazığ'ın Tadım köyünde dünyaya gelen Süleyman Ateş, farklı İlahiyat Fakültelerinde Tefsir kürsüsünde görevlerde bulunmuş, 1976- 1978 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı yapmıştır. Tefsir alanında yayımlanmış çok sayıda eseri vardır.³⁹

1973- 1988 yılları arasında telif edilen “Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri” adlı tefsir, öğrencilere verilen, tefsir ders notlarından derlenmiştir. Toplam 12 cilt olarak telif edilen eserin ilk cildi, 1982’de Ankara İlahiyat Fakültesi yayınları arasında çıkmıştır. Yeni Ufuklar Neşriyat tarafından 1988 yılında tekrar basılmaya başlanan eser, 1991 yılında tamamlanmıştır. Müellif, eserin başında tefsire giriş mahiyetinde 50 sayfa kadar “Tefsir İlmi” hakkında bilgi vermiştir. Eserin, İstanbul’da birkaç baskı yapılmıştır.⁴⁰

1.2.7. Ali Arslan, *Büyük Kur'an Tefsiri*

Müfessirimiz Ali Arslan, Tekirdağ Müftülüğü ve İstanbul merkez vaizliği görevlerinde bulunmuştur. Çok sayıda yayımlanmış tercüme ve telif eseri vardır.⁴¹

Büyük Kur'an Tefsir'i ise, 16 cilt olarak 1984 yılında Arslan yayınları tarafından İstanbul’da basılmıştır. Eserin 150 sayfalık mukaddimesinde tefsir usûlü ve tefsir tarihi hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.⁴²

1.2.8. Celal Yıldırım, *İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri*

Celal Yıldırım 1932’de Kulp’ta dünyaya gelmiştir. Değişik il ve ilçe Müftülüklerinde görev yapan müellifimiz, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Üyeliği görevinde bulunmuştur. Çok sayıda yayımlanmış eseri mevcuttur.⁴³

³⁹ Karacelil, age., s.14

⁴⁰ Karacelil, age., s.14

⁴¹ Karacelil, age., s.15

⁴² Karacelil, age., s.15

⁴³ Karacelil, age., s.15

Celal Yıldırım tarafından telif edilen tefsir ise, 1985- 1990 yılları arasında Anadolu yayınları tarafından İzmir’de yayımlanmıştır.14 cilt olan eserin son cildi, indeks olarak hazırlanmıştır.⁴⁴

1.2.9. Mahmut Toptaş, *Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri*

Mahmut Toptaş , 1947’de Karaman-Göcer Köyü’nde doğdu.1980 yılında Mersin’in Mut kazasına vaiz olarak atandı.1981 yılında girdiği, Haseki Eğitim Merkezi’nin Arapça bölümünden mezun olarak Balıkesir’in Edremit İlçesi’ne vaiz olarak atandı (1983). Bir müddet resmi görevini bırakan Toptaş,1995 yılında İstanbul merkez vaizliğine atandı.1999 yılında vaizlikten emekli oldu.

Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri adlı eser, şimdiye kadar alışık olduğumuz klasik tefsirlerden farklıdır. Bu tefsir, Mahmut Toptaş’ın İstanbul/ Cağaloğlu’nda, cemaat talebelerinin dört yıldan beri metodik olarak takip ettiği, Kur’an’ın çağımızın meselelerine dönük izahlarının kaleme alınmış şeklidir. Böylece günümüz Türkiye’sinde metot bakımından ilk orijinaliteyi teşkil etmektedir. Bu tefsirde, geçmiş müfessirlerin mütalaaları göz önünde tutulduğu gibi Kur’an’ın devrimize dönük yönü çok usta bir üslupla ele alınmıştır.⁴⁵

Müellifin metodu ise şöyledir; Önce, ayeti ayetle tefsir etmiştir. Sonra, sünnete müracaat ederek, Hz. Peygamber’in yorumları işlenmiştir. Ayetlerin iniş sebebinden yola çıkarak günümüzde o sebebe benzer olaylar göstermiştir. Eserde, ahkâm ayetlerinin tefsirinde, fıkıh kitaplarının açıklamalarına yer verilmiştir. Çağımızın hukuki sorunlarına dikkat çekilip İslam hukukunun üstünlüğü örnekleriyle açıklanmıştır. Atasözü haline gelmiş ayetlere dikkat çekilmiş, şairlerin şiirle tercüme ettiği ayetlerin tefsirinde şiirler aynen verilmiştir. Özlü sözlerden ve hikâyelerden yararlanılmıştır. Ayetlerin gerçek manaları verilirken bâtil sistemlere de cevap verilmiştir. Çağdaş müfessirlerden de istifade edilmiştir. Müellif,

⁴⁴ Karacelil, age., s.15

⁴⁵ Mahmut Toptaş, Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri, Cantaş Yay., İstanbul, 1993, 1/9

tefsirine, “Kur’an-ı Kerim Şifa Tefsiri” ismini vermesinin nedenini ise; “ hukukî, siyasal, ekonomik, ahlakî, ferdî, ailevî, yönetim, üretim, tüketim vs. hastalıklarımıza şifa olur inancı ile adını İsra Suresi’ nin 82. ayetinden ilham alarak “Şifa Tefsiri” diye isimlendirdim” diyerek açıklamıştır.⁴⁶

1.2.10. Şaban Piriş, *Kur’an Okulu (Cüz Cüz Kur’an’ı Kerim Meâl ve Tefsiri)*

1965’te Kayseri’nin Hisarcık Beldesi’nde dünyaya gelen Şaban Piriş, 1991’de Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldu. Aynı yıl Hanif Yayıncılık’ı kurdu ve “Kur’an Okulu” isimli Kur’an Tefsir Eğitimi eserini yayınlamaya başladı. Eser, tamamlandıktan sonra birkaç baskı yaptı.⁴⁷

Kur’an Okulu adlı tefsir, ortalama yüzer sayfalık 15 cilt ve bir de kılavuzdan oluşmaktadır. Müellif kılavuzda alfabetik konu fihristi ve bazı usûl bilgileri vermiştir. Eserin her cüz’ünde, iki kavramı inceleyen müellif, her bölümün sonunda oraya kadar öğrenilenleri sınama amaçlı testlere yer vermiştir. Eserin adı, “Cüz Cüz Kur’an’ı Kerim Meâl ve Tefsiri” olsa da bir tefsir kadar hacimli değildir. Her surenin sonunda “ Emir ve Yasaklar” başlığı altında ayetlerin özetlenmesi, esere özgü bir niteliktir.⁴⁸

1.2.11. Talat Koçyiğit ve İsmail Cerrahoğlu, *Kur’an-ı Kerim Meâl ve Tefsiri*

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi görevlilerinden Prof. Dr. Talat Koçyiğit ve Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu tarafından yazılan eserin ilk cildi 1984’te Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları arasında neşredilmiştir. Başlangıçta 6 cilt olarak telif edilmesi planlanan bu çalışmanın ikinci cildi sadece Talat Koçyiğit tarafından hazırlanmış ve 1990’da basılmıştır. Fakat çalışma devam ettirilmemiş

⁴⁶ Mahmut Toptaş, age., 1/15-17

⁴⁷ Karacelil, age., s.16

⁴⁸ Karacelil, age., s.15-16

ve diğer ciltler tamamlanmamıştır. Telif edilen bu 2 ciltte, Fatıha Suresi'nden Nisa Suresi 116. ayete kadar olan kısım yer almaktadır.⁴⁹ Eser, Talat Koçyiğit tarafından bugünlerde bitirilmek üzeredir.

1.2.12. Mahmut Ustaosmanoğlu, *Ruhu'l Furkan*

Mahmut Ustaosmanoğlu, 1929 yılında Trabzon'un Of İlçesi'nin Tavşanlı Köyü'nde doğdu. 10 yaşında hafızlığını tamamladı. 1951'de Ramazan ayı için Sivas'ın Divriği İlçesi'ne vaiz olarak gönderildi. 1954'te İstanbul'da Fatih İsmailağa Camii İmam Hatibliği'ne başladı. 1996'da aynı camiden emekli oldu. Ruhu'l-Furkan isimli tefsirini kaleme almaya başladı. Şu ana kadar 12. cildini tamamladı.

Mahmut Ustaosmanoğlu'nun başkanlığında bir heyet tarafından telif dilen eserin ilk cildi 1991'de Sıraç Yayınevi tarafından İstanbul'da basılmıştır. Eser her cüze bir cilt olacak şekilde telif edildiğinden bu şekilde tamamlanırsa en hacimli tefsir olacaktır.⁵⁰

1.2.13. Bayraktar Bayraklı, *Yeni bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*

1947 'de Rize'nin Güneyce Nahiyesi'nde doğan Bayraklı, ilkokulu ve hafızlığını köyünde tamamladı. 1968'de İstanbul İmam-Hatip Okulu'ndan, 1969'da İstanbul Eyüp Lisesi'nden, 1972'de İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden, 1977'de ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. 1972- 77 yılları arasında lise öğretmenliği yapan Bayraktar Bayraklı, 1983'de Yardımcı Doçent, 1986'da Doçent ve 1993'de Profesör oldu.

Bayraklı, kendi ifadesiyle tefsirdeki metodunu ve amacını şöyle açıklamıştır; “ Kur'an'ı yeni bir anlayışla yorumlarken, daha önce yapılan çalışmalara bakmayı ihmal etmedik. Yaşadığımız çağın özelliklerini göz önüne alarak, Kur'an sevdalılarını, özgün açıklamalarla yüz yüze getirmeyi amaçladık.

⁴⁹ Karacelil, age., s.16

⁵⁰ Karacelil, age., s.15-16

Kur'an'ı çağımızın problemleri üzerinde konuşturabilmek için - ki bu dönemin bilgi birikimine sahip olmak şarttır- elimizden geldiğince gayret gösterdik. Bunu da anlaşılır bir dille yazmaya özen gösterdik. Şüphesiz bu konuda bir takım eksikliklerimizin olacağı tabiidir. Bu tefsirde, eğitim ve öğretimin en önemli aracı olan “kitap” ve buna bağlı olarak “kitaplı” bir anlayışın yöntemleri öne çıkarılmaya çalışılmıştır. İster örgün, ister yaygın olsun insan hayatı eğitime ve öğretime dayanır. Bu tefsirde bu mantalite benimsenmiştir. Yeri geldikçe ilahî vurgudaki pedagojik yöntemler özellikle belirtilmeye çalışılmıştır. Yeni bir yaklaşımla Allah'ın kitabını yorumlamaya çalıştım. Elbette daha mükemmel yorumlar yapılacaktır. Bu tefsirle iyiyi ve doğruyu bulma gayreti içinde olanlara, sadece bir pencere açılmaya gayret edilmiştir. Ayrıca kavramların dünyasına girmeye ve oradan günümüz insanına ve onun sorunlarına ışık tutmaya çalıştım. Bu teşebbüsümüzle, insanların beyinlerine ve gönüllerine, Kur'an nurunu ulaştırmaya çalışma amacını güttük.”⁵¹

1.2.14. D.İ.B, *Kur'an Yolu*

Kur'an Yolu adlı tefsiri yazma görevi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca 1998 yılında Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş ve Prof. Dr. Mustafa Çağrıçı'ya verilmiştir. Tefsirin yazılma nedeni ise, eserin girişinde “toplumun çeşitli vesilelerle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek yeni bir Kur'an tefsiri hazırlatması talebi” olarak açıklanmıştır.

Eser, günümüz müslümanlarının ihtiyaçlarına herkesin anlayabileceği sade bir dil kullanarak cevap vermesi açısından önemlidir. Sureler tefsir edilirken, Mushaf tertibine riayet edilmiştir.

Çalışmada, ayetlerin mealleri ve yorumları verilirken öncelikle onların indirildiği dönemdeki manalar, yani hitap ettiği toplumun ilahi mesajlardan

⁵¹ Bayraktar Bayraklı Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, Bayraklı Yay. İstanbul, 2005, 1/17-18

anladıkları veya bu mesajların onlara anlatmak istedikleri tespit edilmeye çalışılmış ve bunun için de imkân ölçüsünde o toplumun dili, kültürü, inançları ve telakkileri, dünya görüşü, sosyal yapısı ve ilişkileri gibi faktörler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte Kur'an'ın ilk muhataplarına verdiği bilgiler, açıklamalar, yönelttiği eleştiriler, uyarılar, getirdiği düzenlemeler aynı zamanda evrensel anlam, değer ve amaçlar taşıdığından, olabildiğince bunu ortaya koyan yorumlar yapılmıştır.⁵²

Klasik tefsirlerden farklı olarak, tefsirin yazılmasındaki amaç dikkate alınarak, teknik ayrıntılara (ilgili surenin ayet sayısı, nerde vahyedildiği, nüzul sırası, kelimelerin kıraat farkları vb.) yer verilmemiştir. Mukayese imkânı sağlamak ve ihtiyaç halinde İslamî inançlarla ve ilkelerle çelişmeyen ek bilgiler vermek amacıyla Kitab-ı Mukaddes'ten bilgiler aktarılmıştır. Klasik tefsirlerin yanı sıra, sahih hadislerden, umumi tarihten, Hz. Peygamber'in dönemini ve hayatını anlatan eserlerden ve dinler tarihinden yararlanılmıştır.⁵³

1.2.15. Prof. Dr M. Zeki Duman, *Beyânu'l- Hak (Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)*

1952 Şarkışla doğumlu olan Prof. Dr M. Zeki Duman, 1969 yılında Kayseri İmam Hatip Lisesi'nden, 1973 yılında Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldu. 1977 yılında Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü'ne Tefsir Asistanı olarak atandı. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tefsir Bilim Dalı'nda 1984 yılında Doktor, 1987 yılında Doçent, 1993 yılında da Profesör unvanını aldı. Prof. Dr. M. Zeki Duman hâlen Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı'nda Öğretim Üyesi olarak ilmî ve akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

Prof. Dr M. Zeki Duman, neden bir tefsir yazdığını; "günümüzdeki tefsirlerin hepsinin iyi niyetli yazıldığını, büyük emek mahsulü ve son derece önemli çalışmalar olduğunu fakat çoğunlukla her birisinin beş-on cilt civarında olması,

⁵² Davarcı, age., s. 16-17

⁵³ Davarcı, age., s.17

ayetle ilgili-ilgisiz pek çok açıklamaları içermesi, önemli konuları bütüncül açıdan ele alıp tatmin edici açıklamalar getirmemesi ve ayetlerin evrensel ve güncel niteliklerinin yeterince yansıtılmaması gibi nedenlerden dolayı okuyucuyu tatmin etmediğini ve usandırıcı olduğunu” ifade ederek izah etmiştir.⁵⁴

Tefsirdeki metodu ise şöyledir: ayetler, - tarihi bağlamları da dâhil zarf-mazruf ilişkisi içerisinde- önce ayet bütünlüğü, değilse siyak-sibak bütünlüğü, değilse pasaj bütünlüğü, bu da olmazsa Kur'an bütünlüğü ve dinî telâkki/sünnet de göz önünde bulundurularak anlaşılmalı çalışılmıştır. Ayetlere anlam verilirken, ayetlerin Mekke’de ya da Medine’de indirilişleri dikkate alınarak bu yerlerin o dönemdeki tarihi bağlamları göz önünde bulundurulmuştur.⁵⁵

3 cilt olarak tamamlanan eser, Fecr Yayınevi tarafından 2006’da basılmıştır. Müfessir, ilk cildin giriş bölümünde, neden yeni bir tefsir yazdığına, tefsir ve tevil kelimelerinin anlamlarına ve tefsirinin özelliklerine (23 maddede) değinmiştir. Sureleri –bazı sureler hariç- nüzul sırasına göre tefsir etmiştir.

⁵⁴ M. Zeki Duman, Beyânu’l- Hak (Kur’an-ı Kerim’in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri), Fecr Yay. Ankara, 2006, 1/11

⁵⁵ Duman, 1/16-17 Daha geniş bilgi için bkz: Aynı eserin 14-24. sayfaları

İKİNCİ BÖLÜM ZÜMER SURESİ

2.1 Genel Olarak Zümer Suresi

Bu mübarek sure Mekke-i Mükەرreme’de nazil olmuştur. Fakat 53. ayetten itibaren üç⁵⁶ veya yedi ayetin Medine döneminde indiği yolunda rivayetler varsa da bu rivayetler zayıf bulunmaktadır.⁵⁷

El- Hasan, İkrime, Atâ’ ve Câbir b. Zeyd’e göre, surenin tamamı Mekke’de inmiştir. İbn Abbas (r.a)’a göre, onuncu ve yirmi üçüncü ayetler dışında tamamı Mekke’de inmiştir. Diğer ilim adamlarına göre, onuncu ayetinden on yedinci ayetine kadar olan kısmı Medine’de, geriye kalan kısmı Mekke’de inmiştir. Sözü edilen yedi ayetin, Hz. Hamza’yı (r.a) öldüren Vahşi ve arkadaşları hakkında indiği söylenir.⁵⁸

Surenin ana konusu -tevhid merkezli olan- imandır. Sure, insanları, bâtıl inançlardan ve şirk inancından arındırarak, onlara doğru ve kurtarıcı imanı öğretmeye çalışmaktadır.⁵⁹ Nitekim bu noktada surede üzerinde durulan iman, Allah’a ve ahirete olan imandır. Bu çerçevede hiçbir şeyin Allah’a ortak ve denk tutulamayacağı, bu nedenle insanın her durumda O’na yönelip bağlanması gerektiği belirtilmekte, inkârcıların olumsuz duygu ve davranışları değerlendirilmekte, bunların kötü sonuçları hakkında uyarıda bulunmaktadır. Ayrıca bu inkârcı sapıkların, rahatlık ve zorluk zamanlarındaki nankörlük psikolojisi ortaya konmaktadır. Her şeye rağmen, Allah’ın rahmetinden ümit kesilmesinin doğru olmadığı, Allah’ın, dönüş yapıp kendisine yönelenlerin bütün günahlarını bağışlayacağı müjdelenmekte ve inanan ve inanmayan insanların

⁵⁶ Bilmen, age., 6/3059

⁵⁷ Komisyon, Kur’an Yolu, D.İ.B Yay., Ankara, 2006, 4/594

⁵⁸ Celal Yıldırım, İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri, Anadolu Yay. İstanbul, trs., 10/5200

⁵⁹ Şaban Piriş, Kur’an Okulu, Arz Yay., Kayseri, trs., 2/971

ahiret halleri haber verilmekte ve insanlar ahiret azabıyla yüz yüze gelmeden önce, fırsat eldeyken inançlarını ve yaşayışlarını düzeltmeye çağrılmaktadır.

Ayetler bazında ise sureyi, konuları açısından şöyle sınıflandırabiliriz;

1- 6. ayetler: Aracısız kulluk, evrenin ve insanın yaratılışı.

7- 40. ayetler: İnkâr ve iman arasında insanların tavırları ve tercihleri ve Allah'ın bu tercihler konusunda verdiği örnekler, Allah'ın takdiri.

41- 67. ayetler: Allah'ın, kitabı indirmesinin amacı, insanların kaçamayacakları son, inkârcı müşriklerle tartışmalar, insanlara Allah'ın ortaksız otoritesinin tanıtılıp doğruya davet edilmesi.

68- 75. ayetler: Sur'un üfürülüştünden sonraki gelişmeler, cehennem ve cennete gidecek olan zümrelerin halleri, hesabın görülmesinden sonraki ahiret tablosu ve son hüküm...⁶⁰

Daha geniş olarak, surenin işlediği konular, maddeler halinde şöyle sıralanabilir;

- Dini sadece Allah'a has kılarak kulluk yapmak,
- Allah'ın insanların inkâr etmesine razı olmayıp imanlarına razı olduğu,
- Bilenlerle bilmeyenlerin bir olmadığı,
- Tağuttan kaçınıp Allah'a yönelmenin gerekliliği ve önemi,
- Sözü dinleyip en güzeline uymak,
- Allah'ın göğsünü İslam'a açtığı kimsenin Rabbinden bir nur üzere olduğu,
- Şefaatin tamamının Allah'a ait olduğu,
- Allah'tan başkasının şefaatçi edinilemeyeceği,
- Yüce Allah'ın ayetlerini insan kendi kararı ve özgür iradesiyle kibirlenip yalanlarsa kendisinin kâfirlerden olacağı,
- Birinci kez kıyamet kopması için "sur"a üfürüleceği,
- İkinci kez de yeniden dirilmek için "sur"a üfürüleceği,

⁶⁰ Şaban Piriş, age., 2/791

- Kâfirlerin cehenneme, takva sahiplerinin de cennete gruplar halinde sevk edileceği,
- Meleklerin “ Hamd âlemlerin Rabbine aittir” diyeceği ve tesbih edeceği. ⁶¹

Görüldüğü gibi Zümer suresi, dinin ve ilahiyatın temel kavramlarını gündeme getirmekte ve bu özelliğiyle kendinden önceki ve sonraki surelere bağlı olmaktadır. Allah, kâinat ve insan arasındaki ilişkilere derin çözümler getirilen bu surede akıl, bilgi, iman ve insan iradesi yüceltilmektedir. “İnsanı Allah’tan uzaklaştıran her şey” anlamına gelen tağutun yerildiği, şirkin zulüm olarak nitelendirildiği bu surede, gönlün İslam’a açılıp ilahi nurla dolması öngörülmektedir.⁶²

2.2. Sureye “Zümer” İsminin Verilmesinin Nedeni

Mekke döneminin ortalarında inen bu sure, adını “zümreler, topluluklar ve gruplar halinde” anlamına gelen “zümera” kelimesinden almaktadır.⁶³ Bu kelime “zümre” kelimesinin çoğuludur. Zümre, “topluluk, cemaat” demektir. Buna göre zümer, “topluluk, cemaatler” demektir. Bu kelime, inkârcıların gruplar halinde cehenneme sürüleceğini, mü’minlerin de yine topluluklar halinde cennete götürüleceğini anlatan 71. ve 73. ayetlerde geçmektedir.⁶⁴ İşte surede, cennet ehli ve cehennem ehlinin, hakkı kabul edenlerle etmeyenlerin, zümreler yani gruplar halinde cennete ve cehenneme sevk edilecekleri beyan buyrulduğu için “Zümer Suresi” unvanı verilmiştir.⁶⁵

⁶¹ Bayraklı, age., 16/316

⁶² Bayraklı, age., 16/316

⁶³ Bkz: Bayraklı, age., 16/316, Toptaş, age., 6/481

⁶⁴ Bkz: Komisyon, age., 4/594, Piriş, age., 2/791

⁶⁵ Bkz: Bilmen, 6/3059, Yıldırım, age., 10/5200, Şâmil İslam Ansiklopedisi, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1994, 6/493, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, İstanbul, 1942, 6/271, Emiroğlu, age., 10/48-49

Ayrıca cennet ehlinin, gurfelerde (köşklere) ikamet edeceğini müjdelediği için, bu sureye, “Guref Suresi” de denilmiştir.⁶⁶

2.3. Surenin Önemi

Zümer Suresi, kısa bir sure olmasına rağmen, İslam dininin ve tüm ilahi dinlerin temel prensibi olan “tevhid” ile ilgili getirdiği prensiplerden, ahiret inancı, tabî olaylar ve insanın yaratılışı hakkında verdiği bilgilere; Allah’ın nimetini inkâr edenlerin acı sonu ile Allah’ı hakkıyla tanıyıp şükredenlerin güzel sonlarıyla ilgili gaybî bilgilerden, insan psikolojisinin tahliline kadar, birçok konuya özlü bir şekilde yer vermiş olması hasebiyle oldukça önemli bir suredir.

Nitekim Peygamberimizin sevgili eşi Hz. Aişe (r.a) diyor ki; “Resulullah Efendimiz, Zümer ve Beni İsrail surelerini okumadan uyumazdı”.⁶⁷ Bu rivayete göre Zümer Suresi’ni okumak sünnet olur.⁶⁸ Bu da, bir kez daha surenin önemini bir başka açıdan ortaya koymaktadır.

⁶⁶ Bkz: Bilmen,, age., 6/3059, Komisyon, age., 4/595, Şâmil İslam Ansiklopedisi, 6/493, Yazır, age., 6/271, Emiroğlu, age., 10/48-49

⁶⁷ Yıldırım, age., 10/5200, Komisyon, 4/595, Bilmen, age., 6/3110, Emiroğlu, age., 10/125

⁶⁸ Emiroğlu, age., 10/125

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ZÜMER SURESİ'NİN ARAPÇA METNİ VE TÜRKÇE MEALİ

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٦﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبِعُكَ مِنْهُمْ
 أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ
 ﴿٨٨﴾ إِنَّ مُوَالَآ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٩﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٩٠﴾

سُورَةُ الشُّرُورِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 نَزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ الْكِتَابَ
 بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿٢﴾ أَلِلَّهُ الدِّينُ الْخَالِصُ
 وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا
 إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ
 لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ
 وَلَدًا لَا ضَافِي مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ
 الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَودُ الْبَلَّ
 عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
 كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ۚ هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَانزَلَ لَكُمْ
 مِنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا
 مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ
 إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ① إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا
 يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
 وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
 تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ② وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ
 ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسَىٰ
 مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ
 قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ③ أَمْزِ هَؤُلَاءِ
 أَنْتَ الْبَلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ
 قُلْ مَلِيسَتِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ
 أُولُوا الْأَلْبَابِ ④ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ
 لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللَّهِ
 وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ⑤

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ۚ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ
 أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ۚ قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ
 عَظِيمٍ ۚ قُلْ اللَّهُ أَعْبُدْ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ۚ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
 مِنْ دُونِهِ ۚ قُلْ إِنْ لِلنَّاسِ رِزْقٌ مِنْ خَيْرٍ وَانْقُسِمُوا أَنْفُسُهُمْ وَآهْلِيهِمْ يَوْمَ
 الْقِيَمَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ۚ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
 وَ مِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يَعْبَادُونَ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ
 وَالَّذِينَ أَجْنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَى ۚ
 فَبَشِّرْ عِبَادَ ۚ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ
 أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ ۚ وَأُولَئِكَ هُمُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ۚ أَفَنُ
 حَوَّلْنَاهُ عَلَى كَلِمَةٍ الْعَذَابِ ۚ فَانْتِ تَقْدُمُونَ فِي النَّارِ ۚ لَكِنْ
 الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَةٌ بَحْرَى
 مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعَدَ اللَّهُ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيثَاقَ ۚ أَلَمْ تَرَ
 أَنَّا اللَّهُ أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعٌ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ
 بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيَجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
 يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِأُولِي الْأَلْبَابِ ۚ

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيْلٌ
 لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٧﴾ اللَّهُ
 نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانٍ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
 جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ يَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى
 ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ
 فَتَالَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٨﴾ أَفَمَنْ يَتَّبِعِ بَوَاجِهُهُ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
 وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٩﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ
 مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَتْهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٣٠﴾ فَاِذَا قَهَمُ اللَّهُ
 الْحُزْنَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْعَذَابِ الْآخِرَةِ اكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
 ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
 لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٣٢﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ
 يَتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ
 وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ
 أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ
 ﴿٣٥﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣٦﴾

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَبَ بِالْحَقِّ إِذْ جَاءَهُ
 الْبَيِّنَاتُ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِي جَاءَ
 بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٢٧﴾ لَهُمْ مَا
 يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاُ الْحَسَنِينَ ﴿٢٨﴾ لِيَكْفِرَ اللَّهُ
 عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي
 كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ
 بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٠﴾
 وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي
 انْتِقَامٍ ﴿٣١﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
 لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ
 أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ مِنْكَ لَشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي
 بِرَحْمَةٍ هَلْ مِنْكُمْ مُمْسِكَاتٌ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى
 مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ مَنْ يَأْتِهِ
 عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٤﴾

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ
 وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ
 ١١ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي
 مَنَامِهَا فَمِيسَكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ
 إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ١٢
 أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوْ لَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا
 وَلَا يَعْقِلُونَ ١٣ قُلِ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ١٤ وَإِذَا ذَكَرَ اللَّهُ
 وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
 وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ
 ١٥ قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمُ الْغَيْبِ
 وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
 يَخْتَلِفُونَ ١٦ وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
 وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَا فِدَاءَ بِهِ مِنْ سُوِّ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
 وَبَدَأَ اللَّهُ مِنْ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ١٧

وَبَلَا لَهُمْ سَيِّئَاتٌ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٨﴾ فَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ
نِعْمَةً مِنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّا أَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾ قَدْ قَالُوا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَتَلْنَا أَنْفُسَهُمْ
مَا كَانُوا بِكَيْسَبُونَ ﴿٢٠﴾ فَاصْبِرْ لَهُمْ سَيِّئَاتٍ مَا
كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ
سَيِّئَاتٌ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٢١﴾ أَوَلَمْ يَعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ
لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا
إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٢٣﴾ وَابْتَغُوا إِلَىٰ رَبِّكُمُ اسْلُوبًا
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَابْتَغُوا
أَحْسَنَ مَا أُزِيلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَانْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتِي عَلَىٰ
مَا فَرَّقْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لِمِنَ السَّآخِرِينَ ﴿٢٦﴾

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوْ تَقُولَ
 حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾
 بَلَى قَدْ جَاءَ تِلْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ
 مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى
 اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى
 لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَادِي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازِهِمْ لَا
 يَمْسُهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
 وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مُقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾
 قُلْ أَغْفِرَ اللَّهُ تَا مَرُوفِي عَبْدَاتِهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ
 أَوْحَى إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكَتَ لَيَحْبَطَنَّ
 عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهُ فَاغْبُذْ وَكُنْ
 مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ
 جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ
 بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَبَقَ مَرْزِقًا فِي السَّمَوَاتِ وَمَرْزِقًا فِي الْأَرْضِ
إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ
٦٩ وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِئَ
بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَمُمْسٍ لَا يُظْلَمُونَ
٧٠ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ۖ
وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا مَا
فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ
يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُوكُم لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا
قَالُوا بَلَىٰ وَلَٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ۖ
قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبَشِّرْهُم بِمَثْوًى
الْمُتَكَبِّرِينَ ۖ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا
حَتَّىٰ إِذَا جَاءُواهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ
عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ۖ وَقَالُوا الْحَمْدُ
لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ
مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ۖ

وَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾

سُورَةُ الْمُؤْمِنِينَ مَكِّيَّةٌ
وَهِيَ خَمْسُونَ آيَةً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
أَحْمَدُ ﴿١﴾ نَزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ
وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْمُصِيرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْزُرُكَ
تَقْلِبُهُمْ فِي الْإِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ
مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرِسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادُوا
بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ
عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا
أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾ الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ
لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْنِ
لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

3.2. Zümer Suresi'nin Türkçe Anlamı

1. Kitab'ın indirilmesi mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafından.

2. (Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et.

3. İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.

4. Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan uzaktır, yücedir. O bir ve her şey üzerinde mutlak otorite sahibi olan Allah'tır.

5. Gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine örtüyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Bunların her biri belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. İyi bilin ki, o mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.

6. O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini var etti. Sizin için hayvanlardan (erkek ve dişi olarak) sekiz eş yarattı. Sizi annelerinizin karnında bir yaratılıştan öbürüne geçirerek üç (kat) karanlık içinde oluşturuyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk (mutlak hâkimiyet) yalnız O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O halde nasıl oluyor da haktan döndürülüyorsunuz?

7. Eğer inkâr ederseniz şüphesiz ki Allah, sizin iman etmenize muhtaç değildir. Ama kullarının inkâr etmesine razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizin için buna razı olur. Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Sonra dönüşünüz

ancak Rabbinizedir. O da size yaptıklarınızı haber verir. Çünkü O göğüslerin özünü (kalplerde olanı) hakkıyla bilir.

8. İnsana bir zarar dokunduğu zaman Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra kendi tarafından ona bir nimet verdiği zaman daha önce ona yalvardığını unuttur ve Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. De ki: "Küfrünle az bir süre yaşayıp geçin! Şüphesiz sen cehennemliklerdensin."

9. Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür, yoksa gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.

10. Ey Muhammed! Bizim adımıza de ki, "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar için (ahirette) bir iyilik vardır. Allah'ın yeryüzü genişdir. Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir."

11. De ki: "Şüphesiz bana, dini Allah'a has kılarak O'na ibadet etmem emredildi.

12. "Bana, müslümanların ilki olmam da emredildi."

13. De ki: "Eğer ben Rabbime isyan edersem, şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım.

14. De ki: "Ben dinimi Allah'a has kılarak sadece O'na ibadet ediyorum."

15. "Siz de Allah'tan başka dilediğiniz şeylere ibadet edin!" De ki: "Şüphesiz hüsrana uğrayanlar kıyamet gününde kendilerini ve ailelerini hüsrana sokanlardır. İyi bilin ki bu apaçık hüsrânın ta kendisidir."

16. Onlar için üstlerinde ateşten katmanlar, altlarında (ateşten) katmanlar vardır. İşte Allah kullarını bununla korkutur. Ey kullarım bana karşı gelmekten sakının.

17. Tağut'tan, ona kulluk etmekten kaçınan ve içtenlikle Allah'a yönelenler için müjde vardır. O halde kullarımı müjdele!

18. Sözü dinleyip de onun en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin ta kendileridir.

19. Hakkında azap sözü (hükmü) gerçekleşenler, hiç onlar gibi olur mu? Cehennemlikleri sen mi kurtaracaksın?

20. Fakat Rabbine karşı gelmekten sakınanlar için (cennette) üst üste yapılmış ve altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Allah gerçek bir vaadde bulunmuştur. Allah vadinden dönmez.

21. Görmedin mi, Allah gökten su indirdi de onu yeryüzündeki kaynaklara ulaştırdı. Sonra onunla renkleri çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. Sonra ekinler kuruyor da onları sapsarı kesilmiş görüyorsun. Sonra da Allah onları kurumuş çer çöp haline getirir. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.

22. Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı, böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse, kalbi imana kapalı kimse gibi midir? Allah'ın zikrine karşı kalpleri katı olanların vay haline! İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.

23. Allah sözün en güzelini; ayetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir. Sonra derileri de (vücutları da) kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu Kur'an Allah'ın hidayet rehberidir. Onunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur.

24. Kıyamet günü kötü azaba karşı yüzüyle korunan kimse, (o gün) azaptan emin olan kimse gibi midir? Zalimlere, "Kazandıklarınızı tadın" denir.

25. Onlardan öncekiler de yalanladılar ve azap kendilerine farkına varamadıkları bir yerden geldi.

26. Böylece Allah dünya hayatında onlara zilleti tattırdı. Elbette ki ahiret azabı daha büyüktür.

Keşke bilselerdi!

27. Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik.

28. Biz onu, Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar diye hiçbir eğriliği bulunmayan Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

29. Allah, birbiriyle çekişen ortak sahipleri bulunan bir (köle) adam ile yalnızca bir kişiye ait olan bir (köle) adamı örnek verdi. Bu iki adamın durumu hiç bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur. Hayır, onların çoğu bilmiyorlar.

30. (Ey Muhammed!) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir.

31. Sonra şüphesiz siz kıyamet günü Rabbinizin huzurunda muhakeme edileceksiniz.

32. Kim, Allah'a karşı yalan uyduran ve kendisine geldiğinde, doğruyu (Kur'an'ı) yalanlayandan daha zalimdir? Cehennemde kafirler için kalacak bir yer mi yok!?

33. Dosdoğru Kur'an'ı getiren ile onu tasdik edenler var ya, işte onlar Allah'a karşı gelmekten sakınanlardır.

34. Onlar için Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik yapanların mükâfatıdır.

35. (Allah,) işledikleri kötülükleri örtmek ve onlara yaptıklarının en güzeli ile karşılık vermek için (onları böyle mükâfatlandırdı).

36. Allah kuluna yetmez mi? Seni O'ndan (Allah'tan) başkalarıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi saptırırsa artık onun için bir yol gösterici yoktur.

37. Allah kimi de doğru yola iletirse artık onu saptıracak hiç kimse yoktur. Allah mutlak güç sahibi, intikam sahibi değil midir?

38. Andolsun, eğer onlara, “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan elbette, “Allah”, derler. De ki: “Peki söyleyin bakalım? Allah'ı bırakıp da ibadet ettikleriniz var ya; eğer Allah bana herhangi bir zarar dokundurmak isterse, onlar Allah'ın dokundurduğu zararı kaldırabilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet dilese, onlar O'nun rahmetini engelleyebilirler mi?” De ki: “Allah bana yeter.

Tevekkül edenler ancak O'na tevekkül ederler.”

39- 40. De ki: “Ey kavmim! Elinizden geleni yapın. Ben de yapacağım. Kişiyi rezil edici azabın kime geleceğini ve sürekli azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz!”

41. (Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) insanlar için, hak olarak indirdik. Kim doğru yola girerse, kendisi için girmiş olur. Kim de saparsa, ancak kendi aleyhine sapar. Sen onlara vekil değilsin.

42. Allah (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.

43. Yoksa Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki: “Hiçbir şeye güçleri yetmese ve düşünemiyor olsalar da mı?”

44. De ki: “Şefaât tümüyle Allah’a aittir. Göklerin ve yerin hükümrânlığı O’nundur. Sonra yalnız O’na döndürüleceksiniz.”

45. Allah bir tek (ilah) olarak anıldığında ahirete inanmayanların kalpleri daralır. Allah’tan başkaları (ilahları) anıldığında bakarsın sevinirler.

46. De ki: “Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan, gaybı da, görünen âlemi de bilen Allah’ım! Ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kulların arasında sen hükmedersin.”

47. Eğer yeryüzünde bulunan her şey tümüyle ve onlarla beraber bir o kadarı da zulmedenlerin olsa, kıyamet günü kötü azaptan kurtulmak için elbette onları verirlerdi. Artık, hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılına çıkmıştır.

48. (Dünyada) kazandıkları şeylerin kötülükleri karşılına çıkmış, alay etmekte oldukları şey onları kuşatmıştır.

49. İnsana bir zarar dokunduğunda bize yalvarır. Sonra ona tarafımızdan bir nimet verdiğimizde, “Bu, bana ancak bilgim sayesinde verilmiştir” der. Hayır, o bir imtihandır. Fakat onların çoğu bilmezler.

50. Bunu kendilerinden öncekiler de söylemişti ama kazandıkları şeyler onlara hiçbir yarar sağlamamıştı.

51. Nihayet kazandıkları şeylerin kötülükleri onlara isabet etmişti. Onlardan zulmedenler var ya, kazandıkları şeylerin kötülükleri onlara isabet edecektir. Onlar Allah’ı aciz bırakacak değillerdir.

52. Bilmediler mi ki, Allah rızkı dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için elbette ibretler vardır.

53. De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

54. Azap size gelmeden önce Rabbinize dönün ve O’na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.

55- 56. Farkında olmadan azap size ansızın gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun ki, kişi, “Allah’ın yanında, işlediğim kusurlardan dolayı vay halime! Gerçekten ben alay edenlerden idim” demesin.

57.Yahut “Allah beni doğru yola iletseydi elbette O’na karşı gelmekten sakınanlardan olurdum” demesin.

58.Yahut azabı gördüğünde, “Keşke benim için dünyaya bir dönüş daha olsa da iyilik yapanlardan olsam” demesin.

59. (Allah şöyle diyecek:) “Hayır, öyle değil! Ayetlerim sana geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkârcılardan oldun.”

60. Kıyamet günü Allah’a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir yer mi yok!?

61. Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları başarıları sebebiyle kurtarır. Onlara kötülük dokunmaz. Onlar üzülmezler de.

62. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekildir.

63. Göklerin ve yerin anahtarları O’nundur. Allah’ın ayetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.

64. De ki: “Ey cahiller! Siz bana Allah’tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz?”

65. Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: “Eğer Allah’a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun.”

66. Hayır, yalnız Allah’a ibadet et ve şükredenlerden ol.

67. Allah’ın kadrini gereği gibi bilemediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O’nun elindedir. Gökler de O’nun kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.

68. Sûr’a üflenir ve Allah’ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar

69. Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap (amel defterleri) ortaya konur. Peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.

70. Herkese yaptığıının karşılığı tam olarak verilir. Allah onların yaptıklarını en iyi bilendir.

71. İnkâr edenler grup grup cehenneme sevk edilirler. Cehenneme vardıklarında oranın kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle derler: “Size içinizden, Rabbinizin ayetlerini size okuyan ve bu gününüze kavuşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?” Onlar da, “Evet geldi” derler. Fakat inkârcılar hakkında azap sözü gerçekleşmiştir.

72. Onlara şöyle denir: “İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların kalacağı yer ne kötüdür!”

73. Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: “Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi, ebedi kalmak üzere buraya girin.”

74. Onlar şöyle derler: “Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah’a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzelmiş!”

75. Melekleri de, Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş’ın etrafını kuşatmış halde görürsün. Artık kulların arasında adaletle hüküm verilmiş ve “Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” denilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ZÜMER SURESİ'NDE TEMEL KONULAR

4.1. Zümer Suresi'nin İhtiva Ettiği Konular ve Getirilen Yorumlar

4.1.1. Tevhid

2. (Ey Muhammed!) Şüphesiz biz o Kitab'ı sana hak olarak indirdik. Öyle ise sen de dini Allah'a has kılarak O'na kulluk et

Allah Teâlâ bu ayette kitabı, Hakk'a mukarin⁶⁹ olduğu halde inzâl ettiğini beyanla Kur'an'a bâtıldır diyen kafirleri red etmekle Resulünü yüceltmıştır. "Kitab" kelimesinde bulunan "elif, lam" kemâle delalet ettiğinden, bu kitabın kendinden önceki kitapların hükümlerinin hepsini kapsadığı gibi o kitaplarda zikrolunmayan bir çok hükmü dahi kendisinde toplamış olduğuna delalet etmiştir. Çünkü kitabın kemali, yani her türlü eksiklikten uzak oluşu; insanlar için lazım olan hükümlerin hepsini kapsamakla olur. Kitabın hükümleri Allah'tan olup batıldan uzak olunca hükümlerinin hepsiyle amel etmek vaciptir.⁷⁰

Ayet öncesi ve sonrasıyla anlam olarak şöyle birleştirilmiştir; Kitab Hakk'a mukarin olunca ya ekremer-rusûl! Sen ibadetini Allah'ı Teâlâ'ya has kılarak yani sadece O'na ibadet ederek, risâletini sana emanet eden Allah'a ibadet et⁷¹

⁶⁹ Bununla , Kur'an'ın her türlü batıldan, hatadan , uyumsuzluktan , dengesizlikten, kusur ve düzensizlikten uzak bir kitap olduğu belirtiliyor ve ilim sahiplerinin Kur'an'ı bu açıdan incelemeleri isteniyor. Buna misal vermek gerekirse, ondaki bilimsel anlamdaki temel bilgileri ve kendine has hukuki sistemi gösterebiliriz Bkz: Yıldırım, age., 10/5204

⁷⁰ Bkz: Vehbi, age., 12/4833, Bilmen, age., 6/3061

⁷¹ Bkz: Vehbi, age., 12/4834, Yazır, age., 6/4117, Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990, 7/526

İhlâs, kulun yaptığı işte sadece Allah'ın rızasını gözetmesidir.⁷² İbadet ve taat anlamına gelen din de, "Allah'ın emir ve yasaklarının tümü"ne denir. İbadetin esası, Allah'ın bir ve ortaksız olduğunu kabul ve tasdik etmektir.⁷³ Zira din ve itaat, ancak Allah'a mahsustur. Allah'ın dışında ibadete layık olan bir kimse yoktur. Çünkü her şeyin yaratıcısı O' dur. Bütün nimetler O' nundur. Binaenaleyh ibadete layık da ancak O' dur.⁷⁴

Dini, Allah'a has kılmadan ibadet yapılamaz ve yapılmamalıdır. Günümüzde müslümanlar, birilerini vasıta kılarak Allah'a yalvarmakta ve birileri adına ibadet yapmaktadırlar. İşte bu durum, dini Allah'a has kılma ilkesini ortadan kaldırmakta ve insanları şirke götürmektedir.⁷⁵

Dini Allah' has kılarak ibadet etmenin yolu; şirkten arınmak, benliğini Allah'a çevirmek ve Kur'an'ın öngördüğü ibadetleri yine O'nun metodu ve kuralları ile yapmaktır ve Hz. Peygamber'in uygulamalarına ilave yapmadan kulluğunu gerçekleştirmektir.⁷⁶

3. İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez.

İyi bil ki ancak halis yani riyadan uzak⁷⁷ din, hiçbir karışığı olmaksızın temiz ve halis tevhid dini ve tam manasıyla şüphesiz din yalnız Allah'a aittir. Halis ibadet ve itaat ancak Allah'a yapılır ve yapılmalıdır.⁷⁸

⁷² Komisyon, age., 4/598

⁷³ Ateş, age., 7/526

⁷⁴ Vehbi, age., 12/4834

⁷⁵ Bayraklı, age., 16/320

⁷⁶ Bayraklı, age., 16/320

⁷⁷ Bkz: Vehbi, age., 12/4835, Şemseddin Yeşil, Füyuzat (Kur'an'ı Mübîn'in Meâlen Tefsiri), İstanbul, 1966, 6/47, Emiroğlu, age., 10/3061

⁷⁸ Bkz: Vehbi, age., 12/4835, Yazır, age., 6/4117, Yeşil, 6/347, Bilmen, 6/3061, Emiroğlu, age., 10/51 Bayraklı, age., 16/320

Katıksız (halis) din deyimini,” her türlü şirkten, batıl inanç ve hurafelerden uzak bulunan; vahye dayanan ve kutsal kitabıyla, inanç ve amellere dair hükümleriyle orijinalliğini koruyan din şeklinde anlamak isabetli görünmektedir.⁷⁹

Bugünün dünyasında İslam dininden başka hak din yoktur. Çünkü bütün dinler; şirk alametleri, şirk şaibelerinden uzak değillerdir.⁸⁰

Dindarlık ve kulluk birbirini tamamlayan kavramlardır, iman doğrultusunda samimiyet, ciddiyet ve ihlâs ister. İlgili ayetle bu ölçü ve anlamda kulluk ve ibadet Hz. Peygamber’in şahsında bütün müminlere emredilmektedir. Çünkü Allah ancak kendisi için rızasına uygun yapıları kabul edip mükâfatlandırır. Bu bakımdan “ihlâs” mertebesi, ubudiyetin özünü teşkil eder. Aynı zamanda Allah’ı insanlardan, onların mutluluk ve kurtuluşundan yana indirdiği din de her türlü şüpheden, ihlâssızlıktan uzaktır.⁸¹

Dinin ve inancın saflığını koruyabilmek için yapılan ibadetin niyeti sadece Allah’a yönelik olmalıdır. Mesela Bakara 264’te belirtildiği gibi infakını insanlara gösteriş olsun diye yapmamalıdır. Yaparsa ibadetine ve niyetine ortak koşmuş olur. Namaza kalkarken insanlara gösteriş yapmak da münafıklık alametidir.(Nisa 4/142)Bu münafık, ibadetine şirk karıştırmış olup bundan kurtulmak için inancını Allah’a has kılmalıdır. (Nisa, 4/142, 146)⁸²

Arap müşrikleri Allah’ın varlığını bilir, meleklerle kendilerine Allah’ın yanında yardım etsinler diye taparlardı. Hâlbuki Allah (c.c), Mekkelilere değil, dünya kuruldu kurulalı hiç kimseye böyle bir şey emretmiş değildi.⁸³ Nitekim onlar haccederken şu anlamda telbiye getirirlerdi: ‘Buyur Allah’ım buyur. Senin hiçbir ortağın yoktur, ancak bir ortağın vardır ki Senin sahip olduğun mülk-ü saltanata, o

⁷⁹ Komisyon, age., 4/598

⁸⁰ Emiroğlu, age., 10/51

⁸¹ Yıldırım, age., 10/5204

⁸² Bayraklı, age., 16/320

⁸³ Emiroğlu, age., 10/51

da sahiptir' Şüphesiz onlar bu ortak şeyle putları kastediyordu.⁸⁴ Bu şirk, Arapların hevâlarının arzusu ve nefislerinin uydurması idi. Bu hem Allah'a iftiradır hem de şirktir.⁸⁵ Aynı zaman da bu, şeytanın insana karşı oynadığı bir oyundan ibarettir. Şeytan bu oyunuyla, arınmış olmayan herkesi aldatır. Arınmak ise, Allah'ı tanımak ve şeytanın vehmine aldanmayacak bir basiretle mümkündür.⁸⁶

Arapların bu durumunun altında iki neden yatmaktadır. Birincisi tevhid inancının onların gözünde sağlam bir yer edinmemiş olması, ikincisi de Allah'a tek başına yaklaşabilmek konusunda aşağılık duygusuna sahip olmalarıdır. İnancılı insan tek başına saf ibadet yaparak Yüce Allah'a yaklaşabilir; müşrik ise bu cesareti kendinde bulamamaktadır. Ayette geçen "zülfâ" kelimesi "yalnızlık" anlamına gelmektedir. Diğer taraftan "İlî yukarribuna" kelimesi de "bizi yaklaştırsınlar" demektir. Her iki kelime bir araya gelince "iyice yaklaştırsınlar" demektir.⁸⁷ Oysa bir mümini Allah'a yaklaştıracak olan şey, kalbindeki güçlü imanı, bunun dışı yansıyan güzel ahlakı ve salih işleridir.⁸⁸

Allah'a dua ederken yani O'ndan bir istekte bulunurken birini aracı koymak, birinin hürmetine istekte bulunmak da şirke girmektedir. Yani bu tür işlemler, "sadece Sana kulluk ederiz ve yalnız Sen'den yardım isteriz" şeklindeki Fatiha suresinin beşinci ayetine ters düşmek, inanç ve ibadetine şirk karıştırmak demektir. İşte dini Allah'a has kılmanın ve has kılarak ibadet etmenin tanımını Fatiha'nın bu ayeti yapmaktadır. Sadece Allah'a kulluk edilecek, tapınılacak ve yalnız O'ndan yardım istenecektir. Bu ayetler Kur'an'da varken, "ölüm için hacca gidiyorum, ölüm için kurban kesiyorum" diye niyet eden kişi, aslında Allah için yapıyorum ama sevabını ölmüş anama, ölmüş babama göndermek için yapıyorum diyerek yorum yapar ve durumu aklileştirmeye çalışırlar. Allah

⁸⁴ Yıldırım, age., 10/5204-5205

⁸⁵ Emiroğlu, age., 10/51

⁸⁶ Piriş, age., 2/792

⁸⁷ Bayraklı, age., 16/321

⁸⁸ Duman, age., 2/160

rızasından başkasını anmak, "onun için, bunun için yapıyorum" demek ibadete şirk karıştırmaktır.⁸⁹

Kâfirlerin inatla şirke devam etmeden ibaret olan inançlarını, Allah Teâlâ bilir ve ilmi gereği çeşitli rezilliklerle müşrikleri cehenneme, müminleri en iyi hürmet ve ikramlarla Cennet'e koyarak, din hususunda aralarında olan ihtilafa hükmeder.⁹⁰ Böylece müşrikler, ihtilaf ettikleri dinin hangisi hak ve kendi mezheplerinin batıl olduğunu bilir, pişman olurlar. Lakin ahirette pişmanlık fayda vermez. Kıyamet gününde ilahi hüküm gerçekleşecektir.⁹¹

Kıyamet gününde, Yüce Allah, bu şekilde şirk koşanlar ile onları yoldan çıkaran ruhani liderler, efendiler, büyükler veya insanî tanrılar hakkında hükmünü verecektir Kendilerinde bir tanrılık vasfı görüp kendilerine taptıranlar hakkında Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır; "O zalimler birbirlerine aldatmadan başka bir şey vaad etmiyorlar (Fâtır, 35/40). İşte mahşerde o ruhani liderlerin, halk yığınlarını nasıl aldattıklarının hükmü verilecektir."⁹²

Hakkı aramak herkes için farz olan bir görevdir, dünya halkı arasında bu gibi ihtilafların devamlı, her zamanda gerçekleşeceğine ve kıyamete kadar arkası kesilmeyeceğine işaret için, ihtilafı beyanda istimrara delalet eden, muzari sigası varid olmuştur.⁹³

Hidayet: doğru yola yönelmektir. Kâzib: yalancı demek ise de bu makamda Allah Teâlâ hakkında iftira ve bühtan edici kimse demektir. Küffar: küfürde ileri gitmiş ve bütün nimetleri inkârla o nimetleri ihsan eden Allah Teâlâ'ya ibadeti bırakarak O'ndan başkasına yapan kimsedir.⁹⁴

⁸⁹ Bayraklı, age., 16/321

⁹⁰ Vehbi, age., 12/4837, Yeşil, age., 6/347

⁹¹ Bkz: Bilmen, age., 6/3061, Emiroğlu, age., 10/52, Ateş, age., 7/526 Bayraklı, age., 16/322

⁹² Bayraklı, age., 16/322

⁹³ Vehbi, age., 12/4837

⁹⁴ Vehbi, age., 12/4837

Allah Teâlâ, ilahlar bize şefaate edecekler diye yalan söyleyen ve Allah'ın yanında ilahlar edinerek putlara tapmakla Allah' a çok küfreden şu kimseye elbette hidayet edip doğru yola iletmez.⁹⁵

İşte Allah'ın hidayet etmesinden ve doğru yolu göstermesinden önce insanın durumu çok önemlidir. Onun için Müddessir 31.ayeti "Allah dileyeni hidayete erdirir, dileyeni saptırır" şeklinde manalandırıyoruz.⁹⁶

İnsan yalanı ve inkârı kendine ahlak edinirse, Allah'ın kendisine olacak olan hidayetini engellemiş olur. Birilerinin kendisini Allah'a yaklaştırdığına inananlar ve böyle söyleyenler yalan söylemektedirler. Bazı insanlara kutsallık payesi verip onlardan Allah'a yaklaşmak için bir şey bekleyenler hem yalan söylüyorlar hem de yalanın peşine koşuyorlar, demektir. Böyle yalan ve inkârın olduğu beyin ve gönüle Allah'ın hidayeti gelmez.⁹⁷

11. De ki: "Şüphesiz bana, dini Allah'a has kılarak O'na ibadet etmem emredildi"

Mekke müşrikleri, Allah'ın Resulü'ne "Seni, getirdiğin bu din üzerinde kalmaya zorlayan nedir? Babanın, dedenin ve kavminin ulularını görmüyor musun? Onlar Lat ve Uzza'ya tapıyorlar. Senin onlardan ayrı bir din, ayrı bir yol tutman doğru değildir. Kavmine ve ecdadına muhalefet etme, gel sen de babalarının dini olan Lat ve Uzza'ya dön, dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ, müşrikleri reddeden bu ayetleri indirdi.⁹⁸

Allah azze ve celle, ayet-i celilede nebisine önce ihlâs ile sonra Allah'a ibadetle emrolunduğunu söylemesini emretti. Çünkü ihlâs, kalbin ameli; ibadet de, dış organların amelidir. İlk olarak, imanın yeri olan kalp, şirkten küfürden ve imanın saflığına engel olan pürüzlerden temizlensin de yapılan ibadetler Allah'ın

⁹⁵ Emiroğlu, age., 10/52

⁹⁶ Bayraklı, age., 16/322

⁹⁷ Bayraklı, age., 16/322-323

⁹⁸ Emiroğlu, age., 10/36, Ateş, age., 7/537

rızasına uygun olsun! Kalp bu manevi pisliklerden temizlenmezse, yapılan ibadetler nifak ve riya şaibelerinden kurtulamaz.⁹⁹ İçinde riya olan ibadetler ise Allah katında makbul değildir.¹⁰⁰

Peygamber de kul olduğu için, O'nun da Allah'a ibadet etmesi gerekiyor. Peygamber kendisine tapmaya çağırılmaz, çünkü kendisi de Allah'a kulluk etmek mecburiyetindedir. O'na da bu şekilde tapınması emredilmiştir. Onun için din de "ibadet peygamber emretti diye değil, Allah emretti diye yapılmalıdır" ¹⁰¹

Din kimse ile paylaşılamaz. Çünkü o, bir bütündür ve parçalanamaz. Biz falan âlim öyle dedi diye ibadet yaparsak dini Allah'a has kılmamış oluruz. Aksine kulluğumuzu birilerine göre yapmış olur ve dini Allah'a has kılarak kulluğumuzu yapmamış oluruz. Onun için, âlimlerin görüşlerini din değil bir ölçüt olarak kabul etmek zorundayız.¹⁰²

Kişi Rabbinin emri ile bir başkasının emri arasında sıkıştığı zaman Rabbinin emrini, diğerlerine üstün tutmazsa büyük bir günün azabından kurtulamaz.¹⁰³

12. "Bana, müslümanların ilki olmam da emredildi."

Ayette bizim Peygamberimizin Allah'ın Resulü olduğuna tenbih vardır. Zira "müslümanların ilki" olmak; o dinin hükümlerini, herkesten önce bilen olmayı gerektirir. Herkesten önce dinî hükümleri bilen; elbette o dinin sahibinden gönderilmiş bir resul olacağında şüphe yoktur.¹⁰⁴

Bu ayet-i celilede, Allah'ın Resulü müslümanların en öncesi olmakla emrolunmuştur.

⁹⁹ Bkz: Emiroğlu, age., 10/64, Vehbi, age., 12/4855

¹⁰⁰ Emiroğlu, age., 10/64

¹⁰¹ Bayraklı, age., 16/345

¹⁰² Bayraklı, age., 16/345

¹⁰³ Piriş, age., 2/797

¹⁰⁴ Vehbi, age., 12/4855

Nitekim de öyle olmuştur. Hira dağında “Alak Suresi” nâzil olduğu zaman, Cebrail (a.s), Hz. Muhammed’e peygamber olduğunu müjdeleyince; kendisinin peygamber olduğuna önce kendisi inanmıştır.¹⁰⁵

Allah’a teslim olanların ilki ve öncüsü olan, atalarının çok tanrılı, şirk dolu tapınmalarını ve anlayışlarını silip atan, “sadece Allah’a teslim olma devrimi”ni ilk yapan ve bunun öncüsü olan Hz. Peygamber idi. Dinin, “Allah’a teslim olma” ilkesini ilk önce kendisine uyarlamış olduğunu da ifade etmektedir, kendisinin tatbik etmeyeceği bir durumu başkalarına emretmesinin doğru olmayacağına da işaret etmektedir.¹⁰⁶

13. De ki: “Eğer ben Rabbime isyan edersem, şüphesiz büyük bir günün azabından korkarım.

Yani; “ Ey Resul-ü Zişan! Seninle tartışan kâfirlere hitaben de ki: ‘ Eğer ben Rabbimin emrettiği ihlâsı terkle sizin sevdiğiniz şirke meylederek Rabbime isyan edersem büyük gün olan, kıyamet gününün azabından elbette korkarım’ İşte Habibim! Sen âsilere böyle demekle kıyamet gününde azap olacağını bildir ki, isyandan vazgeçsinler ve iman etsinler.¹⁰⁷

Bu ayet-i celilede çok belîğ bir imâ ve çok açık bir ikaz vardır. Çünkü, büyük günün azabından Allah’ın Resulü’ nün korkması gerekirse, diğer insanların nasıl bir hal almaları gerektiği açıkça anlaşılmış olur.¹⁰⁸ Nitekim nebilerin en üstünü olduğu halde Hz. Muhammed günahın azabından korkunca, diğer insanların da korkmasının gerektiğine şüphe yoktur.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Emiroğlu, age., 10/64

¹⁰⁶ Bayraklı, age., 16/346

¹⁰⁷ Bkz: Vehbi, age., 12/4856, Bilmen, age., 6/3070

¹⁰⁸ Emiroğlu, age., 10/64

¹⁰⁹ Vehbi, age., 12/4856

Ayrıca bu ayet-i kerime, din ve dindarlığın mutlak itaat istediği; Allah'a, Peygamberi'ne imanla ahiret gününe imanı birleştirip bütünlük içinde kalp ve kafalara işlemeyi, böylece günlük hayatı bu iman ve sorumluluk duygusu içinde düzene koymayı telkin etmektedir.¹¹⁰ Büyük günün azabından korkmanın davranışlarda ne denli etkili olduğuna dikkat çekilmektedir. O'nun içindir ki, ahlakın temel dinamiklerinden biri de ahirete imandır.¹¹¹

14. De ki: “Ben dinimi Allah’a has kılarak sadece O’na ibadet ediyorum.”

Ayetin meal-tefsiri şöyle yapılmıştır: “Ben Allah’tan başkasına ne ayrı olarak ve ne de ortak koşmak suretiyle ibadette bulunmam, yalnız tam bir ihlâs ile o ortağı olmayan Yaratıcıya ibadette bulunurum. Bunun aksini yapmak, hem ahret görevlerine terstir, hem de Allah’ın kahrediciliğini üzerine çekmektir. Artık ey insanlar! Siz de uyanın, tevhid dinine karşı hareketlerde bulunmayın, sonra kendinizi İlahi azaptan kurtaramazsınız.”¹¹²

Bu ayet-i kerime Allah’a kulluğun ne açık ne de gizli ortak kabul etmeyeceğini, amel ve ibadetin mutlak surette gösteriştan, ciddiyetsizlikten, laubalilikten uzak tutulmasını açıklamakta; aynı zamanda bununla birinci emir kuvvetlendirmekte, hem de Allah’ın her türlü gizli ve açık ortaktan tenzih edilmesinin lüzumunu belirtmektedir.¹¹³

Yüce Allah, ihlâs ile ibadeti buluşturmakta ve bunun bileşimi ile dolu olan bir gönülle Allah’a ibadet edilmesini ve bu konuda bütün diğer varlıkların dışlanması emretmektedir. Sadece ve sadece bütün samimiyeti ile Yüce Allah’a ibadet etmek mademki Allah’ın emri ve Hz. Peygamber’in uygulamasıdır,

¹¹⁰ Yıldırım, age., 10/5221

¹¹¹ Bayraklı, age., 16/346

¹¹² Bilmen, age., 6/3070

¹¹³ Yıldırım, age., 10/5221

müminler de aynı emri yerine getirmelidir. Kime yalvarıp yardım istediklerini bir daha gözden geçirmelidirler ¹¹⁴

Kuşkusuz bu ayetler (Zümer, 39/11–14); Hz. Peygamber'in bir ilah gibi hatasız görülmemesi gerektiğini ortaya koyması bakımından da önemlidir. Fakat bundan daha önemli olanı şudur ki, Resûlullah bu ayetleri de bütün ayetler gibi kutsal saymış ve en ufak bir komplekse kapılmadan insanlara duyurmuştur. İşte bundan dolayı O, insanlığa örnek, âlemlere rahmet kabul edilmiştir (Enbiya 21/107; Ahzab, 33/21). ¹¹⁵

15.“Siz de Allah’tan başka dilediğiniz şeylere ibadet edin!” De ki: “Şüphesiz hüsrana uğrayanlar kıyamet gününde kendilerini ve ailelerini hüsrana sokanlardır. İyi bilin ki bu apaçık hüsrânın ta kendisidir.”

Mekke müşrikleri, Allah'ın Resulünü! “Sen babalarının dinine muhalefet ediyorsun, sen bu muhalefete devam ettiğin müddetçe elbette hüsranda kalanlardan olursun” dediler. Bunun üzerine Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, müşrikleri reddeden bu ayet-i celileyi inzal buyurdu. ¹¹⁶

Bu ayet-i celilenin anlamından maksat, cümlelerin ilk anda anlaşılan manası olarak müşrikleri ibadetlerinde serbest bırakmak değil; onları tehdit, tevbih ve men'dir. ¹¹⁷ Zira tevhidin delillerini ve tevhidi kabul etmekle gerçekleşecek olan mutluluğun ayrıntılarını beyandan sonra, şirkin zararı tamamen ortaya çıktığından “ Ey kâfirler! Hakikat tamamen anlaşılmıştır. Siz istediğinize ibadet edin, Allah'tan başkasına ibadetten dolayı gelecek zararı gözünüze alın, arzu ettiğinizi işleyin” demektir ki “Sonunda zararını göreceksiniz, ne yaparsanız yapın” demek olur. ¹¹⁸

Bayraklı, farklı açılardan bu ayeti şöyle yorumlamıştır;

¹¹⁴ Bayraklı, age., 16/346

¹¹⁵ Komisyon, age., 4/607

¹¹⁶ Emiroğlu, age., 10/66

¹¹⁷ Bkz: Emiroğlu, age., 10/60, Vehbi, age., 12/4857, Komisyon, age., 4/607

¹¹⁸ Vehbi, age., 12/4857

“Ayrıca ayetin bu kısmından, insanların inanma ve tapınma özgürlüklerine sahip oldukları sonucuna da ulaşıyoruz “Mâ şî'tum, dilediğimize” derken insanın özgürce dilemesinin olacağına ve onun dilemesine kimsenin baskı yapamayacağına işaret edilmektedir. Burada önemli olan; ona hakikati öğretmek, tebliğ ve rehberlik etmektir. Çünkü gönüllere hükmedilemez.

Farklı inançların, kavgasızca bir arada yaşaması insanlığın gelişmişliğini, medeniyetini ispat eden en büyük ölçüt ve delil olmalıdır. İşte, Kur'an, asırlarca önce bu medeni anlayışı insanlığın gündemine getirmiş ve medeni olmanın yolunu göstermiştir.

Yüce Allah, ayetin son kısmında bir bakıma manevi iflası ele almaktadır. İflas, zarara uğramaktır. Ekonomik anlamda zarara uğrayıp iflas etmek, elindeki maddi değeri yitirmektir. Bu ise, kişinin ya alış-verişi bilmediğinden ya da çok israf edecek şekilde davranmasından kaynaklanmaktadır. Kazandığı ile harcadığını dengelemeyen zarar edecek ve sonunda iflasla karşılaşacaktır.

Manevi anlamdaki iflas da buna benzer bir şekilde gerçekleşmektedir. Manevi değerlerin en önde olanı insan olarak yaratılmış olmamızdır. İnsan olmanın değerini, çeşitli değerlerle korumak gerekiyor. İnsan ruh âlemine giren, öğretilen ve kazandırılan değerlerle Allah katında bir yere sahip olacaktır. Bunların başında aklını kullanıp tevhid inancına sahip olmak ve bunu gelecek nesillerimize kazandırmak gelmektedir. İnsan denen en üst değere sahip olan varlığın, bu değerini sürdürebilmesi de aklını kullanıp Allah'ın varlığı ve birliği fikrine veya inancına bağlıdır. İşte bunu elde edemeyen veya bunu bırakıp şirke sapanlar manen iflas etmiş, hüsrana uğramış ve Allah katındaki değerini tamamen yitirmiştir.

Bu iflas ferdî manada olacağı gibi ailevi ve toplumsal manada da olabilir. İşte ayetin son kısmı, hem ferdi hem de ailevi hem de toplumsal olana dikkat çekmektedir.”¹¹⁹

Aile reisi ve toplumda söz sahibi olan, sapıtıp ahlak ve fazileti çiğnediği takdirde yalnız kendini değil, aynı zamanda aile ve çevresini de saptırıp ifsat edeceğine, hem kendisinin hem de ona uyanların hüsrana uğrayacağına dikkat çekilmekte; dolayısıyla Mekkelilerin azgın, sapık putperestlere uymamaları, kendi akıllarını kullanarak hakikati bulup seçmeleri öğütlenmektedir. Tabi bu emir, aynı zamanda, yaşamakta olan her toplum ve millete seslenmekte ve yol göstermektedir.¹²⁰

29. Allah, birbiriyle çekişen ortak sahipleri bulunan bir (köle) adam ile yalnızca bir kişiye ait olan bir (köle) adamı örnek verdi. Bu iki adamın durumu hiç bir olur mu? Hamd Allah’a mahsustur. Hayır, onların çoğu bilmiyorlar.

Yüce Allah, biri müşrik diğeri mümin olan iki kişiyi ele alıp aradaki farkı belirlememizi bir soru ile istemektedir; aralarında geçimsizlik olan ortaklara iş yapan, hizmet eden bir kişi ile tek efendiye hizmet eden kişinin durumunu ve farklarını düşünerek, şirkin yanlışlığını ve zararını anlamamızı istemektedir. Çok tanrılı bir dine ibadet eden kimsenin durumu ile tek Allah’a kulluk eden kimsenin durumunu düşünerek farkı bulmamız gerekiyor. Yüce Allah temsili olarak bu durumu anlattıktan sonra cevabı, bir soruyla insanın zihnine bırakıyor.¹²¹ Zira cevap ayette anlam olarak veriliyor.

Nitekim İnsanlık tarihinin en köklü gerçeklerinden biri olarak, yakın zamana kadar binlerce yıldan beri devam eden kölelik uygulaması, Kur’an’ın ilk muhatabı

¹¹⁹ Bayraklı, age., 16/347-348

¹²⁰ Yıldırım, age., 10/5221

¹²¹ Bayraklı, age., 16/373

olan Arap toplumunda da geçerliydi.¹²² Ayette verilen temsilde vurgulandığı gibi, Araplarda köle özellikle miras yoluyla birkaç varise intikal eder ve varisler bu ortak köleyi kullanma hususunda bazen kavga ederlerdi.¹²³ Bu nedenle ayette tevhid inancının akla uygunluğu ve sağlayacağı huzur, Arap toplumunun bir gerçeği olan köleliğe dair bir temsille anlatılmıştır.¹²⁴ Bu ayette şu metodu görüyoruz: Yüce Allah, şirkin kötülüğünü ve tevhid inancının doğruluğunu anlatırken insanların yaşadıkları ve hayatlarında var olan durumları örnek vererek onların zihinlerine hitap ediyor.¹²⁵

Ayette, tevhid inancında olan kişiyle müşrik olan kişinin halleri teşbihle izah ediliyor. Müşrik kişinin hali birden çok efendisi olan köleye benzetiliyor. Onlar o kölenin hizmetinde “sana az yaptı, bana çok yaptı, senin evde yatacak, benim evde yatmayacak senden az yedi, benden çok yedi” gibi tartışmalar yaparlar, her bir sahip, ondan farklı farklı hizmet isterler. Köle için hepsinin isteğini yapmak mümkün olamayacağından şaşırır kalır, sıkıntıya düşer. Kölenin bu sıkıntısına rağmen beşerî ihtiyaçlarını hiç birisi üstlenmez. İşte birçok put edinip Allah’a ortak koşan kişinin hali, birçok efendisi olan kişinin hali gibi perişanlıktır. Buna karşılık bir tek Allah’a inanan müminin hali ise tek bir efendisi olan kölenin haline benzer. Bu köle daima efendisinin hizmetini görmek ve rızasını kazanmaya çalışmakla meşguldür ve kalbi rahattır. Çünkü hizmet, bir kişiye olduğu için tartışma yoktur. Üstelik efendisi de onun hizmetine karşı mükâfat olarak her türlü ihtiyacını temin eder. Böylece kul ihtiyaçlarının görülmesi açısından da rahat olur, sıkıntıya düşmez. Hal böyleyken bu iki köle eşit olur mu? Elbette olmaz. Aynı şekilde mümin ile müşrik kişinin hali de bir olmaz.¹²⁶

Kur’ân böylece “Tevhid İnancı”na bağlı olup yalnız Allah’a kulluk eden müminin eriştiği güven ve iç huzuru tasvir ederek, bu kişiyle, birbiriyle uyum sağlayamayan birçok ortağın kölesi bulunan bir kişinin eşit durumda

¹²² Komisyon, age., 4/615

¹²³ Ateş, age., 8/6

¹²⁴ Komisyon, age., 4/615

¹²⁵ Komisyon, age., 4/374

¹²⁶ Vehbi, age., 12/4879-4880

olamayacağını misal vererek insanı doğru imana çağırmakta ve insan, yalnız Allah’a kul olmanın vereceği huzura, güvene ve ümide özendirilmektedir.¹²⁷

Her hamd ü sena Allah Teâlâ’ya mahsustur ki O’nun dışında hamd edilmeye layık olan yoktur.¹²⁸ Fakat müşriklerin çoğu bunu bilmezler. Yani onların çoğu, ibadetin, ortağı ve benzeri olmayan Allah’ın hakkı olduğunu bilmezler.¹²⁹

36. Allah kuluna yetmez mi? Seni O’ndan (Allah’tan) başkalarıyla korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi saptırırsa artık onun için bir yol gösterici yoktur.

Ayet-i kerimenin iniş sebebiyle ilgili kaynaklarda şu rivayetler geçmektedir;

1. Müşrikler sürekli Hz. Peygamber’e ağır baskılar yapıyorlar ve İslam dininin yayılmasına bütün kuvvetleriyle engel olmaya çalışıyorlardı. Bu ağır baskılarından aciz kalan Allah Resulü, Rabbine: “Ey Rabbim! Her taraf müşriklerle dolu, bunlara karşı ben yalnız bir kulun, bu kadar kâfire nasıl karşı koyabilir ve yalnız başıma bunlarla nasıl başa çıkabilirim” diye şikâyet etti ve niyazda bulundu. Bunun üzerine bu ayet indi.¹³⁰

2. Müşrikler Hz. Peygamber’i putların zararlarıyla korkutuyorlar da O’na: “Ya Muhammed! Sen putlarımıza dil uzatmaktan ve onlara kötü söz söylemekten vazgeçmezsen, onlardan sana bir zarar ve delilik isabet eder. Sonra karışmayız ha! diye Peygamber’i tehdit ettiler.¹³¹

3. Mekke’nin fetih günü Hz. Peygamber (s.a.s), Hâlid bin Velid’i yanında birkaç kişi ile Uzza adındaki putu parçalatmak üzere gönderdi. Hâlid, putun bulunduğu yere vardığı zaman oradaki bekçi: “Ben seni putu kırmaktan dolayı

¹²⁷ Yıldırım, age., 10/5235

¹²⁸ Vehbi, age., 12/4880

¹²⁹ Emiroğlu, age., 10/81

¹³⁰ Bkz: Emiroğlu, age., 10/86-87, Vehbi, age., 1949, 12/4887

¹³¹ Bkz: Emiroğlu, age., 10/87, Bilmen, age., 6/3048, Ateş, age., 8/14, Komisyon, age., 4/s.617, Vehbi, age., 12/4888

azarlarım. Çünkü onda şiddet ve azamet vardır. Sonra seni çarpar da helak eder” diye Hâlid’i tehdit etti. Bekçinin bu tehdidi üzerine Hâlid, hemen puta saldırdı ve baltayı burnunun üzerine indirdi. Bir darbe ile onu parçaladı.¹³²

Bütün bu rivayetler bir olaya has olsa da, mana itibariyle ayet, Allah’a yönelen bütün insanlara hitap etmektedir.¹³³

Nitekim müşriklerin Hz. Peygamber’e söyledikleri bu sözlerin benzerini, Hud peygamber’in kavmi de Hud (a.s)’a söylemişlerdi: “Seni, tanrılarımızdan biri fena çarpmış demekten başka söyleyecek söz bulamıyoruz” (Hud, 11/ 54)¹³⁴

“Allah’ın saptırması” ifadesine gelince; Yüce Allah, ezeli planı gereği doğru ve yanlış yolu belirleyip tarif ettikten ve yol gösterici olarak peygamber ve kitap gönderdikten sonra, insanı hür iradesi, akli ve idrakiyle baş başa bırakmıştır. İlahi kanunu gereği, doğru yolu seçenlere hidayet nasip eder, tercihini yanlış yoldan tarafa kullananları ise oldukları hal üzere bırakır. İşte Allah’ın doğru yola erdirmesi ve saptırmasının anlamı budur. Yoksa bir zorlama ve müdahale söz konusu değildir.¹³⁵

38. Andolsun, eğer onlara, “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan elbette, “Allah”, derler. De ki: “Peki söyleyin bakalım? Allah’ı bırakıp da ibadet ettikleriniz var ya; eğer Allah bana herhangi bir zarar dokundurmak isterse, onlar Allah’ın dokundurduğu zararı kaldırabilirler mi? Yahut Allah bana bir rahmet dilese, onlar O’nun rahmetini engelleyebilirler mi?” De ki: “Allah bana yeter. Tevekkül edenler ancak O’na tevekkül ederler.”

Yüce Allah, putların âciz olup hiçbir şeye kâdir olmadıklarını, kudret ve kuvvetin ancak Allah’ın kudret ve kudreti olduğunu, kâinatta Allah’ın kudretinden başka hiçbir varlığın hiçbir şey yapamaya güç yetiremeyeceğini, bunu putlara

¹³² Bkz: Emiroğlu, age., 10/87, Vehbi, age., 12/4887

¹³³ Vehbi, age., 12/4887

¹³⁴ Ateş, age., 8/14

¹³⁵ Yıldırım, age., 10/5241, Ateş, age., 8/14

tapan müşriklerin dahi bildiklerini ve başları dara geldiğinde ister istemez Allah'ın kudretini itiraf edeceklerini beyan etmek üzere bu ayet-i celileleri inzal buyurmuş ve nebisinin müşriklere bu hususta ayetteki soruyu sormasını istemiştir.¹³⁶ Böyle bir soru karşısında kalan kimse, kim olursa olsun, bilgili, hikmetli ve kudret sahibi bir yaratıcının varlığını elbette ikrar edecektir. Böyle olacağı üzerinde bütün akıl sahipleri hem fikirlerdir. Yerde ve gökteki varlıkların yaratılışları buna delildir.¹³⁷

Bu ayette Arapların o günkü "ilah" anlayışı özetleniyor; putların hiçbir tasarrufu ve kudreti bulunmadığı çok mantıklı bir anlatımla işleniyor.¹³⁸

Daha önce Hz. İbrahim'in (a.s) Allah'ın varlığını ve birliğini bütün sadeliğiyle yansıtan "hanif dini"nin Arap yarım adasında da kalıntı ve izleri bulunuyordu; tamamıyla silinip unutulmamıştı. Ancak daha çok fetret devrinde, putperestlikle karıştırılıp iyice zedelenmiş bulunuyordu. O bakımdan Arapların çoğu Allah'ı kemal sıfatlarıyla birlikte olmasa bile, az çok biliyor ve O'nu göklerin ve yerin yaratıcısı olarak kabul ediyorlardı. Ne var ki taştan, ağaçtan şekillendirilen putlarına da üstün saygı gösteriyor ve onların Allah yanında şefaathçi olduklarını sanıyor; böylece putların bir takım tasarruflara sahip bulunduklarına inanıyorlardı. Böyle bir inanç, en açık yanılla Allah'a ortak koşmaktır.¹³⁹

İslam'ın, tevhid inancını bütün tazeliğiyle ve berraklığıyla koruyup yansıtmayı amaç seçen son din olma hüviyetiyle, bu gibi sakat, yanlış inançlara müsamaha etmesi elbette ki düşünülemezdi. Bunun için Müslümanlarla putperestler arasında amansız bir sürtüşme ve tartışma hatta vuruşma baş göstermiş ve müminler başarı sağlayıncaya, putperestliği temelinden yıkıp Tevhid inancını sağlam temellere oturtuncaya kadar bu mücadele sürmüştür.¹⁴⁰

¹³⁶ Emiroğlu, age., 10/90

¹³⁷ Bkz: Emiroğlu, age., 10/90, Vehbi, age., 1949, 12/4889, Bilmen, age., 6/3085

¹³⁸ Yıldırım, age., 10/5244

¹³⁹ Yıldırım, age., 10/5243

¹⁴⁰ Yıldırım, age., 10/5243

Bu ayet-i kerimeler nâzil olunca, Allah'ın Resulü bunları müşriklere okudu. Bu soruların hiç birine, müşrikler cevap veremediler ve sustular. Müşriklerin bu sukutları üzerine Allah (c.c) ayetin devamında ki şu cümleleri indirdi; “Ya Muhammed! Müşriklere şöyle söyle; Allah bana kâfidir. Putların zararına karşı O bana yeter. Ben ancak O'na güvenirim. Güvenecek olanlar da ancak O'na güvensinler!”¹⁴¹ Burada açıklanan hâl, “tevekkül” kavramıdır.

Tevekkül sağlam imanın gereği ve müminin en belirgin vasfıdır. Mümin yalnız Allah'a dayanır. O'nun dilediğinden başka bir şeyin olmayacağına inandığı için O'ndan başkasından korkmaz. Birçok ayette müminlere, yalnız Allah'a dayanmaları, güvenmeleri öğütlenir.¹⁴²

Al-i İmran, 3/122. ayete bakarsak tevekkül, Allah'ı “veli” yani dost edinmektir. Zümer 38'e bakarsak, “Allah'ı yeterli görmek”tir. Yüce Allah'ı dost bilip O'nu yeterli gören, O'na güvenip dayanır; başka tanrılardan yardım dilemez. Tevekkülün olmazsa olmaz şartı, Allah'a “tek olarak” inanmaktır. (Teğabün, 64/13)Tevekkülün ana unsurlarından biri de sabırdır (Ankebut, 29/59).¹⁴³

İnsan ruhunda büyük huzur meydana getiren tevekkülün bir yönü de, kişinin elinden geleni yaptıktan sonra sonucu Allah'a bırakmasıdır. Yoksa görevini yapmadan işlerin kendi kendine olmasını Allah'tan beklemek tevekkül değil, tembellik ve meskenettir. Allah, âdetini değiştirmez, çalışanları başarıya ulaştırır.” İnsan için çalışmasından başka bir şey yoktur (Necm, 53/39).¹⁴⁴

Tevekkül edecek olan kişi öncelikle şunları bilmelidir: Göklerin ve yerin gaybı (sırrı) Allah'a aittir. Bütün işler O'na döndürülür, yalnız O'na tapınılır. O, insanın yaptıklarından gaflette değildir. İşte bunlara inanan kişi, Allah'a dayanıp güvenebilir (Hud, 11/123).¹⁴⁵

¹⁴¹ Emiroğlu, age., 10/91

¹⁴² Ateş, age., 8/16

¹⁴³ Bayraklı, age., 16/385-386

¹⁴⁴ Ateş, age., 8/16

¹⁴⁵ Bayraklı, age., 16/385-386

Tevekkül telkin eden ayetlerin o anki asıl amacı da, büyük müşrik topluluğuna karşı cesaretle davalarını tebliğ eden ve savunan Peygamber (s.a.v)'i ve müslümanları güçlendirerek, cesaretlerini artırmaktır.¹⁴⁶

O halde ilahi buyrukları insanlığa tebliğ ederken hem sabırlı olmak hem temkinli hareket etmek, hem de Yüce Allah'ın mutlaka yardımda bulunacağına inanmak şarttır. Çünkü O'nun bu hususta verdiği söz vardır ve hiçbir zaman sözünden dönmez. Müminler bu kutsal hizmeti sürdürürken hiç kimse onlara yardımcı ve destek olmasa bile Allah'a güvenip dayanmaları yeter. Zira Allah mümin kulları için yeterli destektir. O halde iman, ahlak ve fazilet mücadelesini sürdürmeye çalışan müminler her durumda ve şartta, Allah'a güvenip dayanmalıdır. Aksi halde başarıya erişmeleri düşünülemez. Nitekim 38.ayetin son bölümü bu anlayışı işlemekte, müminleri aydınlatmaktadır.¹⁴⁷

39. De ki: “Ey kavmim! Elinizden geleni yapın. Ben de yapacağım. Yakında bileceksiniz!..”

Hiz. Peygamber (s.a.v) Efendimiz, Allah'ın varlığını ve birliğini ve yalnız O'nun ibadet etmeye layık olduğunu bütün dünyaya duyurmak ve akli erenlere, bu gerçeği kabul ettirmek hususunda karşısına çıkan engellerle aralıksız mücadele vermekle emrolunmuştu. Nitekim bu mücadele ve izlenilen eğitim metodu, o günün sosyal ve ekonomik şartlarına, kuvvetler arasındaki dengesizliğe göre çok güzel bir şekilde uygulanmıştır. Ortam ve şartların, Hiz. Peygamber'in aleyhine olmasına rağmen bu ağır yükü, omuzlarında taşıırken bıkkınlık duymamış, ümitsizliğe düşmemiş ve hiçbir zaman tebliğ görevini yerine getirirken yılmamıştır. Bilakis İslam'ın özünde, büyük bir dinamizm taşıdığını ispatlamıştır. O kadar ki, Allah Teâlâ'dan aldığı emirle, en azgın müşriklere son olarak şöyle seslenmek suretiyle İslam'ın hiçbir zaman mücadele alanından çekilmeyeceğini ve yılmayacağını kesinkes ortaya koymuştur: “Bulunduğunuz hal,

¹⁴⁶ Ateş, age., 8/17

¹⁴⁷ Yıldırım, age., 10/5244

kurduğunuz düzen, başvurduğunuz çare üzere yapacağınızı yapın”¹⁴⁸
Bulunduğunuz hal üzere amel etmeye devam edin. Hile ve tuzaklarınızın hepsini yapın.¹⁴⁹ Siz kendinizi büyük bir kuvvete ve şiddete sahip sanıyorsunuz.¹⁵⁰

Böylece Hz. Peygamber (s.a.s), Hakkın, eninde sonunda bâtılın beynini parçalayacağını, inkârcı maddecilerin ve azgın putperestlerin hezimete uğrayacağını, Allah’ın dininin mutlaka üstün geleceğini ve kıyamete kadar hep taze kalacağını bütün dünyaya ilan etmiş oluyordu.¹⁵¹

Yukarıdaki açıklamalardan açıkça anlaşıldığı üzere ayette müşriklere emir kipinde söylenmiş olan ifadeler; emir değil, Hz. Peygamber’in müşriklerin tehditleri karşısındaki kararlılığını ve Allah’a olan sonsuz güvenini yansıtan duruşunun ifadesidir.

40. Kişiyi rezil edici azabın kime geleceğini ve sürekli azabın kimin başına ineceğini (yakında bileceksiniz!”)

“Alçaltıcı, rezil edici azap ile sürekli azabın kime geleceğini yakında bileceksiniz” denerek müşrikleri bekleyen ceza hatırlatılmaktadır. Rezil edici azap dünya azabı, sürekli azapta ahiret azabı olmaktadır. Ayette geçen “yehillu” fiili “bir iş için gerekli olmak, bir yere inip konmak” anlamına gelmektedir. Bu manadan hareket edersek buradaki ifade “sürekli azabın kime gerekli olacağını bileceksiniz” demektir.¹⁵² Müşriklere bu iki azaptan biri dünyada diğeri de ahrette isabet edecektir.”Dünya azabı, onlara Bedir’de isabet etmiş ve hepsini kanlar içinde yere sermiştir.¹⁵³

¹⁴⁸ Yıldırım, age., 10/5245

¹⁴⁹ Emiroğlu, age., 10/91

¹⁵⁰ Bilmen, age., 6/3085

¹⁵¹ Yıldırım, age., 10/5245

¹⁵² Bayraklı, 16/386

¹⁵³ Bkz: Emiroğlu, age., 10/91, Bilmen, age., 6/3086, Vehbi, age., 12/4892, Yıldırım, age., 10/5245

Ahret azabı ise müşriklere kıyamet günü isabet edecek, boyunlarına binecek ve bir daha onlardan ayrılmayacak, sonsuz olarak devam edip gidecektir.¹⁵⁴ Zira küfrün cezası, ebedî azaptır.¹⁵⁵

Demek ki, Allah'ın mesajına karşı çıkıp, peygamberin faaliyetini durdurmak için tehditler savurmak ve bu uğurda tuzaklar kurmak hem dünya hem ahiret azabını gerekli kılmaktadır. Dünya azabı bu günah için yeterli olmamakta ve ahirette de sürekli azaba neden olmaktadır. Hangi davranışa dünya ve ahiret azabının verileceğini soranlara bu ayetler cevap olarak verilebilir. Çünkü dünyadaki ceza bu eyleme denk düşmemekte “suç ile cezanın denkliği” kanunundan hareketle ahiret cezası da öngörülmektedir.¹⁵⁶

64. De ki: “Ey cahiller! Siz bana Allah’tan başkasına ibadet etmemi mi emrediyorsunuz?”

Ayet-i kerimenin nüzul sebebiyle ilgili olarak kaynaklarda şu bilgilere yer verilmektedir;

İbn Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğunda göre; Kureyş müşrikleri Resulullah’a; “Biz sana o kadar mal verelim ki, sen Mekke’nin en zengin erkeği ol ve seni istediğin kadınlarla evlendirelim ve senin izinde yürüyelim, sen bizim putlarımıza sövmek, onları kötülükle anma” demişler, bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil olmuştur.¹⁵⁷

Ayette putperestlere “Ey cahiller” diye hitap edilmesi hem Hz. Peygamber’in bu teklifi kabul etmeyişindeki kararlılığı yansıtmaları hem de böyle bir teklif yapmaya kalkıştıkları için muhatapları ayıplaması açısından oldukça

¹⁵⁴ Emiroğlu, age., 10/91

¹⁵⁵ Vehbi, age., 12/4892

¹⁵⁶ Bayraklı, age., 16/386

¹⁵⁷ Bilmen, age., 6/3101 Benzer bir rivayet için bkz: Vehbi, age., 12/4916, Emiroğlu, age., 10/114

önemli ve anlamlıdır. ¹⁵⁸ Teklifin kendisi en büyük cahillik olduğu gibi bir peygambere şirk koşturmayı teklif etmek ayrı bir cahilliktir.

65.Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyedildi: “Eğer Allah’a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun.”

Ayet-i celiledeki hitap, Allah’ın Resulü’ne olmakla birlikte mesaj başkalarıdır. Zira Allah Teâlâ, elbette nebisini şirkten korur, bundan dolayı Hz. Peygamber, Rabbine asla şirk koşturamaz ve cahiliye devrinde peygamber olamadan önce bile şirk koşturmamıştır. Nitekim buna en güzel örnek ve delil olarak şu hadiseyi verebiliriz; Buhayra rahibi, çocukken Hz. Peygamber’e Lat ve Uzza adına yemin verdiğiinde Hz. Peygamber’in mübarek çehresi değişmiş ve rahibe hitaben: “Bana putlar namına yemin verme, benim dünyada en çok sevmediğim putlardır” demiş ve rahibin yeminini reddetmiştir. Bunun üzerine rahip çok şaşırılmış ve “Rahman ve Rahim olan Allah’ın adına” yemin vermiştir. Ancak bundan sonra, Hz. Peygamber, rahibin yeminini kabul etmiştir.¹⁵⁹

Nitekim Peygamberler masumdurlar, onlardan böyle bir şey sâdır olmaz. Bu ayetteki ifade, şirkin ne kadar kötü ve helak edici olduğunu bildirmek ve başkalarını bundan şiddetle uyarmak gibi hikmetlere dayanmaktadır.¹⁶⁰ Yani “şirk, o kadar kötü bir şey ki bunu Peygamber dahi yapsa amelleri boşa gider” anlamındadır. ¹⁶¹

Fakat Hz. Peygamber’in şirkten uzak olduğunu ortaya koymak için Bayraklı, Muhammed Esed’in görüşünü benimseyerek ayetteki hitabın, Hz. Peygamber’e değil de insanoğluna olduğu görüşünü kabul etmiştir.¹⁶²

¹⁵⁸ Komisyon, age., 4/631

¹⁵⁹ Emiroğlu, age., 10/114

¹⁶⁰ Bilmen, age., 6/3103

¹⁶¹ Vehbi, age., 12/4918

¹⁶² Bayraklı, age., 16/428

66. Hayır, yalnız Allah’a ibadet et ve şükredenlerden ol.

Yüce Allah, Hz. Peygamber’e şöyle de emrediyor: (Hayır) Ey Nebi!...Sen o müşriklerin sözlerine bakma, onlara putlarının tapılmaya haiz olmadıklarını söylemekten geri durma. Sen (yalnız Allah’a ibadet et) bütün ümmetine bir numune-i imtisal ol...(ve şükredenlerden ol) Böyle bir risalete ulaşmış, tevhid dinini açıklamakla görevli ve birçok ilahi nimete mazhar olduğundan dolayı, Kerim olan Rabbine teşekkürle devam et. ¹⁶³ Çünkü Allah’ın nimetini gerektiği yere harcamakla nimete şükredenler; Allah’ın halis kullarıdır. ¹⁶⁴

Bu emir, görünürde Resulullah’a ise de, gerçekte ümmete öğretmek içindir. Çünkü Resulullah’ın, ibadetini Cenab-ı Hakk’a hasrettiği ve şükredenlerden olduğu bilinmektedir. Demek ki bu emir; hakikatte Hz. Peygamber’in ümmetine emirdir.

Önceki ayetlerle bu ayeti birleştirdiğimiz zaman şu sonucu çıkarabiliriz: Tevhid inancını tebliğ etmekle görevli olan bir peygamber ve mümin kişi şirk koşturamaz, kendi davasına ters düşmez ve daha da önemlisi getirdiği ilkeye kendisinin de uyması gerekir. Ayrıca ayet-i Celilelerden, Resul-i Ekrem Efendimizin şöyle buyurduğu manası tahsil olunur;

“Ey cahiller! Siz bana Allah’tan başkasına kulluk etmemi emrediyorsunuz. Oysa Allah’ım da bana, yalnız kendisine kulluk etmemi emrediyor.” ¹⁶⁵

67. Allah’ın kadrini gereği gibi bilemediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O’nun elindedir. Gökler de O’nun kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.

¹⁶³ Bilmen, age., 6/3104

¹⁶⁴ Vehbi, age., 12/4918

¹⁶⁵ Bayraklı, age., 16/430

Yahudilerden bir topluluk bir gün Hz. Peygamberi ziyarete geldiler. “Ya Muhammed, şu gördüğümüz varlıkların hepsini Allah yarattı, peki Allah’ı kim yarattı?” dediler. Hz. Peygamber, Yahudilerin, aklın ve mantığın kavrayamayacağı bu sorusuna çok öfkeleni. Bunun üzerine hemen Cebrail (a.s) indi “ Ya Muhammed! Öfkeni yen, sakın ol” dedi. Allah tarafından Yahudilere cevap olarak getirdiği İhlâs suresini okudu da “Bununla Yahudilere cevap ver” dedi. Hz. Resul, Cebrail’in tarifine göre, İhlâs suresini Yahudilere okuyunca Yahudiler tuttular da bu defa “Ya Muhammed! Rabbini bize vasfet. O’nun yaratılışı nasıl, kolları, bacakları nasıl..? diye Allah Teala’nın vücudundan sorma küstahlığında bulundular. Allah Rasulü bu soruya ilk sorudan daha fazla öfkeleni. Bunun üzerine Cebrail bu ayetle indi de Allah Rasulü’ne bu ayeti okudu ve O’nu teskin etti. Allah Resulü bu ayet-i celileyi okuyunca, Yahudiler hiç bir şey yapamadan kalkıp gittiler.¹⁶⁶

Ayrıca bu ayetin, müşriklerin Hz. Peygamber’i babalarının dinine davet etmeleri ve Allah’a şirk koşmaları hakkında da inmiş olması ihtimal dâhilindedir.¹⁶⁷

Onlar, Allah’ı hakkıyla takdir edemediler”. Yani; Yahudiler, sana soru sormakla, müşrikler seni Allah’tan başkasına ibadete çağırarak ve kendileri de, başkalarını Allah’a ortak yaptıkları için Allah’ın azamet ve kudretini gerektiği gibi takdir edemediler.¹⁶⁸

Din eğitimi açısından ayetin ilk kısmını şöyle anlayabiliriz; Müşrikler, Allah’ın kudretini, yüceliğini ve noksan sıfatlardan uzak olmasını gerektiği gibi anlayamadılar ve bu noksanlıktan dolayı şirke düştüler. Bunun içindir ki, din âlimi ve eğitimcileri, yüce Allah’ı sıfatları ile gereği gibi anlatabilmelidirler.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Emiroğlu, age., 10/116

¹⁶⁷ Emiroğlu, age.10/116

¹⁶⁸ Emiroğlu, age., 10/116

¹⁶⁹ Bayraklı, age., 16/430

“Kıyamet günü bütün yeryüzü O’nun tasarrufundadır. Gökler O’nun kudret eliyle dürülmüş olacaktır. Allah onların ortak koşmalarından uzaktır ve yücedir.”

Ayetin bu kısmında geçen “el-kabza” ve “el-yemin” kelimeleri aslında Allah’ın kudretini ve gücünü ifade etmektedir.”Kabza” ‘avuç içi’, “yemin” de ‘sağ el’ demektir. Mecazi anlamda her ikisi de Allah’ın kudretini ifade etmektedir.¹⁷⁰

“Kıyamet gününde bütün yeryüzü O’nun kudretinde, gökler de O’nun gücünde dürülmüş olacaktır.” İfadesindeki, “Matviyyat” kelimesi’ dürülmüş, tasarrufu altına alınmış’ manasına gelmektedir.¹⁷¹

Zemahşeri, Beyzavi, Ebussuud gibi belagatte seçkin olan müfessirler diyorlar ki; “Bu güzel söz, Allah Teâlâ’nın azametinin büyüklüğüne ve kudretinin kemaline işaret ve zihinlerin hayret ettiği büyük işler O’nun kudretine göre çok küçük ve basit kalacağına bir tenbih ve âlemi yok etmenin O’na göre pek kolay bir şey olduğunu temsilidir ki ‘kabza’ ve ‘yemin’ kelimelerinin hakikat veya mecaz olmaları yönü tartışılmaksızın, bir tasvirdir.”¹⁷²

Hız. Aişe’den rivayet edildiğine göre yerin ve göğün kabzedilmesi sırasında insanların nerede olacağı Resulullah’a sorulmuş, O’ da “ sırat üzerinde” buyurmuştur.¹⁷³

Abdullah İbn Mes’ud’un rivayetine göre Yahudi hahamlarından biri Allah Resulüne gelip: “ Ey Muhammed, demiş, biz Tevrat’ta Allah’ın, gökleri bir parmağının üstüne, yerleri bir parmağının üstüne, ağaçları bir parmağının üstüne, suyu ve toprağı bir parmağının üstüne, diğer yaratıkları da bir parmağının üstüne koyup: “Ben melikim” diyeceğini biliyoruz” demiş Hız. Peygamber, Yahudinin

¹⁷⁰ Bayraklı, age., 16/430

¹⁷¹ Bayraklı, age., 16/430

¹⁷² Yazır, age., 6/4136

¹⁷³ Yazır, age., 6/4137

sözünü doğrulama anlamında dişleri görününceye kadar güldükten sonra “Allah’ı hakkıyla takdir edemediler...” ayetini okumuştur.¹⁷⁴

Abdullah İbn Ömer’in şöyle dediği rivayet edilir: “ Ben Peygamber (s.a.v)’i minberde gördüm, şöyle diyordu: Cebbar, gökleri ve yeri iki eline alır (Peygamber (s.a.v) böyle derken iki elini yumup açmaya başlamış) sonra der: “ Ben Rahmanım, Ben Melikim, cebbarlar nerede, kibirliler nerede?” Sonra Peygamber (s.a.v) sağına, soluna eğildi, minberin alt tarafının sallandığını gördüm”. Taberi, aynı anlamdaki bir hadisi Ebu Hureyre’den ve Salim’in babasından da rivayet etmiştir.¹⁷⁵

Bir yoruma göre, her ne kadar tefsirlerde tecsim (cisimlendirme) ve teşbih (benzetme) den kaçmak için ayet çeşitli biçimlerde yorumlanmış olsa da gerçekte ayeti gereksiz olarak çeşitli biçimlerde tevil yerine aynen kabul edip mahiyeti üzerinde düşünmemek en uygun yoldur.¹⁷⁶ Çünkü Kur’an-ı Kerim’de bu tür açıklamalar ve tasvirler genellikle, insanların zihinlerinde bu anlatımların karşılık bulması ve gönüllere gerekli etkiyi yapmasını sağlayacak şekilde somutlaştırılarak verilmiştir. Surenin bu ayetlerinde de önemli ölçüde bu anlatım tarzı hâkimdir. Bu temsilî açıklamaları tam ve doğru olarak tefsir ve tevil etmek mümkün değildir. Nitekim bu hususlarda yapılan yorumlar ve teviller, ancak bu ilimle uğraşan insanların yorum ve anlayışlarıdır ve bu anlamda başkalarını bağlayıcı nitelikte kesin bilgiler değildir. Bu hususta, geçmişten bugüne kadar benimsenen en sağlıklı yaklaşım, bu konularda ayetlerin ve hadislerin asıl anlamlarının ne olduğunu kavrayıp açıklayamasak da onların bildirdiklerine hiçbir şüphe duymadan iman etmek, onlardaki asıl mesajı almak ve bu iman ve mesajın gereğine göre hareket etmektir.¹⁷⁷

İbn Aşur’a göre bu ayet, kıyametin kopması üzerine yer ve göklerin tamamen yok olmayıp varlığını sürdüreceğine, fakat bildiğimiz şekil ve

¹⁷⁴ Bkz: Ateş, age., 8/35, Emiroğlu, age., 10/117-118

¹⁷⁵ Bkz: Ateş, age., 8/35, Emiroğlu, age., 10/117-118

¹⁷⁶ Ateş, age., 8/35

¹⁷⁷ Komisyon, age., 4/636-637

işleyişlerinin son bulacağına delalet etmektedir. İbn Aşur bu görüşünü destekleyen bazı hadislerle de yer vermiştir. Nitekim İbrahim suresi 48.ayette de “Bir gün gelecek yer başka bir yere, göklerde başka göklere dönüştürülecek” buyrulmaktadır.¹⁷⁸

Şüphesiz Allah’ın kudretinin dengi yok ki, eşi ve yardımcısı olsun; saltanatının benzeri yok ki, karşısına rakip çıksın! Onun için “ O, (inkârcı nankörlerin) ortak koştuklarından yücedir, münezzehtir.”¹⁷⁹

4.1.2. Allah’ın Sıfatları

1. Kitab’ın indirilmesi mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafından.

Allah Teâlâ’nın Aziz ve Hakîm olmasının anlamı; bütün bilgileri, ilminin kuşatmasına ve bütün yaratılmışlara kudretinin etkin olduğuna ve hiçbir şeye muhtaç olmamasına delalet eder.¹⁸⁰ Aziz iki manaya gelir: birisi mağlup olmaz, galip ve kâdir,¹⁸¹ bir de ortağı yok demektir.¹⁸² Allah Teâlâ hakkında ikisine de uygun bir mana lazım gelir. Bilhassa bu iki vasfın cihetiyle hem Kur’an’ın aziz, hakîm bir kitap olduğuna tenbih, hem de zikrolunacak tevhide tenbihtir.¹⁸³ Aynı zamanda “hakîm” “yarattığı şeyler birer hikmet ve maslahata dayanır” demektir.¹⁸⁴ Allah, hiçbir şeye muhtaç olmadan dilediği her şeyi en doğru ve en iyi bir şekilde yapabilecek derecede güç, bilgi ve hikmet sahibidir; geçmişteki kutsal kitapları ve Kur’an’ı da O indirmiştir.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Komisyon, age., 4/634

¹⁷⁹ Yıldırım, age., 10/5277

¹⁸⁰ Vehbi, age., 12/4882

¹⁸¹ Bkz: Yazır, age., 6/4116, Yeşil, age., 6/346, Bilmen, age., 6/3061, Toptaş, age., 6/481

¹⁸² Bkz: Yazır, age., 6/4116, Yeşil, age., 6/346

¹⁸³ Yazır, age., 6/4116

¹⁸⁴ Bkz: Bilmen, age., 6/3061, Emiroğlu, age., 10/50, Ateş, age., 7/526, Toptaş, age., 6/481, Bayraklı, age., 16/318

¹⁸⁵ Komisyon, age., 4/598

Özetle birincisi (Aziz); çok üstün, çok güçlü; ikincisi(Hakîm), her şeyi sınırsız yüksek bilgi marifetiyle düzenleyip uyum ve dengede tutan Yüce Kudret'e delalet ediyor. İşte Kur'an, bu iki sığata kemal mertebesinde sahip olan Allah'tan indirilmedir. Böylece Kitab'ın gücü, hikmeti ve kusursuzluğu o kudretten kaynaklanmakta ve benzer kabul etmemektedir. ¹⁸⁶ Bu Kitap işini kusursuz yapan ve yaptığı işte pek çok hikmetler bulunan Yüce Allah'ın indirdiğı bir kitap olduğı için, Kur'an da kusursuz ve hikmet doludur. Bir bakıma Kur'an Allah'ın bu sıfatlarından taşmış ve bu sıfatlarının yansıması olmuştur. Kur'an ile insanlık güç ve hikmet kazanmaktadır. Kur'an'a karşı çıkanlar, aslında manevi güçlenme ve hikmet kazanmalarına karşı çıkmaktadırlar. ¹⁸⁷

İnsanlığın, tarafsız beşeri kaynaktan gelmeyen, çağların eskitemeyeceğı bir kitaba, bilgi kaynağına ihtiyacı olduğı için, Allah bu kitabı onlara göndermiştir. Yüce Allah kulları için taraf olmaz, taraflı çözüm üretmez, insana fayda getirmekten başka bir şeyi hedef almaz. Kitabını kullarına dayatarak kabul ettirmez. Çözümü kullarının ayağına gönderir. ¹⁸⁸

4. Eğer Allah bir çocuk edinmek isteseydi, yarattıklarından dilediğini seçerdi. O bundan uzaktır, yücedir. O bir ve her şey üzerinde mutlak otorite sahibi olan Allah'tır.

O müşrikler, düşünmeli değil midirler ki, Allah Teâlâ evlat edinmekten münezzehtir. Bütün mahlûkat, O'nun birer yaratma eseridir. O'nunla aynı mahiyeti haiz olabilirler mi ki, O'nun evladı olabilsinler? Velew ki, Allah kendisi için evlat edinmek isteseydi en mükemmeli kendine evlat edinirdi, erkek evlat daha kıymetli görüldüğü halde onların dediklerine göre melekleri kendisine kız edinir miydi? ¹⁸⁹

¹⁸⁶ Yıldırım, age., 10/5203

¹⁸⁷ Bayraklı, age., 16/319

¹⁸⁸ Bayraklı, age., 16/319

¹⁸⁹ Bkz: Vehbi, age., 12/4839, Bilmen, age., 6/3062

Araplar melekleri Allah'ın kızları sanıyorlardı ve kendileri kız çocuğu olmasını istemezler ve bundan utanırlardı.¹⁹⁰ Burada kast edilen; Yüce Allah'ın kız çocuklarını yermesi değil sadece, Arapların kız çocukları hakkında bu bakış açısına sahip olmalarına rağmen, kendilerinin beğenmedikleri bir şeyi Allah'a isnat etmiş olmalarını kınamaktır.

Ayrıca Hristiyan ve Yahudilerin Allah'a oğul olarak isnat ettikleri, Hz.İsa ve Hz.Üzeyir gibi, insan olmanın verdiği âcizlikten uzak olmayan zatlar da birer yaratılmış olduğundan hiç O Yaratan için evlat olabilirler mi?¹⁹¹

Meryem suresinde de aynı konu gündeme getirilmektedir. “İşte hakkında şüphe ettikleri Meryem oğlu İsa, hak söz olarak budur. Allah'ın bir çocuk edinmesi olur bir şey değildir, O bundan uzaktır.” (Meryem, 19/34).

Yorumunu yapmakta olduğumuz Zümer 4'te Yüce Allah onlara şu şekilde cevap vermektedir; “Ben çocuk edinecek olsaydım, kendim seçerdim. Yani sizin bir insanı veya meleği benim çocuğum tayin etmenizle ben çocuk edinmem. Edinecek olsam kimin olacağını ben seçer ve belirlerdim”¹⁹² Ama Allah ile yarattıkları arasında hangi şekilde olursa olsun bir baba-evlat ilişkisi söz konusu olamaz. Allah bundan münezzehtir; O'nunla yarattıkları arasındaki ilişki, hâlık-mahlûk, ulûhiyet- ubudiyet ilişkisinden ibarettir. Şu halde melekler, İsa, Muhammed veya herhangi bir canlı ya da cansız varlık, bunların hepsi yalnız ve yalnız O'nun yarattıklarıdır. Bunların her biri Hakk'ın yasalarına boyun eğerek, bazıları da bilinçli ve iradeli olarak O'nu hamd ile tesbih eder (İsra, 17/44) “O mutlak otorite sahibi tek Allah'tır; dolayısıyla O'nun herhangi bir varlıkla ne bir ortaklık ilişkisinden ne de babalık-evlatlık ilişkisinden söz edilebilir.”¹⁹³

¹⁹⁰ Ateş, age., 7/527

¹⁹¹ Bilmen, age., 6/3062

¹⁹² Bayraklı, age., 16/323

¹⁹³ Komisyon, age., 4/599

Kur'an katıksız bir din getirmiş, katıksız tapınma esasını koymuş, şirkin çirkinliğini ve arkasındaki yanlış iddiaları su üstüne çıkarmıştır. Bu sahte iddia, yalan ve hurafelere nasıl cevap verileceğine de işaret etmiştir.¹⁹⁴

37. Allah kimi de doğru yola iletirse artık onu saptıracak hiç kimse yoktur. Allah mutlak güç sahibi, intikam sahibi değil midir?

Ayetten anlamamız gereken en önemli husus şudur ki; Bir kişi, iradesiyle hidayeti ister ve bunun için çabalarsa Allah Teâlâ o kimse için hidayeti yaratır ve şu kesindir ki artık o kimse için delaleti yaratacak yoktur. Çünkü her şeyin yaratıcısı Allah'tır.¹⁹⁵

Allah mutlak güç sahibidir ki, iman ehline karşı yanlış telkinlerde ve hareketlerde bulunan din düşmanlarını hak ettikleri cezalara uğratma hakkına ve gücüne sahiptir. O, her şeye gücü yetendir.¹⁹⁶ Hiç kimse O'nunla yarışamaz ve O'nu aciz bırakamaz.¹⁹⁷

"Allah Teâlâ'nın öç alması" meselesine gelince; O'nun öç alması, birçok kimsenin anladığı basit anlamda değildir. Hazırlamış olduğu kâinat plân ve programıyla ilgili olup yüksek hikmetini yansıtır. Şöyle ki; Yüce Allah, kulları için mükemmel bir hayat sistemi programlayıp onların ebediyen mutlu olmaları için gereken düzenlemeleri yapmış ve bunları tanıtip tarif eden kitap indirmiş ve peygamber göndermiş. Artık kim İlahi mesaja uyar ve Peygamber'in yolunu takip ederse, ilahi düzene uyduğu için mutlu ve bahtiyar olur; kim de bu düzene uymazsa, ebediyen mutsuz ve bedbaht olur. Bu, ilahi intikam olarak hiç şaşmadan kıyamete kadar sürüp gider.¹⁹⁸ Nitekim Hz. Peygamber döneminde, öyle de olmuştur. Çok geçmeden Mekke fethedilmiş, müşriklerin burunları sürtülmüş, kibirleri yıkılmış ve bütün dünya önünde zelil ve hakir olmuşlardır.

¹⁹⁴ Bayraklı, age., 16/324

¹⁹⁵ Vehbi, age., 12/4888

¹⁹⁶ Bilmen, age., 6/3085

¹⁹⁷ Yıldırım, age., 10/5241

¹⁹⁸ Yıldırım, age., 10/5241

Müşrikler, tapmış oldukları putların ve taş parçalarının hiçbir işe yaramadıklarını ve hiçbir güce sahip olmadıklarını bil-fiil görmüşler ve böylece her yönden emelleri boşa çıkmış ve bütün dayanakları yıkılıp gitmiştir.¹⁹⁹

Din eğitimi açısından Bayraklı, ayeti şöyle yorumlamıştır; “Yüce Allah, bu ayetlerde Hz. Peygamber’e ve O’nun ardından gelecek olan din görevlilerine ve âlimlerine şunu söylemektedir; Allah’tan başka tanrılara tapıp, onlar vasıtasıyla müminlere korku salanları yola getirmeye kimsenin gücü yetmez, onların işi Allah’a kalmıştır. Onların bu tehditleri de müminleri yoldan çıkaramaz ve çıkarmamalıdır.”²⁰⁰

53. De ki: “Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”

Ayet-i celilenin iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır

1. İnkârcılardan bir grup yıllarca küfür, sapıklık, zina ve diğer günahları işledikten sonra, Resûlullah Efendimiz (s.a.v)’e gelip; “Bizi çağırdığın şey cidden güzeldir. Ancak Cenab-ı Hak, “Onlar ki Allah ile birlikte başka ilaha tapmazlar, haklı bir sebep dışında Allah’ın haram kıldığı canı öldürmezler, zina etmezler. Kim bunları işlerse cezaya çarptırılır.” buyurmaktadır. Biz ise bu günahların hepsini tekrar tekrar işledik, ne buyurursunuz?” dediler.²⁰¹ Bunun üzerine bu ayet indi.

2. Resûlullah Efendimiz (s.a.v)’in amcası Hz. Hamza’yı (r.a) öldüren Vahşi, İslam’a girmek istiyordu. Furkan Suresi’nin 68- 69. ayetlerini duyduğu için bağışlanmayacağı düşünerek durumunu Hz. Peygamber (s.a.v)’e arz etmişti. Bunun üzerine Furkan Suresi’nin 70. ayeti inmiştir ki, orada şöyle buyrulmaktadır: “Ancak tövbe edenler, dosdoğru iman edip iyi, yararlı amellerde bulunanlar

¹⁹⁹ Emiroğlu, age., 10/88

²⁰⁰ Bayraklı, age., 16/382

²⁰¹ Bkz: Yıldırım, age., 10/5265, Vehbi, age., 12/4906-4907
Yazır, age., 6/4133

müstesna. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

Vahşi bu ayeti öğrenince içinde ağır şartların bulunduğunu söyleyerek ümitsizlikten kurtulamadığını belirtmiş ve o sebeple Nisa Suresi 48. ayet inmiştir: “Şüphesizdir ki Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz; bundan başka (günahları) dilediği kimse için bağışlar.”

Bu ayete rağmen Vahşi'nin ümitsizliği yok olmadı. Çünkü ayette, “Allah dilediği kimseler için bağışlar” buyrulmaktadır. Yani kesin bir bağışlanmadan söz edilmiyordu. Bunun üzerine Zümer 53. ayet inmiştir. Böylece Vahşi'nin şüpheleri giderilmiş ve İslamiyet'i din olarak seçmesine hiçbir engel kalmamıştı. O'da bu ayetin inmesiyle İslam'ı kabul etti ve Müslüman oldu. ²⁰²

Fakat Süleyman Ateş, bu rivayete yer verdikten sonra şu açıklamayı yapmaktadır;

“ Hiç kuşkusuz bu rivayet, Hz. Hamza gibi kahraman bir sahabeyi arkadan vurup öldüren katili, Allah katında çok yüksek bir mevkie çıkarma heveslilerinin eseridir. Böyle pazarlıklı imanın mantıksal bir yanı olmadığı gibi rivayette birbiri ardınca indiği söylenen ayetlerin iniş şart ve zamanları da tamamen ayrıdır. Bu rivayet doğru olsa bu 53. ayetin Medine'de inmiş olması gerekir. Oysa öncesine ve sonrasına sıkıca bağlı olan bu ayet, Mekke devrinin ortalarına doğru inmiştir.”

²⁰³

3. İyaş b. Ebi Rebi'a, Velid b. Velid ve Müslümanlardan birkaç kişi, İslam'ı din olarak seçtikten sonra bazı fitnelere bulaştılar, bazı yolsuzluklarda bulundular, kirli işlere girdiler. Sonra da bir daha bağışlanmayacaklarını sanarak İslam'ı tamamen terk ettiler. Bunun üzerine bu ayetler indi ve Hz. Ömer, Resûlullah (s.a.v)'in emriyle bu ayetleri yazıp onlara gönderdi. Onlar da böylece tatmin oldular ve topluca gelip tekrar Müslüman oldular. ²⁰⁴

²⁰² Bkz: Yıldırım, age., 10/5265, Vehbi, age., 12/4906-4907

²⁰³ Ateş, age., 8/27

²⁰⁴ Bkz: Yıldırım, age., 10/5265, Vehbi, age., 12/4907, Yazır, age., 6/4133

4. İbn Ömer (r.a) diyor ki: “Biz daha önce işlediğimiz her iyiliğin makbul olduğunu söyledik. Sonra, “Allah’a itaat ediniz, Peygamber’e itaat ediniz de amellerinizi boşa çıkarmayınız” ayeti indi. Biz kendi kendimize, amelleri boşa çıkaran tek şeyin, büyük günahlar ve bir takım hayâsızca fiiller olduğunu düşünüyorduk ve böylece bir arkadaşımızın günah işlediğini duyunca, “Eyvah! Helak oldu” üzölmeye başlıyorduk. Bunun üzerine ilgili ayet indi.”²⁰⁵

Bu rivayetleri verdikten sonra şunu da belirtmemiz gerekir ki; “Ayet hangi sebeple nâzil olursa olsun itibar sözün umumunadır, sebebin hususuna değildir. Bu demektir ki; bir kimse her ne kadar büyük günah işlerse işlesin onun için İlahi bağışlanma vardır.”²⁰⁶ Ayet bütün insanlara bir hitaptır.

Konuyla ilgili olarak, bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır;

“Günahın keffareti (bağışlanıp temizlenmesi), pişmanlık duymaktır.”²⁰⁷

Ayet-i kerimenin geniş manası Hulasâtu’l Beyan’da şöyle verilmiştir;

“Ey Resul-ü Ekrem! Sen bizim vekilimiz olarak bizim adımıza de ki: “Ey günahlar işleyerek nefislerine zulmetmede aşrı giden kullarım! Günahlarınıza bakarak Allah’ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin ve günahınızın büyüklüğüne bakarak tövbenizin kabul edilmeyeceğini zannetmeyin. Zira bütün sırlarınızı bilen Allah Teâlâ velev ki günahlarınız çok büyük de olsa hepsini örter. Çünkü Allah Teâlâ günahlarının bağışlanmasını dileyenlerin ve özellikle tevhid ehlinin günahlarını siler ve kendisine yönelenleri ihsanıyla karşılar. Buna binaen insanın İlahi rahmetten ümidini kesmemesi gerekir.”²⁰⁸

Ayeti açıklamak için önce “israf” kelimesinin delalet ettiği manaya bakalım; Kişinin haddini aşar derecede işlediği her iş, kazandığı malı ihtiyacından fazla harcaması ve durmadan günaha dalması israf kapsamına girer. Bütün bu

²⁰⁵ Bkz: Yıldırım, age., 10/5265-5266, Emiroğlu, age., 10/ 105

²⁰⁶ Vehbi, age., 12/4907

²⁰⁷ Yıldırım, age., 10/5266

²⁰⁸ Vehbi, age., 12/4905

günahlar ve aşırılıklar iki grupta toplanır: Allah'ın hakkına tecavüz, kulların haklarına tecavüz. Her ikisi de bazı şartlara binaen bağışlanabilir;

Birincisi, ciddi pişmanlık duyup tövbe ve istiğfarla; ikincisi ise ciddi pişmanlıkla beraber tecavüz edilen hakları sahiplerine ödeyip helalleşmek ve hemen arkasından tövbe ve istiğfarda bulunup bir daha o gibi günahları işlememeye azmetmekle bağışlanabilir.²⁰⁹

Fakat Hulasâtu'l Beyan'da müminin bağışlanması konusu daha geniş tutularak şöyle açıklanmıştır;

“Şu kadar ki kâfirin mağfireti imana muhtaçtır. İman etmedikçe mağfiret olunmaz. Ama müminin mağfiretinde tövbe etmesi şart değildir. Şu halde bir müminin günahı ne kadar büyük olsa tövbe etmeksizin mağfiret olunması caizdir. Bu ayet, iman ehlinin, mağfiret olunmasının kesin olduğuna delalet eder. Çünkü iman ehli, cehennem girse bile günahı miktarı azap olunduktan sonra herhalde İlahi bağışlanmayla cehennemden çıkar. Eğer bağışlanma olmasa, kâfir gibi cehennemden çıkmazdı. Binaenaleyh mümin için mağfiret muhakkaktır.”²¹⁰

Biz bu iki açıklamanın arasını şöyle birleştirebiliriz; İki açıklama da dikkatle incelendiğinde şunu görürüz; ilk açıklamadaki müminle ilgili olarak söz konusu olan tövbeye bağlı olan bağışlanma, işlenen günahın ahiretteki azabından kurtulmak iken, ikinci açıklamada tövbesiz olacak bağışlanma; Allah'a doğru inanmanın gereği olarak müminin ebedi olarak cehennemden kurtulmasıyla alakalı olan bağışlanmadır. Bu manada iki açıklama arasında bir tezatlık yoktur. Ayrıca şu kadarı da var ki, her şeyin sahibi olduğu gibi kulların da sahibi ve kullarının hesabını görecektir olan Yüce Allah olduğu için bağışlamak da O'nun iradesindedir. Nasıl dilerse öyle kullanır.

²⁰⁹ Yıldırım, age., 10/5267

²¹⁰ Vehbi, age., 12/4907

Kişinin kendi nefsi aleyhine haddi aştığı durumları ise şu ayetlerle örneklendirerek açıklayabiliriz;

“Rahman’ın kulları, Allah ile beraber başka bir tanrıya yalvarmazlar. Allah’ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan günahının cezasını bulur. Kıyamet günü cezası kat kat artırılır ve onda alçaltılmış olarak devamlı kalır.”(Furkan, 25/ 68- 69)

“Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.” (Nisa, 4/10)²¹¹

Ebu Hureyre’den Ebu Davud’un rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Ebu Hureyre şöyle demiştir: “Ben Allah Resûlü’nün şöyle dediğini duydum; “Beni İsrail’de birbirini seven iki kimse vardı. Bunlardan biri günahlara düşkün, diğeri çok ibadet eden iki kişi idiler. İbadet eden kimse, diğerrinin günah işlediğini gördükçe ona: “Sen günahı terk et” derdi. Yine bir gün arkadaşının günah işlediğini görünce ona:” Şu günahı terk et” diye tekrar ihtarda bulundu. Bunun üzerine o kimse arkadaşına:” Beni kendi halime bırak. Sen bana gözcü olarak mı gönderildin?” dedi. Bu söze öfkelenen arkadaş: “Vallahi Allah seni mağfiret etmez” dedi. Sonra Allah azze ve celle bunların ruhlarını kabzetti, ikisi Rablerinin huzurunda birleştiler. Teâlâ ve Tekaddes, ibadet eden kuluna hitaben: “sen benim elimde bulunan bir şey üzerine kadir oldun mu? Dedikten sonra, günahkâr kuluna hitaben: “Git cennete gir” dedikten sonra, ibadet eden kul hakkında meleklerle hitaben: “Bunu ateşe götürün” buyurdu.” Ebu Hureyre hadisi rivayet ettikten sonra, “Bu adam bir kelime söyledi de, vallahi onunla dünya ve ahiretini helak etti” demiştir.²¹²

Bu hadis konuyla ilgili olarak, özellikle günümüz açısından önemli tespitler yapılarak, şöyle izah edilmiştir;

²¹¹ Bayraklı, age., 16/409-410, Diğer bazı ayetler için bkz: En’âm , 6/93, 125; Yunus, 10/ 100; Zümer , 39/49; Bakara, 2/279; Furkan, 25/ 72; Nahl, 16/ 91-92

²¹² Emiroğlu, age., 10/107

“Ebu Hureyre’nin “Adam bir kelime söyledi de, vallahi onunla dünya ve ahiretini helak etti” diye yemin ile te’kid ettiği o kelime, ibadet eden kimsenin günahkâr arkadaşına “Vallahi Allah seni mağfiret etmez” demesidir. O adam Allah’ın kulunu mağfiret etmeyeceğini bilmediği halde, bu sözü ile Allah’ın mağfiretinden kulunun ümidini kesti, Hem de elinde bir şey olmadığı halde Allah’ın işine karışmış oldu. Allah’ta onun cehenneme götürülmesini emretti. Görülüyor ki bunların hepsi manasız ve lüzumsuz sözlerdir. Bu sözler, kim olursa olsun, kendisini bilen bir kula yakışmayan hareketlerdir. Böyle hareketler kulluğunu ve haddini bilmemektir. Maalesef bugün hoca vasfında bulunan birçok zavallının böyle lüzumsuz sözler söyledikleri, kim olursa olsun sevdikleri kimseleri cennetlik yaptıkları, sevmedikleri kimselere de şirk ve küfürler isnat ettikleri görülüyor...”²¹³

O halde bu konuda din adamlarına düşen görev; insanlara umut dağıtmak ve Allah’ın kapısının adının umut olduğunu her zaman hatırlatmaktır; fakat şunu da iyi izah etmek gerekir ki umut günaha giden yolu açmamalıdır.²¹⁴

Nitekim bu noktada hadisin yanlış anlaşılması (ibadetin hafife alınmaması ve günahın basit görülmemesi) ve konun özetlenmesi açısından şu açıklamayı yapmakta fayda görüyoruz: Allah’ın bağışlaması konusunda kul için gerekli olan duruş; “Havf ve reca arasında” yani “korku ile umut arasında” olmaktır. Bunun anlamı ise şudur; Allah’ın azabından korkmak ve buna bağlı olarak günahlardan sakınmak fakat bir günah işlediğinde de Allah’ın bağışlamasından ümit keserek yanlış yollara sapmamak. Böylece kişi hayatında sürekli olarak Rabbi ile ilişki ve yakınlık içinde olur ve kâmil Müslüman olma yolunda vesveseye düşmeden ilerler.

²¹³ Emiroğlu, age., 10/107

²¹⁴ Bayraklı, age., 16/411

62. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekildir.

Allah her şeyin yaratıcısıdır. Göklerde ve yerde; canlı, cansız, gizli, açık ne kadar hareket ve olay meydana gelirse; yaratıklarının hareketlerine ve kullarının işlerine varıncaya kadar hepsini yaratan Allah'tır. Allah irade edip yaratmadıkça ne bir taş yerinden oynar ve ne de bir kuş kanadını hareket ettirebilir. Bundan dolayı bu ayet-i celilede "Kul fiilinın yaratıcısıdır" diyen mu'tezile ve seneviyyeyi red vardır.²¹⁵

Bu ayet üzerinde kelimcılar hayli tartışmışlardır. Kulun fiillerini kendisinin yarattığını söyleyen Mu'tezile'nin bu görüşüne karşı Ehl-i Sünnet imamları şu görüşü kabul etmişlerdir; "Yüce Allah bu ayette her şeyin yaratıcısı olduğunu söylemiştir. Kulların işleri de şeylerden olduğuna göre kulların işlerini yaratan Allah'tır."²¹⁶

Yüce Allah, maddi âlemi yaratırken kimsenin dilemesine ve istemesine bakmadan yaratmasına rağmen insanın fiillerini yaratırken, insanın istemesine yer vermekte ve bunun neticesinde onu sorumlu tutmaktadır. Bunu şöyle formüle edebiliriz; 'Önce insan tercihini yapar, ardından Yüce Allah yaratır. Şu ayetler de bunu açıkça ortaya koymaktadır;

Bakara, 2/186; "Kullarım sana, beni sorduğunda, Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm."

İbrahim, 14/7; "Eğer şükrederseniz, elbette nimetimi size arttıracam ve eğer inkâr ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir." "Demek ki Yüce Allah, nimetini artırırken kulunun şükrüne, cezalandırmadan önce de kulunun inkârına bakmaktadır."

²¹⁵ Emiroğlu, age., 10/112

²¹⁶ Ateş, age., 8/30-31

Zümer, 39/59; “ Hayır, ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkârcılardan oldun.”

Kehf, 18/29; “ Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir, öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.” Buradan anlıyoruz ki; özgürce dilemek kula, yaratmak Allah’a aittir.

Ankebut, 29/17; “ Siz Allah’ı bırakıp bir takım tanrılara tapıyor, yalan sözler yaratıyorsunuz.” Buradaki “yaratma” fiiline “uydurma” manası verebiliriz. Ama Allah yalan uydurmaz. Bu fiil Allah’a isnad edilemez.²¹⁷

“Vekil” kelimesi, “birinin adına o işleri yöneten, bu hususta kendisine güvenilen anlamındadır. Bu kelime Allah’u Teâlâ için kullanıldığında yerine göre, “Kulun kendisine dayanıp güvendiği, umduklarına ulaşip korktuklarından emin olabilmesi için yardıma bel bağladığı, üstün güç” veya – burada olduğu gibi- varlıkları kendi elinde bulunduran, onları ortaksız ve rakipsiz olarak yöneten, koruyup gözetten” şeklinde kısmen iki farklı anlama gelir.²¹⁸

O halde, “O her şey üzerinde vekildir” cümlesiyle, Allah’ın kainat üzerinde koruyucu, düzenleyici, yürütücü ve yegane tasarruf sahibi bulunduğu şüpheden uzak bir anlatımla bizlere öğretilmektedir. Bu durumda “ sahib-i zaman”, “vekil-i mutasarrıf” diye yetkili bir kimsenin bulunmadığını kesinlik kazanır; yani fanilere böyle bir güç verildiği söylenemez. Hz. Muhammed (s.a.v) ve Büyük Ruh Melek Cebrail’e verilmeyen bir yetkinin başak bir faniye verilmesi elbette ki düşünülemez.²¹⁹

Kudrette eşi, yaratışta benzeri, tasarrufta ortağı, vekillikte yardımcısı olmayan Allah her türlü noksanlıktan, acizlikten pak ve münezzehtir.²²⁰

²¹⁷ Bayraklı, age., 16/424-425

²¹⁸ Komisyon, age., 4/630

²¹⁹ Yıldırım, age., 10/5275

²²⁰ Yıldırım, age., 10/5275

4.1.3. Kur'an

1. Kitab'ın indirilmesi mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafından.

Cebrail vasıtasıyla Muhammed (s.a.v)'e nazil olan kitap, Allah Teâlâ tarafından, yoksa insanlardan birinin uydurduğu bir şey değildir. ²²¹ Zira Kur'an çalışmakla, uydurmakla ve külfetle elde edilemez. ²²² Nübüvvet kesbî değildir ve zorla alınamaz. ²²³

23. Allah sözün en güzelini; ayetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir. Sonra derileri de (vücutları da) kalpleri de Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu Kur'an Allah'ın hidayet rehberidir. Onunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur.

Bir rivayete göre ayetin iniş nedeni şöyledir; Bir gün Ashab-ı kiram Hz. Peygamber'in huzurunda toplandılar da "Ey Allah'ın Resulü! Bize sözün güzellerinden en güzelini söyle!" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu ayet-i kerimeyi indirdi. ²²⁴

Yüce Allah, ayetin ilk kısmında Kur'an'ın üç özelliğini sıralamaktadır;

a) Ehsenü'l- Hadis, "sözlerin en güzeli" : Hadis denen söz, insanın beynindekileri ve gönlündekileri ortaya koyar. Kur'an'a bu manada yaklaşırsak "Kur'an, Yüce Allah'ın, insanların faydasına olan çözümleri ortaya koyduğu ve açıkladığı bir kitaptır" diyebiliriz. Çözümlerin en güzelini getirmesi nedeniyle de "en güzel söz" unvanını almıştır.

²²¹ Bkz: Vehbi, age., 12/4832, Yazır, 6/4116, Emiroğlu, age., 10/50

²²² Emiroğlu, age., 10/50

²²³ Yazır, age., 6/4116

²²⁴ Bkz: Emiroğlu, age, 10/75, Vehbi, age., 12/54872

Diğer taraftan “çıkarmak” anlamı ile düşünürsek, Kur’an insanları karanlıktan aydınlığa çıkardığı (İbrahim, 14/1) için bu ismi almıştır. Cehaletin ve nefsin karanlığından ilahi nura ve aklın aydınlığına çıkardığı için bu kelimeyle vasıflanmıştır. Ayrıca bu ismin verilmesi, Kur’an’ın bir ilahi mesaj ve öğreti olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu ifadeye “olgu” anlamıyla Kur’an’a yaklaşırsak, onun gelişi bir olgudur ve olguların gelmesini temin etmiştir ve gelecekte de edecektir. Onun getirdiği İslam dininin doğuşu da başlı başına bir olgudur.

Bütün bunları eksiksiz kendinde taşıması ve kendisinde en ufak bir hatanın olmaması, ayet ve hükümlerindeki ahenk ve uyum, onun en güzel söz olduğunun göstergeleridir.

b) “Kitaben müteşâbihen” ifadesi, “birbirine benzeyen, birbirini doğrulayan, birbiriyle uyumlu, içinde herhangi bir çelişki ve tutarsızlık olmayan kitap” demektir. İfadeyi “birbirine benzeyen” manasında alırsak, Kur’an’ın getirdiği ilahi mesajın, diğer peygamberlerin getirdiği mesaja benzediği şeklinde anlamamız mümkündür. Müteşâbih ile musaddık kelimeleri aynı anlama gelmekte ve birbirini doğrulamaktadır. Nitekim Kur’an kendinden önceki kitapları doğrulayan ve tasdik eden bir kitaptır.²²⁵

c) Mesani, “ikili kılınan, tekrarlanan her şey” demektir. Bu manalardan hareket edersek mesani kelimesine “ikili anlatımlı” manasını verebiliriz. Karanlık ve aydınlık, erkek ve dişi, farzlar ve haramlar, ödül ve ceza, cennet ve cehennem, genel ve özel, kâfir ve mümin, nankör ve şükreden, hak ve bâtil, doğru ve yanlış, güzel ve çirkin, iyi ve kötü, aklını kullanan ve kullanmayan gibi ikili anlatımlara yer verildiği için ona “mesani” denmiştir, diyebiliriz.²²⁶

²²⁵ Bayraklı, age., 16/364-365

²²⁶ Bkz: Bayraklı, age., 16/366, Vehbi, age., 12/4871, Yeşil, age., 6/358, Ateş, age., 7/542-543

Ayrıca Kur'an'ı Kerim, okuyanı ve dinleyeni yeterince aydınlatmak için aynı bilgileri bazen aynı, bazen farklı ifadelerle tekrar tekrar dile getiren ²²⁷ veya bıkkınlık vermeden tekrar tekrar zevkle okunan ve dinlenen bir kitaptır. ²²⁸

Kur'an'ı Kerim, kelime konumu ve dizisi itibariyle fesahat ve belâgatın; edebî üslûpta kabul etmez mükemmelliğin doruğuna yükselmiş bir kudret arz etmektedir. Ne tam nesir (manzum olmayan söz), ne de nazımdır (vezinli, kafiyeli sözdür). Nesir ile nazım arasında eşsiz bir anlatım tarzıdır. Bu açıdan insan sözünden kesinlikle ayrılır. Sanki her ayet ve cümlesi bulunduğu yerde, bütün parlaklığıyla “Ben Allah'ın sözüyüm” demektedir. ²²⁹

Kur'an, hem ifade hem de içeriğiyle okuyucuyu derinden etkiler; yerine göre korkutup kaygılandırır, yerine göre sevindirip ümitlendirir. ²³⁰

27. Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik.

İnsanlar için Kur'an'da, din hususunda ihtiyaç duydukları esaslar bildirilmiş, geçmiş milletlerin inkârları yüzünden uğramış oldukları bela ve felaketlere dair bilgiler verilmiş birçok ahlakî ve sosyal meselelere işaret edilmiştir. ²³¹ Nitekim insanlardan bazıları Kur'an'la amel etti kurtuldu, bir kısmı da onunla amel etmedi helak oldu. ²³²

Yüce Allah, geçmişteki tarihi olguları örnek vererek ilahi mesajı yalanlamanın nasıl bir sonucu olduğuna dikkat çekmekte ve insanların bu olaylardan düşünüp ibret almalarını ve böylece kendilerini ateşten korumalarını

²²⁷ Bilmen, age., 6/3077

²²⁸ Komisyon, age., 4/612

²²⁹ Yıldırım, age., 10/5230

²³⁰ Komisyon, age., 4/612

²³¹ Bilmen, age., 6/3079

²³² Vehbi, age., 12/4878

istemektedir. Bu da bize gösteriyor ki Kur'an'da geçen bu tarihi olaylar ve peygamber kıssaları, öğüt verici niteliktedir.²³³

28. Biz onu, Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar diye hiçbir eğriliği bulunmayan Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

Ayette geçen 'ivec' kelimesi, lügat anlamıyla, "çarpıklık, zorluk, karışıklık, yoldan çıkmak, yolu karıştırmak, tahrif etmek ve saptırmak" demektir. Kur'an ile ilgili olarak kullanıldığında, onun her türlü bulanıklıktan, tutarsızlıktan uzak, açık ve net ifadelerle sahip olduğunu ifade etmektedir. Kur'an'ın Arapça indirilmesi konusunu iyi açıklayabilmemiz için "arabiyyen" kelimesinin ne anlama geldiğine bakmamız gerekiyor. Kelime, "konuların hakikatini açıklayan, özüne indiren, halis ve hakikat yüklü" anlamlarına gelmektedir, "Kur'anen arabiyyen" ifadesine "Arapça bir Kur'an" deme yerine, 'konuların özüne inen, hakikat yüklü bir Kur'an' dememiz mümkündür. Kur'an'ın bu nitelikte indirilmesinin amacı, Yusuf, 12/2'de "aklı kullanıp düşünmek", İbrahim, 14/4'de "iyice anlamak, açık olup olmadığı konusunda tartışmalara son vermek" içindir. Yorumunu yapmakta olduğumuz ayette de "sakınmak, takvayı elde etmek, Allah'a karşı sorumluluğunu bilincinde olmak" olarak belirlenmektedir.²³⁴

Kur'an'ın, pürüzsüz yani çapraşıklıktan ve eğrilikten uzak Arapça Kur'an olarak indirilmesinin amacı, iyi anlaşılmasını temin etmektir.²³⁵ Onun ilk muhatapları Araplar olduğu ve 'İlahi Kelam'ın, ondaki çelişkisiz bilgilerin, yüce gerçeklerin insanlığa tanıtılmasına öncülük edenler de yine Araplar olacağı için doğal olarak Kur'an'ın dilinin de Arapça olması gerekiyordu.²³⁶

Aynı zamanda Kur'an, yalnız Arapların kutsal kitabı olmadığından Arapça bilmeyenlerin de onu anlayabilmeleri ve böylece İslam'ı birinci kaynağından öğrenme imkanını elde etmeleri için Kur'an'ın başka dillere çevrilmesi zorunludur;

²³³ Bayraklı, age., 16/371-372

²³⁴ Komisyon, age., 4/372

²³⁵ Bayraklı, age., 16/372

²³⁶ Komisyon, age., 4/613

nitekim günümüzde bütün dünya dillerine çeviriler yapılmış ve yapılmaktadır. Ancak şu tarihi gerçeği de unutmamak gerekir ki son ilahi vahiyde Allah'ın kelam sıfatı Arapça olarak tecelli etmiştir ve Kur'an'ın orijinal metni bu dildeki metindir. Eğer şartlar gereği Allah onun başka bir milletin diliyle inmesini murat etseydi orijinal metin de o dildeki metin olurdu. Şu halde hiçbir çeviri Kur'an'ın kendisi değildir, sadece çeviriyi yapanın, asıl metinden anladığı manalardır; çevirinin kelimeleri Allah'ın kelamı değil çevirenin kelama bulduğu karşılıktır. Ancak, bu karşılıkların ilahi kelamı eksiksiz fazlasız karşılaması mümkün değildir.²³⁷ Buradan yola çıkarak şunu söyleyebiliriz ki; ibadet dili Arapça'dan başka bir dil olamaz. Çünkü Kur'an'ın orijinal dili Arapça'dır. Ama şu da bilinmesi ve uygulanması gereken önemli bir gerçektir ki her inanan insan, Kur'an'ı yaşamak ve dinini yani İslam'ı bire bir kaynağından öğrenmek için kendi ana dilindeki anlamını da okumalıdır. Zira Kur'an'ın asıl indiriliş amacı, O'nun hayata geçirilmesidir. Bunun için de Kur'an'ın anlaşılması zorunludur.

Evvelki ayette tezekkür, bu ayette de ittika tavsiye buyruluyor. Çünkü ittika tezekkürden, tefekkürden sonra husule gelir.²³⁸ Zira tefekkür ve düşünmek; bir şeyin hatasını sevabından tefrik etmek için kalpte cevlan eden hatıradır. İttika ise o düşüncenin neticesi olan ameldir. Şu halde tefekkürün amel üzere mukaddem olduğunda şüphe yoktur.²³⁹

4.1.4. Tabii Olaylar ve İnsanın Yaratılışı

5. Gökleri ve yeri hak ve hikmete uygun olarak yaratmıştır. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine örtüyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Bunların her biri belli bir zamana kadar akıp gitmektedir. İyi bilin ki, o mutlak güç sahibidir, çok bağışlayandır.

²³⁷ Komisyon, age., 4/613-614

²³⁸ Bilmen, age., 6/3079

²³⁹ Vehbi, age., 12/4878-4879

Ayet-i Celileler Allah Teâlâ'nın kudret ve azametini beyan etmek üzere nazil olmuştur. ²⁴⁰ Zira Allah Teâlâ gökleri ve yeri ve bunların arasında olan bütün mahlûkatı, bir hikmet uyarınca ²⁴¹ yaratmıştır. Ayrıca bu ifade, göklerin ve yerin tam uyum ve denge üzere yaratıldığını; hiçbir sistem ve parçasında düzensizliğin ve dengesizliğin söz konusu olamayacağı yansıtmaktadır. ²⁴²

Tekvir, "ip yumağı gibi bir şeyi birbiri üstüne sarmak, dolamak" anlamındadır. Allah, geceyi gündüzün üzerine dolar, gündüzü de gecenin üzerine dolar" cümlesi gayet açık olarak dünyanın yuvarlaklığını ve eksenini çevresinde döndüğünü gösterir. Çünkü dolama ve sarma işi, yumak gibi top şeyler üzerinde olur. Dünya, eksenini çevresinde dönerken Güneş karşısında kalan yönleri gündüz, arkada kalan yüzü gecedir. Dünya döndükçe bir taraftan karanlık (yani gece), aydınlık (yani gündüz) olan yüzün üstüne sarılıp onu gece yaparken; diğer taraftan da aydınlık, karanlık olan yüzün üstüne sarılıp onu gündüz yapmaktadır. Böylece her an, gece gündüzün, gündüz de gecenin üstüne sarılmaktadır. Bunu yapan Allah'ın kudretidir. O, bu kâinatı böyle yaratmış, bu kanunları koymuştur. ²⁴³

Gece ile gündüzün ilişkisi, birbirini takip etmesi de insanın gözlemi ve aklının önüne konmakta, o sonsuz gücün neler yaptığına dikkat çekilmektedir. Böylesine bir oluşumun sahte tanrılar tarafından meydana getirilemeyeceği vurgulanıp müşrikler şirkten vazgeçirilmek istenmektedir. ²⁴⁴

Güneş ile ayın baş eğmesi, buyruk altına alınması bağlı bulundukları yer çekim ve merkezkaç kanunlarına göre kendilerine has yörüngelerini korumalarıyla yorumlanabilir. ²⁴⁵ Bunlardan her biri belli bir ecele doğru akıp gidiyor. Yani; güneş ve ay kıyamet gelinceye kadar bu görevlerini yerine getirecekler. ²⁴⁶ Ayrıca, bu ifade her birinin belirlenmiş süreye kadar hareketini sürdürmesi, her birinin

²⁴⁰ Emiroğlu, age., 10/54

²⁴¹ Bkz: Bilmen, age., 6/3064, Komisyon, age., 4/599, Ateş, age., 7/528

²⁴² Yıldırım, age., 10/5207

²⁴³ Ateş, age., 7/528

²⁴⁴ Bayraklı, age., 16/326

²⁴⁵ Yıldırım, age., 10/5208

²⁴⁶ Bkz: Emiroğlu, age., 10/55, Vehbi, age., 12/4840, Bayraklı, age., 16/326

kendi yörüngesinde belirlenen ölçü ve mesafede ve hızda seyrettiğine ve kıyamete kadar bunun kusursuz şekilde devam edeceğine delil sayılır²⁴⁷ Kıyametin kopması da onların ölümü olacaktır. Böylece Güneş'e ve Ay'a tapanlara, onları tanrı edinenlere, onların sonsuz olmayıp belli bir vakitte ölecekleri hatırlatılarak, tanrı olmaya layık olmadıkları vurgulanmaktadır. En'am 6/76-78. ayetlerde Hz.İbrahim'in, "batma" eylemini kullanarak yıldızın, ay ve güneşin tanrı olamayacağı yargısına varması gibi bu ayette de "ölü" olma özellikleri gündeme getirilerek gök cisimlerinin tanrı olamayacaklarına işaret edilmektedir.²⁴⁸

Beşinci ayetin son kısmını dikkatle incelediğimizde, karşımızda Allah'ın iki sıfatının yer aldığını görürüz: Aziz ve Gaffar. Birinci sıfat, güneş ve ayı böylesine mükemmel ve faydalı düzeyde tutup belli kanunlara bağlayan Cenab-ı Hakk'ın çok güçlü bulunduğunu; ikinci sıfat, bunca güzel nimetlere, insanların hayatını devam ettirmek için baş eğdiren Cenab-ı Hakk'ın insanlardan yana çok bağışlayan olduğunu ifade etmektedir.²⁴⁹

Bu ayetler, bugün sayıları milyonu geçen ve Hz.İsa (a.s)'a Allah'ın oğludur diyen Hristiyanlara vereceğimiz bir cevaptır. Gökleri, yeri, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı yaratan Allah oğul edinmekten uzaktır.²⁵⁰

Bu ayeti din eğitimi açısından değerlendirdiğimizde, "Yüce Allah, tabiat kitabından bazı kanunları gündeme taşıyıp, insan zihninin önüne koyarak bir çeşit "tevhid inancı" eğitimi yapmakta ve şirkin yersizliğini göstermektedir diyebiliriz." Yüce Allah sonsuz güce sahip olduğunu ve şirkten dönmeleri halinde onları affedeceği vasfını da burada hatırlatmaktadır.²⁵¹

²⁴⁷ Yıldırım, age., 10/5208

²⁴⁸ Bayraklı, age., 16/326

²⁴⁹ Yıldırım, age., 10/5208

²⁵⁰ Toptaş, age., 6/483

²⁵¹ Bayraklı, age., 16/326

6. O, sizi bir tek nefisten yarattı. Sonra ondan eşini var etti. Sizin için hayvanlardan (erkek ve dişi olarak) sekiz eş yarattı. Sizi annelerinizin karnında bir yaratılıştan öbürüne geçirerek üç (kat) karanlık içinde oluşturuyor. İşte Rabbiniz olan Allah budur. Mülk (mutlak hâkimiyet) yalnız O'nundur. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O halde nasıl oluyor da haktan döndürülüyorsunuz?

Fahri Râzi'nin ve Hazîn'in açıklamalarına göre; “nefs-i vahid”le kast edilen; Hz. Âdem ve eşi ile kast edilen; Hz. Havva’dır.²⁵²

“İn’am” ile kastedilen ise; hayvanlardan koyun, keçi, deve ve sığırdır.²⁵³ Hayvanlardan sadece bu dört türün alınması, insanların en çok bunlardan yaralanmasından ötürüdür.²⁵⁴

Ayrıca ayetin açık anlamından şu hususu anlıyoruz; deve, koyun, keçi ve sığır evcil olmaya çok yatkın bir uysallıkta ve karakterde yaratılmış; aynı zamanda bunların çeşitli ürünlerinden yaralanma imkânları çok elverişli ölçüde vücuda getirilmiştir.²⁵⁵

Ayet-i celilede zikredilen “inzal” kelimesi hakkında birkaç türlü tefsir varid olmuştur:

Buradaki “inzal”den kasıt: **1.** İcat ve yaratmaktır. **2.** Hayvanlar bitki ile yaşarlar, bitki ise semadan indirilen su ile olur. Öyle olunca, hayvanları indirdi demek; hayvanların yaşamalarına elverişli olan suyu indirdi, demektir. **3.** Bu hayvanların asıllarını cennette yarattı, sonra sizin için onları arza indirdi

²⁵² Bkz: Vehbi, age., 12/4842, Bilmen, age., 6/3064, Ateş, age., 7/529, Yıldırım, age., 10/5209, Toptaş, age., 6/484, Bayraklı, age., 16/326

²⁵³ Bkz: Vehbi, age., 12/4842, age., 16/327, Piriş, age., 2/794, Toptaş, age., 6/484, Yıldırım, age., 10/5210, Ateş, age., 7/530, Emiroğlu, age., 10/55, Bilmen, age., 6/3064, Yeşil, age., 6/350

²⁵⁴ Bkz: Ateş, age., 7/530, Toptaş, age., 6/484

²⁵⁵ Yıldırım, age., 10/5210

demektir.²⁵⁶ ya da inzâl ile kast edilen; 4. Levh-i mahfuz'da hayvanların yaratıldıklarına dair olan kaza ve kaderin inzal olunmasıdır.²⁵⁷

Ayet-i celilede zikredilen üç karanlıktan maksat ise: Batın (karın) karanlığı, rahim karanlığı ve cenini saran zar²⁵⁸ ya da batın karanlığı, rahim karanlığı ve meş'ime (çocuk yatağı) ²⁵⁹ ya da batın karanlığı, rahim karanlığı ve pederin sulbüdür²⁶⁰ Ayrıca türlü yaratılış safhalarından geçme" ifadesiyle Hac (22/5) ve Mü'minin (23/12-14) surelerinde açılımı verilen nutfе, alaka ve mudga safhalarını ve bundan sonraki gelişmelerin kastedilmiş olabilir.²⁶¹

Nutfе; sperm ile yumurtanın dölleme safhası, Alaka; döllemiş yumurtanın rahim civarına yapışmış olması safhası ve mudga; çiğnenmiş et safhasıdır.²⁶²

Bayraktar Bayraklı bu konuyu derinlemesine şöyle açıklamaktadır:

"Anne karnında üç karanlığın içinde, şekilden şekile giren bir insan yavrusunu yaratan kimdir? Sperm hayvancığı ile yumurtayı buluşturup, ondan devasa bir insan bedeni ve onun içinde kâinat kadar geniş ve zengin bir insan psikolojisi çıkarıp yerleştiren hangi yaratıcı güçtür? Bütün bu işleri yapan "Rabb" olan Allah' tır."Rabb" yaratma, besleyip büyütme ve eğitme eylemlerini kapsamaktadır.

Her şeyi Allah yarattığına göre, yarattığının mülkiyeti de O'na aittir. Mülkün sahibi O 'dur. Başkalarını O'na eş koşup mülke ortak yapanlar şirk gibi ciddi bir günaha düşmüşlerdir.

²⁵⁶ Emiroğlu, age., 10/55

²⁵⁷ Vehbi, age., 12/4843

²⁵⁸ Bkz: Ateş, age., 7/530, Bayraklı, age., 16/327-328, Komisyon, age., 4/600-601, Yeşil, age., 6/350

²⁵⁹ Bkz: Emiroğlu, age., 10/55, Bilmen, age., 6/3065

²⁶⁰ Vehbi, age., 12/4843

²⁶¹ Komisyon, age., 4/600

²⁶² Bkz: Bayraklı, age., 16/327-328, Bilmen, age., 6/3065, Yeşil, age., 6/350, Komisyon, age., 4/600-601

Her şeyi yaratan ve mülkün sahibi olan Allah'tan başka tanrı olamaz. Bütün işleri O yapacak, ardından hiç iş yapmayan varlıklar O'na eş koşulacak? Bu doğaya aykırıdır.

Anne, karnında çocuğunu taşıyacak, sancılarını çekecek ve sonra o anneye başka bir kadın eşit olabilir mi? Sancıyı çekip doğuran annenin eşi olmadığı gibi her şeyi yaratan ve her şeyin sahibi olan Allah'ın da eşi olamaz.

Yüce Allah bütün bu delillere rağmen nasıl oluyor da bazı insanların tevhid inancından döndürölüp şirke taptıklarını soruyor .”Tusrafun” “döndürölme” fiili meçhul kalıbındadır. Bunun anlamı, insan birilerinin etkisi altında kalıp doğru yol olan tevhid inancından döndürölmektedir.

Netice olarak diyebiliriz ki; Yüce Allah ilahiyatın programına “göksel ve yerel bilimin ve embiriyoloji”nin konmasını istemektedir. Bilimsel bilgiden tevhid inancına gidişin yolunu göstermektedir. Uzaktan yakına” metodunu kullanarak dış âlemdaki kanunların bilgisinden hareket ederek tevhid inancının hakkaniyetini ortaya koymak istemektedir. Demek ki ilahiyat eğitim ve öğretiminde, vahiy bilgisi kadar tabiat bilgilerinin de bilgisine ihtiyaç vardır. Bu ayetler diğer pek çok ayet gibi, ilahiyat programını yapmakta, rehberlik etmektedir”²⁶³

21.Görmedin mi, Allah gökten su indirdi de onu yeryüzündeki kaynaklara ulaştırdı. Sonra onunla renkleri çeşit çeşit ekinler çıkarıyor. Sonra ekinler kuruyor da onları sapsarı kesilmiş görüyorsun. Sonra da Allah onları kurumuş çer çöp haline getirir. Şüphesiz ki bunda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.

Yeryüzünde mevcut suyun devridaim yapması ve belli ölçüde kaynakları beslemesi, şüphesiz ki bir tesadüf sonucu olamaz. Yeryüzünün yüzde yetmişinin denizlerle kaplı olması ve böylece ihtiyaç nispetinde yağmurun oluşması ve yer

²⁶³ Bayraklı, age., 16/328-329

altı kaynaklarının belli bir plana göre işlemesi şüphesiz Yüce bir kudretin varlığın açık delilleridir.²⁶⁴

Su ile canlılık arasındaki ilişkiyi görebilenler, bu ilişkinin arkasındaki ilahi gücü, yani Yüce Allah'ı görmelidir. Bu ayette bilimin ilahiyata dönüşmesine şahit oluyoruz. Ayrıca ayette, eserden müessire, yaratılandan yaratana varma metodu da kendini hissettirmektedir.²⁶⁵

Bütün bu açıklamalarla birlikte bu ayetten asıl maksat; dünyanın halini ve bilhassa insan ve hayvanların durumlarını, otların ve ekinlerin durumların teşbihle insanları düşünmeye sevk etmek ve akıbet hallerini onlara bildirmektir. Çünkü otların ve ekinlerin hallerini gözleriyle görüp düşünen kimseler insanların aynı durumda olduğunu bilir. Zira insanın ömrü ne kadar uzun olurda olsun insan öyle bir zamana ulaşacak ki benzinin sararacağını, vücudundun zayıf düşeceğini ve bir gün rüzgârın saman çöpünü savurup yerinde bir şey bırakmadığı gibi ölümün gelip kendisini ahirete götüreceğini bilir ve bu durumu düşünen kimse ne kadar dünya için çalışsa da ahiret için de çalışmaktan geri durmaz. Çünkü bunda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.²⁶⁶ Yüce Allah'ın bizi öldükten sonra dirilteceğine misal teşkil etmektedir.²⁶⁷

Allah Teâlâ önceki ayetlerde ahirete rağbeti güçlendiren şeyleri zikretmişti. Bu ayette de insandaki dünya tutkusunu zayıflatmak için dünya hayatının geçiciliğini çok açık ve gözlemlenebilir bir misalle gözler önüne sermektedir. Kur'an'ın amacı, insanı dünyadan soğutup el etek çekertmek değildir fakat insandaki bencillik duygularını artıran ve bu duyguyla kötülöklere yönelen insanın dengesiz dünya tutkusunu mal ve makam düşkünlüğünü frenlemektir. Yoksa geçim için din ve vatan için çalışıp kazanmak ve dünya nimetlerinden yararlanmak kötü değil bilakis sevaptır. Nitekim Yüce Allah A'raf suresi 32. ayette şöyle

²⁶⁴ Yıldırım, age., 10/5226

²⁶⁵ Bayraklı, age., 16/358

²⁶⁶ Vehbi, age., 12/4867-4868

²⁶⁷ Bkz: Yıldırım, age., 10/5227, Bayraklı, age., 16/358, Bilmen, age., 6/3074

buyuruyor: “De ki: “Allah’ın kulları için çıkardığı süsü ve güzel rızıkları kim haram kıldı?”²⁶⁸

Ayrıca bu ayet-i kerimeden tabiat olayları ile ilgili olarak, yeryüzünde olan suların hepsinin aslının gökyüzünden indiğine işaret vardır. Zira gökyüzünden kar ve yağmur yağmadığı zamanlar senelerdir akan suların kuruduğu görülmektedir. Bu durum ise, pınarların kaynağının gökyüzünden geldiğine açık bir delildir.²⁶⁹

4.1.5. İman ve İnkâr

7. Eğer inkâr ederseniz şüphesiz ki Allah, sizin iman etmenize muhtaç değildir. Ama kullarının inkâr etmesine razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizin için buna razı olur. Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez. Sonra dönüşünüz ancak Rabbinizedir. O da size yaptıklarınızı haber verir. Çünkü O göğüslerin özünü (kalplerde olanı) hakkıyla bilir.

Ayetin anlamı geniş bir mealle şöyle verilmiştir; “İman etmeyi gerektiren bir takım aklî ve naklî deliller mevcut, açık ve gizli nimetler meydana iken bunların hiç birini nazar-ı dikkate almayıp küfrederseniz Allah Teâlâ sizin iman ve ibadetinizden ganidir, hiçbir ibadetinize ihtiyacı yoktur. Bilakis sizin imanınızın faydası ve küfrünüzün zararı size aittir.²⁷⁰ Zira Allah Teâlâ kullarına merhamet sahibi olduğundan merhameti gereği kullarının zararına razı olmaz.²⁷¹ Bu yüzden insanlara doğru yolu bulmaları için akıl vermekle kalmayıp ayrıca peygamberleri aracılığıyla gönderdiği kutsal kitaplarında varlığının ve birliğinin nice kanıtlarını göstermiş, insanlara müjdelere vermiş, inanmayanları ikaz etmiş ve böylece iman edip hükümlerini yerine getirmek suretiyle kendisine şükredenleri rızasına kavuşturacağını bildirmiştir. O’nun rızası yani kulundan hoşnut olup onu sevmesi

²⁶⁸ Ateş, age., 7/541

²⁶⁹ Bkz: Vehbi, age., 12/4868, Emiroğlu, age., 10/72

²⁷⁰ Bkz: Vehbi, age., 12/4850, Bilmen, age., 6/3065, Emiroğlu, age., 10/56, Ateş, age., 7/530, Yıldırım, age., 10/5213, Komisyon, age., 4/601

²⁷¹ Bkz: Vehbi, age., 12/4845, Ateş, age., 7/531, Komisyon, age., 4/601

ise bütün nimetlerin en büyüğü, en değerlisidir. ²⁷² İnsanın ödevi, kendini bu değerli nimete layık kılacak bir hayat geçirmektir. ²⁷³

Kâfirlerin küfrünü ve müminlerin imanını yaratan, Allah Teala'dır. Zira kâfirler iradelerini küfre sarf edince Allah Teâlâ'da onların küfürlerini irade eder. Ancak irade, rızayı gerektirmediğinden, razı olması gerekmez. Zira Kelam ilminde açıklandığı üzere rıza; iradenin dışındadır. Her rıza olan yerde irade olur ancak her irade olan yerde rıza olmaz. ²⁷⁴

İnsan af diler ve tövbe ederse Allah onu affeder. Kul bu yalvarışı yapmazsa Allah onu affetmez ve tövbesini kabul etmez. İnsan inkâr etmek isterse Allah da dini ve peygamberi ile onun inkârının etkisini engellemek ister. Ama insan inkârındaki isteğinde ısrar ederse Allah ona bunu verir. Ama asla insanın inkârını istemez. Çünkü o zaman insan :” Rabbim Sen istedin de ben kâfir oldum” deme hakkına sahip olur. ²⁷⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Yüce Allah'ın rızası, iradesi ve dilemesi insandan yanadır, inkârdan yana değildir. İnkârı kul ister, Allah yaratır, imanı ise Allah hem ister hem yaratır. ²⁷⁶

Hiçbir günahkârın, başkasının günahını çekemeyeceğini bildiren bu ayet,”sizin vebaliniz bizim boynumuza” diyerek zayıf kimseleri inkâr yolunda yürüten küfür liderlerini reddettiği gibi insanlığı Âdem'in işlediği suçtan sorumlu tutan Hristiyan düşüncesini de reddetmektedir. İslam'da günah ve sevap ferdîdir, herkes kendi yaptığından sorumludur. “O gün ne baba çocuğunun günahından, ne de çocuk babasının günahından ötürü ceza görmez” (Lokman 33) Herkes kendi günahının cezasını çeker. ²⁷⁷

²⁷² Bkz: Tevbe, 9/72

²⁷³ Komisyon, age., 4/601

²⁷⁴ Vehbi, age., 12/4846

²⁷⁵ Bayraklı, age., 16/331

²⁷⁶ Bayraklı, age., 16/131

²⁷⁷ Ateş, age., 7/531

Hiçbir haham hiçbir papaz hiçbir kimsenin günahını yüklenemez. Hz. İsa da hiçbir kimsenin günahını yüklenmeyecektir O bizim günahımız için çarmıha gerilmemiştir Hristiyanlığın batıl inançlarına bir cevaptır bu ayet-i kerime.²⁷⁸

Ayrıca bu ayet; kendisini mürşit gösterip gerek ölüm anında, gerekse ahret gününde, kendisine bağlı bulunan müritleri şeytanın vesvesesinden, günah yükünden kurtaracağını, dünyada da ahrette de önlerine düşüp kendilerini kurtaracağını iddia eden bilginleri susturmak; hakları ve yetkileri bulunmadığı hususlarda çok dikkatli konuşmalarını hatırlatmaktadır.²⁷⁹

Bilindiği gibi, peygamberlere ve salih kişilere başkalarının günahlarını yüklenmek değil, şefaatte bulunma yetkisi verilecektir. Halde peygamberlere verilmeyen bir yetkinin inkârcı sapığa, şüpheci şaşkına veya ümmetinden herhangi bir kişiye verildiği düşünülemez. Zira gerçek anlamda salih mürşitler böyle bir iddiada bulunmazlar ve bulunmaktan Allah'a sığınır.²⁸⁰

Bu ayet, suçun ferdileşmesi bakımından hukukun temel ilkesini öğretip devrimini yapmış, günah bakımından da azabın ferdiliğini koymuş ve böylece hem hukuk hem de ahlaka temel teşkil etmiştir.²⁸¹

Hepimiz Allah'a döneceğiz. Bu dönüşün ardından Yüce Allah, yaptığımız her şeyi bize haber verecektir. Yaptıklarımızı haber verirken, amellerimizin kaynaklarını ve sinelerimizdeki niyetlerimizi bilerek haber verecektir. Allah Teâlâ, sinelerimizdekini bildiğini söylemekle ahlaki bakımdan bizde bir iç disiplin oluşturmayı amaç edinmekte, ikili oynamamızı önlemekte ve böylece şahsiyet bütünlüğünü oluşturmaktadır.²⁸² Nitekim Sahih-i Müslim'de ki bir hadis-i şerif şu

²⁷⁸ Toptaş, age., 6/485

²⁷⁹ Yıldırım, age., 10/5213-5214

²⁸⁰ Yıldırım, age., 10/5214

²⁸¹ Bayraklı, age., 16/332

²⁸² Bayraklı, age., 16/332

meal dedir: “Şüphe yok ki, Allah Teâlâ sizin suretlerinize ve mallarınıza bakmaz. Fakat muhakkak ki, sizin kalplerinize ve amellerinize nazar buyurur.”²⁸³

4.1.6. İbadet Hayatı

10. Ey Muhammed! Bizim adımıza de ki, “Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar için (ahirette) bir iyilik vardır. Allah’ın yeryüzü genişdir. Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir.”

Müslüman sayılmanın vazgeçilmez şartı iman etmektir. Bununla birlikte ayette ayrıca “Rabbe karşı gelmekten sakınma “ olarak çevirdiğimiz takva ile “iyilik” olarak çevirdiğimiz hasene de iyi bir Müslüman olmanın şartı olarak gösterilmiştir. Takva, “ Allah’a sorumluluk bilinciyle saygı gösterip buyruklarını titizlikle yerine getirmek suretiyle ilahi cezadan korunmayı”²⁸⁴; “hasene” ise “doğru inançtan başlayarak, ister büyük ister küçük olsun her türlü iyi ve güzel halleri, erdemleri, tutum ve davranışları” ifade eder.²⁸⁵ Ayette bu anlamda iyiliğinin karşılığında iyilik olacağı bildirilmektedir. Tefsirlerde çoğunlukla karşılık olarak verilecek bu iyilik, cennet olarak açıklanmışsa da ayette böyle bir sınırlama olmadığına göre bunu her türlü dünyevî ve uhrevî hayır ve mutluluk olarak anlamak daha isabetli görünmektedir.²⁸⁶

“Allah’ın arzı genişdir” ifadesindeki “arz” dan cennetin kastedilmiş olabileceği yönünde zayıf bir görüş varsa da, müfessirler genellikle bu ifadeyi ‘hicret’e işaret olarak anlamışlardır.²⁸⁷

Bu ayette vatanında dinî hükümleri yerine getiremeyenleri, hicrete teşvik vardır.²⁸⁸ Hicrette görülecek güçlükleri düşünerek, hicreti terk etmekle ibadette

²⁸³ Bilmen, age., 6/3066

²⁸⁴ Bkz: A’raf, 7/26

²⁸⁵ Bkz: En’am, 6/160

²⁸⁶ Komisyon, age., 4/606

²⁸⁷ Komisyon, age., 4/606

kusur edenlerin mazur tutulmayacaklarına dahi işaret vardır. Zira arzın genişliğini ve hicrete elverişli olduğunu beyan etmek; kendi beldesinde ibadete mani olduğundan, ibadeti terk edenlerin mazeretlerinin red olunup kabul olunmayacağını açıklamaktadır. Dinin emirleri için hicret; sünnet-i enbiya ve âdet-i sulehadır.²⁸⁹

Müslüman, imanının gerektirdiği amelini yaşayabileceği yerler arar. Bu, Hz Musa'da "Tih sahrası"dır, Hz.İbrahim'de "Mekke" dir, Ashapta "Habeşistandır", Efendimiz'de "Medine"dir. Bizde ise "bütün dünya"dır.²⁹⁰

Elbette insanın evini barkını, vatanını bırakıp yabancı yerlere göç etmesi, özellikle o zaman ki şartlar altında kolay değildi. Birçok zahmete, meşakkate katlanmayı gerektirirdi. Fakat Allah yolunda çekilecek zahmetlere katlanmak, kişiyi ummadığı güzel sonuçlara ulaştırır. Zira Allah, sabredenlere hesapsız mükâfatlar verir.²⁹¹

Beyzâvi'nin beyânına nazaran Resulullah'ın, sabır ehlinin ecirlerini beyan hakkında, "Kıyamette gününde mizan kurulur. Amel sahipleri her çeşit amellerini terazide tarttırırlar, herkes ameline göre ecrini alır, ancak belaya ve musibetlere müptela olanların sabırlarına terazi ve tartı olmaz, belki onların ecirleri üzerlerine dökülür, hesabı olmaz. Hatta dünyada afiyetle geçenler, keşke dünyada cesetleri makaslarla kesilmiş olsaydı da bu dereceye onlarda nail olsalardı, bunu isterler, lâkin ahirette istemek fayda etmez" buyurduğu rivayet edilmiştir.²⁹²

Farklı bir yorum olarak Bayraklı, şunları söylemektedir;

"Bu ayet, iman edip Allah'a saygı duyan ve güzellikleri hayata geçirenler için geniş cennetin olduğunu ifade etmektedir diyebiliriz. Bu ifadede hicret olmadığı halde, hicret yorumunu yapanların görüşünü de göz ardı etmediğimizi

²⁸⁸ Bkz: Ateş, age., 7/536, Emiroğlu, age., 10/62, Bilmen, age., 6/3069

²⁸⁹ Vehbi, age., 12/4854

²⁹⁰ Toptaş, age., 6/486-487

²⁹¹ Ateş, age., 7/536

²⁹² Bkz: Vehbi, age., 12/4854, Emiroğlu, age., 10/63

belirtmeden geçemeyeceğiz. Dinlerini ve özgürlüklerini yaşayamadıklarından dolayı hicret edenler de zaten cennete hicret etmektedirler diyerek iki görüşü bağdaştırabiliriz ²⁹³

4.1.7. Rızık

52. “Bilmediler mi ki, Allah rızkı dilediğine bol bol verir ve (dilediğine) kısar. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için elbette ibretler vardır.”

Allah istediğine rızkı bol, istediğine dar verir. Kimini bollukla, kimini darlıkla imtihan eder. İnananlar, bunu Allah'ın yaptığını ve bunda hikmetler olduğunu bilirler. ²⁹⁴ Zira rızkın bazı kimseler hakkında az, bazı kimseler hakkında çok olmasında iman ehli için kesin deliller vardır. Çünkü her zaman görülen durumlardandır ki, çok akıllı ve zeki olan kimseler, geçim darlığına müptelâ ve birçok cahil, akılsız, hasta ve zayıf olan kimseler bol rızka sahiptir.

Bununla beraber tabiatın, ayın ve yıldızların rızka etkisi yoktur. Zira aynı anda doğan iki kişiden biri padişah oluyor diğeri açlığından sürünüyor. Buna binaen diyebiliriz ki, Allah Teâlâ'dan başka hiçbir kimsenin rızık hakkında bir etkisi yoktur. Ancak herkesin rızkında gerçek etkin olan Allah Teâlâ'dır. Kul sebeplere yönelme ve onları elde etmeye çalışmakla mükelleftir, fakat sonuç Allah'tandır. Dilerse verir, dilemezse vermez. Örneğin çiftçi ekin ekmekle mükelleftir. Bitirip bitirmemek ise Allah'ın iradesindedir. ²⁹⁵ Buna inanan insan, tarihte yaşananlardan ders alır ve imtihanını kolaylıkla geçebilir. ²⁹⁶

İnsan bir nimete ulaşınca şükrünü yerine getirmeye çalışmalıdır. Bir yokluğa uğrarsa sabretmelidir, bu durumun bir hikmet gereği olduğunu düşünüp

²⁹³ Bayraklı, age., 16/342

²⁹⁴ Ateş, age., 8/25

²⁹⁵ Vehbi, age., 12/4904

²⁹⁶ Bayraklı, age., 16/406

teselli bulmalıdır. Allah'tan ümidini kesmeyip elinden gelen geleni yapmalı, başarıyı Allah'tan niyaz etmelidir. İnsana uygun olan hareket budur.²⁹⁷

Farklı bir açıdan bakarak şunları da söyleyebiliriz. Kişinin zengin olması, kendisinin Allah katında makbul olduğunu göstermeyeceği gibi fakir olması da aksini göstermez. Zenginlik mutluluk sebebi değildir. Allah isterse fakiri mutlu, zengini mutsuz eder. Kişi bulunduğu duruma şükredip Allah'a olan bağlılığını ve güvenini sarsmamalıdır. 52. ayette inkâr tarzındaki soru, müşriklerin rızkın Allah'tan olduğuna inandıklarını gösterir. Çünkü ayette “ Bilmiyorlar mı ki Allah dilediğine rızkı bol verir, dilediğine dar” buyruluyor. Fakat bilmelerine rağmen müşrikler, kendilerini fakirlerden üstün görüyor ve Allah'ın bundaki hikmetini düşünmüyorlardı.²⁹⁸

Görüldüğü gibi, “bilmiyorlar mı?” sorusu sorulurken yine iş bilgiye getirilmektedir. Ayetin başında bilgi sonunda iman yer almaktadır. Bilgi ile iman birleşince, maddi konudaki imtihan, başarı ile geçilecektir. Bilgi beyni, imanda gönlü ilgilendirmektedir. Bilgi ve imanı yani, beyin ve gönlü birleştirmek, nefse karşı mücadelenin zaferi olacaktır.²⁹⁹

İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsir'inde rızık konusuna farklı bir açıdan şöyle bir yorum getirilmiştir;

“Fakir kalmak veya zengin olmak sadece bir akıl, zeka, beceri ve irade işi değil, kişinin içinde bulunduğu şart ve ortama göre bir denge kanununun da açık tezahürüdür de...Toplumun zenginlere olan ihtiyacı nispetinde geçimini el emeği, göz nuru kıt kanaat sağlayan dar gelirlilere de ihtiyaç vardır.En zengin ülkelerde bile bu iki sınıfın mevcut olduğu bir gerçektir.”³⁰⁰

Bu ayetin son kısmı Allah'a inananların Allah'a olan tam güvenlerini ve O'nun takdirine huzur ile rıza gösterdiklerini, darlıkta da bollukta da Allah'a

²⁹⁷ Bilmen, age., 6/3094

²⁹⁸ Ateş, age., 8/25

²⁹⁹ Bayraklı, age., 16/406-407

³⁰⁰ Yıldırım, age., 10/5261

güvenle bağlı olduklarını gösterir. ³⁰¹ Buradan da inanan insanın rızık konusundaki imtihanında takınması gereken tavrı öğrenmiş oluyoruz.

4.1.8 Ecel

42. Allah (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.

Yüce Allah bu ayetinde uyku hali ile ölüm halini anlatmaktadır. Uyku durumunu her ikisinin ortak noktası olarak almaktadır. Yüce Allah, ölüm anında canları aldığını ve alanın kendisi olduğunu söylemektedir. Burada ilginç olan kelime “el-enfüs” kelimesidir. Bu kelime nefis kelimesinin çoğuludur. Ve canlar anlamına gelmektedir. Evet, yüce Allah neden ruh demedi de can dedi?

Bayraklı’ya göre bu durum, ruh ile canın arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Ruh bedene girmemiş ruhun mücerred soyutlanmış halidir. Ama can bedene girdiği halidir. Onun için diyor ki insanın ölümü halinde alınan şey canıdır. Bundan dolayı ayette nefis kelimesine yer verilmiştir. ³⁰²

Ayette Allah’ın, ölmekte olanların canlarını teveffi ettiği bildiriyor. Teveffi bir şeyi tam almak demektir. Ölüm ve uyku sırasında canları bedenden alan Allah’tır. Allah ruhun en yüksek vasfı olan bilinç ve iradeyi alınca beden bir şeyden habersiz kalır. Ölenin ruhunu yanında tutar, onu bir daha bedene göndermez. Ölmemiş, fakat uyumuş olanın ruhunu tekrar bedene döndürür. Bilincin döndüğü beden, normal yaşamını sürdürür. Ama bu da sürekli değildir. Bir süre sonra ruh bedeni tamamen terk eder. Allah’ın hükmü altına geçer. Bedenlerden aldığı ruhlardan kimini tekrar bedene döndüren, kimini de yanında alıkoyan Allah’tır. O’ndan

³⁰¹ Ateş, age., 8/25

³⁰² Bayraklı, age., 16/388

başkası böyle bir şey yapamaz. Öyleyse O'ndan başkasına tapmanın bir anlamı yoktur.³⁰³

Konuyla ilgili birkaç hadis-i şerifi şöyle sıralayabiliriz;

“Sizden biriniz yatağına gelip uzanacağı zaman geceliğinin iç kısmıyla yatağı(nın çarşafını) iyice silkip (temizlesin). Çünkü o, yatacağı yere nelerin gelip yerleştiğini bilemez. Sonra da şöyle dua etsin; “Ey Rabbim, ancak Senin isminle yanıma, yatağıma koydum ve Senin isminle kaldırıyorum. Eğer canımı çekip alacaksan, bana rahmet eyle; eğer bırakıp almayacaksan, Salih kullarını koruduğun şeyle onu (beni) koru”³⁰⁴

Cabir b. Abdullah (r.a)'dan merfu olarak yapılan rivayette; Peygamber Efendimiz'den şöyle sorduğunu bildirmektedir; Ya Resulallah! Cennetlikler cennette uyurlar mı? Resulallah (s.a.s), O'na şu cevabı vermiştir; “Hayır, uyku ölümün kardeşidir, cennette ölüm yoktur.”³⁰⁵

Abdullah İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilir: “Âdemoğlunda nefis ve ruh bulunur. Bunlar arasındaki ilişki, güneşle ışığı arasındaki ilişki gibidir. Nefis ile akıl ve temyiz olur. Ruh da nefis ve hayat kaynağıdır. Ölüm halinde hem nefis hem ruh alınır. Uyku da ise yalnız nefis (yani bilinç) alınır.”³⁰⁶ Yani: Âdemoğlu uyuduğu zaman, Allah (c.c) insandan akıl ve temyiz gücünü alır; nefes alma ve hareket etme kudreti insanda kalır. Bundan dolayı insan uyuduğu zaman akıl etmeye ve iyiyi kötüyü ayırt etme gücüne sahip olamaz. Fakat nefes alır, nefes verir ve organları hareket eder. İbn Abbas'ın bu tefsiri, gerçeğe uygundur.³⁰⁷

³⁰³ Ateş, age., 8/18

³⁰⁴ Bkz: Yıldırım, age.,10/5248, Ateş, age., 8/20

³⁰⁵ Yıldırım, age.,10/5249

³⁰⁶ Ateş, age., 8/19

³⁰⁷ Emiroğlu, age., 10/94

Ali bin Ebi Tâlib'den rivayet ediliyor: “Uyku zamanı ruh çıkar, onun ışıkları bedende kalır, uyuyan kimse bununla rüya görür, uykudan uyanacağı zamanda ruh bedene bir ‘an’dan, saniyeden daha hızlıca döner” demiştir.³⁰⁸

Diğer bir rivayette: “Uyku esnasında müminleri gökyüzüne çıkar; onlardan temiz olan ruhlara secde etmeleri için izin verilir, temiz olmayanlara secde etmeleri için izin verilmez” denilmiştir.³⁰⁹

Ecel- i Müsemma

Ecel: Sözlükte bir şey için belirlenen süre anlamına gelir. Böylece insan için belirlenen ömür süresinin son bulacağı sınıra da “ecel” denilmiştir ki, ilgili ayette bu, ecel- i müsemma diye adlandırılmıştır.³¹⁰

İlim adamlarından bir kısmı, ister bir kaza sebebiyle, ister tabii ölümle ömrün son bulmasının bu kavramın kapsamına girdiğini ve hepsine birden “ecel-i müsemma” denildiğini belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre, Allah’ın ilmi, kimin nasıl öleceğini önceden tespit edip ona göre herkesin ecelini takdir etmiştir.³¹¹

Diğer bazı ilim adamlarına göre, biri “ecel-i müsemma”, diğeri “ecel-i kaza” olmak üzere iki ayrı ecel vardır. Tabii ölümle ömür süresini kazasız tamamlayıp ölen kimse, “ecel-i müsemma” ile ömrünü tamamlamıştır. Bir kaza neticesi ölen kimse ise, henüz belirlenip takdir edilen ömür süresini tamamlamadan ölmüş ve “ecel-i kaza” ile hayata veda etmiştir. Bu, lambadaki gazın henüz bitmeden bir kaza sebebiyle ışığının sönmesine benzetilmiş ve buna benzer bir takım yorumlar yapılmıştır.³¹²

³⁰⁸ Bkz: Ateş, age., 8/19, Emiroğlu, age., 10/94

³⁰⁹ Emiroğlu, age., 10/94

³¹⁰ Yıldırım, age.,10/525

³¹¹ Yıldırım, age.,10/5252

³¹² Yıldırım, age.,10/5252

Ehl-i Sünnet'e göre; Ecel birdir. Böylece Ehl-i Sünnet âlimleri hem Mutezilenin hem de felsefecilerin görüşünden farklı bir yorum getirmişlerdir.³¹³

Bu ayetten elde edilen önemli bir husus daha vardır: O da Allah'ın ölenin ruhunu yanında tuttuğu ve bir daha bedene döndürmediğidir. Öyle ise bazı kimselerin sandıkları gibi ruh, kıyametten önce bedene dönmez. Kabirde ruhun bedene döneceğini söylemek, bu ayete aykırıdır. Ayetle açıkça çatışan bu tür rivayetlerin reddi gerekir. Bedenden ayrılan ruh Allah'ın iradesindedir. Ancak ahirette yeniden bedenlere konacaktır. Fakat ruh, dünyada bir daha aynı bedene dönmez.³¹⁴

Bayraklı, bu ayetten yola çıkarak şu yorumlarda bulunmuştur;

“Daha sonra bu surenin 68. ayetinde göreceğimiz gibi Sur'a iki kere üfürülecek. Birincisinde kıyamet kopacak, ikincisinde insanlar yeniden hayata dönecek ve bu dönüş ahrette olacaktır. Onun için, ölü mezara konduktan sonra ruh gelir, melekler onu sorgular, oradan canlanıp, kafası üstündeki tahtalara ve ne ile kapatıldıysa onlara vurur ödü kopar. Bu anda mezarın başına geçen imam değneğini mezara dikerek, mezardaki ölüye “ Sana şu sorular sorulacak, sen şu şekilde cevap ver” diye ona kopya verir, hurafesi yanlışır. Bu iş bir hurafeden başka bir şey değildir. Çünkü ölen kişiye ruh bir daha kıyamet kopunca gelecektir. Hele “insanların mezarın başından ayrılmasını insan görür; Cuma akşamları yaşadığı evi ziyaret eder, ruhu oraları gezer” şeklindeki inanışlar bir hurafedir.”³¹⁵

Bu açıklamadan hareket edersek şu çıkarımı da yapabiliriz. Kıyametin kopuşundan hemen sonrasına kadar ruh bedene bir daha dönmeyeceğine göre o zaman kabirde azap olmayacak mıdır? Çünkü ruh bedene girmeden, cansız bedene azap olmaz. Demek ki kabir azabı diye bir şey yoktur. Kur'an'da dünya azabı ve ahret azabı yer almakta; kabir azabı geçmemektedir. Zümer suresinin 26. ayetine bakarsak dünya ve ahret azabının anıldığını ve kabir olmadığını

³¹³ Yıldırım, age., 10/5252

³¹⁴ Ateş, age., 8/19

³¹⁵ Bayraklı, age., 16/389-390

görürüz. O zaman bize řu sorulur: hani Hz. Peygamber arkadaşlarıyla yürürken iki mezarın yanından geçiyorlardı. Hz. Peygamber iki yaş hurma dalını kırıp iki mezara sokup dikti. Niçin böyle yaptığı sorulunca bu iki mezardakilerin küçük ve büyük abdestlerini bozarken taharetlerini iyi yapmadıklarından dolayı azap gördüklerini, umulur ki bu yaş dalları kuruyuncaya kadar Allah onlara azap etmez cevabını verdiği nakledilmektedir.³¹⁶

³¹⁶ Bayraklı, age., 16/390

Bu hadisin doğru olmadığı birkaç yönden açıklanabilir: Birincisi Hz. Peygamber bu şekilde haber vermemiştir. Hz. Peygamber mezardaki azabı bildi de neden Uhud'da yaralanacağını bilemedi. İkincisi Kur'an'da olmayan azap şeklinden Hz. Peygamber'in bahsetmesi mümkün değildir. Eğer kabir azabı olsaydı, Yüce Allah onu Kur'an'da anardı. Kur'an'da sadece dünya ve ahret azabı yer almaktadır. İşte bunun içindir ki Yüce Allah, yorumunu yapmakta olduğumuz ayette, “ ölüm hükmünü verdiği ruhları alıkoyar.” demektedir. Günümüzde ameliyat için bayıltılan hastaların durumu da uyku olayı ile açıklanabilir. Kimisi ayılmadan masada kalıyor, kimisi de ayılıp hayata dönüyor. İşte ayetteki “ beliren belli bir süreye kadar salıverir” ifadesi bununla ilgilidir. Gerek normal uykudan uyanıp hayat dönmek gerekse bayıltılıp ameliyat edildikten sonra hayata dönmek bunun örneğini teşkil etmektedir.³¹⁷

Son olarak çağdaş tefsirlerden yola çıkarak, ayette ölüm olgusunun anlatılmasının amacı ve hikmetini şöyle sıralayabiliriz;

“ Ayette asıl anlatılan şey; yaşatanın, öldürenin Allah olduğu, bunları yapamayan aciz şeylere tapmanın doğru olmadığıdır. Onun için ayetin sonunda “Düşünen kavimler için bunlarda Allah'ın birliğine ve kudretine kanıtlar vardır” deniliyor.³¹⁸

“Ayette Allah'tan başka ilah olamayacağına, gerçek mabudun ancak Allah Teâlâ olduğuna, en sonunda O'na dönüleceğine, O'nun huzuruna çıkılacağına, Allah'a yalan iftira etmek suretiyle en büyük zulmü yapmış ve küfretmiş olan zalimlerin varacağı yerin cehennem olduğuna, mümin ve muhsinlerin mükâfata nail olacaklarına delâlet vardır.³¹⁹

³¹⁷ Bayraklı, age., 16/390

³¹⁸ Ateş, age., 8/19

³¹⁹ Emiroğlu, age., 10/95-96

“İnsan uykuda nasıl kendini koyuverip her şeyden habersiz uzanıp yatıyorsa, ölümü de böyle olacaktır. Allah bu örneği bizim düşünmemiz için vermektedir. Nasıl ki insan, uykudan uyanıp yeniden dünyaya dönüyorsa ahrette de böyle olacaktır. Çok uzun bir uykudan sonra Allah canları tekrar bedenle birleştirecek ve insanlar tekrara kendilerine geleceklerdir. İşte o zaman herkes dünyada yaptıklarının hesabını verecektir.(9 s.806) Nitekim Hz. Ali'ye nispet edilen bir söz şöyledir; “Eğer biz öldüğümüz vakit bırakılmış olsaydık ölüm, her hayat sahibinin rahatı olurdu. Fakat biz öldüğümüz zaman tekrar diriltileceğiz de ondan sonra her şeyden sual edileceğiz (hesaba çekileceğiz)” ³²⁰

Füyûzat'ta uyku haliyle ilgili olarak, konuşma Allah Teâlâ'ya nispet edilerek ayet-i kerime şöyle tefsir edilmiştir;

“Ben size uyku denilen bir hal veriyorum. O haldeyken sizin neyiniz varsa elinizden alıyorum. İlminizi, cehlinizi, şuurunuzu, hissinizi, evlad-u iyalinizi, rütbenizi, masanızı, kasanızı, güvendiğinizi, hulâsa neyiniz varsa hepsini. Hiç birinizin bir şeyini diğeriyle karıştırmaksızın sonra bir yakaza hali vererek neyiniz varsa birer birer iade ediyorum. Şimdi bunu vermediğiniz zaman ne yapabilirsiniz? O halde ibret almaz, insaf etmez misiniz? Niye benimle azamet yarışına kalkar, sahte benliğinize güvenir, semayı deler gibi bakar, yeri ezer gibi basar, yaratırım sevdasında yaşarsınız? Niçin Hak muhabbetiyle kalplerinizi birleştirmezsiniz? ³²¹

4.1.9. Tövbe

54. Azap size gelmeden önce Rabbinize dönün ve O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.

Allah'ın yardımını kazanarak affına nâil olmanın ve böylece ebedi kurtuluşa ermenin temel şartı, Allah'a doğru ve gerektiği gibi iman edip

³²⁰ Bkz: Yazır, age., 6/4130, Emiroğlu, age., 10/96

³²¹ Yeşil, age., 6/368

hükümlerine boyun eğmektir. Her ne kadar Ehl-i Sünnet âlimleri, 53. ayette belirtilen af ve mağfiretin tövbe etme şartına bağlı olmadığını belirtmişlerse de bu ayetteki “Allah’a yönelme ve O’na teslim olma” buyruğunun anlam olarak tövbeden farkı yoktur. Zira tövbe, sonuç itibarıyla kulun günahlarından pişmanlık duyup vazgeçerek Allah’a yönelip telim olmaya karar vermesi ve bu kararını eyleme dönüştürmesidir.³²² Nitekim Fahri Razi’ye göre bu ayet gûnahtan tövbe etmenin vacip olduğuna delalet eder.³²³

Ayette, insanların azap gelmeden önce, gerek tövbe, gerek amelde ihlâs ve gerekse emre itaat konularında, rezil rûsva olmamaları için, acele etmeleri vurgulanmıştır. Zira azap geldikten sonra insan kendisini o azaptan kurtaracak bir yardımcı bulamayacaktır.³²⁴

Ayette geçen “Allah’a dönme” ifadesini açarsak şunları söyleyebiliriz; İnsanın Allah’a dönmesi, gönlünü Allah’tan başka bütün tanılardan ve sahte değerlerden arındırıp tamamen ve sadece Allah’a yönelmeyi ifade etmektedir. Bu konuda En’âm Sûresi 79. ayette geçen Hz. İbrahim’in şu ifadesi oldukça güzel bir örnektir: “Ben, hanif olarak öz benliğimi, gökleri ve yeri yaratan Allah’a çevirdim ve ben müşriklerden değilim”³²⁵

55. Farkında olmadan azap size ansızın gelmeden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun.

Müfessirlerin ağırlıklı görüşlerine göre bu ayetteki “azap” ile dünyevî ceza, yani müşriklerin Müslümanlar karşısındaki yenilgileri kastedilmiştir.³²⁶ “İndirilen” den maksat ise Kur’an-ı Kerim’dir.³²⁷ Çünkü Kur’an’da günah olan şeyler zikredildi ki bunlardan uzak durulsun, kötü olan ve mutluluğu yok eden

³²² Komisyon, age., 4/628

³²³ Vehbi, age., 12/4908

³²⁴ Vehbi, age., 12/4908

³²⁵ Bayraklı, age., 16/412

³²⁶ Komisyon, age., 4/628

³²⁷ Bkz: Komisyon, age., 4/628, Vehbi, age., 1949, 12/4909, Yeşil, age., 6/373, Bilmen, age., 6/3097, Emiroğlu, age., 10/109, Toptaş, age., 6/502, Bayraklı, age., 16/413

şeyler zikredildi ki onlara rağbet olunmasın, güzel olan şeyler zikredildi ki onlara uyulsun.³²⁸

Kur'an Yolu'nda İbn Aşur'un görüşüne yer verilerek şöyle denilmektedir;

"İndirilen" kelimesinin geçtiği cümleyi, "Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun" diye tercüme etmek mümkünse de bu çeviri, Kur'an'ın bir bölümünün diğerinden daha güzel olduğu yönünde bir anlamaya yol açacağından isabetli görülmemiştir. Bu durumda ayetteki 'ahsen' kelimesini, "daha güzel olan" değil, "Kur'an'ın bütün hükümlerini kapsamak üzere, kusursuz güzel olan" şeklinde anlamak gerekmektedir.³²⁹

Kur'an'da hayır, şer, sevap, günah olan şeyler açıklanmıştır. Kur'an'ın emrettiği şeyler güzel, yasakladığı şeyler çirkindir. Burada Kur'an'ın emirlerine uyulması emredilmiştir. Hasan Basri " Allah'ın taatine sarılın, günahlardan kaçının" demiştir. Süddi de: "en güzel olan Allah'ın, Kitabı'nda emrettiği şeylerdir" derken bazılarına göre de, "en güzel ile" "geçmiş milletler hakkındaki kıssalar" kastedilmiştir. Geçmiş milletler hakkında anlatılan kıssalara tâbi olun! demektir. Nitekim Kur'an kıssaları,"en güzel kıssalar olarak nitelendirilmiştir.³³⁰

Ya da 'indirilen sözün en güzeli'yle kastedilen, nâsih olan (başka bir ayetin yerine gelen ve yerine geldiği ayetin hükmünü iptal eden) ayetlerdir. Buna nazaran sözün anlamı; "Kur'an'ın nâsih olan ayetlerine tabi olmakla mensuh (yerine başka bir ayet gelmiş ve bu nedenle hükmü iptal edilmiş) olanları terk edin" demektir. Ya da 'en güzeli'yle kastedilen; emredilen ibadetler olup nehyedilen hatalar değildir.³³¹

³²⁸ Vehbi, age., 12/4909

³²⁹ Komisyon, age., 4/628

³³⁰ Yusuf, 12/3, Bkz: Ateş, age., 8/29, Duman, age., 2/170

³³¹ Vehbi, age., 12/4909

Azabın aniden gelmesiyle kastedilen; günahkârlar günahlarıyla meşgul olurken haberleri olmaksızın ilahî gazabın gelmesidir. Bunu açıklamaktan maksat, asileri tehditle onları Allah’a itaat etmeye davet etmektir.³³²

Ayrıca farklı bir yorum olarak Bayraklı, ‘en güzel söz’ ifadesini ‘en güzel kitap’ olarak tercüme etmiş ve “Ayette Allah’ın indirdiği en güzel kitaba, vahye uymak da sosyal ilişkilerini, aile hayatından toplum hayatına, oradan farklı inanca mensup olan toplumlar arası ilişkilere varıncaya kadar tarafsız, objektif olan ilahi Kitap Kur’an’a uymak emredilmektedir” demiştir.³³³

Ayette “azap gelmezden önce” buyrularak dönüşün, tövbenin ve af dilemenin gûnahtan hemen sonra olması gerektiği, ölüm anında yapılacak tövbenin geçersizliği³³⁴ vurgulanmaktadır. Ayrıca günah işleyince, hemen tövbe edilmez ise, insan zamanla günah işlemekten duyduğu pişmanlığı duymaz hale gelir ve günahı özümsemiş olur. Bunun için tövbede aceleci davranmak en doğru yoldur.³³⁵

56. ...kişi, “Allah’ın yanında, işlediğim kusurlardan dolayı vay halime! Gerçekten ben alay edenlerden idim” demesin.

Fahri Râzi’ye göre burada “nefs” ile kastedilen; Allah’a âsi olanların nefisleridir ve çokluğuna işaret için çokluğa delalet eden tenvin ile gelmiştir. “Ya hasretâ” insanın kederli zamanında hüznün ve esefini ortaya koymak için söylediği sözdür. “Cenbillah” Allah’ın taatı ve hakkı demektir.³³⁶

“Ferrettu” kelimesine de İbn Abbas, “elde edemedim”, Mukatil, “yitirdim”, Kadı Beydâvi, Nesefî ve Hâzin “elimde olduğu halde Allah’a itaat etmedim”,

³³² Vehbi, age., 12/4909

³³³ Bayraklı, age., 16/414

³³⁴ Bkz: Nisa, 4/17- 18

³³⁵ Bayraklı, age., 16/ 414

³³⁶ Vehbi, age., 12/4910

Katâde ise “kaybetmek”, Muhammed Esed ise “umursamadım” manalarını vermişlerdir.³³⁷

Ayette, kulların dünyada fırsat eldeyken Allah’a yönelip O’na teslim olmaları ve O’nun en güzel hükümlerine uymaları gerektiği halde bu fırsatı kaçıranların; Allah’ın varlığını, birliğini ve hükümleri tanımayan, İslam’a ilgi duymayıp yönelmeyen veya ona karşı düşmanlık duyarak ömürlerini küfür ve günah içinde tüketenlerin, ahiretteki derin pişmanlıkları, itirafları, yakınmaları ve karşılıksız kalacak olan temennileri etkileyici ifadelerle yansıtılmaktadır.³³⁸

Ayette ifade edildiği gibi kişi, Allah’a karşı gelip, O’nun dinini alaya almasından dolayı uğrayacağı azabı görünce, kendisi suçunu itiraf edecektir. Yüce Allah, geçmiş, şimdiyi ve geleceği bildiği, diğer bir ifadeyle; ezelî ve ebedî ilim sahibi olduğu için bu hâli de bilmekte ve kullarına tasvir ederek bu büyük hataya ve hüsrana düşmemelerini istemektedir.

57.Yahut “Allah beni doğru yola iletseydi elbette O’na karşı gelmekten sakınanlardan olurdum” demesin.

O günahkâr nefis, İlâhi nimetten mahrum olarak azaba uğradığını görünce hasret ve pişmanlık içinde “Eğer Allah’ u Teâlâ evliyaları gibi benim de tövbeyi başarmamı sağlasaydı ve bana hidayet etmiş olsaydı ben de günahlardan çekinir ve evliya topluluğundan olurdum. Fakat Allah bana hidayet etmediğinden isyan topluluğundan oldum.” Demekle pişmanlığını ortaya koyar.³³⁹

Kişi kendi hatalarını Allah’a yükleyerek, Allah’ın onu doğru yola iletmediğini, o nedenle takvayı elde edemediğini öne sürecektir. Bunun anlamı ise iradesinin olmadığını iddia etmektir.” Benim yapacak bir şeyim yoktu, benim tercih hakkım da yoktu, ne yaptıysam Allah’ın hidayet etmemesinden yaptım” diyerek

³³⁷ Bayraklı, age., 16/417

³³⁸ Komisyon, age., 4/628-629

³³⁹ Vehbi, age., 12/4911

Allah’a yalan uyduracaktır. Yüce Allah, kişinin mahşerde bu sözleri söylememesi ve suçunu Allah’a mal etmemesi için konuyu burada gündeme getirmiştir. Pişmanlık duymaktan ziyade ‘bir suçlama hali’ olacaktır.³⁴⁰

58. Yahut azabı gördüğünde, “Keşke benim için dünyaya bir dönüş daha olsa da iyilik yapanlardan olsam” demesin.

Günahkâr olan nefis kendine gelen azabı gözüyle birebir görünce büyük bir üzüntüyle yemeni eder ve der ki: “ Keşke benim için dünyaya bir daha dönmek mümkün olsa da ben gereklerini yaparak ibadet etsem. Ve Resullerini doğrulayan iyilik erbabından olsam” İşte böyle demekle günahlarından duyduğu pişmanlığı açıklar. Bu temenni gerçekliği olmayan bir temennidir. Çünkü ahirete gidenin dünyaya gelmesi mümkün değildir, fakat üzerine azap hak olmuş kimse azabın şiddetinden şaşırdığı için böyle temenni eder.³⁴¹

Yüce Allah Kur’an’da geri dönüp iyi amel yapacağını söyleyerek bir şans daha isteyen insan psikolojisini defalarca ele almıştır. Nitekim şu ayetler de bu insan psikolojisini anlatmaktadır;

“Onların ateşin karşısında durup: ‘Ah! Keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve inanlardan olsak!’ dediklerini bir görsen” (En’âm, 6/27)

“O suçluların Rableri huzurunda başlarını öne eğeceklerini, ‘Rabbimiz! Gördük, duyduk, şimdi bizi dünyaya geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık’ diyecekleri zamanı bir görsen” (Secde, 32/12)³⁴²

Yukarıdaki ayetten açıkça anlaşıldığı üzere görüp duyduktan sonra inandık demenin ne iman anlamında ne de ahiretteki azaptan kurtulma anlamında

³⁴⁰ Bayraklı, age., 16/418

³⁴¹ Vehbi, age., 12/4911

³⁴² Bayraklı, age., 16/418-429

bir faydası vardır. Demek ki önemli olan; görmeden, duymadan inanmaktır ki zaten imanın anlamı da budur. Çünkü gördükten sonra herkes inanır ama önemli olan ve kabul edilecek olan iman kişinin, görmediği halde yaptığı imandır. Bu şekildeki iman ise, ancak dünyadayken yapılır. Nitekim dünya şehâdet âlemi (görülen âlem), âhiret ise gaybî (görülme-yen) âlemdir.

4.1.10. Hesap

30. (Ey Muhammed!) Şüphesiz sen öleceksin ve şüphesiz onlar da öleceklerdir.

Ayet-i kerimenin iniş sebebiyle ilgili bir rivayet şöyledir; Müşrikler, Allah'ın Resulü'nün ölümünü gözettiler.³⁴³ Kendi aralarında Muhammed öldüğü zaman O'nun ölümüne sevinip şamata edeceklerini konuş-tular. Allah Teâlâ bu ayetleri inzal ile müşriklerin durumlarını nebisine bildirdi ve O'nu teselli etti.³⁴⁴

Ayetin geniş manası şöyle verilmiştir;

“Şu halde senin vefatını gözetmekte onlar için bir fayda yoktur. Çünkü senin başına gelecek olan ölüm, onların başına da geleceğinden, kendilerine gelecek bir musibetin sana da gelmesiyle sevinmek ve şamata etmek akıl kârı değildir.”³⁴⁵

Hiz. Peygamber'in ölümlü olmasının gündeme getirilmesinin başka bir sonucu, O'nun tanrı edinilmemesini öngörmektedir. Daha önceki peygamberlere tanrılık payesi verilmesi, Allah'ın oğlu oldukları iddiasını inanca dönüştürmelerini ortadan kaldırıp, Hiz. Muhammed'e böyle bir payenin verilmesini önlemektir. İşte bu ayetlerin içeriği insanlara yansıtılabilse, ahlakın temeli sağlamlaşacaktır ve insan hakları daha rahat bir şekilde hayata geçirilip koruma altına alınacaktır.³⁴⁶

³⁴³ Bkz: Emiroğlu, age., 10/81, Vehbi, age., 12/4880

³⁴⁴ Emiroğlu, age., 10/81

³⁴⁵ Bkz: Vehbi, age., 12/4881, Emiroğlu, age., 10/82

³⁴⁶ Bayraklı, age., 16/375

31. Sonra şüphesiz siz kıyamet günü Rabbinizin huzurunda muhakeme edileceksiniz

Ayetin geniş manası şöyledir;

“Sonra siz inanlar ve müşrikler! Hepiniz muhakkak Kıyamet gününde hesap için, bütün yaptıklarınızı bilen Rabbinizin huzurunda muhakemeye duracaksınız, birbirinizden davacı olacaksınız.”³⁴⁷ Mazlum zalimden, haklı haksızdan hakkını alacak, herkes iyi ve kötü amelinin cezasını görecektir.³⁴⁸

Bu ayet-i celile nâzil olunca Abdullah bin Zübeyir: “Ey Allah’ın Resûlü! Dünyada aramızda olan olduktan sonra, Allah’ın huzurunda birbirimizle mi hesaplaşacağız? diye sordu. Reslullah, bu soruya “evet” buyurunca Abdullah: “öyleyse emir çok şiddetlidir” dedi. Yani “durum çok ciddi ve çok mühimdir” dedi.³⁴⁹

Ebuzer’den rivayet edilen bir hadis de şöyledir: “ Allah’ın elçisi (s.a.v) birbirine tos vuran iki koyun gördü: “Ey Ebu Zer, bunların ne yüzden dövuştüklerini biliyor musun“ dedi. Bilmiyorum” dedim. “Fakat Allah biliyor ve onların arasında hüküm verecektir”, buyurdu.³⁵⁰

Bu ayet-i celilenin tefsirinde İbn-i Abbas: Haklı ile haksız, zalim ile mazlum, Müslim ile kâfir muhasama ederek, mücadele yaparak haklaşacaklar, demiştir. İlk husumet edecek ve ilk haklaşacaklar da, Müslümanlarla müşriklerin ilk savaşı olan Bedir Savaşı’nda ilk mübarezeye çıkan Hamza, Ali, Ebu Ubeyde bin el- Hars (r.a) olacaktır demiştir.³⁵¹

Bu ayeti celilenin anlamı ashab tarafından daha sonra iyi anlaşılmıştır. Şöyle ki:

³⁴⁷ Yeşil, age., 6/361, Bilmen, age., 6/3080, Yıldırım, age., Yay., 10/5236, Komisyon, age., 4/616

³⁴⁸ Vehbi, age., 12/4881

³⁴⁹ Emiroğlu, age., 10/82, Ateş, age., 8/6

³⁵⁰ Ateş, age., 8/7

³⁵¹ Emiroğlu, age., 10/82

İbn Ömer: “Biz zamandan bir parça yaşadık. Biz bu ayet-i celilenin bizimle şu iki ehl-i kitab, “Yahudi ve Hristiyan” hakkında nazil olduğunu görüyorduk. Şu zamana kadar ki, ben birbirimizin yüzüne kılıç vurduğumuzu görünce bu ayet-i celilenin bizim hakkımızda nazil olduğunu bildim” demiştir.

Ebu Said Hudri: Bu ayet-i celile nâzil olunca biz, Rabbimiz bir, dinimiz bir, kitabımız bir. Bizim aramızda bu husumet nasıl olur? derdik. Vaktâki “Sıffin Savaşı” günü oldu, kılıçla birbirimizin boynunu vurduğumuzu gördüğümüz zaman, bu ayetin bizim hakkımızda nazil olduğunu bildim” demiştir.

İbrahim’den rivayet ediliyor; Bu ayet nazil olunca biz: “ Birbirimizin kardeşleri olduğumuz halde, biz nasıl olur da husumetleşiriz? Derdik. Asiler tarafından Hz. Osman öldürülünce müminler “İşte bizim husumetimiz budur” dediler, demiştir.³⁵²

Kıyamet günü zâlimle mazlumun nasıl haklaşacaklarına dair varid olan hadis-i şeriflerden bazıları ise şöyledir;

Ebu Hureyre’den rivayet ediliyor. Allah’ın Rasulü (s.a.v): Yanında ırzdan, yahut maldan kardeşi için haksızlığı bulunan bir kimse, dinarın ve dirhemin bulunmadığı bir gün gelmezden önce onu helalleşsin!.Çünkü onun iyi ameli olursa, zulmettiği kadarı ondan alınır, üzerine yüklenir, buyurdular demiştir.³⁵³

Yine Ebu Hureyre’den rivayet ediliyor. Allah’ın Resulü (s.a.v) Ashabına: “Müflis kimdir, bilir misiniz? diye sordular. Onlar: “Biz de müflis, parası ve metai olmayan kimseye denir” dediler. Allah’ın Resulü:” Ümmetimden müflis bir kimse ki, kıyamet gününe namaz, oruç ve zekât ile gelir ve yine şetm, şuna atma, şunun malını yeme, şunun kanını akıtma ve şunu darp ile gelir. Bunun iyiliklerinden şuna verilir ve iyiliklerinden buna verilir. Üzerinde olan haklar ödenmeden sevaplar

³⁵² Emiroğlu, age., 10/83

³⁵³ Bkz. Emiroğlu, aeg., 10/83, Vehbi, age., 12/4881-4882

tükenirse, diğerlerinin günahlarından alınır, üzerine yüklenir, sonra da ateşe atılır” buyurmuşlardır.³⁵⁴

46. De ki: “Ey göklerin ve yerin yaratıcısı olan, gaybı da, görünen âlemi de bilen Allah’ım! Ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kulların arasında sen hükmedersin.”

Ayet-i kerime’nin geniş manası şöyle verilmiştir;

“Ya Muhammed! De ki: Ey göklerin ve yerlerin yaratıcı, hâzır ve gâibin bilicisi Allah’ım, Sen kullarının arasında hükmünü vereceksin, ihtilaf edip durdukları din işleri hakkında³⁵⁵ Katından gönderdiğin kitabın, senin tevhid yolun, dinin hakkında³⁵⁶ delalet ve hidayet üzerinde hükmü verecek ve hakikati açığa çıkaracaksın.³⁵⁷ Nitekim bu husus, Hz. Muhammed’e dua şeklinde öğretiliyor. Hz. Peygamber gece namazına şöyle başladığı: “ Allah’ım, ey Cebrail’in, Mikail’in, İsrail’in Rabbi, göklerin ve yerin yaratıcısı, gizliyi ve açığı bilen, kullarının ayrılığa düştükleri konularda onlar arasında Sen hükmünü vereceksin! İzniyle beni, üzerinde ayrılığa düşülen şeyin gerçek yanına ilet (bana gerçeği bildir) Sen dilediğini doğru yola iletirsin.”³⁵⁸

Burada açıklamamız gereken husus; mahşerde bu dünyada insanların ihtilâfa düştükleri konularda Yüce Allah’ın hüküm vereceği meselesidir. İhtilafları mahşerde sadece Allah’ın çözeceğini açıklayan pek çok ayet vardır. Örneğin; Bakara, 2/113, Yunus, 10/109, Nahl, 16/124, Hacc, 22/56, Şûra, 42/10, Nahl, 16/64 ve aşağıda mealini vereceğimiz Gâfir, 40/12:

“İşte bunun sebebi şudur: tek Allah’a çağrıldığı zaman inkâr ederdiniz. O’na ortak koşulunca bunu tasdik ederdiniz. Artık hüküm, yücelerin yücesi

³⁵⁴ Emiroğlu, aeg., 10/83

³⁵⁵ Bkz: Emiroğlu, age., 10/100, Bilmen, age., 6/3090

³⁵⁶ Yeşil, age., 6/369

³⁵⁷ Emiroğlu, age., 10/100

³⁵⁸ Bkz: Ateş, age., 8/22, Emiroğlu, age., 10/100

Allah'ındır." İşte bu ayet yorumunu yapmakta olduğumuz Zümer 45'i açıklamaktadır.³⁵⁹

Şirk, insanlar arasında büyük bir tartışma ve düşmanlık ortamı hazırlamaktadır. Bu tartışmalar konusunda son kararı verecek olan Yüce Allah'tır. Demek ki öyle tartışmalar, öyle ayrılıklar ve öyle ihtilaflar vardır ki hükmünü ancak Allah verebilir. Böylece batıldan yana şartlanıp saplandığı inanç ve ideali ön yargı haline getiren inkârcılarla tartışmanın bir yararı olmayacağına, aksine zarar doğuracağına işaret edilerek, hakkı savunanların kendi tezlerinin gücünü ortaya koyarken akli ve bilimsel delil getirmeleri hususunda ilhamda bulunuluyor; kırııcı, bozucu, dağıtıcı tartışmalara girmemeleri dolaylı şekilde tavsiye ediliyor.³⁶⁰

Ayet aynı zamanda ihtilâfları gündeme getirip işi Allah'a bırakmanın duasını öğretmektedir. Bu duayı yaparken Yüce Allah'ın belli sıfatları gündeme getirilmektedir: " yoktan yaratmak" anlamına gelen Fâtır; " gizli ve aşikârı bilmek" anlamına gelen Âlim; "ihtilafları çözen anlamına gelen Hâkim. Bunlardan açıklanması gereken Fâtır sıfatıdır.³⁶¹

Allah göklerin ve yerin "fatır"ıdır. "Fetr" kökünden türetilen bu sıfat, Kur'an'ın altı yerinde cenab-ı Hakk'a nisbet edilerek kullanılmakta ve sekiz yerinde de yine Cenab-ı Hakk'a izafe edilerek fiil şeklinde geçmektedir.

Fetr: sözlük olarak bir şeyi yarmak, koyunu iki parmakla sağlamak, bir işe önce başlayıp açmak manalarına gelen üç harfli bir mastardır. Sıfat olarak Allah hakkında, kök manadan bütünüyle kopmamak suretiyle daha değişik manalara delalet eder: "yokluk karanlığını yarıp kudretini izhar ederek gökleri ve yeri örneksiz benzersiz yaratan" manası onlardan biridir ve en yaygın olanıdır.

³⁵⁹ Bayraklı, age., 16/397-398

³⁶⁰ Yıldırım, age., 10/5256

³⁶¹ Bayraklı, age., 16/396-397

Sıfatın bu açık delaletinden, göklerin ve yerin daha önce yaratılmış bir benzeri olmadığı; Cenab-ı Hakk'ın Âdem'i yaratmayı isteyince bu düzeni O'ndan yana var kıldığı anlaşılmakta ve başka bir yaratıcının olamayacağına işaret edilmektedir. O bakımdan madde âlemi bir defada örneksiz ve misalsiz yaratılmıştır. Yaratılışının hikmeti ise, Âdem (a.s)'ın yaratılmasıyla belirginleşip anlaşılmaktadır.³⁶²

4.1.11. Şefaât

43. Yoksa Allah'tan başka şefaâtçiler mi edindiler? De ki: “Hiçbir şeye güçleri yetmese ve düşünemiyor olsalar da mı?”

Müşrikler: Biz putlara; kıyamet günü Allah'ın nezdinde bize şefaât etsinler diye ibadet ederiz, derlerdi. Allah Teâlâ onların bu iddialarını reddeden bu ayet-i celileri inzâl buyurdu.³⁶³

Bu ayetlerin ele aldığı “şefaât” konusu, insanlığı çok meşgul eden çok hassas bir meseledir. Şefaât konusu, insan gönlünün kapısını gizlice aralayıp sessizce içeri sızan şirkin ürettiği bir yerdir. Günümüz müslümanların ayağını kaydırıp tevhid inancından saptıran bir konudur. Onun için Yüce Allah Kur'an'da defalarca buna değinmiş, müminleri bilgilendirmiş ve onların şirkten uzak kalmalarını sağlamıştır.³⁶⁴

“Şefaâtçiler” den maksat, putperestlerin zor durumda kaldıklarında Allah katında kendileri için aracılık yaparak dileklerinin yerine gelmesine yardımcı olacağına inandıkları putlar veya bu sembollerin temsil ettiği, Allah yanında hatırlı olduğuna inandıkları bazı kişilerdir. Gerçi onlar meleklerle, cinlere tapıyorlardı. Taptıkları putlar da kendilerine göre ruhsal varlıkların heykel ve sembolleri idi ama demek ki zamanla bunların sembol olduğu unutulmuş ve doğrudan taşarlın

³⁶² Yıldırım, age., 10/5255

³⁶³ Emiroğlu, age., 10/ 97

³⁶⁴ Bayraklı, age., 16/391

kendilerine tapılmıştır ki ayette o tapılanların, düşünmeyen, duymayan, hiçbir şeye sahip bulunmayan âciz şeyler olduğu belirtiliyor.³⁶⁵ Oysa putların böyle bir aracılıkta bulunması imkânsızdır. Çünkü bunlar cansız, güçsüz ve bilinçsiz varlıklardır. Belirtilen hatırlı kişiler de böyle bir imkâna sahip olamazlar, çünkü kıyamet gününde Allah'tan başka bir güç kalmayacak ve O izin vermedikçe kimse kimseye şefaate edemeyecektir.³⁶⁶

Akıl nimetini doğru yolda kullanıp eserden müessire geçiş sağlayan ve bu doğrultuda Allah hakkında şüpheden uzak iman cevherine erişen olgun müminler, Allah'ın izniyle şefaate olabilirler. Buna karşın, her türlü akıl ve düşünce nimetinden yoksun olup, insanlar tarafından yontularak şekillendirilen putlar şefaate olabilirler mi? İnsanın bu derece alçalması ve aklını ters yönde kullanması şaşılacak şey değil midir?³⁶⁷

Tarihi bağlamda Mekke putperestlerinin bazı nesnelere veya kişilere kurtarıcı bir rol biçmelerini ve onlara tapmalarını eleştiren 43. ayette daha genel olarak şu gerçek ortaya konmaktadır: ölmüş veya yaşamakta olan velilere, azizlere, önderlere vb. şahsiyetlere yahut hayali varlıklara ya da bunları sembolleştiren çeşitli cansız nesnelere adeta tanrı gibi aşkın mahiyetler yüklemek ve –ister din ister dünya konusunda olsun- onlardan olağanüstü işlevler beklemek saçmalıktan başka bir şey değildir. Halbuki – konumuz olan ayetlerde tefekkür ve akıl kelimelerine vurgu yapılarak işaret buyrulduğu üzere- insan, zihnî melekelerini doğru kullanırsa, kula kul olma zilletinden kendini koruması ve yalnızca Allah'a inanıp şefaate izni O'ndan geleceği için sadece O'na güvenmesi gerektiğini anlar.³⁶⁸

Bayraktar Bayraklı ise benzer bir şekilde açıklamalara yer vermekle birlikte diğerlerinden çok farklı olarak ve yüz yıllardır şefaate konusunda Hz. Peygamber'in konumu olarak İslam geleneğinde var olan bilginin aksine şu yorumu yapmıştır;

³⁶⁵ Ateş, age., 8/21

³⁶⁶ Komisyon, age., 4/622

³⁶⁷ Yıldırım, age., 10/5253

³⁶⁸ Komisyon, age., 4/622-623

“Şefaattmesi için Hz. Peygamber’e yalvarıyoruz. “ Şefaatt ya Resulallah” derken bu büyük hatayı yapmaktayız. Türbeler gidip, onları aracı kılıp şefaattçiler olmalarını diliyoruz. İşte Yüce Allah bundan dolayı ayetteki soruyu sormaktadır; “De ki: onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi?”

Yüce Allah, şefaattçi olacak varlığın her şeye gücü yetmesi ve her şeye akıl erdirebilmesinin gerektiğini vurguluyor. Hz. Peygamber’ i, velileri veya azizleri şefaattçi edinebilmek için onların önce sonsuz bir güç ve her problemi çözecek bir kabiliyete sahip olmaları gerekiyor. Hz. Peygamber’de böyle bir gücün olmadığını A’raf, 188’ de görmüştük. Hz. Peygamber gaybı da bilmez (A’raf, 7/188). Bırakınız canlı varlıklardan şefaatt dilemeyi ölülerden bile şefaatt diliyoruz. O zaman burada bir bilgi eksikliği vardır.”³⁶⁹

44. De ki: “Şefaatt tümüyle Allah’a aittir. Göklerin ve yerin hükümranlığı O’nundur. Sonra yalnız O’na döndürüleceksiniz.”

Bütün şefaattler Allah’ındır. O’nun izni ve müsaadesi olmadan kimse şefaatt edemez.³⁷⁰ O, izni kime vermişse o şefaatt edebilir. ³⁷¹ İzin verdiği kulları, razı olduğu kullarına şefaatt edecektir. ³⁷² Allah Teâlâ, şefaatt iznini herkese değil, kullarından sevdiği kimselere verir. Yoksa müşriklerin iftira ettikleri, hiçbir işe yaramayan cansız putlara değil ³⁷³ Öyle ise âciz, düşüncesiz, cansız şeylere tapmanın hiçbir yararı yoktur. ³⁷⁴

Geniş anlamıyla ayet şöyledir; Bütün mahlûkat, her şeyin yaratıcısı olan Allah’ın, tasarrufu ve hâkimiyeti altında bulunmaktadır. O putlar da Allah’ın birer memlûküdür, onlar şefaatt kabiliyetinden mahrum şeylerdir. Artık yalnız O her

³⁶⁹ Bayraklı, age., 16/392

³⁷⁰ Bkz. Emiroğlu, age., 10/97, Vehbi, age., 12/, Yazır, age., 6/4131, Bilmen, age., 6/3088, Ateş, age., 8/21

³⁷¹ Bkz: Yeşil, age., 6/368, Yıldırım, age., 10/5254, Bayraklı, age., 16/393

³⁷² Toptaş, age., 6/499

³⁷³ Emiroğlu, age., 10/97

³⁷⁴ Ateş, age., 8/21

şeyin sahibi ortağı olmayan Allah’a, ibadeti tahsis etmek gerekmez mi? Nedir o aciz mahlûklara, memluklara öyle bir itibarda bulunmak? Sonra düşününüz ki ey insanlar! Hepiniz O’na, O’nun huzuruna kıyamet gününde döndürüleceksiniz. Bir muhasebe ve muhakemeye tabi tutulacaksınız. Ne büyük bir İlâhi tehdit! Binaenaleyh o günü düşünün, ona göre hayatınızı tanzim ediniz, öyle aciz, fani mahlûklara değil bütün mükevvenata hâkim olan, ezeli ve ebedi bulunan Allah’a ibadetinizi tahsis eyleyiniz. Sizin için ubudiyet vazifesi bundan ibarettir. Sizin için bundan başka kurtuluş çaresi yoktur.³⁷⁵ Yoksa bu kuruntular ve kuru laflar hiçbir fayda temin etmez.³⁷⁶

Farklı bir yorum olarak Bayraktar Bayraklı şöyle söylemektedir;

“Şefaât izni verilecek olanlar meleklerdir (Necm, 53/26, Zuhurf, 43/86) Yüce Allah kimin şefaât edeceğini belirlediğine göre, biz O’nun dışında kimsenin şefaât etmesi için dua edemeyiz. Allah’ın söylemediğini biz söyleyemeyiz; aksi takdirde Allah’a iftira etmiş ve yalan uydurmuş oluruz”³⁷⁷

Şefaât meselesi, müminlerin kötümser bir psikolojiye bürünmemeleri için çok önemli ve gerekli olan bir çıkış kapısı, tedavi ile umut dengesini kuran en önemli beklenti olmuştur. Ancak şefaât, müminleri tembelliğe ya da ihmale götürmemelidir. Şefaât edilecek diye kendini günaha bırakmak, “imanım bana yeter” diyerek ibadetlerini ihmal etmek doğru değildir. Şefaât müessesesi tembellik ve ihmal için değil, umut ve ruhi tedavi için konmuştur. Şefaât, kâinatın hükümranı ve ceza gününün hâkimi olan Allah’ın insanlara olan bir lütfüdür.³⁷⁸

4.1.12. Nimeti İnkâr ve Sonucu

49. İnsana bir zarar dokunduğunda bize yalvarır. Sonra ona tarafımızdan bir nimet verdiğimizde, “Bu, bana ancak bilgim sayesinde verilmiştir” der. Hayır, o bir imtihandır. Fakat onların çoğu bilmezler.

³⁷⁵ Bilmen, age., 6/3088

³⁷⁶ Emiroğlu, age., 10/97

³⁷⁷ Bayraklı, age., 16/393

³⁷⁸ Bayraklı, age., 16/393

İnsanoğlu genellikle, bunaldığı ve daraldığı zaman Allah’a yalvarır. Fakat bolluğa ulaşınca Allah’ın lütfuyla elde ettiği şeyler hakkında “Bu nimet ve zenginliği ya da bu makamı ben kendi bilgimle, yeteneğimle kazandım” der. Ya da bazılarının söylediği gibi Allah tarafından nimetlendirilmesini, kendisinin iyi bir insan olmasına bağlar. Oysaki insana verilen nimetler birer imtihandır. Allah Teâlâ kullarını her hal üzere imtihan eder. Darlıkta kendin yalvaran insanı sınamak için ona zenginlik, mevki ve makam verir. Böylece bu insanın bollukta da yalvarıp yalvarmayacağını sınar. Fakat insanların birçoğu bu nimet-imtihan sırrını bilmezler.³⁷⁹

İnsanın, bir nimet hakkında “bu bana bilgim sayesinde verildi” demesi, nimetin kaynağında Allah’ın olduğunu ve sıkıntısını O’nun giderdiğini inkâr etmesi anlamına gelmektedir. Bu tarz bir konuşma ve anlayış, Karun’un anlayışıdır ki O’da kendisine, dünyadan nasibini unutmamak üzere ahiret için iyilik yapması teklif edilince, “O servet ancak bana kendimdeki ilim sayesinde verildi” (Kasas, 28/77-78) demişti.³⁸⁰ İnanan insan ise, hayrı da şerri de Allah’ın yarattığına inanır ve Karun’un bu sözünü söylemez. Nitekim Karun’un ilmi de malı da fayda vermedi. Çünkü bilgiyi, kavrayan gönlü ve akli yaratan da Allah’tır.³⁸¹

Biz, Allah’ın verdiği akıl, beceri ve sağlık gibi nimetlerle zenginliği elde ederiz. Her ne kadar nimeti elde etmek için çalışan biz olsak da o nimete kavuşmamız için gerekli olan başka nimetleri veren Allah’tır. Zira başarıya ulaştıran ve son tahlilde her nimeti veren yine Yüce Allah’tır. Hatta insan bazen çalışmadığı halde Allah’ın lütfuyla birçok nimete de kavuşur ki hepimizin hayatında az veya çok bunun örnekleri vardır. Bu nedenle darlık zamanında da genişlik zamanında da inanan insana düşen; şükretmesi, Rabbini unutmaması ve O’na nankörlük etmemesidir.

³⁷⁹ Ateş, age., 8/24, Benzer yorumlar için bkz: Vehbi, age., 12/4901, Yeşil, age., 6/371, Bilmen, age., 6/3093, Emiroğlu, age., 10/101-102, Piriş, age., 2/808-809

³⁸⁰ Bayraklı, age., 16/404

³⁸¹ Toptaş, age., 6/501

Nitekim şükrü yerine getirilmeyen ve aynı zamanda meşru sınırlar gözetilmeden elde edilen her nimetin, dış yüzü rahmet gibi görünse de, içi yüzü sıkıntı ve azaptır. Oysa bunun aksine insanın olgunlaşmasından yana ortaya çıkan her sıkıntı ve bela, hikmet gözüyle bakıldığı ve iman gücüyle göğüslendiği takdirde, dış görünüşte azap görünümünde olsa bile, iç yüzü rahmet ve lütuftur.³⁸²

Din eğitimi açısından ayeti değerlendirdiğimizde ise şunları söyleyebiliriz;

“Din eğitiminin görevlerinden biri insanları nankörlükten kurtarıp uzaklaştırmak ve şükrün önemini onlara öğretmektir. Bu eğitimi vermek için Yüce Allah, Kur’an’ın çeşitli ayetlerinde konuyu işlemekte, geçmişten de örnekler vermektedir. Günümüzde nankörlüğün deresi çok taşkın bir şekilde aktığı için debisi çok yüksektir. Çok taşkın bu dere insanlığın erdemlerini yıkıp götürmektedir. Din eğitimi nankör olmamayı nasıl sağlayacaktır? Ayetin sonundaki “bilmek” fiili, sorunun cevabını vermekte ve bunun bilgilendirmekten geçtiğine işaret etmektedir. Demek ki nankörlük ve şükürsüzlük cehaletin meyvesidir.”³⁸³

50. Bunu kendilerinden öncekiler de söylemişti ama kazandıkları şeyler onlara hiçbir yarar sağlamamıştı

“Elde ettiğim nimetler benim ilimle kazandıklarımıdır” manasındaki sözü söylemek Kureyş’e mahsus değildir. Muhakkak onlardan öncekiler de bu sözü söyledi ve özellikle Karun³⁸⁴ ve Firavun gibi birçok kimseler, elde ettikleri nimetlerin kendi ilimleri ve dirayetleri sayesinde kazanmış olduklarını iddia ettiler. Fakat kazandıkları malları ve amelleri onlara gelen belayı engelleyemediği gibi amellerin cezası onları buldu. Bazıları Karun gibi yere battı, bazıları Firavun gibi denizde boğuldu, bazıları da çeşitli azaplarla helak oldular. İşte Kureyş’in başına gelecekler de bunlardan farklı değildir. Şu halde insanlar için en büyük vazife her

³⁸² Yıldırım, age., 10/5259

³⁸³ Bayraklı, age., 16/405

³⁸⁴ Duman, age., 2/170 Bkz. Kasas, 28/76-78

şeyi Allah'tan bilmek ve her zaman Allah'ın yoluna yönelme ve belaların def'i için sadece Allah'tan yardım istemektir.³⁸⁵

51. Nihayet kazandıkları şeylerin kötülükleri onlara isabet etmişti. Onlardan zulmedenler var ya, kazandıkları şeylerin kötülükleri onlara isabet edecektir. Onlar Allah'ı aciz bırakacak değillerdir.

Bu ayette Karun gibilerin sözüne işaret edilmektedir. Onların kazandıkları malın, kendilerini helakten ve azaptan kurtaramadığı; yaptıkları işlerin kötülüklerinin kendilerine eriştiği, Kur'a'nın öğretilerini kabul etmeyen müşriklere de yaptıkları işlerin kötülüklerinin bir gün erişeceği ve bunların da Allah'ın cezasına engel olamayacakları bildirilmektedir.³⁸⁶

Ayet-i celile; Kureyş kâfirlerini tehdit etmiş ve Bedir gazasında birçokları bu ayette açıklanan dünya azabını tattıkları gibi, Mekke'de onların zulümleri sebebiyle yedi sene bir damla yağmur düşmeksizin kıtlık olmuştur. Binaenaleyh; umumî bir azap müstevlî oldu, hiç birinin ne malı ne de canı o azabı def etmeye kâfi olmadı, lakin yine ders almadılar.³⁸⁷

Cenab-ı Hak, kendi ölçü ve sınırlarını belirlemeyip ilahi sınıra geçmeye özenen ve bu açıdan büyük bir haksızlık işleyen zalimlere seslenerek “ onlar (Allah'ı) aciz bırakacak (güce sahip) değillerdir” buyurmakta, kudretinin her şeyi hazırlayıp düzene soktuğuna işaret etmektedir.³⁸⁸

Ayette geçen “seyyat” kelimesiyle ilgili olarak Bayraklı çok farklı bir yorumla şunları ifade etmektedir;

³⁸⁵ Vehbi, age., 12/4902-4903, Benzer yorumlar için bkz: Yeşil, age., 6/371, Bilmen, age., 6/3093, Emiroğlu, age., 10/102, Ateş, age., 7/24-25, Bayraklı, age., 16/405

³⁸⁶ Ateş, age., 8/25

³⁸⁷ Bkz: Vehbi, age., 12/4903, Emiroğlu, age., 10/105

³⁸⁸ Yıldırım, age., 10/5261

“Dikkat edilirse ayetin her iki bölümünde ‘isabet eden şey’, “seyyiat (kötülükler)” cümlesinin öznesi durumundadır. Bunun anlamı şudur; Kötü ameller canlıdır, hareket ediyor. Kötü amelleri yapanlar kötülükleri besliyorlar Onlar da beslendikçe semiriyor ve zamanla ejderha haline geliyorlar Beslenen ejderha önce kendi sahibini yutuyor. Fakat onlar büyüttükleri bu ejderhanın saldırısını ya da tehlikesini bir türlü önleyemiyorlar ve önleyemeyecekler de. Kendi amellerinin saldırısını ve azabını önleyememek de başlı başına bir ceza niteliği taşımaktadır.³⁸⁹

4.1.13. Cennet ve Cehenneme Gidecek Olan Grupların Özellikleri ve Ahiret Halleri

4.1.13.1. Cehennem Ehli

8. İnsana bir zarar dokunduğu zaman Rabbine yönelerek O’na yalvarır. Sonra kendi tarafından ona bir nimet verdiği zaman daha önce O’na yalvardığını unuttur ve Allah’ın yolundan saptırmak için O’na eşler koşar. De ki: “Küfrünle az bir süre yaşayıp geçin! Şüphesiz sen cehennemliklersin.”

Bu ayet-i kerime bir görüşe göre Ebu Huzifetübnül Muğire veya Utbetübnü Rebia hakkında nâzil olmuştur. Fakat hükmü geneldir. Bütün kâfirler hakkında tehdit içerir, onlar için uhrevi bir fayda bulunmadığını ihtâr etmektedir³⁹⁰

Fahri Râzi ve Hazîn ‘in beyanlarına göre “insan” kelimesiyle kastedilenler; insan ve bilhassa insanlar içinden kâfirlerdir. Zira zarar isabet ettiğinde Rabbine yönelip o zarar yok olduğunda Rabbini unutan kâfirlerdir.”Zarar”la kasıt; insanın gerek kendine, gerek malına, gerek evlad-ü iyaline hastalık vs. gibi isabet eden sevilmeyen şeylerdir. “Dua” dan kasıt; bu gibi sevilmeyen şeylerin yok olması için Cenab-ı Hakk’a yönelmektir. Şu halde müşriklerin hallerinde çelişki vardır. Çünkü

³⁸⁹ Bayraklı, age., 16/406

³⁹⁰ Bkz: Bilmen, age., 6/3067, Emiroğlu, age., 10/57

kendilerine bir zarar isabet ettiğinde o zararı üzerlerinden kaldıracak ancak Allah Teâlâ olduğunu kabul eder ve el kaldırıp dua eder, zarar yok olunca derhal unuttur, inancını değiştirerek bir takım âciz putlara ibadet eder. Hâlbuki menfaat ve zararı yaratan ve yok eden Allah Teâlâ olunca bütün hallerde Allah Teâlâ'ya ibadet ve yönelmek lazımken zarar zamanında Allah'a yönelip başka zamanlarda Allah'tan başkasına ibadet etmek çelişkiden başka bir şey değildir. ³⁹¹

Müşrikler, Allah'ın varlığını tanıyorlardı. Dinsiz, Allah'a inanmayan insanlar değillerdi. İnanıyorlardı ama O'ndan başka şeylere de tapmak, melek, cin sembolleri dedikleri putlara da yalvarmak, onlardan medet ummak suretiyle Allah'a karşı nankörlük ediyorlardı. Onun için Kur'an'da müşrikler hakkında kullanılan küfür kelimesi, Allah'a inanmayan değil, O'na ortak koşturmak suretiyle O'nun iyiliklerine karşı nankörlük eden kimse anlamındadır. ³⁹²

Gerçek mümin hem sıkıntılı zamanlarında hem rahat zamanlarında hep Allah ile olur, O'na güvenip dayanır. Bu bağlılığını kötü günlerinde isyan etmeden sabırla, iyi günlerinde azmadan şükürle gösterir. Allah'tan gelen her şeyi "Lütfunda hoş, kahrında hoş" diyerek karşılar. ³⁹³

Nankör, müşrik ve münafık insan, manen ölümcül hastalığa yakalandığı için, ömrü az kalmıştır. Onun için Yüce Allah, bu insanın dünya hayatında kısa bir süre eğleneceğini, yaşayacağını ve faydalanacağını bildirmekte ama ahirette cehennemliklerden olacağına dikkat çekmektedir. ³⁹⁴

Bu ayet her ne kadar görünürde emir ise de, kâfirleri küfürden men için varid olmuştur. Çünkü bir kâfire "haydi sen küfrünle azıcık bir zamanda oyalan. Zira nasıl olsa bu küfürden vazgeçmedikçe yanacaksın" demek "Sen küfre güvenme. Çünkü küfür seni kurtaramadığı gibi sonunun helak olmasına ve

³⁹¹ Bkz: Vehbi, age., 12/4848, Yeşil, age., 6/351, Bilmen, age., 6/3067, Emiroğlu, age., 10/23, Ateş, age., 7/532, Piriş, age., 2/795, Bayraklı, age., 16/336

³⁹² Ateş, age., 7/533

³⁹³ Bkz: Komisyon, age., 4/602-603, Ateş, age., 7/533

³⁹⁴ Bayraklı, age., 16/337

dirildiğinde de helakine sebep olacak” demektir. Şu halde bu ifade, kâfiri, küfründen dolayı korkutmaktan başka bir şey değildir.³⁹⁵

16. Onlar için üstlerinde ateşten katmanlar, altlarında (ateşten) katmanlar vardır. İşte Allah kullarını bununla korkutur. Ey kullarım bana karşı gelmekten sakının.

“Zulel” cehennemnin tabakalarındandır. Nasıl ki cennetin dereceleri varsa cehenneminde tabakaları ve dereceleri vardır.³⁹⁶ Altlarında ve üstlerinde tabakaların bulunması ile kast edilen; cehennem ateşinin tamamıyla onları kuşatmasıdır “İbâd” ile kast edilen; iman ehlidir. Allah Teâlâ iman ehlini, kâfirlerin azabıyla korkuttuğunu beyan buyurmuştur. Çünkü kâfirlerin küfründen dolayı azaplarını işiten iman ehli, elbette azap korkusuna binaen imanında ihlâs üzere devam eder.³⁹⁷

Ani korku iyi düşünceyi felce uğrattığı veya şaşkınlığa itip dengesizlik doğurduğu gibi, seviyeli, şuurlu, ölçülü ve gerçeklere yönelik korku daha etraflı düşünmeyi, daha isabetli karar vermeyi ve daha düzenli, temkinli hareket etmeyi ilham eder. Konumuzu oluşturan 16. ayet, bu inceliği yansıtmakta ve o sebeple biri diğerini kuvvetlendiren iki cümle kullanılmaktadır.” Allah bununla kullarını korkutur” ve “Ey kullarım benden korkup sakının.” Böylece Cenab-ı Hak, önce ahiretteki çepeçevre kuşatacak azap ile korkutmakta ve sonra da bunun zihinlerde bıraktığı izi derinleştirip idrakleri uyanık tutmak ve daha etraflı düşünüp tedbirli olmak için, kendi adaletinden korkmamızı ve o sebeple cehenneme kapı açacak kötülük ve azgınlıklardan sakınmamızı ve kaçınmamızı emretmektedir.³⁹⁸

³⁹⁵ Vehbi, age., 12/4849

³⁹⁶ Vehbi, age., 12/4859

³⁹⁷ Bkz: Vehbi, age., 12/4859, Bilmen, age., 6/3071, Emiroğlu, age., 10/67, Ateş, age., 8/537-538

³⁹⁸ Yıldırım, age., 10/5222

Korku duygusunun dengeli bir şekilde harekete geçirmek de eğitim metotlarından birini teşkil etmektedir. Küçük çocuğa “ateşe dokunma, yanarsın” demek ne ise, Yüce Allah’ın bize de “şirk koşma, yanarsın” demesi aynı şeydir.³⁹⁹

Başka bir bakış açısına göre; kâfirler, müşrikler; yani suçlular ve zalimler, bütün benlikleriyle İslam’a, Kur’an’a ve Hz. Peygamber’e karşı çıkmışlardır. Günümüzde de bütün benliği ile her anında bu düşmanlığı yaşayanlar vardır ve gelecekte de olacaktır. Bu şekilde Kur’an’a karşı düşmanlığını hücrelerine kadar hissedenlere bu ayetteki ceza verilecektir.⁴⁰⁰

Fakat kâfir yalnız kendi zararıyla yetinmemiş kendine mensup olan ev halkını da yoldan çıkarmak ve onlara küfrün yollarını öğretmekle onları da büyük zarara duçar etmiştir. Hatta ailesi, onun gittiği yola gitmemekle nefislerini cehennemden kurtarıp Müslüman olarak cennete gitmiş olsalar bile ebedî olarak o kâfirden ayrıldıkları için zarar etmişleridir. Çünkü bir aile halkının beraber bulunarak cennette zevk etmeleriyle içlerinden bazılarının ateş ehli olarak ayrılıp gitmesi elbette eşit olamaz.⁴⁰¹

Allah’ın yasaklarından kaçmak, emirlerini tutmak suretiyle, O’nun gazabından korunmak anlamına gelen “takva”nın iki yüzden fazla ayette zikredilmesi, takvanın önemini belirtir. Takva, dinin özüdür. Dini emirler takva için yerine getirilir. “Tâ ki korunasınız” (Bakara, 2/183) ayeti, orucun takva için emredildiğini buyurmaktadır. Yunus Suresi’nin 62 ve 63, Araf Suresi’nin 156, Bakara Suresi’nin 2/103, Mâide Suresi’nin 5/93. ayetleri takva olmadıkça sadece imanın, insanın kurtuluşuna yetmeyeceğini belirtir. Daha açık bir deyimle Allah’ın emirlerini tutma, yasaklarından kaçma azmi olmadıkça yalnız iman yeterli değildir. Çünkü içteki imanın dıştaki delili, takvadır. Takva, kişiyi Allah’ın emir ve yasaklarını uygulamaya götürür.⁴⁰²

³⁹⁹ Bayraklı, age., 16/351

⁴⁰⁰ Bayraklı, age., 16/350

⁴⁰¹ Vehbi, age., 12/4858

⁴⁰² Ateş, age., 7/538

19. Hakkında azap sözü (hükmü) gerçekleşenler, hiç onlar gibi olur mu? Cehennemlikleri sen mi kurtaracaksın?

Ayet-i Celilelerin Ebu Leheb ve oğlu hakkında nâzil olduğu İbn-i Abbas'tan rivayet edilmiştir. ⁴⁰³

Ebu Leheb, Peygamberimiz' in amcası, oğlu da damadı idi. Allah'ın Resulü bunların müslüman olmalarını çok arzu ederdi. Hz. Peygamber, bunları imana davet ettikçe, bu baba ile oğlun küfürleri ve düşmanlıkları artardı. Bir gün Allah'ın Resulü amcası Ebu Leheb'i imana davet edince, bu davet onun ağırına gitti. Bunun üzerine Ebu Leheb Peygamber'e ağır konuştu ve evine giderek oğluna "Muhammed'in kızını boşal!" diye emretti, Utbe denilen kâfir, Allah'ın Resulünün kızını boşamakla öfkesini yenemedi. Oradan kalktı, Peygamber'in bulunduğu yere gelerek O'na hakaret etti ve yakasına sarılarak O'nu boğup öldürmek istedi. O zaman Peygamber de buna intizar etti. Sonra Utbe bir kervan içinde Şam'a giderken, geceleyin bir aslan yavrusu onu öldürüp yedi. Babası da feci bir şekilde öldü. ⁴⁰⁴ Buna binâen ayetin geniş manası; "Ebu Leheb ve emsâli kâfirlerin davetine icabet etmediklerine üzülp gam çekme ve kendini yorma. Zira onlar kendi iradelerini küfre sarf edip ondan vazgeçmedikleri için hidayetden mahrumdurlar. Şu halde senin onları cehennemden kurtaracağım ümidiyle uğraşman karşılık bulmaz. Şu kadar ki senin üzerine vacip olan tebliğ vazifeni yerine getirdiğinden dolayı sende sorumluluk, onlarda itiraz hakkı kalmaz. ⁴⁰⁵

O bakımdan ilgili ayetle Yüce Allah, Peygambere (s.a.v) tebliğ ve irşat görevini hatırlatmakta ve doğru yola erıştirmenin Allah'a ait olduğunu bildirmektedir. ⁴⁰⁶

⁴⁰³ Bkz: Emiroğlu, age., 10/70, Vehbi, age., 12/4865, Yıldırım, age., 10/5225, Bilmen, age., 6/3074

⁴⁰⁴ Emiroğlu, age., 10/70-71

⁴⁰⁵ Vehbi, age., 12/4865

⁴⁰⁶ Yıldırım, age., 10/5225

Bu dünyada en büyük günah şirk koştur. Onun için Nisa 48 ve Nisa, 4/116'ya göre şirk, affolunmayacak günahdır. Ama bu dünyada ömrünün son anı hariç (Yunus, 10/ 90- 91) herhangi bir anında tövbe edip tevhid inancına dönenin affolması mümkündür. O zaman bu ayette kastedilen adamın, şirkini ömrünün sonuna kadar sürdürüp ahirete müşrik olarak giden olduğu, iyi bilinmelidir. Çünkü bu adamın cehenneme gideceği ve oradan kurtulma imkânına sahip olamayacağı hükmü kesinleşir.⁴⁰⁷

Biz buradan şu sonuca varıyoruz; Dünyevî ceza hukukunda ömür boyu hapis cezası nasıl veriliyorsa, ahiretteki hayat boyu cehennemde kalan insanlar da olacaktır. Belki de müebbet hapis cezasının verileceğini insanlara ilk öğreten Yüce Allah olmuştur.⁴⁰⁸

Ayrıca şunu da belirtmek gerekiyor ki; Bu ayette kesinlikle Allah'ın insanı belli bir sonuca mahkûm ettiği söylenmiyor. Allah'ın; iyi niyetli, sözleri düşünüp iyi bulduğu sözlere uyan sağduyu sahiplerini doğru yola ileteceği, böyle yapmayan kötü niyetli, düşüncesiz insanları da azaba uğratacağı belirtiliyor. Burada insanın, ezelden küfür veya imana mahkûm edildiği anlamı yoktur. Ama sonradan kelamcılar ayeti bu anlama çekeceklerdir.⁴⁰⁹ Tabi burada kastedilenler, kelamcılarının hepsi değil, bazılarıdır.

22. Allah'ın, göğsünü İslâm'a açtığı, böylece Rabbinden bir nur üzere bulunan kimse, kalbi imana kapalı kimse gibi midir? Allah'ın zikrine karşı kalpleri katı olanların vay haline! İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.

Ayet-i celilenin Ebu Bekir (r.a) ile Übey bin Halef hakkında nazil olduğu, Ali ve Hamza ile Ebu Leheb ve oğlu hakkında nazil olduğu ya da Allah'ın Resulü

⁴⁰⁷ Bayraklı, age., 16/355

⁴⁰⁸ Bayraklı, age., 16/355

⁴⁰⁹ Ateş, age., 7/539

(s.a.v) ile Ebu Cehil hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. ⁴¹⁰ Hepsi aynı anlamdadır. Çünkü kalpleri İslam’a açılanların hepsi Allah’tan bir nur üzerindedirler; kalpleri kasvet içinde olan kâfirler ise açık bir küfür üzerinde olup ebediyen felah bulmazlar. ⁴¹¹

Bu ayetin ilahiyat açısından iyi açıklanması gerekiyor. İyi açıklanmazsa, “Allah birilerinin kalbini İslam’a açıyor, birilerininkini açmıyor” anlamı çıkar ve bu durumda Allah, haksızlık yapmakla nitelendirilebilir. ⁴¹²

Yüce Allah, insanın gönlünü İslam’a açmadan önce insanın yapması gereken hazırlıkların olması gerekiyor. Zümer suresinin 17–21. ayetlerinde bu hazırlık safhası anlatılmaktadır. Tağuta tapınmaktan uzak durmak, Allah’a yönelmek, sözü dinleyip en güzelini seçip ona uymak, aklını kullanıp tabiat olaylarından dersler çıkarmak, Allah’a saygı duymak gibi beyin ve gönül eylemleri hazırlık safhası olarak belirlenmektedir. Ayrıca Teğabün 11’e göre, o gönlün yada kişinin “iman etmiş” olması gerekiyor “Kim Allah’a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya (hidayete) götürür.” Demek ki, Yüce Allah’ın gönüle manevi bir ameliyat veya operasyon yapması için onun iman etmiş olması gerekiyor. ⁴¹³ O vahyi kabul eden gönüller açılır, huzur bulur, incelir, duyarlı olur. O kimseler Rablerinden gelen ışık ile yürürler. Fakat Allah’ın zikrini, uyarısını kabul etmeyenlerin gönülleri katılaştır. Şimdi Allah’ın indirdiği vahiyleri kabul edip huzur bulan ve Allah’ın ışığı altında yürüyen müminler; Allah’ın zikrini kabul etmediği için kalbi katılaştıran ve sapıklığın karanlıkları içinde kalan insanlarla bir olur mu? Elbette olmaz. Allah’ı anmaktan ötürü kalpleri katılaştıranların vay haline! İşte o katı kalpler apaçık sapıklık içindedirler. ⁴¹⁴

Burada, “Kalplerde nur ve hidayete sebep olan Allah’ı zikirden, kalpler nasıl katılaştır?” diye gelebilecek soruya da cevap verilmiştir. Allah’ı yalanlayan

⁴¹⁰ Bkz: Emiroğlu, age., 10/73, Bilmen, age., 6/3076

⁴¹¹ Emiroğlu, age., 10/73

⁴¹² Bayraklı, age., 16/359

⁴¹³ Bayraklı, age., 16/359-360

⁴¹⁴ Ateş, age., 7/541

kimseler üzerine zikrullah “ Kur’an’ı Kerim” okunduğu zaman onların ona iman etmekte kalpleri katılaşıır. Bazıları da; “nefis habis bir cevher olduğu zamanda, aslı bozulur, Hak’tan uzaklaşır. O pis nefsin Allah’ın zikrini duyması, ancak nefiste kasveti artırır.”⁴¹⁵ Nitekim güneşin mumu yumuşatıp da tuzu katılaştırdığı gibi...” demişleridir.⁴¹⁶

İbn Mirdeveyh, İbn-i Mesud’un şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Peygamber (s.a.v), Allah’ın, göğsünü İslam’a açtığı kimse’ ayetini okudu. Dedik ki;

“Ey Allah’ın elçisi, göğüs nasıl açılır?” Buyurdu ki;

“Nur girince kalp açılır, genişler”

“ Bunun alâmeti nedir ey Allah’ın elçisi? “dedik. Buyurdu ki;

“Ebediyet yurduna yönelme, şu alçaltıcı dünyadan uzak durma, ölüm gelmezden önce ölüme hazırlanmadır.”⁴¹⁷

Başka bir hadis de şöyledir; “ Allah’ın zikri dışında fazla konuşmayınız. Çünkü Allah’ın zikri dışında fazla konuşmak, kalbi katılaştırır. Allah’tan en uzak olan da katı kalpli olandır”⁴¹⁸

Yüce Allah, Hz. Peygamber’in gönlünü de açmıştır (İnşirah, 94/1). Demek ki, herkesin bu ilahi muameleye ihtiyacı vardır.⁴¹⁹

Gönlü İslam’a Allah tarafından açılan kimse, Rabbinden bir nur üzerine olmaktadır. Demek ki gerçek nur veya ışık, Allah’tan insanın gönlüne akmakta, oradan hayatına sızmaktadır. O kişi aydınlık bir beyine, gönüle ve yola sahip olmaktadır. Bu insanlar, yaşadıkları topluma aydınlık çağını yaşatmaktadırlar. İşte aydın denen insanlar bunlardır. Böylece Yüce Allah “aydın insan” kavramına yeni bir tanım getirmektedir. Kimdir “aydın insan”?

⁴¹⁵ Emiroğlu, age., 10/74

⁴¹⁶ Bkz: Emiroğlu, age., 10/74, Vehbi, age., 12/4870

⁴¹⁷ Bkz: Ateş, age., 7/541, Emiroğlu, age., 10/74, Vehbi, age., 12/4869-4870, Yıldırım, age., 10/7229

⁴¹⁸ Ateş, age., 7/541

⁴¹⁹ Bayraklı, age., 16/361

Zümer suresinin 17.- 22. ayetleri arasında yer alan içeriğe bakarsak soruya bir cevap verebiliriz: Aydın insan, şirkten temizlenip tevhid inancına sahip olan, bütün benliğini Allah’a çeviren, dinlemesini bilip en güzel bilgiye uyan, tabiat bilimlerini veya kanunlarını öğrenip onlar vasıtasıyla Allah’a varan bunları yaparken aklını kullanan ve ardından Allah’ın gönlünü İslam’a açtığı kimsedir. Böylece Yüce Allah, bu ayetlerle, bir aydın insan şahsiyetini veya kimliğini ortaya koymaktadır.⁴²⁰

İşte Yüce Allah, bu ayetleriyle din eğitimcilerine nasıl bir insan yetiştirmeleri gerektiğini açıklamakta, ilahi eğitimin yetiştirmek istediği ve planladığı aydın insanın projesini de vermektedir.⁴²¹

24. Kıyamet günü kötü azaba karşı yüzüyle korunan kimse, (o gün) azaptan emin olan kimse gibi midir? Zalimlere, “Kazandıklarınızı tadın” denir.

Tefsirlerde, 24. ayette inanç yönünden iki insan tipinin durumu arasında bir karşılaştırma yapıldığı kastedilir. Bunlardan inkârcı olması sebebiyle cehenneme atılacak olan zikredilmekle birlikte, bunun kiminle karşılaştırılabileceği belli olduğu için ayette onun zikredilmesine gerek görülmemiştir. Müfessirler, bu karşılaştırmada zikredilmeyen tarafı belirlemek üzere, “ahirette kendisini ateşten korumak gibi bir tehlikeyle karşılaşmayacak olan mümin veya “mutluluğu hak eden mümin” ya da “cennette olan mümin” gibi içerik olarak birbirinden farklı olmayan değişik açıklamalar yapmışlardır.⁴²²

“bivechihi, yüzü ile” kelimesi üzerinde müfessirler birkaç yön beyan etmişlerdir. Şöyle ki;

⁴²⁰ Bayraklı, age., 16/361

⁴²¹ Bayraklı, age., 16/362

⁴²² Komisyon, age., 4/612

1. Kâfir ateşte yüz üstü sürüklenir. **2.** Ateşe yüz üstü atılır. **3.** Ateş bir şeyin ilk önce yüzünü messeder. **4.** Kâfir, elleri boynuna bağlı olduğu halde yüz üstü ateşe atılır. Boynunda bulunan kibrit taşı ateş alarak alevler fışkırmaya başlar. Onun harareti yüzünü kaplar. Kâfirin elleri boynuna bağlı olduğu için, yüzünü kaplayan yalınları defe kadir olamaz. Hal böyle olunca kâfir, çaresiz ateşten yüzü ile korunmaya çalışır.⁴²³ Bir görüşe göre de “ vech, yüz” kelimesi, parçayı anıp bütünü kastetmek kuralınca vücudun tamamını ifade etmektedir.⁴²⁴

Ayette geçen zulüm kavramı ise, üç ayrı mana taşımaktadır;

Ruhun gıdasını, hayatın amacını, insan olmanın hikmetini ancak Allah’a dosdoğru iman oluşturur. **1.** Kendini bu yüce feyizden mahrum bırakan kimse, önce kendine haksızlık etmiş ve gereken cezayı hazırlamış olur. **2.** Kendi dinsizlik ve inançsızlığıyla yetinmeyip başkalarının din, ibadet ve inanç hürriyetini kısıt veya temelinden kaldıran kimse, hem kendine, hem de başkalarına büyük haksızlıkta bulunmuş olur. Birinciye nispetle bu daha zalim sayılır. **3.** Başkalarının hakkına tecavüz edip devletin veya bulunduğu makamın, ya da sosyal çevrenin verdiği yetkiyi zulüm aracı haline getirip kullanan kimse de hem kendine, hem devletine, hem de ülkesine zulmetmiş olur. Kur’an-ı Kerim bu babta daha çok birinci ve ikinci kısma giren zalimleri tehdit etmekte ve dolayısıyla zulmün her çeşidini lanetlemektedir.⁴²⁵

Sonuçta ayet, “zalimler” in yani Allah’a ait olan tanrılığı Allah’tan başkasına tanımak yahut O’nu inkâr etmekle en büyük haksızlığı işleyenlerin ve daha başka haksızlıklar yapanların acıklı durumunu dile getirmekte; bunun sebebinin de yine onların bizzat kendileri, kendi kazandıkları olduğunu hatırlatmaktadır.⁴²⁶

⁴²³ Emiroğlu, age., 10/79

⁴²⁴ Bayraklı, age., 16/369

⁴²⁵ Yıldırım, age., 10/5232-5233

⁴²⁶ Komisyon, age., 4/613

25. Onlardan öncekiler de yalanladılar ve azap kendilerine farkına varamadıkları bir yerden geldi.

Allah'ın mucizelerini, mesajını ve peygamberlerini yalanlamak, insanlığın çok eski tarihten gelen bir davranış, bir tepki ve bir inkâr şeklidir. Bu ayette Yüce Allah, insanlığın bu kara sayfalarını ve lekelerini gündeme getirerek Hz. Muhammed'in döneminden sonraki insanlara bir tarih dersi vermekte, tarihi olgulardan dinî inanış ve yaşayışa geçiş yapmaktadır. Yüce Allah, insanlara hevâ ve hevesleri ve arzuyu nefsanîleriyle meşgul, gaflet içinde olduklarından ⁴²⁷ beklemedikleri bir yerden, beklemedikleri bir zamanda ve yine beklemedikleri bir şekilde gelen azabın dinamiğini, sebebini açıklamakta ve bunun yukarıda bahsedilen şeyleri yalanlamış olduğunu gündeme getirmektedir. ⁴²⁸

26. Böylece Allah dünya hayatında onlara zilleti tattırdı. Elbette ki ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bilselerdi!

Ayette geçen “el- hızy” kelimesi, “rezillik, perişanlık ve utanç verici bir durumu” ifade etmektedir. Ayetteki rezilliğin ve perişanlığın neyi ifade edebileceği konusunda Zümer suresinin 25 ve 26. ayetlerini kapsayıcı olan Nahl 26. ayette şöyle buyrulmaktadır: “Onlardan öncekiler de peygamberlere hile yapmışlardı. Sonra da Allah da onların binalarını temellerinden söktü, üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara fark etmedikleri bir yerden gelmişti” ⁴²⁹

Ayette bahsi geçen bina ve tavanlar, maddi anlamdaki bina ve tavan olacağı gibi, “Allah'ın mesajına, peygamberine karşı kurdukları tuzak, engel, baskı ve zulmün binası tavanı ile birlikte çöktü” anlamına da alınabilir. ⁴³⁰

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, İslam'a, Kur'an'a ve Allah'ın dinine karşı bazı ittifaklar, müesseseler oluşturulmaktadır. Yüce Allah onların bu

⁴²⁷ Vehbi, age., 12/4876

⁴²⁸ Bayraklı, age., 16/370

⁴²⁹ Bayraklı, age., 16/370

⁴³⁰ Bilmen, age., 6/3077

müesseselerini kökünden koparacak olan utanç verici azabı; ölüme, esarete maruz bırakarak ya da azapla helak etmek, memleketlerinden çıkarılmak ve suratları başka hayvan suratına değiştirilmek ⁴³¹ şeklinde bu dünyada onlara tattırılmış, tattırıyor ve tattıracaktır. ⁴³²

Dünyada azap ne kadar şiddetli olursa olsun ahret azabına nispetle tadımlık kabilinden olduğuna işaret için “tattırma” fiili kullanılmıştır. Kâfirlerin ahiret işleri hakkında cahil olduklarına işaret için ayetin sonunda “Bunu bilselerdi!” denilmiştir. ⁴³³

Burada söz konusu edilen bilmek, “anlamak idrak etmek ve farkına varmak” demektir. Kâfirlerde böyle bir “bilme” olsaydı, onlar ilahi mesaja karşı büyük tuzaklar kurmaz ve inkâr etmezlerdi. ⁴³⁴

32. Kim, Allah’a karşı yalan uyduran ve kendisine geldiğinde, doğruyu (Kur’an’ı) yalanlayandan daha zalimdir? Cehennemde kafirler için kalacak bir yer mi yok!?

Ayette geçen “Allah’a karşı yalan uydurma” durumu, O’nun çocuğu ve ortağı olduğu iddiasında bulunmaktır. ⁴³⁵ Gönderdiği Resulünü yalanlamakla iftira etmektir. ⁴³⁶

“Sıdk” kelimesiyle kastedilen Kur’an ⁴³⁷ Resûlullah’ın peygamberliği ⁴³⁸ ve Resûlullah’ın getirdiği bütün hükümlerdir. ⁴³⁹

⁴³¹ Vehbi, age., 12/48877

⁴³² Bkz: Bilmen, age., 6/3077, Bayraklı, age., 16/370-371

⁴³³ Vehbi, age., 12/4877

⁴³⁴ Bayraklı, age., 16/3071

⁴³⁵ Bkz: Emiroğlu, age., 10/85, Komisyon, age., 4/616, Bilmen, age., 6/3082

⁴³⁶ Vehbi, age., 12/4883

⁴³⁷ Bkz: Vehbi, age., 12/4883, Emiroğlu, age., 10/85, Toptaş, age., 6/495, Yeşil, age., 6/363, Komisyon, age., 4/616, Bayraklı, age., 16/377, Yıldırım, age., 10/5239

⁴³⁸ Bkz: Emiroğlu, age., 10/85, Bayraklı, age., 16/377, Komisyon, age., 4/616, Yıldırım, age., 10/5239

⁴³⁹ Bkz: Vehbi, age., 12/4883, Bilmen, age., 6/3082

Bayraklı, bu ayeti, günümüzde çok ciddi sapmalar olan bir konu üzerinden, şöyle açıklamaktadır; “Allah hakkında yalan uydurmanın birincil açıklaması şudur: Yüce Allah’ın tekliğini, ulûhiyetini, tanrılığını başka bir varlık veya eşya ile paylaşacak bir inanca sahip olmak ve bunu başkalarına bulaştırmaktır. Velilere, azizlere, ideolojilere, peygamberlere ve çeşitli canlı- cansız varlıklara ulûhiyet payesi vermek Allah’a eş koşmak olduğu için bütün bunlar da Allah’a yalan uydurmaktır. Allah’a yalan uydurmanın başka bir boyutu da dinde hüküm vermek veya din koymak konusunda O’nun hükümranlılığını, ulûhiyetini beşeri fetvalarla gölgelemek, önüne geçmek ve paylaşmaktır. Maide Suresi 3. ayette dinin tamamlandığı söylendiği halde dinde eksiklik görmek ve onu doldurabileceğini iddia etmek de bu yalan uydurma eyleminin kapsamına girmektedir. Allah’ın haram ve helal kıldığı şeylere ilaveler yaparak, kendi görüşü gereği “bu helaldir, şu haramdır” demek, Allah’a iftira etmek ve Allah’a yalan uydurmaktır. (Nahl, 16/116).⁴⁴⁰

Müşrikler, ayette geçen iki büyük suçu ve aynı zamanda zulmü durmadan işlemekteydiler. Kur’an onları böylesine sakıncalı bir tutumdan vazgeçirmek ve doğru olan Tevhid inancını kabul etmelerini telkin etmek için, işledikleri suçun büyük bir zulüm olduğunu bildirerek konu üzerinde daha ciddi ve akıllıca düşünmelerini istiyor. Zira hakkı inkâr etmek, büyük bir haksızlık sayılırken, bâtılı savunup hakkın karşısına çıkmak da öylesine bir zulüm ve tuğyan kabul edilir. Şüphesiz aklın, sağlam kavrayışın, gelişmiş vicdanın ve gerçekçi ilmin dışında gelişen böyle katı bir tutumun, yalan uydurmanın ve iftirada bulunmanın sermayesi tamamen cehalet, inat, kibir ve geçmişe körü körüne bağlı olmaktır.⁴⁴¹

Nitekim sözü geçen özellikte ki insanların kâfir oldukları ayetin son kısmından açıkça anlaşılmaktadır.⁴⁴²

⁴⁴⁰ Bayraklı, age., , 16/376

⁴⁴¹ Yıldırım, age., 10/5239

⁴⁴² Bayraklı, age., 16/377

Ayette “kâfirler için cehennem de bir yer yok mu?” ifadesi her ne kadar soru şeklinde gelmişse de bu ifade kesinlik ifade etmekte ve “elbette vardır” anlamına gelmektedir.⁴⁴³ Bu insanların ahiretteki yerleri daha dünyadayken belli olmuştur ki orası da cehennemdir.

45. Allah bir tek (ilah) olarak anıldığında ahirete inanmayanların kalpleri daralır. Allah’tan başkaları (ilahları) anıldığında bakarsın sevinirler.

Ayet bize müşriklerin inanç biçimini, psikolojik yapılarını açıklamakta ve ahirete inanmayı temel ölçü olarak beliklemektedir. Ahirete inanmamak tevhid inancına olumsuz tepki doğurmakta ve sahte tanrılara yönelmeyi sağlamaktadır. Allah tek başına anıldığında müşriklerin kalbinde bir sıkıntı, nefret ve korku meydana gelir. Ayetteki “ismi’zaz” “nefret ve korku” anlamlarına gelmektedir.⁴⁴⁴ Yani; müşriklerin yanında putlar zikredilmeyip de, yalnız Allah Teâlâ’nın ismi şerifleri zikredildiği zaman, kalpleri daralır, içleri sıkılır, çehrelerinde hoşnutsuzluk belirtileri görülür de Allah’ın isminden nefret ederler. Kâfirlerin zulmetleri, kalplerinin kinleri yüzlerinde zahir olur.⁴⁴⁵ Puta tapmak öylesine içlerine sinmiştir ki yalnız olarak Allah’ın adının anılmasından sıkılırlar, mutlaka tanrılarının da Allah ile beraber anılmalarını isterler. Tanrıları anılmazsa başlarına bir bela gelir diye korkarlar Tanrıları anılınca rahat ederler⁴⁴⁶ Bunun anlamı şudur; müşrikler tek Allah fikrine, tek Allah inancına yani tevhit inancına tahammül edemezler. Tahammül edememelerinin ana nedenlerinden biri, belki de en önemlisi ahirete inanmamalarıdır. Ahirete inanmamak sebep, tek Allah fikrine karşı nefret duymak da sonuç olmaktadır.⁴⁴⁷

Allah Teâlâ’ nın ism-i şerifleri zikredilmez de putlar zikredildiği zaman, (o müşriklerin) hemen yüzleri güler. Yani kalpleri sevinçle dolar, ferahlanır,

⁴⁴³ Bkz: Emiroğlu, age., 10/85, Vehbi, age., 12/4884, Bilmen, age., 6/3082

⁴⁴⁴ Bkz: Bayraklı, age., 16/394, Ateş, age., 8/21

⁴⁴⁵ Emiroğlu, age., 10/100

⁴⁴⁶ Ateş, age., 8/21

⁴⁴⁷ Bayraklı, age., 16/394

yüzlerinde mutluluk alametleri görülür⁴⁴⁸ İbn-i Abbas Hazretleri demiştir ki; Ebu Cehil bin Hişam, Velid bin Utbe, Safvan ve Übey bin Halef namında dört şahıs bu cümledendir. ⁴⁴⁹

Ayet-i kerime de müşriklerin ahirete inanmadıkları belirtiliyor. Müşrikler gerçi Allah'a inanıyorlardı ama ahiret hayatına, cennet ve cehennemin varlığına inanmıyorlardı. Onlara göre ölüm her şeyin sonudur, ölüm ile her canlı yok olup gider, ondan öte bir hayat yoktur: “ Dediler ki; ne varsa bu dünya hayatımızdır, başkası yoktur, Ölüyoruz, yaşarız. Bizi öldüren sadece zamandır” (Casiye, 45/24) İşte onlarla Hz. Peygamber (s.a.v) arasındaki sürtüşmenin başlıca sebeplerinden biri, onların bu düşüncesine karşı İslam'ın getirdiği ahiret inancıdır. ⁴⁵⁰

Demek ki ahirete imanın şirke karşı koruyucu bir gücü ve etkinliği vardır. İşte ayet, ahirete inanmayan gönüldeki şirkin Allah'a ve sahte tanrılara nasıl tepki gösterdiğini bize açıklamakta ve çok önemli bir mesaj vermektedir. ⁴⁵¹

Böylece Cenab-ı Hak, beyni inkârla şartlanmışların psikolojik durumlarını tasvir ederken, nefsin kötülöklere iten bir iç kuvvet olduğuna dikkatlerimizi çekiyor ve bu konuda bir olan, ortağı bulunmayan Yüce Kudret'e imanının iyiye doğruya, fazilete ve meşru yola yönlendirici tesirine işarette bulunuyor. ⁴⁵²

Bayraklı, bu ayet-i kerimeyi izah ederken soru-cevap şeklinde güncel yorumlarda ve şu tespitlerde bulunmuştur. Şöyle ki;

“Yüce Allah, müşriklerin bu durumunu bize niçin anlatmaktadır? Ayetin amacı müşriklerin bu durumunu anlatarak müminleri eğitmektir. Hedef kitle inananlardır; müşriklerin kendileri değildir. Müminlerin aynı hataya düşmelerini engellemek ve onlara bir bilinç kazandırmak ve ahirete inanıp inanmadıklarını

⁴⁴⁸ Bkz: Bilmen, age., 6/3090, Benzer yorumlar için bkz: Vehbi, age., 12/4896, Bilmen, age., 6/3090

Komisyon, age., 4/623

⁴⁴⁹ Bilmen, age., 6/3090

⁴⁵⁰ Ateş, age., 8/21

⁴⁵¹ Bayraklı, age., 16/395

⁴⁵² Yıldırım, age., 10/5254-5255

sorgulamalarını temin etmektir. Müminler aynı hataya düşerler mi? Düşme ihtimalleri var mıdır? İşte bu sorular konunun can alıcı noktasını belirlemektedir. Geçmişte ve günümüzde müminler aynı hataya düşmüşler, şimdi de düşüyorlar; din eğitimi gerekli etkinliği bu konuda göstermez ise ileride de düşeceklerdir.

Cemaatleşen, mezhepleşen ve tarikatlaşan Müslümanların fanatikleri bu hatayı işlemektedir. Bu grupların mensuplarına “ İslam olmamız yeterlidir, İslam’ın dışında başka bir üst kavram olamaz, birbirimizi sevmemiz için Müslüman olmamız yeterlidir, başka bir beşeri gruba mensubiyeti aramaya lüzum yoktur” deseniz onların üzüldüğünü, sıkıntı duyduklarını görürsünüz. Ama bunun yanında onların mezhebinden, tarikatından, cemaatinden olduğunuzu söylerseniz sevinirler, size daha fazla yaklaşp severler. Onlara “Allah için birbirimizi seveceğimizi ve Allah için nefret edeceğinizi” söylemeniz size kulak vermez ve üzüntü duyarlar. Onlar kendi grupları arasında sevgi gösterirler, mutlu olurlar.

Onun içindir ki alevi olan Sünni olanı sevmez, Vahhabi olan Ehl-i Sünneti sevmez, Ehl-i Sünnet olan diğerlerini sevmez. Onlar için müslüman olmak yeterli değildir, kendi grubundan olmanız gerekiyor. Hatta bu durum devletlerarası siyasete kadar uzanmış, evlilik konularına da girmiştir. Şu cemaate mensup bir kız, cemaatten olmayan bir delikanlıya varmak istemez. Ta ki o delikanlı kendi gruplarından oluncaya kadar. Hz. İsa’yı Allah’ın oğlu olarak kabul eden üçlü ilah sistemine inanan kâfir Hristiyanlar (Maide, 5/73), tek Allah’a inanan Hristiyanlara tahammül edemezler. Tek Allah’a inanan müminlere hiç dayanamazlar.⁴⁵³

47. Eğer yeryüzünde bulunan her şey tümüyle ve onlarla beraber bir o kadarı da zulmedenlerin olsa, kıyamet günü kötü azaptan kurtulmak için elbette onları verirlerdi. Artık, hiç hesap etmedikleri şeyler Allah tarafından karşılırlarına çıkmıştır.

⁴⁵³ Bayraklı, age., 16/395

Ayetten açıkça anlaşıldığı üzere, yeryüzünde bulunan bütün varlıklar kâfirlerin olmuş olsa; bununla beraber bir misli daha onların olsa kıyamet günü azaptan kurtulmak için hepsini feda etmek isteyecekler ama hiç biri kabul edilmeyecek ve hesap etmedikleri bir şekilde azap onları yakalayacak. ⁴⁵⁴

Ayette bahsedilen zalimler, Allah'tan başkasını şefaatçi edinen, Allah tek anıldığında üzülen ve Allah'tan başkası anılınca mutlu olan müşriklerdir. ⁴⁵⁵

Dünya hayatı, ahirete göre bir hayal gibidir. Hakikat âlemi ahirettir ki orada her şeyin iç yüzü görünür. Nitekim dünyada insana hoş, cazip güzel gelen birçok şey vardır ki hakikatte korkunç ve iğrençtir. Aynı şekilde dünyada zor gelen nice şeyler de vardır ki iç yüzü tatlı ve güzeldir. İşte insanın yaptığı işlerin iç yüzü ahirette kendisine netleşecek ve bu işler ahiret âleminde ya cennet nimetlerine ya da cehennem azabına dönüşecektir. ⁴⁵⁶ Nitekim “teklif dönemi” bitmiş, “hesap ve karşılık görme” dönemi başlamıştır. Artık ne tövbe etmenin ne pişman olmanın ne de teslimiyet göstermenin bir anlamı yoktur. İşledikleri kötülükler, inkârcı suçluları çepeçevre saracak ve hepsi ahireti kazanma yeri olan dünyadaki hayatlarını ve ebedi hayatlarını nasıl berbat ettiklerini göreceklerdir. ⁴⁵⁷ Diğer bir anlam ile onların sevap sanarak işledikleri bir takım amellerin ve iyilik diye sandıkları bir takım kötülüklerin karşılığı azap olarak ortaya çıkacaktır. ⁴⁵⁸ Bu yönüyle ayetten şu manayı da çıkarabiliriz; “Onlar kendilerini Allah’a yaklaştıracaklarına inanarak putlara taparlardı. Sevap diye işledikleri bu amellerin azapları hesap etmedikleri yönden açığa çıkacak ve böylece hasret, pişmanlık ve felaket içinde kalacaklardır.” ⁴⁵⁹

Bu insanların ahiretteki hesap veya azap ile ilgili kabulleri ise Kur'an'da şöyle bildiriliyor;

⁴⁵⁴ Bkz: Emiroğlu, age., 10/100, Vehbi, age., 12/4899, Yazır, age., 6/4126, Yeşil, age., 6/371, Bilmen, age., 6/3091, Ateş, age., 8/22

⁴⁵⁵ Bkz: Bayraklı, age., 16/399, Komisyon, age., 4/623

⁴⁵⁶ Ateş, age., 8/23

⁴⁵⁷ Yıldırım, age., 10/5257

⁴⁵⁸ Bkz: Emiroğlu, age., 10/101, Komisyon, age., 4/623, Vehbi, age., 12/4900

⁴⁵⁹ Emiroğlu, age., 10/101

“Sayılı birkaç gün hariç, bize ateş dokunmayacaktır, dediler. De ki: Siz Allah katından bir söz mü aldınız, yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyler mi söylüyorsunuz?” (Bakara, 2/80)

“Onların bu tutumları: “Bize ateş sayılı günlerde dokunacaktır” demelerinin bir sonucudur. Onların vaktiyle uydurdukları şeyler de dinleri hakkında kendilerini yanıltmıştır.” (Âl-i İmran, 3/24)

Rivayet edildiğine göre Süfyan Servi, bu ayeti okur da “Yazıklar olsun riya ehline, yazıklar olsun riya ehline!.. dermiş. Yani: “Yazık oldu, amellerinde gösteriş yapanlara, yazık oldu, amellerinde gösteriş yapanlara! der de riyakârların amellerinin boşa gittiğine acırmış. Yine rivayet edilir ki; Münkedir’in oğlu Muhammed öleceği sırada hayıflanır da dert yanarmış, O’na bu halin nedir?” diye sormuşlar da O’da “ Allah’ın Kur’an’da bulunan bir ayetinden korkuyorum, bu ayeti okur da, hesap etmediğim yönden bir azabın Allah tarafından bana açıklanmasından korkuyorum” dermiş.⁴⁶⁰

48. (Dünyada) kazandıkları şeylerin kötülükleri karşısına çıkmış, alay etmekte oldukları şey onları kuşatmıştır.

O müşrikler, dinî akidelerle ve Hz Peygamber’in (s.a.v) açıkladığı dinî hükümlerle alay ederler, onları hafife alırlar ve ahiret hallerini inkâr ederlerdi. Bu alaya almalarının cezası olan ahiret azabı onların her tarafını kuşatır, hiçbir tarafları azaptan boş kalmaz.⁴⁶¹

Diğer bir anlam ile; amel defterleri arzolunduğu zaman, kazandıkları kötülükler açığa çıkacak, azapla beraber gizli kalan kötülükler üzerlerine binecek ve dünyadayken yapmış oldukları alayların azapları her taraflarını kaplayacak.

⁴⁶⁰ Emiroğlu, age., 10/101

⁴⁶¹ Vehbi, age., 12/4901

Ayet-i celilenin bu kısmı, Allah'ın Resulü ve müminlerle alay edenlerin akıbetlerini ortaya koymaktadır.⁴⁶²

59. “Hayır, öyle değil! Ayetlerim sana geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve inkârcılardan oldun.”

Ayette, inkârcı kişinin ahirette azabı görünce dile getireceği, “Keşke bana bir fırsat daha tanınsa da iyilerden olsam!” (58. ayet) temennisinin karşılıksız kalacağı ve bunun gerekçesi gösterilmektedir.⁴⁶³

Ayetin geniş meali şöyle yapılmıştır;

“Hayır! Ey nefis! İş senin pişmanlığın ve özrün gibi değil; bizim ayetlerimiz ve Kur'an'ımız muhakkak sana gelmişti de, sen de onu yalanlamış, bu Allah'tan değil demiştin. Sen onlara kibirlendin, büyüklendin, onlara iman etmeye tenezzül etmedin de kâfirlerden oldun. Bütün ömrünü küfür üzere geçirdin, bugünkü mazeretin kabul değildir”⁴⁶⁴ Yani “Allah sana doğru yolu gösterdi fakat sen Allah'ın gösterdiği yola gitmedin. Bunun içindir ki kusur kendindedir” demek olur.⁴⁶⁵ Nitekim ayetteki kâfirle ilgili olan üç fiillerin sonundaki “ta” harfi, bütün bunları insanın kendisinin yaptığını ifade etmektedir.⁴⁶⁶

60. Kıyamet günü Allah'a karşı yalan söyleyenleri görürsün, yüzleri kapkara kesilmiştir. Büyüklük taslayanlar için cehennemde bir yer mi yok!?

Ayet-i kerimenin müşrikler hakkında indirildiği rivayet edilmiştir. Müşrikler hâşâ ‘ Allah'ın çocuğu ve ortağı olduğuna’ inanırlar ve onlar adına putlar yapar da taparlardı. Allah’ u Teâlâ bu ayeti indirerek müşriklerin bu yanlış inançlarını reddetti. Fakat her ne olursa olsun, Allah’a çocuk veya ortaklık isnat eden bütün

⁴⁶² Emiroğlu, age., 10/101, Konuyla ilgili benzer ayetler için bkz: Bakara, 2/81, Al-i İmran, 3/30 ve 180, En'âm, 6/70 ve 10, Nahl, 16/34, Tevbe, 9/34-35, Kehf, 18/49, Gâfir, 83, Ahkâf, 46/26

⁴⁶³ Komisyon, age., 4/629

⁴⁶⁴ Emiroğlu, age., 10/110

⁴⁶⁵ Vehbi, age., 12/4912, Benzer daha geniş bir yorum için bkz: Bayraklı, age., 16/419

⁴⁶⁶ Bayraklı, age., 16/419

müşrik ve kâfirlerin, Hristiyan ve Yahudilere varıncaya kadar hepsi de ayet-i kerimenin anlamına dâhildir.⁴⁶⁷

Diğer bir rivayette; eşya bizim emrimizdedir. İstersek onları alır, istersek terk eder, istersek onları dilediğimiz gibi kullanırız, diyenler hakkında nâzil olmuştur. Bunlar kul fiilinin yaratıcısıdır, kulun fiili üzerinde Allah'ın etkisi yoktur, diyen mutezile hakkında nâzil olmuştur.⁴⁶⁸

Ayetin meal tefsiri şöyle yapılmıştır;

“Ey Peygamber-i Zîşan!...(ve kıyamet gününde görürsün ki, Allah'a karşı, Zat-ı Kibriya hakkında o yalan söylemiş olanların, O büyük Yaratıcıya ortak kabul edenlerin, O'na evlat isnat edenlerin , O'ndan başkasına tapanların yüzleri kapkara kesilmiştir.⁴⁶⁹ Uğradıkları şiddetli azaptan dolayı veya kendilerindeki cehalet karanlığından dolayı simâları simsiyah, iğrenç bir hale gelmiştir.⁴⁷⁰ (Cehennemde kâfirler için bir ikametgah yok mudur?) Elbette ki, o inkâr eden kişiler de cehenneme atılacaklardır, orada azap olunup duracaklardır.⁴⁷¹

Ayette geçen yüzü kara olmak ifadesi, yanıldığının ve hata ettiğinin farkına varınca toplum karşısında veya sorumlu olduğu kimselere karşı içten içe mahcubiyet duymak anlamında olabileceği gibi, karşılaşacakları azabın etkisiyle, üzüntüden, pişmanlıktan ve kendisine duyduğu öfkesinden dolayı “yüzü simsiyah kesilmek” anlamına da gelebilir.⁴⁷²

Ayette geçen yüzü simsiyah olacakların kimler olduğuna dair şu ayetler ışık tutmaktadır;

⁴⁶⁷ Emiroğlu, age., 10/111

⁴⁶⁸ Emiroğlu, age., 10/111

⁴⁶⁹ Bkz: Bilmen, age., 6/3100, Vehbi, age., 12/4913, Yeşil, age., 6/375

⁴⁷⁰ Razi'ye göre bu, sıradan bir kararname değil, âdeta onların Allah hakkındaki cehaletlerine ve uydurma inançlarına işaret eden özel damga şeklinde bir siyahlıktır. Bkz: Komisyon, age., 4/629

⁴⁷¹ Bkz: Bilmen, age., 6/3100, Vehbi, age., 12/4913

⁴⁷² Duman, age., 2/170

Al-i İmran, 3/106: “Nice yüzlerin de karardığı günü düşün. Yüzleri kararanlara; “İnanmanızdan sonra kâfir mi oldunuz? Öyleyse inkâr etmiş olmanız yüzünden tadın azabı denilir”

Yunus, 10/27: “Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah’a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada süreli kalacaklardır.”⁴⁷³

Sonuç olarak diyebiliriz ki, bu ayetler gereği ahirette suçlu olduğunu itiraf eden, suçu Allah’a atan ve tekrar dünyaya dönmek isteyenler olacaktır. Yüce Allah onların bu durumlarına karşılık onlara, gerçek suçlunun kendileri olduğunu söyleyecektir. Herkesin günahı yüzüne yansıyacaktır. Bunların yerleri cehennem olacaktır. Günahlar, cehennemde sahiplerin mutlaka bir yer bulacaklardır ki; Kâf suresi 30. ayette şöyle buyrulmaktadır; “ O gün cehenneme:’ Doldun mu? deriz. O da: ‘Daha var mı? der.”⁴⁷⁴

Bu ayetlerde anlatılanların amacı insanı günah işlemekten caydırmaktır. Ayrıca “Allah beni kâfir yaptı” söyleminin çok yanlış olduğunu ve “Allah beni doğru yola iletmedi” şeklindeki kader anlayışının Kur’an’da yeri olmadığı bu ayetlerde açıklanmaktadır. Yalanlayan, kibirlenen ve kâfir olan, insanın kendisidir.”⁴⁷⁵

63. Göklerin ve yerin anahtarları O’nundur. Allah’ın ayetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.

“Göklerin ve yerin anahtarları O’na mahsustur.” Yani; Her şey Allah’ın iradesi, koruması dairesindedir. Bütün kâinat hazinelerine sahip, onları koruyan, onlarda tasarruf sahibi olan, âlemin Yaraticısının tek olan zatıdır.” Ve o kimseler ki, Allah’ın ayetlerini inkâr ettiler”. O’nun birliğine, kudretine açık ve gizli olarak

⁴⁷³ Bayraklı, age., 16/421

⁴⁷⁴ Bayraklı, age., 16/422

⁴⁷⁵ Bayraklı, age., 16/422

şahitlik eden uluhiyet delillerini kabul etmediler.”İşte hüsrana uğrayanlar” mahrumiyet içinde kalanlar, uhrevi mükafatlardan nasipsiz olanlar” onlardır.⁴⁷⁶

Burada kilit veya anahtardan maksat, yer ve gök hazineleri ve onlarda istediği gibi tasarruf demektir.⁴⁷⁷ Zemahşeri’ye göre miklid, Farsça kilid kelimesinin Arapça söylenişidir. Nasıl mülkün anahtarları padişaha aitse göklerin ve terlerin anahtarları da Yüce Allah’a aittir. Arapçada “Falana mülkün anahtarları verildi” ifadesi, o kimsenin padişah olduğunu ve yönetimin onun eline geçtiğini ifade eder. Bu ayette de Allah’ın, kâinatın padişahı, yöneticisi ve koruyucusu olduğu anlatılmıştır.⁴⁷⁸

Rivayet edildiğine göre: Hz. Osman Allah’ın Resulü’ne “ Göklerin ve yerin anahtarları O’nundur” nazm-ı celilinin tefsirini sormuş. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Ey Osman! Senden önce benden soran olamadı, bunun tefsiri; “ Allah’tan başka ilah yoktur. Allah çok büyüktür. Hamd ile Allah’ı tesbih ve O’na istiğfar ederim. Kuvvet ve kudret ancak Allah’ındır. Evvel, âhir, zâhir, bâtın O’dur. Hayır O’nun kudret elindedir, diriltten ve öldüren O’dur, işte O her şey üzerine kâdirdir.”⁴⁷⁹

İnsanın, Allah’ın ayetlerini inkâr etmemesi için göklerin ve yerin anahtarlarının Allah’a ait olduğunu bilmesi gerekiyor. Her şeyi yaratan, yarattığına sahip olan, besleyip büyüten, hayatını sürdüren ve kâinatın bütün sırlarını bilen Allah’ın eksik ayet göndermesi mümkün değildir. O’nun ayetlerine yakışan, onlara iman edip hayata geçirmektir. Bunu yapmayıp onları inkâr etmek, insanın Allah katında olan bütün değerini yitirmesi demektir⁴⁸⁰ Bu da apaçık bir hüsrandır

⁴⁷⁶ Bilmen, age., 6/3100-3101

⁴⁷⁷ Yazır, age., 6/4134

⁴⁷⁸ Ateş, age., 8/33

⁴⁷⁹ Emiroğlu, age., 10/112

⁴⁸⁰ Bayraklı, age., 16/426

4.1.13.2. Cennet Ehli

9. Böyle bir kimse mi Allah katında makbuldür, yoksa gece vakitlerinde, secde halinde ve ayakta, ahiretten korkarak ve Rabbinin rahmetini umarak itaat ve kulluk eden mi? De ki: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?” Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar.

İbn-i Abbas: Ayet-i celilenin Ebubekir ile Ömer hakkında nazil olduğunu rivayet etmiştir. İbn Ömer'den Hz. Osman hakkında nazil olduğu da rivayet edilmiştir. İbn Mesud: Ammar ve Selman hakkında nâzil oldu, demiştir.⁴⁸¹

Ayet-i celilenin anlamı, geceleyin kalkıp Rablerine divan duran, kunut yapan ve ibadette bulunan bütün müminlere şâmindir.⁴⁸²

Bu ayet, yorumunu yaptığımız bir önceki ayetin devamı durumundadır. Bir önceki ayette anlatılan nankör, müşrik ve münafık insan ile gerçek bir mümin insan kıyaslanmaktadır.⁴⁸³

İşte itaat ve ibadet eden mümin hayırlıdır. Zira ahiretten korkar ve Rabbinden rahmetini umut ederek ubudiyet vazifelerine devam eder. Çünkü mümin; kâfir gibi zarar isabet ettiğinde Rabbini bilip, zarar yok olunca Rabbini unutmadığından ubudiyet noktasında devamlıdır ve kâfir gibi inancında tereddüt yoktur. Zira gerek zarar gerek menfaat olsun; her birini Allah'tan bilir ve her zaman Allah'a yönelir, her iki surette ibadetine hâlel getirmez. Binaenaleyh; mümin, itikadı daima değişen kâfirden elbette hayırlıdır.⁴⁸⁴

Müminin bu kadar ibadetle meşgul olduğuna iki sebep beyan olunmuştur; Birincisi: Ahiretten korkması, ikincisi: Rabbinden ihsan ümit ederek derecelere ulaşmayı arzu etmesidir. Daha açık bir ifadeyle; Birincisi: Allah'ın emrini yerine

⁴⁸¹ Bkz: Emiroğlu, age., 10/59, Bilmen, age., 6/3068

⁴⁸² Bkz: Emiroğlu, age., 10/59, Bilmen, age., 6/3068

⁴⁸³ Bayraklı, age., 16/337

⁴⁸⁴ Vehbi, age., 12/4849

getirmekle günahkârlar için hazırlanan cehennemden azabından kurtulmaktır. İkincisi: Allah’a ibadetle İlahi lütuflara ve nimetlere nail olmaktır.⁴⁸⁵ Nitekim müminin, korkuyla ümit arasında yaşaması gerektiğine, bu ayet delalet eder.⁴⁸⁶

Ayet-i celilenin ifadesinde büyük bir fayda vardır. Zira Teâlâ, korku makamında “Kunut yapan kimse ahiretten korkar” buyurdu da korkuyu Allah’a izafe etmedi. Rica ve ümit makamında ise “Rabbinin rahmetini ümit eder” buyurdu. Şu ibare; ümit tarafının tam olduğuna ve ümidin Allah’a nispetinin evlâ olduğuna delalet eder. Nitekim bu hususta vârid olan hadis-i şeriflerin anlamı da buna delalet eder. Şöyle ki: Bir gün Allah’ın Resulü (s.a.s) ölmek üzere olan bir gencin halini yoklamaya gitti. Gence: “Kendini nasıl buluyorsun?” diye sordu. Genç buna cevaben:” Ey Allah’ın Resulü! Allah’tan ümit ediyorum ve günahlarımdan korkuyorum” dedi. Bunun üzerine Allah’ın Resulü: “Şu durumda olan bir kulun kalbinde iki şey bir arada bulunmaz. Ancak, Allah o kulun ümit ettiğini verir, korktuğundan emin kılar” buyurdu. Bu hadis-i şeriften korku ile ümit içinde bulunan bir kulun korktuğundan kurtulup umduğuna nail olacağına delil vardır.⁴⁸⁷

Gece yapılan ibadetin, gündüz yapılan ibadetten daha faziletli olduğuna işaret için Allah Teâlâ, kâfire karşı mümini överek, onun geceyle ibadet ettiğini beyan buyurmuştur. Çünkü gecede ibadet; riyadan uzak olduğu gibi huzurlu bir kalple yapıldığından elbette daha üstündür.⁴⁸⁸ Zira “Amellerin en üstünü zahmetli olanıdır” hadis-i şerifine de uygundur ki; gece uyku zamanı olduğundan, ibadetle meşgul olmak elbette zahmetlidir. Buna binaen, fazileti de fazladır.⁴⁸⁹

⁴⁸⁵ Vehbi, age., 12/4849-4850

⁴⁸⁶ Bkz: Vehbi, age., 12/4849-4850, Emiroğlu, age., 10/23

⁴⁸⁷ Bkz: Emiroğlu, age., 10/s.23, Yıldırım, age., 10/5215

⁴⁸⁸ Bkz: Vehbi, age., 12/4850, Emiroğlu, age., 10/60

⁴⁸⁹ Vehbi, age., 12/4850

Aslında gece vakti kalkıp ibadet etmenin işaret ettiği en önemli delil, imanın sağlamlığı, ihlâsın kalitesi ve Allah’a teslim olmanın doruk noktasıdır. Gece saatlerinden kasıt ise; akşam ile sabah arasındaki vakittir.⁴⁹⁰

Bu ayet-i celilede ilim erbabının yüksek derecede olup cehalet erbabının aşağı derecede olduğuna tembih vardır. Çünkü “hel” kelimesiyle sual şu iki grubun mertebede eşit olmalarını inkâr ve kâfirleri uyarmak ve kınamak içindir. Zira Allah’ı ve sıfatını bilip, isimlerini zikir, emrine uymak ve yasaklarından sakınarak gereğiyle amel edenlerle, bunlardan hiç birini tanımayarak cehalet üzere yol tutup gidenler elbette eşit olmadığı gibi eşit olmaları da hikmete ve adalete uygun olamaz. Çünkü ilmi olanlar, verilen örneklerdeki nasihatlerden ibret alır, akli olanlar düşünür, fikirleriyle tefekkür sayesinde, menfaat ve zararlarını bilir ve onunla amel ederler ve sonunda feyiz bulurlar ve kurtuluşa ererler. Bu gibi tefekkür; ilim erbabının şanı olup cahillerin şanı olmadığına işaret için hasra delalet eden “innemâ” lafzı ile “tezekkür” akıl sahiplerine tahsis olunmuştur ki bununla kâfirlere kinaye de vardır. Yani müşriklerin akılları varsa da o akıldan istifa etmediklerinden sanki akıl sahibi değillerdir ki ilmin kadrini, şerefini menfaatini ve cehaletin zararlarını düşünebilsinler. Zira düşünmek akıldan istifade edenlerin şanlarıdır demek olur.⁴⁹¹

Asıl bilen mümindir. Çünkü o işin aslını bilmektedir. Allah’a inanmayan binlerce ilim adamıyla, iman eden bir mümin hiçbir zaman, gönül terazinizin kefelelerine koyarak tartı bile yapılmamalıdır.⁴⁹²

Kur’an-ı Kerim’de gerek dinî gerekse din dışı konularla ilgili olarak ilim kelimesinin ve türevlerinin yedi yüz elli defa geçmesi, bilmenin ve bilme faaliyetinin önemine işaret eder. Kendisini de Allah’tan gelmiş bir bilgi olarak tanıtan ‘Kur’an (Bakara, 2/120) “Rabbim ilmimi artır” diye dua etmemizi öğretir.⁴⁹³

⁴⁹⁰ Bayraklı, age., 16/338

⁴⁹¹ Vehbi, age., 12/4851

⁴⁹² Toptaş, age., 6/486

⁴⁹³ Komisyon, age., 4/s.603

Şurasını da unutmamak gerekir ki, ilmin fazileti yüksek olmakla beraber, amelsiz ilmin de Allah'ın yanında bir faydası olmayacağını ve bilakis amelsiz âlimin göreceği azabın cahilin göreceği azaptan daha şiddetli olacağını da hadis-i şeriflerde beyan edildiği muhakkaktır. Nitekim bir hadis-i şerifte Allah'ın Resulü (s.a.v) “Kıyamet günü azap yönünden insanların en şerlisi, Allah Teâlâ'nın verdiği ilimle menfaatlenmeyen âlimdir” buyurmuşlardır.⁴⁹⁴ Burada bilgi-amel bütünlüğüne şiddetli bir vurgu vardır. Bilgiyi anlamlı ve faydalı kılan şey, onun gereğini yaşamaktır.

17. Tağut'tan, ona kulluk etmekten kaçınan ve içtenlikle Allah'a yönelenler için müjde vardır. O halde kullarımı müjdele!

Ayetin iniş sebebiyle ilgili rivayetler şöyledir;

1. Mekke'de Ebu Bekir'in iman ettiği duyulunca; Osman bin Affan, Abdurrahman bin Avf, Sâd bin Ebi Vakkas ve Sâd bin Zeyd geldiler de Ebu Bekir'den iman edip etmediğini sordular. O'da iman ettiğini haber verince hepsi de iman ettiler. Bunun üzerine bu ayet-i celiler nazil oldu.

2. Cahiliye devrinde üç kimse vardı. Bunlar, “Lailahe illallah” derlerdi. Yani; “Allah'tan başka ilah yok” derlerdi. Hz. Muhammed, peygamber olduktan sonra, bunlar önceki itikatlarında sebat ettiler ve O'nun hak peygamber olduğunu kabul ettiler. Bunun üzerine bu ayet-i celilelerin nâzil olduğu da rivayet edilmiştir.⁴⁹⁵

Ayetin iniş sebebiyle ilgili rivayetler böyle olmakla beraber, ayet kıyamet gününe kadar onların yolunu tutan bütün müminlere de şamildir.⁴⁹⁶

Fahri Razi'nin beyanına göre “tağut” ile kastedilen; şeytandır. Çünkü şeytan; tuğyanda son derece ileriye gittiğinden mübalağa sigasıyla, tağut

⁴⁹⁴ Emiroğlu, age., 10/61

⁴⁹⁵ Emiroğlu, age., 10/68

⁴⁹⁶ Emiroğlu, age., 10/69

denilmiştir.⁴⁹⁷ Tağut; tuğyan’dan mübalağa kipidir. Şeytan, İblis, azan kâfir anlamlarına geldiği gibi Allah’tan başka tapılan her şeye de denir. Bu insan olabilir, ruhsal varlık olabilir, put olabilir.⁴⁹⁸

Bu kelimeyle ilgili farklı bir yorum da şöyledir;

“Tağut kelimesinin kökü, haddi aşmak ve azmak manasına gelen “tağa” fiilidir. Bu manadan bakınca insanı azdıran, saptıran ve yoldan çıkaran her şeye tağut denmektedir. Onun için tağut put olamaz; onun canlı bir varlık olduğu kesindir. İnsan, insan gurubu, şeytan, cin olabilir. İnsanın gönlünü çelen bir ideoloji ve felsefede olabilir. Onun içindir ki, Bakara 257’de “insanı aydınlıktan karanlıklara çıkaran güç” e tağut denmektedir. Tağut yorumunu yapmakta olduğumuz Zümer 17’de kendini insana tanrı olarak sunan, insanın da ona tapındığı varlıktır.⁴⁹⁹

Allah’ın müjdelediği ve Hz. Peygamber’in müjdelemesini istediği insanların iki eylemi burada gündeme getirilmektedir.

Birincisi, tağuta kulluk etmekten sakınmak, çekinmek ve uzaklaşmaktır. Tağuttan uzak durmanın anlamı Bakara 256’da onu inkâr etmektir. İnkâr etmek, tağutu gönlünden uzak tutmaktır. Tağuta kulluk etmekten uzak durmak demek, şirkten uzakta durmak, gönlünden onu söküp atmak ve onun kirinden uzak durmak anlamına gelmektedir.

İkincisi de, “Allah’a yönelmektir. Gönlünü Allah’a yönlendirmek, bütün benliği ile O’na teslim olmaktır. Allah’tan başkasına tanrılık payesi vermeyecek kadar gönlünü şirkten temizleyen insanları Yüce Allah müjdelemekte ve Hz. Peygamber’den de müjdelemesini istemektedir.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ Bkz: Vehbi, age., 12/4861, Bilmen, age., 6/3073

Bu kelime, Esbab-ı Nüzul’de (s.68) “putlar” olarak, Kur’an Yolu’nda ise “sahte tanrılar” olarak tercüme edilmiştir (s.605).

⁴⁹⁸ Bkz: Ateş, age., 7/539, Komisyon, age., 4/608

⁴⁹⁹ Bayraklı, age., 16/353

⁵⁰⁰ Bayraklı, age., 16/353

Bu müjde biri dünyada, diğeri ahrette olmak üzere iki türlü tefsir edilmiştir. Dünya müjdesi: Allah Teâlâ'nın onları salih amel ile övmesi, ölüm esnasında rahmet meleklerin velilikle müjde etmeleri, kabre konulduğu zaman meleklerin onlara "mahzun olmayın" diye müjde etmeleri halidir. Ahiretteki müjde ise: Mümin kabirden kalktığı, mahşere gelip hesap verdiği, sırattan geçtiği, cennete girdiği zaman da müjde olunacağı gibi, cennette ise her yerde her durakta müminler saadet ve huzur ile müjde olunacaklardır.⁵⁰¹

18. Sözü dinleyip de onun en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin ta kendileridir.

Fahri Râzi ve Hâzin'in açıklamalarına göre bu ayet; Ashabtan Osman b. Affan, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyir b. Avam, Sa'd b. Ebi Vakkas, Sa'd b. Zeyd (r.a) hakkında nâzil olmuştur. Çünkü Ebu Bekir (r.a) iman edince isimleri zikrolunan sahabeler, Hz. Ebu Bekir'in yanına geldiler ve iman edip etmediğini sordular. Hz. Ebu Bekir, iman ettiğini söyleyip onlara bazı nasihatlerde bulunup onları imana davet edince, onlar da hemen kabul ettiler. İşte bu kişileri övme makamında bu ayetin nazil olduğu rivayet edilmiştir.⁵⁰² Fakat ayet-i kerime, kıyamet gününe kadar, onların yollarını tutan ve tutacak olan bütün müminleri de için alır.⁵⁰³ Nitekim Fahri Râzi'nin açıklamasına göre bu ayette kastedilenler, tağutta itaatten uzak duran ve Allah'a yönelen kimselerdir.⁵⁰⁴

Bu kimselerin dinledikleri söz ile kastedilen ise, Kur'an'dır.⁵⁰⁵ ve Kur'an'ın emirleridir. Sözün en güzeli ile kastedilen ise, Allah'ın hükümlerinden sevabı çok olandır. Örneğin; Allah Teâlâ, Kur'an'da zalimden intikam almanın caiz olduğunu açıkladığı gibi o zalimi affetmenin daha evla olduğunu da açıklamıştır. Çünkü affa sevap çoktur. Nitekim Kur'an'da azimetle amel etmenin, ruhsatla amel etmekten

⁵⁰¹ Bkz: Emiroğlu, age., 10/68-69, Vehbi, age., 12/4860

⁵⁰² Vehbi, age., 12/4863

⁵⁰³ Emiroğlu, age., 10/69

⁵⁰⁴ Vehbi, age., 12/4862

⁵⁰⁵ Bkz: Vehbi, age., 12/4862, Emiroğlu, age., 10/539, Toptaş, age., 6/489, Piriş, age., 2/5798

daha faziletli olduğu açıklanmıştır. Bunları işiten olgun mümin, azimetle amel etmeyi tercih eder. Çünkü azimetle amel etmenin sevabı, ruhsatla amel etmeye göre daha çoktur. Ayrıca kişi, Kur'an' ve Kur'an'dan başka kelim işitince Kur'an'a tâbi olur. Çünkü Kur'an'a nispetle diğer sözlerin hükmü yoktur.⁵⁰⁶

Râzi bu ayetten yola çıkarak, aklın en iyi ve en doğru olanı ayırt etme konusundaki yetkisini, iman, ibadet ve hukukun uygulamalarına kadar bütün konulara genellemiş, insanın her konuda aklî kanıta, eleştirel düşünmeye ve mantıksal çıkarıma değer vermesi gerektiği yönünde geniş açıklamalar yapmıştır.⁵⁰⁷

İşte akıl, insanı Allah'a ve güzle bağlayan ve insanın güzeli arayıp bulmasını sağlayan çok önemli bir kavramdır. Bu nedenle eğitimciler bir iş düşünüyor: Aklın önündeki engelleri kaldırmak ve önünü açmak.⁵⁰⁸

20. Fakat Rabbine karşı gelmekten sakınanlar için (cennette) üst üste yapılmış ve altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Allah gerçek bir vaadde bulunmuştur. Allah vadinden dönmez.

Kur'an-ı Kerim, inatçı azgınlara dönüş yapamayacaklarını açıkladıktan sonra, hayatını "takva" düzeyinde düzene sokan müminleri övmekte ve onlar için hazırlanan yüksek nimetlere değinerek ferahlatıcı müjdeler vermektedir. Zira takva, hayatı belli bir disiplin altında tutan, nefsin aşırılıklarını ve gayr-i meşru isteklerini durduran öyle bir ilahi korkudur ki, kişinin kalbinde kök salınca onu bir bakıma melekleştirir. Birçok kimseler nefis otlağında günlerini gün ederken, takva sahibi olan mümin ilahi hoşnutluğu elde etmenin yollarını araştırır ve feyizli hizmetlerde, güzel amellerde bulunur. O bakımdan takva sahiplerine ahirette verilecek mükâfat, onların sabırlarına, fedakârlıklarına ve Allah'tan saygı ile

⁵⁰⁶ Bkz: Vehbi, age., 12/4863, Emiroğlu, age., 10/69

⁵⁰⁷ Komisyon, age., 4/608

⁵⁰⁸ Bayraklı, age., 16/354

korkup kötülüklerden sakınmalarına karşılık büyük olacaktır.⁵⁰⁹ Binaenaleyh, şu vaad edilen derecelerin hepsine, müminlerin “muttaki” olanları nail olacaklardır.⁵¹⁰

Ayette bahsedilen köşklerin üst üste olmasından hareketle farklı açıdan da şöyle bir yorum yapılmıştır; “Bu insanlar “üst üste yapılmış köşkler” ile niçin ödüllendirilmektedir? Üst üste yapılmasının veya olmasının bir şeye işaret etmiş olması gerekiyor. Takva sahibi mümin, ruh olgunluğunu üst üste koyarak, aşama aşama, merhale merhale bu olgunluk yolunda ilerlemiştir. “emmâre nefis”ten “levvâme nefis”e, oradan “mülhime”ye, oradan “doyuma ulaşmış nefse” çıktığı, her çıkışta olgunlaştığı, maneviyatına maneviyat kattığı için ahirette üst üste yapılmış köşklerle ödüllendirilecektir. Diğer taraftan, takva sahibi mümin, bu dünyada insanların gönüllerini yapardı. Konuşmalarıyla, bilgileriyle, ekonomik yardımlarıyla onların sevgisini üst üste kazanırdı. Onun için ona üst üste olan köşkler verilecektir. Bir insan gönlü, ahirette bir köşk ile eşleşmelidir.⁵¹¹ Bu köşklerin altından ırmaklar niçin akıyor? Su, temizliği ve hayatı ifade etmektedir. Bu insanlar eteklerine temizdirler, yani uçkurlarını harama çözmemiş, iffetli ve namuslu insanlar olduklarından bu ırmaklar kendilerine verilmektedir. Su, rahmettir; bu insanların olduğu yerde merhamet vardır. Onun için öteki âlemde de altından nehirler akan köşklere olacaklardır. Yüce Allah bu tip insanlara bu şekilde ödül vereceğine dair vaadini bu dünyada vermektedir. Ayetin sonunda, verdiği sözden dönmeyeceği fermanını da vermektedir.⁵¹²

Müminlerin cennetteki bu dereceleri ayet-i celilelerde beyan edildiği gibi, bu hususta hadis-i şerifler de varid olmuştur;

Hz. Peygamber bir gün şöyle buyurdu: “ Şüphesiz ki cennet ehli cennette yüksekçe çardaklarda oturanları, batıp doğan parlak yıldızları gördükleri gibi görürler. Bu derecelere ehil olanların birbirlerine olan üstünlüğüdür.”

⁵⁰⁹ Yıldırım, age., 10/5226

⁵¹⁰ Vehbi, age., 12/4866

⁵¹¹ Bayraklı, age., 16/355

⁵¹² Bayraklı, age., 16/355-356

Bunun üzerine Ashab-ı Kiram dediler ki;

“Ya Resulallah ! Sözüünü ettiğiniz çardaklarda oturanlar peygamberdir (değil mi?)”

Peygamber (a.s) onlara şu cevabı verdi:

“Hayır, canımı kudret elinde bulunduran Allah’a and olsun ki, Cenab-ı Hak’a iman edip peygamberi tasdik eden bazı kavimlerdir.”⁵¹³

Başka bir hadiste ise şöyle buyrulmuştur;

“Şüphesiz cennette öyle yüksek çardaklar vardır ki dışı içinden, içi de dışından gözüktür. Allah onları, (muhtaçlara) yediren, yumuşak, nazik söz söyleyen, sık sık oruç tutup insanlar uyurken (gece kalkıp) namaz kılan kimseler için hazırlamıştır.”⁵¹⁴

Nitekim bu dereceler insanlar arasında dünya hayatında da mevcuttur. Her ne suretle olursa olsun; dünyada servet sahibi olan insanlar arasında yaşama tarzlarında birçok farklar vardır. Bunlar böyle olduğu gibi, manen zengin olan kimselerin de Allah’ın ihsan edeceği cennet hayatında da böyle derece ve yaşama farkları vardır. Bu fazilet farkları her mümine iman ve amel nispetinde verilecektir.⁵¹⁵

Ayet-i celilede cennette yüksek derecelerin bulunacağına delil olduğu gibi; dünyada böyle yüksek binaların yapılabileceğine ve yapılmasının mümkün olduğuna da delil vardır. En doğrusunu Allah bilir.⁵¹⁶

23. Allah sözün en güzelini; ayetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri (vücutları) ondan dolayı gerginleşir. Sonra derileri de (vücutları da) kalpleri de Allah’ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu

⁵¹³ Bkz: Yıldırım, age., 10/5225, Emiroğlu, age., 10/72

⁵¹⁴ Yıldırım, age., 10/5224-5225

⁵¹⁵ Emiroğlu, age., 10/72

⁵¹⁶ Emiroğlu, age., 10/71

Kur'an Allah'ın hidayet rehberidir. Onunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur.

Bir gün Ashab-ı kiram Hz. Peygamber'in huzurunda toplandılar da "Ey Allah'ın Resulü! Bize sözün güzellerinden en güzelini söyle!" dediler. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu ayet-i kerimeyi indirdi.⁵¹⁷

Allah'a ve kitabına inanan kimse Kur'an'ın azapla ilgili ayetlerini işitince bir korku ârız olacağı aşikârdır. Fakat azapla ilgili ayetler bittikten sonra rahmeti ve müjdeyi içeren ayetler zikrolununca o korkudan vücuda arız olan ürpermenin yerini yumuşaklığa ve ümide bırakacağı şüphesizdir.⁵¹⁸

Gerçek müminin Rabbi karşısındaki hali, "korku ile ümit arasında" bulunmaktır.⁵¹⁹ Hem Yüce Allah'ın tehdidinden korkmak ve bundan dolayı haramlardan ve günahlardan uzak durmak hem de Rabbinin merhametini ve mükâfatlarını düşünerek ümit var olmak ve O'na layık bir kul olmak için elinden geleni yapmaktır. Hatta bu hali en derin şekilde yaşayan Allah dostları, Allah ile ilgili olan korkuyu, "Allah'ın sevgisini kaybetmekten korkmak" şeklinde ifade etmişlerdir.

İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadis-i şerifte (s.a.v): "Allah'ın korkusundan kulun derisi ürperdiği zaman, günahları ondan kuru ağacının yapraklarının döküldüğü gibi dökülür" buyurmaktadır. Diğer bir rivayette "Allah'ın korkusundan kulun derisi ürperdiği zaman Allah'ı zikir ile mutmain olur" buyurmuştur, demiştir.⁵²⁰

Günümüzde çok tartışılan bir konuyla ilgili olarak, ayetten şu manalar da elde edilmiştir;

⁵¹⁷ Bkz: Emiroğlu, age., 10/75, Vehbi, age., 12/54872

⁵¹⁸ Vehbi, age., 12/4872

⁵¹⁹ Duman, age., 2/164

⁵²⁰ Emiroğlu, age., 10/77

“Allah Teâlâ ayette, Kur’an okunurken akılları gidip üzerlerine baygınlık gelenleri vasfetmemiştir. Çünkü bu durum ancak bidat ehlinde olur, bu da şeytandandır. Bundan dolayı: Abdullah bin Urve bin Zübeyr: “Ninem Ebu Bekir’in kızı Esmâ’ya, üzerlerine Kur’an okunduğu zaman Allah Resulü’nün arkadaşları ne yapardı? diye sordum. Ninem: “Onlar Allah Teâlâ’nın kitabında vasfettikleri gibi olurlardı. Gözlerinden yaşlar akar ve derileri ürperirdi” dedi. Ben O’na: “Bugün insanlar, üzerlerine Kur’an okunduğu zaman onlardan biri yüzünün üstüne düşer ve üzerine baygınlık gelir” dedim. Bunun üzerine ninem: “Şeytandan Allah’a sığınırım” cevabını verdi, demiştir. Şu izahlara göre, Kur’an okunurken derilerin ürpermesi, sonra kalplerin ve derilerin Allah’ın zikrine yatışıp mutmain olması, Allah’ın bu ayette bildirdiği rablerinden korkanların vasıflarındandır ve Kur’an’ın hükümlerindendir. Fakat Kur’an okunurken haykırmalar, bağkırmalar, bayılmalar, düşmeler vb. hareketler şeytandandır.⁵²¹

Ayette geçen “men yeşâu” ifadesinin öznesi “insan”dır. İnsan isterse, Allah onu doğru yola iletir. Bu açıdan insanın “Allah’ın yoluna girme isteği” hidayete ermesi ve doğru yolda olması için oldukça önemlidir.⁵²²

Ayetin son cümlesi tek başına düşünüldüğünde Allah’ın bazı insanları şaşırttığı doğru yoldan çıkardığı gibi anlaşılabilir. Fakat ayette kastedilen kesinlikle bu değildir. Nitekim başka ayetlerde Allah’ın kimleri şaşırtıp saptıracağı açıklanmıştır. Allah ancak kötü niyetli, aklını iyi yolda kullanmayan, kibirli, kıskanç, fâsık ve zalimleri saptırır. Daha doğru ifadeyle onları doğru yola iletmez, oldukları hal üzere bırakır ancak kendisine yönelmek isteyenleri doğru yola iletir. Yani gerçekte Allah Teâlâ saptırmıyor, onları doğru yoldan çıkarıp yanlış yola sokmuyor. Gösterdiği doğru yola gelmek istemeyenleri, kendi sapıklıkları içinde bırakıyor. Şu ayetler bu hususu açıkça ortaya koymaktadır: “ Allah sapıklar toplumunu doğru yola iletmez” (Maide, 5/108), “ Allah zalimler toplumunu doğru

⁵²¹ Emiroğlu, age., 10/77

⁵²² Bayraklı, age., 16/368

yola iletmez.” (Bakara, 2/258), “Allah, ancak yoldan çıkanları şaşırtır, başkasını değil” (Bakara, 2/260) ⁵²³

Nitekim Yüce Allah, istisnasız bütün kullarının hidayetini istemiş ve her kuluna fitri din, akıl, peygamber ve vahyini birer hidayet rehberi olarak bahşetmiştir. İnsan için bu dört ışıktan daha aydınlatıcı, gerçekleri en doğru biçimde gösteren başka bir kılavuz yoktur. İlk ikisi yaratılıştan gelen ve her mükellef insanda hazır bulunan bu ışıklardan yararlanmak mükellefin kendi hür iradesine bırakılmıştır. Fakat hidayeti istemeyen ve bütün bunlara rağmen doğru yoldan sapan kimseye artık yapılacak bir şey yoktur. ⁵²⁴

33. Dosdoğru Kur'an'ı getiren ile onu tasdik edenler var ya, işte onlar Allah'a karşı gelmekten sakınanlardır.

İbn Abbas: Sıdk (doğru) ile gelen zat, Hz. Muhammed, sıdk ile kast edilen, “La ilahe illallah “ lafz-ı celilidir. Hz Muhammed bununla gelmiş ve onu tasdik ile halka tebliğ etti, demiştir. Bu tefsire göre; sıdk ile gelen ve sıdkı tasdik eden Hz. Muhammed'dir. ⁵²⁵

Diğer tefsirlere gelince; “sıdk” ile kast edilen, Kur'an ⁵²⁶ Din-i ilahi ⁵²⁷ onunla gelen Cebrail, onu tasdik eden Hz. Muhammed'dir.

Sıdk ile gelen, Hz. Muhammed, ⁵²⁸, Onu tasdik eden Hz. Ebu Bekir ⁵²⁹ veya müminlerdir. ⁵³⁰ Sıdk ile gelen nebiler, tasdik edenler de onlara tâbi olan, müminlerdir. ⁵³¹ Sıdk Kur'an, sıdk ile gelenler de Kur'an ehlidir. Kıyamet günü

⁵²³ Ateş, age., 7/543

⁵²⁴ Duman, age., 2/165

⁵²⁵ Bkz: Emiroğlu, age., 10/85, Yıldırım, age., 10/5239-5240

⁵²⁶ Bkz: Toptaş, age., 6/494, Piriş, age., 2/803, Bayraklı, age., 16/379

⁵²⁷ Bkz: Bilmen, age., 6/3082, Ateş, age., 8/13

⁵²⁸ Bkz: Bilmen, age., 6/3082, Ateş, age., 8/13, Piriş, age., 2/803, Bayraklı, age., 16/378, Komisyon, age., 4/616

⁵²⁹ Vehbi, age., 12/4884

⁵³⁰ Bkz: Vehbi, age., 12/4884, Piriş, age., 2/803, Komisyon, age., 4/616, Ateş, age., 8/13

⁵³¹ Bkz: Emiroğlu, age., 10/85, Yıldırım, age., 10/5240

Kur'an ehli, mahşer yerine gelecekler, orada onu tasdik edecekler ve hakkını vereceklerdir.⁵³²

Böylece genel anlamda sıdk; Kelime-i tevhid ve Kur'an-ı Kerimdir. Onu tasdik edenler ise, Hz. Muhammed'in (s.a.v) dosdoğru iman eden ümmetidir.⁵³³

Ayrıca ayette dini doğrulayan müminlerin şirkten, Allah'ın gazabından korunan kimseler oldukları belirtiliyor.⁵³⁴ Zira Onlar bütün haramlardan sakınanlar ve emirlere uyanlar ile nefislerini İlahi gazaptan kurtaranlardır.⁵³⁵

34. Onlar için Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik yapanların mükâfatıdır.

Yüce Allah 33. ayette yer alan “muttakîler” kavramına karşılık bu ayette “Muhsinler” demektedir. Demek ki güzellikleri hayata geçirenlerin sıfatı bir taraftan muttaki diğer taraftan da Muhsin⁵³⁶ ya da sözlerinde ve işlerinde ihsan eden, her işini Allah için yapan, her sözünü Allah için söyleyen kimseler⁵³⁷ olmaktadır. Güzellikleri hayata geçirmeden ne takva olur, ne de muhsin olunur. Biraz daha derinden inceden bakıp analiz edersek, takva daha çok haramlardan sakınma boyutunu, ihsan da güzellikleri hayata geçirme boyutunu ifade etmektedir, diyebiliriz. Onun içindir ki “ sakınma dediğimiz bağışıklık sistemi olan takva”nın doğuştan gelen (Şems, 91/8) yönü olduğu halde, ihsanın doğuştan gelen bir boyutu yoktur; ihsan sonradan kazanılır. Bu iki kavramı birbirinin devamı olarak da görebiliriz. Doğuştan gelen takva denen bağışıklık sisteminin hayata geçirilip geliştirilmesi, ihsan olmaktadır. Bir bakıma ağacın kökleri ve gövdesi takva, ürünleri de ihsan olmaktadır.⁵³⁸

⁵³² Emiroğlu, age., 10/85

⁵³³ Yıldırım, age., 10/5240

⁵³⁴ Ateş, age., 8/13

⁵³⁵ Vehbi, age., 12/4885

⁵³⁶ “Amellerini güzelce yapanlar, kemal-i ihlâs ile ibadet ve taatte bulunanlar” Bkz: Bilmen, age., 6/382

⁵³⁷ Emiroğlu, age., 10/86

⁵³⁸ Bayraklı, age., 16/379

İşte Yüce Allah, takvayı elde eden ve onunla güzellikleri hayata geçirenlere vereceği ödülü onların dileklerine ve isteklerine bırakmaktadır. Ne isterlerse onu onlara verecektir. Buradan ilahi eğitimin teşvik edici boyutunu görmüş oluyoruz.⁵³⁹

35. (Allah,) işledikleri kötülükleri örtmek ve onlara yaptıklarının en güzeli ile karşılık vermek için (onları böyle mükâfatlandırdı).

İnsanın yanlışlarının, günahlarının farkına vararak hatalı yolda olduğunu kabul edip dönüş yapması da günah işlememek kadar önemlidir, değerlidir. İnsan, yanlış yoldan dönüp iyi işler yapma fırsatına sahip olduğu sürece İslam ona kapıyı açık tutmaktadır. Tövbenin başlı başına bir ibadet değeri taşıması da buradan ileri gelir. Bu sebeple bu ayette Yüce Allah, bu şekilde dönüş yapanların geçmişteki en büyük kötülüklerini dahi bağışlayacağını, onları geçmişteki günahlarına göre değil yaptıkları en güzel işlere göre ödüllendireceği müjdesini vermektedir.⁵⁴⁰

Takva ve ihsan sahibi olmalarına rağmen bu insanlar günah işlemiş olabilirler. Hatta “takva ve ihsana ulaşmadan önce bu günah fiillerini yapmış olabilirler. Takva sahibi ve ihsan sahibi insanlar da, günah fiillerini yapmış olabilirler. Takva ve ihsan sahibi günah işlemez anlamına alınmamalıdır. Beşer mutlaka şaşabilir.”⁵⁴¹

Nitekim Hz. Ömer (r.a) de kızını diri diri toprağa gömmekten çekinmemiş birisi iken, öyle bir tövbe edip Müslüman oldu ki, adalet denince ilk akla gelen O’nun adı oldu. Peygamber’in en büyük sahabelerinden bir kaçı arasındaydı.⁵⁴² Üstelik aşere-i mübeşşire diye ifade edilen dünyadayken cennetle müjdelenenlerin listesinde ilk sıralardaydı.

⁵³⁹ Bayraklı, age., 16/380

⁵⁴⁰ Komisyon, age., 4/617

⁵⁴¹ Bayraklı, age., 16/380

⁵⁴² Piriş, age., 2/803

Yüce Allah, takva ve ihsanı yakalamış insanların, geçmişte yaptıklarının en kötüsünü bile öğretecektir. En kötüsünü örtmek, bütün günahlarını örtmek anlamına gelmektedir.⁵⁴³ Çünkü amellerin en kötüsü bağışlanınca daha hafif olanları da elbette bağışlanır. Allah korunanların yalnız günahlarını bağışlamakla kalmaz, onlara yaptıkları iyilikleri de en güzel biçimde yapmışlar gibi sevap verir. Bütün işlerini en güzel yaptıkları iş ayarında değerlendirir.⁵⁴⁴ Haramdan kaçınan ve dinin gerekleriyle amel eden muttakilerin nâil oldukları nimetler ve layık oldukları dereceler; Allah Teâlâ'nın onların amellerinin gayet kötü olanlarını affedip iyi olan amellerinin sevabını verdiği içindir, yoksa asla günahları olmadığından değildir.⁵⁴⁵

Yüce Allah, onların kötülüklerini örtüp silerken, kendi koyduğu temel kuralı uygulamaktadır” Çünkü iyilikler, kötülükleri giderir (Hud, 11/114) Diğer taraftan Yüce Allah, Muhsinlerin yaptıkları iyiliklerin en üstün olanını dikkate alarak ödülünü verecektir. Bundan şunu anlıyoruz; Müminler her zaman aynı nitelikte ve aynı kalitede amel üretmezler. Ama mutlaka yaptıklarının en üst seviye de kalitede olanı olacaktır. İşte bu bize insanların davranışlarını değerlendirirken en güzel olanı dikkate alma ilkesini kazandırmaktadır. En düşük ve orta olanını değil de en üst düzeyde olanını değerlendirmek gerekiyor.⁵⁴⁶

61. Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları başarıları sebebiyle kurtarır. Onlara kötülük dokunmaz. Onlar üzülmezler de.

Ayette geçen “mefaze” kelimesi, “kurtulacak yer” demektir. Buradaki anlamı ise, muttakileri kurtuluşa erdirecek sebepler demektir ki, “müminlerin iyi amelleri” anlamındadır. Müminler bu amellerle kurtuluşa erecekleri için, sebeplere

⁵⁴³ Bayraklı, age., 16/380

⁵⁴⁴ Ateş, age., 8/14

⁵⁴⁵ Vehbi, age., 12/4886

⁵⁴⁶ Bayraklı, age., 16/380

“mefaze” denilmiştir.⁵⁴⁷ Süddi’ye atfedilen bir yorumda aynı kelimenin bu bağlamda “erdemli işler” anlamına geldiği de belirtilmektedir.⁵⁴⁸

Ayetten açıkça anlaşıldığına göre, Allah, şirkten sakınan kimseleri “mefazeleri” yani “iman ve amelleri” ile kurtuluşa erdirecek de kötülük onları sarmayacak, hem de onlar mahzun da olmayacaklar, yerilmeyecekler, kederlenmeyeceklerdir. Aksine sevinçli ve neşeli olacaklardır.⁵⁴⁹

4.1.14. Kıyamet Sahneleri

68. Sûr’a üflenir ve Allah’ın dilediği kimseler dışında göklerdeki herkes ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar.

Ayette geçen “ Allah’ın diledikleri müstesna” cümlesindeki istisna olanlar, Cebrail, Mikail, Azrail ve İsrail ile tefsir edildiği gibi, arşı yüklenen melekler, cennet bekçisi Rıdvan, huriler, cehennem bekçisi Malik ve zebanilere de tefsir edilmiştir.⁵⁵⁰ İbn Abbas ve Said İbn Cübeyr’in nakline göre bu korkudan bayılmayanlar ‘şehitler’dir.⁵⁵¹ Farklı bir yorum olarak bu müstesna kişilerin “melekler ve Allah’ın emrettiği hayatı yaşayan erdemli insanlar” olduğu da söylenmiştir.⁵⁵²

“Saık” kelimesi yıldırım çarpmasında olduğu gibi bayılıp düşmeye ve ölmeye denir.⁵⁵³ Müfessirlerin çoğu bu kelimeyi ölmek olarak alsa da Süleyman Ateş bu anlamın, kelimenin lügat anlamına ve diğer ayetlere aykırı düştüğünü söylemiş ve kelimenin ‘bayılma’ anlamını tercih ederek şu bilgilere yer vermiştir; “

⁵⁴⁷ Emiroğlu, age., 10/111

⁵⁴⁸ Komisyon, age., 4/629

⁵⁴⁹ Emiroğlu, age., 10/111

⁵⁵⁰ Bkz: Emiroğlu, age., 10/119, Vehbi, age., 12/4920, Bilmen, age., 6/3104, Ateş, age., 8/37, Yıldırım, age., 10/5280, Komisyon, age., 4/634, Bayraklı, age., 16/435

⁵⁵¹ Ateş, age., 8/37

⁵⁵² Bayraklı, age., 16/434

⁵⁵³ Bkz: Yazır, age., 6/4138, Emiroğlu, age., 10/119

...Nitekim Cenab-ı Allah: “ “Bayılacakları günlerine kadar bırak onları” (Tur, 52/45) burmuştur. Bu ayetlerdeki “sa’k” , ölüm anlamına gelseydi, dünyada ki ölümden sonra başka bir ölüm daha olurdu ki:” Orada ilk ölümden başka ölüm tatmazlar” (Duhan, 44/56) ayetinin açık ifadesine göre ilk ölümden sonra başka bir ölüm yoktur.”⁵⁵⁴

Ayette geçen ‘es-sur’ kelimesi kıyametin kopuşunda üfürülecek olan ‘boru’ anlamındadır. Bu ‘sur’u üfleyecek olanın İsrail olduğunda ittifak vardır. İsrail’in sura üflemesiyle kâinatın düzeni değişecek, İbrahim suresi 48. ayete göre de yeryüzü başka bir yeryüzüne, gökler de başak göklere dönüşecektir ve böylece öteki âlem kurulacaktır.⁵⁵⁵

Ebu Hureyre’den ittifakan rivayet edilen bir hadis-i şerifte Ebu Hureyre (r.a): Allah’ın Resulü (s.av.): “İki nefha arası kırk” buyurdular. Bunun üzerine Ashab: “Kırk gün mü?” dediler. Ebu Hureyre “ Bilmem” dedi. Ashab “ Kırk sene mi?” dediler. Ebu Hureyre tekrar yine “ Bilmem” dedi. Allah Rasulü (s.a.v): “Sonra Allah azze ve celle hazretleri, semadan bir su indirecek de onlar yerden baklanın bittiği gibi bitecekler. İnsanda bir kemikten başka bir şey kalmaz, o da kuyruk kemiğidir. Allah Teâlâ kıyamet günü insanı o bir kemikten terkip eder, buyurdular” demiştir.⁵⁵⁶

Bu ayetten yola çıkarak temel ilke olarak şöyle bir görüşte sunulmuştur; “ Maddecî felsefenin zannettiği gibi kâinat veya madde sonsuz değildir. Maddî âlemin sonunun gelmesi, dehşet verici bir şekilde olacaktır. Çünkü maddenin en küçük parçası olan atom, sayısı belli olmayan kadar patlayacaktır. İşte bu patlayış o an yaşamakta olanları dehşete düşürecektir. Kur’an’da bu son bulmanın sahneleri çeşitli ayetlerde farklı şekillerde anlatılmaktadır.”⁵⁵⁷

⁵⁵⁴ Ateş, age., 8/38

⁵⁵⁵ Bayraklı, age., 16/433-434

⁵⁵⁶ Bkz: Emiroğlu, age., 10/119, Yıldırım, age., 10/5278

⁵⁵⁷ Bayraklı, age., 16/435

69. Yeryüzü Rabbinin nuruyla aydınlanır. Kitap (amel defterleri) ortaya konur. Peygamberler ve şahitler getirilir ve haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.

Fahri Râzi'nin açıklamasında bu ayette 'arz' ile kastedilen; kıyamette insanların toplaması için yaratılacak mahşer yeridir. Yoksa şu içinde bulunduğumuz dünya arzı değildir. 'Kitapla kastedilen; herkesin amel defteridir.⁵⁵⁸ ya da 'Levh-i Mahfuz'dur.⁵⁵⁹ Çünkü Levh-i Mahfuz'da hata, sevap, küçük, büyük insanların bütün amelleri yazılır.⁵⁶⁰

"Yüce Allah, kullarının amellerinin iyisi ve kötüsüyle bildiği halde amel defterlerinin ortaya konmasının anlamı nedir? "diye bir soru aklımıza gelebilir. Bu soruya şöyle cevap verebiliriz; "Yüce Allah kullarına tarafsız, âdil ve objektif değerlendirme yaptığını bu amel defterlerini vererek ve onların bedenlerini konuşturarak ispat edecektir."⁵⁶¹

"Şuheda" (şahitler) ile kastedilen; Allah yolunda şehit olanlardır veya Hz. Muhammed'in ümmetidir. Çünkü Hz. Muhammed'in ümmeti nebilerin şariatlarını ümmetlerine tebliğ ettiklerine şahitlik edeceklerdir.⁵⁶²

Başka yorumlarda ise bu kelimenin izahı şöyle yapılmıştır;

1. Şahitlerden kasıt; insanların amellerine şahitlikte bulunacak olan 'hafaza melekleri'dir. **2.** Ya da din yolunda şehit düşmüş olan kişilerdir.⁵⁶³ **3.** Şahitler, Peygamberlerin varisleri olan âlimlerdir.⁵⁶⁴ **4.** Peygamberlerin yanında getirilen şahitler, melekleri, kitapları, müminleri ve Peygamber'i gören ve O'nunla iletişimde olan herkesi kapsayan bir ifadedir.⁵⁶⁵

⁵⁵⁸ Bkz: Vehbi, age., 12/4922, Yazır, age., 6/438

⁵⁵⁹ Bkz: Vehbi, age., 12/4922, Emiroğlu, age., 10/120, Yıldırım, age., 10/5282

⁵⁶⁰ Vehbi, age., 12/4922

⁵⁶¹ Bayraklı, age., 16/437

⁵⁶² Vehbi, age., 12/4922

⁵⁶³ Bilmen, age., 6/3105

⁵⁶⁴ Ateş, age., 8/39

⁵⁶⁵ Piriş, age., 2/814

Bir yorumda, Peygamberlerin niçin toplanacağı hususunda (Nisa, 4/41) “Her ümmetten bir şahit getireceğimiz ve seni de onlara şahit olarak göstereceğimiz zaman, halleri nice olacak!” ayetinden yola çıkılarak şu ayetle açıklama yapılmıştır;

“ Allah’ın, peygamberleri toplayıp da ‘ Size ne cevap verildi?’ dediği gün, ‘Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz gaybı hakkıyla bilen ancak Sen’sin’ diyeceklerdir.” (Mâide, 5/109) ⁵⁶⁶

Ayrıca Peygamberlere, dünyada halk tarafından nasıl karşılandıkları sorulacaktır ki bu hususla ilgili ayetler şöyledir;

“ Yemin olsun, biz kendilerine peygamber gönderilenleri sorgulayacağız, peygamberleri de mutlaka sorgulayacağız” (A’raf, 7/6)

“Sur’a üfürülür, işte bu geleceği vaad edilen gündür. Herkes yanında bir sürücü ve bir şahitle beraber gelir.” (Kehf, 18/20- 21)

Buradaki şahitlerin kimler olduğu konusuna bu ayeti delil getiren Mukâtil, bunların ‘melek’ olduğunu söylemiştir. ⁵⁶⁷

“İlahî nur” ile kasıt; ahiret yurdunu aydınlatmak için Allah Teâlâ’nın ahirete mahsus yarattığı nur veya adalet nurudur. ⁵⁶⁸ Zemahşeri ve Razi’nin yorumuna göre ‘Allah’ın nuru ile aydınlanma’ ifadesi, ‘Allah’ın yargılaması’ anlamındadır. ⁵⁶⁹

Ayet-i celileden açık bir şekilde anlaşıldığı üzere hesap anında kimse haksızlığa uğratılmayacak, hiçbir iyilik ve kötülük gizli kalmayacak, herkes

⁵⁶⁶ Bayraklı, age., 16/438

⁵⁶⁷ Bayraklı, age., 16/438

⁵⁶⁸ Vehbi, age., 12/4922

⁵⁶⁹ Komisyon, age., 4/634

amelinin ve niyetinin karşılığını eksiksiz görecektir.⁵⁷⁰ Hem de onlara adaletle hükmedilecektir kesinlikle zulüm edilmeyecektir. Çünkü adil davranmanın işareti, kulların zulme uğramamalarıdır. Bir yerde zulüm yoksa adalet var demektir.⁵⁷¹ Yani; günahlarında fazlalık olmayacak ve sevapları da eksik olmayacaktır.⁵⁷²

Bir yorumda bu ahiret tablosu dünya adaleti için şöyle yorumlanmıştır;

“Burada ilahi adaletin ahirette nasıl işleyeceğine dair özlü bilgi verilmesi yanında, dolaylı olarak yönetim ve yargılamada şeffaflık ve adaleti gözetmenin önemine, âdil yönetim ve yargının ülkeyi topyekûn aydınlatan bir ışık kadar değerli olduğuna da işaret edilmiştir. Özetle, yönetim ve yargıda adalet bir ışık gibi herkese ulaşmalı, yargıyla alakalı bilgi ve belgeler ortaya konmalı, şahitler dinlenmeli, kimsenin kimseye hakkı geçirilmeden herkesle ilgili doğru ve adaletli hüküm verilmeli ve nihayet herkes kendi seçimiyle yapıp ettiğinin karşılığını bulmalıdır. Aksi halde buyruklar ve yasaklar aynı kanunlar anlamını ve işlevini yitirir.”⁵⁷³

70. Herkese yaptığığın karşılığı tam olarak verilir. Allah onların yaptıklarını en iyi bilendir.

Herkes bu dünyada ne yaptıysa karşılığını bulacaktır. Bu karşılık eksik değil tastamam ödenecektir. Çünkü Allah onların ne yaptıklarını en iyi bilendir ve adalet sahibidir. Demek ki adaletin zıddı olan zulmün sebeplerinden biri de cehalet ve bilgisizliktir.⁵⁷⁴

Ayrıca bu ayetten yola çıkarak şunu da söyleyebiliriz ki: kişinin, yaptıklarının karşılığını mahşerde göreceğini ve bu inanca sahip olmayı ahlakın temeline koymadıkça, ahlakın sağlam tutulması mümkün değildir.⁵⁷⁵ Çünkü ancak, Allah'ın huzurunda her yaptığığın hesabını vereceğini bilen ve buna

⁵⁷⁰ Yıldırım, age., 10/5282

⁵⁷¹ Bayraklı, age., 16/348

⁵⁷² Emiroğlu, age., 10/120

⁵⁷³ Komisyon, age., 4/634-635

⁵⁷⁴ Bayraklı, age., 16/438

⁵⁷⁵ Bayraklı, age., 16/438

gönülden inanan insan, kendini kötülüklerden ve başkalarına kötülük yapmaktan korur. Hiç kimsenin görmediği ya da dünyada insanlar tarafından cezalandırılmayacağını bildiği durumlarda bile, bu inanç kişiyi, kötülüklerden ve kötülük yapmaktan alıkoyar. Herkesin başına polis dikemeyiz ama vicdan sahibi inançlı insanlar yetiştirebiliriz. Nitekim tarihi tecrübelerle de sabittir ki, kötülüklere karşı en sağlıklı ve kesin çözüm de budur.

4.1.15. İlahi Adaletin Tecellisi

71. İnkâr edenler grup grup cehenneme sevk edilirler. Cehenneme vardıklarında oranın kapıları açılır ve cehennem bekçileri onlara şöyle derler: “Size içinizden, Rabbinizin ayetlerini size okuyan ve bu gününüze kavuşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?” Onlar da, “Evet geldi” derler. Fakat inkârcılar hakkında azap sözü gerçekleşmiştir.

Kâfirler, ayrı ayrı gruplar halinde, meşrebine, günahına uygun bir cemaatle cehenneme gönderilir.” Cehennemin yedi kapısı vardır. Her kapıya onlardan bir bölüm ayrılmıştır. (Hicr, 15/44) Bu kapılardan girecek olan gruplar, cehennemin üstüne getirilince kapılar hemen açılır ve muhafızlar onları azarlayarak şöyle derler: “ Size kendi içinizden çıkmış, Rabbinin ayetlerini size okuyan ve sizi bu gününüze karşı uyaran elçiler gelmedi mi?” derler. Onlar da elçilerin geldiğini fakat onların sözlerini dinlemedikleri için, Allah’ın şeytana uyanları cehennemde cezalandıracağı hakkındaki kararına uğradıklarını söylerler.⁵⁷⁶

Cehennem bekçilerinin kâfirlere: “ Size, içinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınız hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? diye sormalarının konu edilmesi, çok önemli bir hususu aydınlatmaya yöneliktir. Nitekim İlahi ayetleri bilmenin, Allah Teâlâ’yı kemal sıfatlarıyla tanımanın tek yolu, peygamberlerin irşat ve tebliğidir. Zira fizik ötesi yalnız akıl ve düşünce yoluyla bilmek ve çözmek mümkün değildir. O nedenle her topluluğa ve

⁵⁷⁶ Ateş, age., 8/39

millete yol gösterici, uyarıcı, madde ötesinden haber getiren bir peygamber gönderilmiştir ve bu hikmetine dayalı olarak Allah Teâlâ: “Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz.” buyurarak sözü edilen konularda kesinlikle peygamber tebliğine ihtiyaç olduğuna işaret etmiştir. Nitekim cehennem bekçilerinin sorusu da bu gerçeği yansıtmakta ve bize tamamlayıcı bilgi vermektedir. Ayrıca cehennem bekçilerinin, oraya getirilenlere soracakları soruya dair kınama mahiyetindeki ifadeler, bu dünyada elinde fırsat bulunanlar için dolaylı bir uyarı maksadı taşımaktadır.⁵⁷⁷

Kâfirlerin neden cehenneme geldikleri ise Mülk suresi 9. ve 10. ayetlerde şöyle açıklanmaktadır;

“Evet bize bir uyarıcı gelmişti, fakat biz onu yalan saymış ve ‘Allah’ın bir şey gönderdiği yok, siz olsa olsa büyük bir sapıklık içindesiniz! demiştik. Ve: “Şayet kulak vermiş ve aklımızı kullanmış olsaydık, şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık!” diye ilave ederler”.

Ayetten anlaşıldığı üzere, kâfirler peygamberi yalanlama, onları dinlememe ve akıllarını kullanmamaları nedeniyle azabı hak ettiklerini kendileri itiraf etmiş olacaktırlar. Fakat bu itirafın hiçbir faydası olmayacaktır.⁵⁷⁸

72.Onlara şöyle denir: “İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların kalacağı yer ne kötüdür!”

Ayette geçen “İçinde devamlı kalacağız cehennemin kapılarından girin!” cümlesi kâfirlerin ümitlerini silip kaldırmaya yönelik bir başka tehdittir.⁵⁷⁹ Bu söz ya cehennemin muhafızlarının sözünün devamıdır yahut bağımsız bir hükümdür.⁵⁸⁰

Bayraklı, ayetin son cümlesinde geçen “kibir” ile ilgili olarak şu açıklamada bulunuyor; “Kibir insanın duyu organlarını ve aklını perdelemekte, engel koymakta

⁵⁷⁷ Komisyon, age., 4/635

⁵⁷⁸ Bayraklı, age., 16/439

⁵⁷⁹ Yıldırım, age., 10/5286

⁵⁸⁰ Ateş, age., 8/39

ve aklın düşünce faaliyetlerini durduruyor. Kibir, nefsin inkâr etme ve yalanlama kazanını kaynatan bir ateş halini alıyor. Kaynayan inkâr ve yalanlama kazanı insanın bütün eylemlerini ortadan kaldırıyor. Kibir, insanın nefis kazanını kaynatırken bu kaynama hiç durmadan ahirete uzanıyor ve orada cehennem kazanına dönüşüyor. Bu seferde kibir ateşi, cehennem kazanını kaynatmaya devam ediyor”⁵⁸¹

Ayetten şu çıkarımı da yapabiliriz; İnkâr ve şirk ile mücadele ederken ilk basamak kibirle başlamalıdır. Çünkü kibri kırmadıkça mücadele hedefine ulaşamayacaktır.⁵⁸²

73. Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da grup grup cennete sevk edilirler. Cennete vardıklarında oranın kapıları açılır ve cennet bekçileri onlara şöyle der: “Size selam olsun! Tertemiz oldunuz. Haydi, ebedi kalmak üzere buraya girin.”

Ayetin meal- tefsiri şöyledir; “Şirkten ve günahlardan korunanlar da bölük bölük cennete götürülürler. Henüz onlar cennete varmadan, ikram için cennetin kapıları açılır ve girişlerine hazırlanır ki Rabbin konukları geldikleri zaman kapının açılmasını beklemesinler. Onlar cennete girince cennetin muhafızları onları şöyle selamlar: “Selam size, hoş geldiniz, her türlü kötü şeylerden temizisiniz. Dünyada tertemiz hareket ettiniz, güzel davrandınız. Artık ebedi kalmak üzere cennete giriniz! derler”⁵⁸³

Cennet ehlinin sevk edilmesi, binitli olarak müjde ile olacaktır. Nitekim Meryem Suresi’nde “Muttakileri, Rahman’a binitli olarak haşredeceğiz” buyrulmuştur. Onların bu şekilde cennete sevk edilmeleri, bu güzel yere sevinçler içinde ve hızlı bir şekilde gitmelerinin ifadesidir.⁵⁸⁴

⁵⁸¹ Bayraklı, age., 16/440

⁵⁸² Bayraklı, age., 16/441

⁵⁸³ Ateş, age., 8/40

⁵⁸⁴ Emiroğlu, age., 10/123

“Fütihat” kelimesi cehennemlikler için “vav” harfi olmaksızın söylenmiş fakat cennetlikler için “vav”lı olarak irad buyrulmuştur. Bu ikisi arasındaki fark ise şu ihtimallere binaen olabilir;

a) Böyle yerlerde olan “vav”ların zâid olması, bu “vav”ın hâliye olmasıdır ki, cennet ehlinin cennete gelmezden önce cennet kapılarının açık olduğunu beyan için getirilmiştir. Önceki ayette “vav” ise, cehennemliklerin cehennem gelmezden önce kapıların kapalı olması onlar gedikten sonra kapılarının açılmasını beyan için hazfedilmiştir.

Bundaki hikmet ise şudur; Cennetlikler cennete geldiklerinde cennet kapılarını açık bulacaklar da bundan dolayı sevinçleri artacak ve daha çok ferahlayacaklar. Cehennemlikler ise, cehennemin önüne geldiklerinde cehennemin kapılarını kapalı bulacaklar. Bundan dolayı da onlarda kurtulma ümidi oluşacak. Fakat birden bire kapıların açıldığını görecekler ve bundan dolayı üzülecekler de bu hareket onlar için bir hakaret ve çok acı bir olay olacaktır.

b) Burada “vav”ın ziyade edilmesi, cennet kapılarının sekiz adet olduğunu beyan içindir. Önceki ayette “vav”ın hazfedilmesi ise, cehennem kapılarının cennet kapılarından eksik olduğunu beyan etmek içindir.⁵⁸⁵

Cennetliklerin ahiretteki güzel halini ve mutlu sonlarını tasvir eden bu ayetten şu sonucu çıkarabiliriz; Cennetlikler dünyadayken takva üzere yaşamışlardı. Yani Allah’tan hakkıyla korkup kötülüklerden sakınmışlar ve dinin esaslarına bağlı kalmışlardı. Böylece dünyada Allah’tan ve O’nun âdil olan azabından korkanlar için ahirette korku olmayacaktır.⁵⁸⁶ Zira cehennemliklerin yaptığı gibi dünyada son nefeste ya da ahirette azabı görünce, Allah’tan korkmanın bir anlamı yoktur. Çünkü önemli olan, azabı görmeden, Allah’ın gerçekliğini görmeden Allah’a ve gayb âlemine inanmaktır. Nitekim bu geç kalmış

⁵⁸⁵ Emiroğlu, age., 10/124

⁵⁸⁶ Yıldırım, age., 10/5287

korku, cehennemlikler için azabı def edecek değildir. Çünkü Allah sözünden dönmez.

Ayette geçen “Tertemiz geldiniz” sözüyle ilgili şu mana da verilmiştir; “Cennet ehli sıratı geçtiklerinde, cennet ile cehennem arasında kantara üzerinde hapsedilirler, kısas olunurlar ve birbirlerinden hakları alınır da, her türlü hak ve günahı temizlenir, sonra onlara: “Cennete giriniz” diye emrolunur. Bunun üzerine cennetin bekçisi Rıdvan ve arkadaşları: “Selam sizin üzerinizdir, siz her yönden pak oldunuz” diye onları yüceltirler.”⁵⁸⁷

Ali bin Ebi Talib: “Müminler, cennete sevk olunup ta oraya vardıklarında dibinden iki pınar çıkan ağaç bulacaklar. Mümin onun birinden yıkanacak dışı temizlenecek, diğerinden içecek, onunla da içi temizlenecek. Bunun üzerine melekler onları karşılayacaklar da “Selam sizin üzerinizdir, siz hoş oldunuz, oraya ebedi olarak giriniz” diyecekler” demiştir.⁵⁸⁸

Bayraklı, ayette geçen “meleklerin selam vermesi” nden yola çıkarak güncel bir yorumla, gelenlerin selam vermesi usûl olsa da, bir yerde duran ya da oturan kişinin, kendisine gelenlere selam verebileceği sonucunu çıkarmıştır. Çünkü ayette gelenler cennetlikler olduğu halde selam verenler meleklerdir. Yani gelen değil, duran önce selam vermiştir. Nitekim En’am, 6/54. ayette Yüce Allah: “Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki: “Selam size” buyuruyor.”⁵⁸⁹ Hatta Bayraklı, meleklerinde selam veriyor olmasından dolayı selamı sünnet değil farz olarak kabul ediyor. Nisa, 4/86. ayetle de bu görüşünü destekliyor.⁵⁹⁰

Yüce Allah, önce cehennemliklerin durumunu ardından da cennetliklerin durumunu anlatıyor. Anlatış sırasının bu şekilde olmasını “ritim psikolojisi”⁵⁹¹ne

⁵⁸⁷ Emiroğlu, age., 10/124

⁵⁸⁸ Emiroğlu, age., 10/124

⁵⁸⁹ Bayraklı, age., 16/442

⁵⁹⁰ Bayraklı, age., 16/443

⁵⁹¹ “İnsanın iç âleminde var olan iniş ve çıkışlara “ritim” diyoruz.”Kızgınlık- neşelilik, mutluluk- mutsuzluk, gerilme-gevşeme gibi zıt hallerin yaşattığı psikolojiye” ritim psikolojisi denilmektedir.”

Bkz: Bayraklı, age., 16/423

bağlayan Bayraklı, bu durumu şöyle izah ediyor; “Yüce Allah burada caydırma ile motivasyon dediğimiz teşviki peş peşe yapmaktadır. İnsanın ruhunda bir iniş, bir de çıkış ritmini veya dalgasını meydana getirmektedir. Önce çöküşü, sonra çıkışı oluşturan bir anlatımdır bu. İnsan ruhunun cennetin verdiği mutluluk noktasında kalması için cennetin sonraya bırakıldığına inanıyoruz.”⁵⁹²

Din eğitimi açısından, cehennemliklerin ve cennetliklerin hallerinin iyi ve etkili bir şekilde anlatılması ve insana, iman ve amelinin gelecekteki getirisinin ne olacağının gösterilmesi, kişinin hayatı açısından, bu dünyayı ahirete göre düzenlemenin önemini ve gereğini ortaya koyacaktır. Böylece din eğitimi görevini yapmış ve ahlakın temeli sağlamlaştırılmış olacaktır.⁵⁹³

74. Onlar şöyle derler: “Hamd, bize olan vaadini gerçekleştiren ve bizi cennetten dilediğimiz yere konmak üzere bu yurda varis kılan Allah’a mahsustur. Salih amel işleyenlerin mükâfatı ne güzelmiş!”

Ayetin meal-tefsiri şöyledir; “Cennetlere sevk edilen müminler nail oldukları nimetleri görünce bütün dediler ki: Eksiksiz olarak ve şükrün tamamı Allah’ın hakkıdır ki, peygamberleri vasıtasıyla bize bildirilen bu ahiret âlemi, bu ebedi mutluluk makamı gerçekleşmiş oldu, bu husustaki açıklamanın doğruluğu tecelli etmiş oldu ve bize bu cennetleri nasip buyurdu. Artık istediğimiz yerlerde, geniş makamlarda oturup zevk içinde olacağız. Cenab-ı Hak bunları bir mükâfat olarak bizlere nasip buyurdu. Binlerce şükür olsun.”⁵⁹⁴

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu ayetteki “el-ard” cennet arzıdır. Allah’ın ‘arz’ı müminlere miras vermesi, başkalarının olabilecek olan o güzel yeri onlara verdiğini ifade eder. Bazı müfessirlere göre de “el-ard” ile kastedilen “dünya yurdu”dur. Sözün gelişinden, “arz” ile kastedilenin cennet toprağı olduğu

⁵⁹² Bayraklı, age., 16/441

⁵⁹³ Bayraklı, age., 16/443

⁵⁹⁴ Bilmen, age., 6/3109

anlaşıyor ise de, dünyada da Şam, Filistin, Irak, Kuzey Afrika, Anadolu, Endülüs gibi güzel toprakların Müslümanların eline verileceğine işaret de sezilmektedir.⁵⁹⁵

Ayetin sonunda ise cennetliklerin bu güzel mükâfatlar karşısındaki sözleri verilmiştir. Burada önemli olan husus; bu çok büyük ve güzel mükâfatları hak edenlerin, iyi amelde bulunanlar olmasıdır. Yani insan, bu güzellikleri elde etmek istiyorsa; bunun yolunun, iyi işler yapmaktan geçtiğini bilmelidir.

Ayrıca ayetten yola çıkarak temel bir adalet prensibi olması açısından şunları söyleyebiliriz; “Kötü amellerle iyi ameller mutlaka karşılığını görmelidir. Bu durum, Allah’ın koyduğu bir kuraldır. Bu kurala uymayan toplumlar çözülmeye, çürümeye ve helâke doğru yol alırlar. Cezanın işlemediği toplumlarda hukuksuzluk başlar, insan ilişkilerinde disiplin yok olur, ödülün verilmediği zamanlarda da ilerleme, yenileme ve gelişme durur; sonuçta toplum, çağın gerisinde kalır. Onun için ilahi uygulama takip edilmelidir.”⁵⁹⁶

4.1.16. İlahi Adaletin Gerçekleşmesinden Sonraki Ahiret Tablosu

75. Melekleri de, Rablerini hamd ile tesbih edip yücelterek Arş’ın etrafını kuşatmış halde görürsün. Artık kulların arasında adaletle hüküm verilmiş ve “Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur” denilmiştir.

Ayette geçen “el-arş” kavramı “kudret tahtı” anlamına gelmektedir.⁵⁹⁷

“Aralarında adaletle hükmolunmuş” ifadesinde kastedilenlere gelince; Râzi, bunların melekler olduğunu, Kurtubî, cennetlikler ile cehennemlikler olduğunu söylemekte, Zamahşeri her iki görüşü de benimsemektedir. Çağdaş

⁵⁹⁵ Ateş, age., 8/40

⁵⁹⁶ Bayraklı, age., 16/444

⁵⁹⁷ Bayraklı, age., 16/444

müfessirlerden Bayraklı ise bu kimselerin, cinlerin cennetlikleri ve cehennemlikleri ile insanların cennetlikleri ve cehennemlikleri olduğu fikrini benimsemiştir.⁵⁹⁸

Ayetin son cümlesi olan “Alemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun” sözünün kime ait olduğu hususunda melekler ya da müminler olduğu noktasında farklı görüşler varsa da şu görüş, bu iki farklı görüşü birleştirmiştir; “cennet ile cehennemlikler arasında adaletle hüküm verilince cennetlikler Allah’a hamd edecektir. Öyle anlaşıyor ki, onlar meleklerin hamdine katılacak ve beraberce hamd edeceklerdir.”⁵⁹⁹

Ayetlerde cennet ve cehennem halleri, geçmiş zaman kipiyle anlatılmaktadır. Müfessirlere göre, henüz olmayan ve ileri de olacak olan bu olayların, geçmiş zaman kipiyle anlatılması bunların mutlaka olacağını pekiştirmek içindir. Bu nedenle ileride olacak olay, olmuş bitmiş bir olay gibi anlatılmaktadır.⁶⁰⁰

Surenin baş tarafında, dinin yalnız Allah’a mahsus olduğu vurgulanmıştı Surenin sonunda da farklı bir üslûpla aynı şey vurgulanmakta ve böylece sure, başı ve sonuyla bütünleşmektedir.⁶⁰¹

Zümer Suresi’ne şükür ile başlandı ve yine şükür ile bitirildi.⁶⁰² Biz de şükürümüze devam edelim ve günde beş vakit Rabbimizin huzurunda “Elhamdu lillahi Rabbil âlemin” diyelim.⁶⁰³

4.2. Zümer Suresi’nden Emir ve Yasaklar

- Din koyma hakkının Allah’a mahsus olduğunu bilerek, sadece O’na kulluk edin. (1 ve 2. ayetler)

⁵⁹⁸ Bayraklı, age., 16/444-445

⁵⁹⁹ Bayraklı, age., 16/445

⁶⁰⁰ Ateş, age., 8/40-41

⁶⁰¹ Ateş, age., 8/40-41

⁶⁰² Yıldırım, age., 10/5288

⁶⁰³ Toptaş, age., 6/508

- Sizi yaklaştıracasını zannederek, Allah ile aranızda aracılar edinmeyin. (3. ayet)
- Hâkimiyet Allah'ındır. O'ndan başkasına kulluk etmeyin. (4. ayet)
- Rabbinizden korkun, bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Sabredenlere hesapsız ödöller verilecektir. (10. ayet)
- Allah'a teslim olun. O'ndan başkalarına kulluk etmeyin. Yoksa hüsrana uğrarsınız. (12 ve 15. ayetler)
- Allah'tan korkun. (16. ayet)
- Tağuta kulluktan kaçının ve sözlerin en güzeli olan Allah'ın sözlerine uyun. (17- 18. ayetler)
- Kalbiniz Allah'ın zikrine/ uyarılarına karşı yumuşak olsun. Yoksa sapıklardan olursunuz. (22. ayet)
- Allah hakkında yalan uydurmayın, Allah'tan geleni de yalanlamayın, yoksa cehennemlik olursunuz. (32. ayet)
- Allah kuluna yeter. O'ndan başkasından korkmayın! (36. ayet)
- Mutlak manada yalnızca Allah'a bağlanın. (38. ayet)
- Allah'tan başka şefaathiler edinmeyin. (43- 44. ayetler)
- Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Azap gelmeden önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun, sonra yardım göremezsiniz. (53- 54. ayetler)
- Rabbinizden size indirilenin en güzeline uyun. (55. ayet)
- Büyüklük taslayıp, Allah'a kulluktan uzaklaşmayın. (59- 60. ayetler)
- Eğer şirk koşarsan, bütün yaptıkların boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun. (65. ayet)
- Yalnız Allah'a kulluk edin ve O'na şükredin. (66. ayet)
- Allah hakkında yanlış tahminlerde bulunmayın, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. (67. ayet)
- Yalnızca âlemlerin Rabbine hamd edin. (75. ayet) ⁶⁰⁴

⁶⁰⁴ Konuyla ilgili maddeler için bkz: Piriş, age., 2/816

4.3.3. Zümer Suresi'nden Çıkarılabilecek Temel İlkeler

4.3.1. Tevhid İle İlgili ilkeler

- İbadet yalnız Allah'a yapılır. O'ndan başka tapınılacak tanrı yoktur. (2- 3, 11- 15 ayetler)
- Şefa'at (yardım), Allah'a aittir. Allah'tan ayrı olarak tanrı diye yalvarılanların hiçbir mülkü ve gücü yoktur. Onların, tapanlara hiçbir yardımı olamaz. (43- 44. ayetler)
- Allah'tan başkalarını dostlar edinenler, onlara Allah'a yaklaşmak için aracı olarak tapanlar, Allah'ın çocuk edindiğini söyleyenler müşriktir. (3- 4. ayet)
- Tağuta kulluk etmekten kaçınmak ve gönlünü Allah'a çevirmek tevhid inancının ana ilkesidir. (17. ayet)
- Allah'ın var ve bir olduğuna delil olarak tabiat kanunları yeterlidir. (21.ayet)
- İnsanın başına gelen zararı giderecek olan Allah'tır. O'nun verdiği nimete de kimse engel olamaz. Bu düşünüldüğünde de kişi tevhid inancına varabilir. (38. ayet)
- Kişi, azap gelmeden önce Allah'a yönelmeli ve O'na bütün benliği ile teslim olmalıdır. (54. ayet)
- Allah'tan başkasına kulluk etmek veya etmesini başkasına teklif etmek cehalettir. (64.ayet)
- Göklerin ve yerin, her şeyin yaratıcısı, kâinatın hâkimi ve sahibi olan Allah tektir. (62- 64. ayet)

- Şirk koşanların amelleri boşa gidecektir.(65.ayet) Yani onların iyi amelleri değerlendirilmeyecektir.(75.ayet)
- Birkaç efendisi olan köle ile tek efendisi olan kölenin farkı düşünülürse tevhid inancı bulunabilir. (29. ayet)
- Müşrikler, gökleri ve yeri Allah'ın yarattığını biliyorlardı. (38. ayet)
- Tanrılaştırılan şeylerin iç yüzünü Allah bilir. Melekleri Allah'ın kızları sanmak, yalan ve iftiradır. Allah çocuk edinmek isteseydi en seçkin olanlarını seçerdi, beğenilmeyenleri değil. Fakat O, çocuk edinmekten münezzehtir. Göklerin ve yerin sahibi, evrenin yöneticisidir. (3-5. ayetler)⁶⁰⁵

4.3.2. Ahiret ile İlgili İlkeler

- Şirk koşan insanlar kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini hüsrana uğratmışlardır. Onların cezası, üst ve altlarından ateşten tabakalardır. (15- 16. ayet)
- Tağuttan kaçınıp gönlünü Allah'a çevirene müjde vardır. (17. ayet)
- Takvaya erenlere üst üste köşkler ve altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. (20. ayet)
- Kıyamet gününün azabından kendini koruyan kimse ile ateşe gidecek olan zalim bir değildir. (24. ayet)
- Allah'ın vahyini ve peygamberini yalanlayanlar için bu dünyada rezillik vardır. Ahiret azabı daha büyük olacaktır. (25- 26)

⁶⁰⁵ Konuyla ilgili maddeler için bkz: Ateş, age., 8/41-42, Bayraklı, age., 16/447

- Herkes ölecek ve kıyamet günü Allah'ın huzurunda davalasacaklardır. (31. ayet)
- Allah'a yalan uyduran ve Kur'an'ı yalan sayan en büyük zalim olduğu için, onun yeri cehennem olacaktır. (32. ayet)
- Allah hakkında yalan uydurmak büyük haksızlık olduğu gibi, Allah'ın gönderdiği gerçeği yalanlamak da en büyük haksızlıktır. Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler, gerçek korunanlardır. Onlar, Allah katında istedikleri her şeyi bulacaklardır. Allah onların kötülüklerini bağışlar ve onları, yaptıkları en iyi iş üzerinden ödüllendirir. (33- 35. ayet)
- Ahirete inanmayanları Allah'ın adı anıldığında sıkıntı basar. Allah'tan başkası anılınca sevinirler. (45. ayet)
- Müşrikler yeryüzünde olan her şeyi ve bir o kadarını ilave ederek fidye olarak verseler, kıyamet gününde azabın fenalığından kurtulamazlar. Kurtulmak için bu kadarını feda ederler de sonuç değişmez. (47. ayet) Kıyamet günü, bu dünyada kazandıkları kötülükler açığa çıkacak ve alaya aldıkları da kendilerini kuşatacaktır. (48. ayet)
- Kıyamet günü, kâfirler çeşitli şekilde durumlarını itiraf edeceklerdir. Yüce Allah onlara şu cevabı verecektir: "Benim ayetlerim sana geldi de, sen onları yalanladın, sen büyüklük tasladın ve sen kâfirlerden oldun." Kıyamet günü Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzü simsiyah olacaktır. Kibirlenenlerin yeri cehennemdir. Fakat Allah, korunanları kurtarır. Onlara hiçbir kötülük ve üzüntü dokunmaz. (59- 61. ayetler)
- Sur'a birinci kez üfürüldüğünde, kâinatın düzeni bozulup kıyamet kopacak, hemen ardından ikinci kez üfürülünce insanlar yeniden dirileceklerdir. Herkese yaptığıının karşılığı ödenecektir. Kâfirler cehenneme, iman edip iyi işler yapanlar da cennete gideceklerdir. (68- 74. ayetler)

- Melekler, evrenin hükümdarı olan Allah'ın tahtı çevresinde dönüp O'nu tesbih ederler. Hâkim olan Allah, ilahi mahkemede tam adalet ile hükmedecek ve kimseye haksızlık edilmeyecektir. O yüce adaleti gören kullar, kâinatın hâkimi Allah'a hamdederler. (75. ayet) ⁶⁰⁶

4.3.3. Akıl, Düşünce, Bilgi, Takva ve Gönül İle İlgili İlkeler

- Allah'a ibadet etmek, ahiretten çekinmek, Allah'ın rahmetini dilemek, bilginin önemini kavramak, düşünen akıl sahiplerinin özelliğidir. (9. ayet)
- Tağuta kulluk etmekten çekinmek, gönlünü sadece Allah'a çevirmek, sözü dinleyip en güzeline uymak bir akıl işidir. (17- 18. ayet)
- Aklın görevi, tabiat olaylarından hareket edip Allah'ı bulmaktır. (21. ayet)
- Allah'ın, gönlünü İslam'a açtığı kimse Rabbinden bir nur üzerineyken, Allah'ı düşünüp anmaya kapalı olan katı kalpli kimse de sapıklıktadır. (23. ayet)
- Kur'an okunup anlaşıldığında Allah'a saygı duyanların derileri ürperir, beden ve gönülleri yumuşamaya başlar. Böylece Allah'ın zikri onları yumuşatır. (23. ayet)
- Bilgi eksikliği nedeniyle insanlar, yanlış işlere düşmektedirler. (24- 26. ayetler)
- Kur'an, düşünmek ve takvayı elde etmek için gelmiştir. (27- 28. ayet)
- Ahirete inanmayanların, Allah anıldığında kalplerini sıkıntı basar. (45. ayet)

⁶⁰⁶ Konuyla ilgili ayetler için bkz: Ateş, age., 8/42-43, Bayraklı, age., 16/448-450

- Nankörlerin çoğu bilgisizliklerinden böyle davranırlar. (49. ayet)
- Bilenlerle bilmeyenler eşit değildir. (9. ayet)⁶⁰⁷

4.3.4. Kitap ve Peygamberlikle İlgili İlkeler

- Yüce Allah, Kur'an'ı Hz. Peygamber'e hak olarak indirmiştir. (1- 2. ayetler)
- Yüce Allah, Hz. Peygamber'e dini Allah'a has kılarak ibadet etmesini emretmiştir. (2, 11- 14. ayetler)
- Allah Teâlâ, insanların öğüt almaları için Kur'an'da her misali anlatmıştır. Korunsunlar diye Kur'an'ı pürüzsüz Arapça olarak indirmiştir. (27- 28. ayetler)
- Kur'an sözün en güzelidir. Uyumlu ve tekrar tekrar okunan ve insanları etkileyen bir kitaptır. (23. ayet)
- Kim doğru yolu bulursa kendi lehine, kim de yoldan çıkarsa kendi aleyhine sapmış olur. Hz. Peygamber onların vekili değildir. (41. ayet)
- Azap gelmezden önce insanlar sözün en güzeli olan Kur'an'a uymalıdır. (55. ayet)
- Mahşerde kişinin amel defteri olan kitap ortaya konacaktır. (69. ayet)⁶⁰⁸

⁶⁰⁷ Konuyla ilgili maddeler için bkz: Bayraklı, age., 16/448

⁶⁰⁸ Konuyla ilgili maddeler için bkz: Bayraklı, age., 16/450

4.3.5. Genel İlkeler

- İyilik eden, iyilik bulur. (10. ayet)
- Allah, yarattığı tek candan eşini yaratmış; ikisinin birleşiminden öteki insanları yaratmıştır. (6. ayet)
- İnsan anne karnında üç karanlık (zar) içinde yaratılmaktadır. (6. ayet)
- Allah, kimsenin şükrüne muhtaç değildir. Ancak kuluna acıdığından dolayı onun nankörlüğüne razı olamaz, şükrüne razı olur. (7. ayet)
- Hiç kimse, başkasının günahını çekmez. Herkes kendi günahından sorumludur. (7. ayet)
- İnsan zayıftır. Başı darda kalınca Allah'a yalvarır. Ama nimete erip bolluğa kavuşunca Allah'a yalvardığını unuttur, gaflete düşer. Allah'a ortak koşar. (8. ayet)
- Allah'a şükredenler de vardır ama birçoğu nankördür. Verilen nimetleri, kendi bilgisi ve gayreti ile kazandığını sanır; o malın ve nimetin bir sınav olduğunu, Allah'ın onlarla kendisini sınıadığını bilmez. (49. ayet)
- Bir yerde inancına göre yaşayamayan kimse, inancını rahatça yaşayabileceği bir yere hicret edebilir. (10. ayet)
- Dünya yaşamı bir bahar mevsimi gibi çabuk geçer. (21. ayet)
- Sabırlı olanlar, hesapsız ödüllere ererler. (10. ayet)

- Allah kuluna yeterlidir. O'nun koruduğuna hiç kimse zarar veremez. Allah'tan başka tanrılar kabul etmek ve onlardan korkmak ve o sahte tanrılarla korkutmak şaşkınlıktır. Allah'ın şaşırttığını kimse doğru yola iletemez; Allah'ın doğru yola ilettiğini de kimse saptıramaz. (36- 37. ayetler)
- Allah'ın vereceği zararı ve O'nun vereceği nimeti kimse önleyemez. Öyleyse yalnızca Allah'a tevekkül edilmelidir. (38. ayet)
- Allah yolunun davetçileri Allah'a güvenmeli ve O'nun yolundan şaşmamalıdır. Onları dinlemeyenler, gelecekte kimin kaybeden olduğunu, kimin ebedî azaba uğrayacağını bileceklerdir. (39- 40)
- Allah, ölenlerin canlarını alır. Uyuyanların canlarını da alıp tekrar bırakır. Ölümü ve uykuyu düzenleyen ve yürüten Allah'tır. (42. ayet)
- Gaflet içinde olan ve Allah'a karşı büyüklük taslayanlar, daha önceki zalimler gibi sonunda dünyada mallarını bırakıp giderler ve yaptıkları kötülüklerin cezasını bulurlar. Öncekiler böyle olduğu gibi sonraki zalimler de böyle olacaktır. (50- 51. ayetler)
- Allah, hikmeti ve yasası gereği rızık dilediğine bol, dilediğine dar verir. İnananlar bunu Allah'ın yaptığını ve bunda hikmetler olduğunu bilirler. (52. ayet)
- Allah'ın rahmetinden umut kesilmez. Allah dilerse kulunun bütün günahlarını bağışlar. (53. ayet)
- İnsan hiç farkına varmadan ölüm gelir. O an insan pişman olur ve günahlarının telafisi için tekrar dünyaya dönmek ister ama son pişmanlık fayda vermez. (55- 59 ayetler)

- En güzel ücret, çalışanların ücretidir. En temiz ve helal kazanç insanın alın teriyle kazandığıdır. (74. ayet)⁶⁰⁹

4.4. Zümer Suresi İle İlgili Yorumların Değerlendirilmesi

Bu konu başlığı altında, tekrar olmaması açısından ve yorumların arasında ciddi bir fark bulunmadığından, Zümer Suresi ile ilgili olarak yapılan bütün yorumları ele almak yerine, öncelikle surenin vermek istediği mesajın zihinlerde etkin bir şekilde kalması açısından, surenin ana konusunu veren ve buna temsil getiren 29. ayeti ele alacağız. Daha sonra diğer yorumlara göre, önemli ölçüde yorum farkı bulunan 3, 10, 17, 42, 43 ve 51. ayetleri inceleyerek Zümer Suresi'ni değerlendirmiş olacağız.

29. Allah, birbiriyle çekişen ortak sahipleri bulunan bir (köle) adam ile yalnızca bir kişiye ait olan bir (köle) adamı örnek verdi. Bu iki adamın durumu hiç bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur. Hayır, onların çoğu bilmiyorlar.

Surenin temel konusu olan “tevhid”i bir teşbihle anlatan bu ayette, Yüce Allah hem o günün sosyal hayatında bir realite olan hem de her zamanda, aklın algılayabileceği mâlik- memlûk ilişkisini, insanlara örnek getirerek, tevhidin makullüğünü, şirkin ise mantıksızlığını, soru metodunu kullanarak zihinlerde iz bırakacak bir şekilde açıklıyor. Nitekim sorunun cevabı, ayetin devamında anlam olarak ortaya çıkıyor.

Bu hususta en geniş yorumu yapan Mehmed Vehbi şunları söylüyor;

“Müşrik kişinin hali birden çok efendisi olan köleye benzetiliyor. Onlar o kölenin hizmetinde “sana az yaptı, bana çok yaptı, senin evde yatacak, benim evde yatmayacak senden az yedi, benden çok yedi” gibi tartışmalar yaparlar, her

⁶⁰⁹ Konuyla ilgili maddeler için bkz: Ateş, age., 8/43-45

bir sahip, ondan farklı farklı hizmet isterler. Köle için hepsinin isteğini yapmak mümkün olamayacağından şaşırır kalır, sıkıntıya düşer. Kölenin bu sıkıntısına rağmen beşeri ihtiyaçlarını hiç birisi üstlenmez. İşte birçok put edinip Allah’a ortak koşan kişinin hali, birçok efendisi olan kişinin hali gibi perişanlıktır. Buna karşılık bir tek Allah’a inanan müminin hali ise tek bir efendisi olan kölenin haline benzer. Bu köle daima efendisinin hizmetini görmek ve rızasını kazanmaya çalışmakla meşguldür ve kalbi rahattır. Çünkü hizmet, bir kişiye olduğu için tartışma yoktur. Üstelik efendisi de onun hizmetine karşı mükâfat olarak her türlü ihtiyacını temin eder. Böylece kul ihtiyaçlarının görülmesi açısından da rahat olur, sıkıntıya düşmez. Hal böyleyken bu iki köle eşit olur mu? Elbette olmaz. Aynı şekilde mümin ile müşrik kişinin hali de bir olmaz.”⁶¹⁰

Kurân-ı Kerim böylece “Tevhid İnancı”na bağlı olup yalnız Allah’a kulluk eden müminin eriştiği güven ve iç huzuru tasvir ederek, bu kişiyle; birbiriyle uyum sağlayamayan birçok ortağın kölesi bulunan bir kişinin eşit durumda olamayacağını misal vererek insanı doğru imana çağırmakta ve insan, yalnız Allah’a kul olmanın vereceği huzura, güvene ve ümide özendirilmektedir.⁶¹¹

Bu yorumlardan hareketle, bu ayeti günümüz açısından değerlendirdiğimizde şu tespitlere ulaşabiliriz; Günümüz dünyasında cahiliye dönemdeki anlamıyla görünür manada putperestlik, dünyada farklı dinlere mensup topluluklarda var olmakla birlikte, Müslüman toplumda yok. Fakat şirkin öznesi olan putun; Allah’ın yanında başka bir ilah olarak kabul edildiğini ve ibadet edildiğini hatırlarsak bugün Hz. İsa’yı tanrılaştıran Hristiyanlar, kendi kültürlerinde önemli bir yere sahip olan düşünörlere tanrılık payesi verenler ve belki de en acısı müslümanım diyen insanların, hayatlarını kurarken ve yaşarken dikkate aldıkları ölçütlerde, Allah’tan önce birçok dünyalığın, menfaatin vb. bulunması acaba şirkin şekil değiştirmiş hali değil midir? Nitekim Peygamber Efendimiz bu hususta; Uhud muharebesinden yıllar sonra Uhud’dan geçerken tüm insanlığa temel ölçüt olacak

⁶¹⁰ Vehbi, age., 12/4879-4880

⁶¹¹ Yıldırım, age., 10/5235

şu sözleri söylemiştir: “Ey insanlar, ben bundan sonra sizin putperest olmanızdan korkmuyorum. Fakat ben sizin dünyaperest olmanızdan korkuyorum.”

3. İyi bilin ki, halis din yalnız Allah’ındır. Onu bırakıp da başka dostlar edinenler, “Biz onlara sadece, bizi Allah’a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz” diyorlar. Şüphesiz Allah ayrılığa düştükleri şeyler konusunda aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah yalancı ve nankör olanları doğru yola iletmez

Bayraklı bu ayeti yorumlarken Fatiha suresini de vererek şu tespitlerde bulunuyor;

“Sadece Allah’a kulluk edilecek, tapınılacak ve yalnız O’ndan yardım istenecektir. Bu ayetler Kur’an’da varken, “ölüm için hacca gidiyorum, ölüm için kurban kesiyorum” diye niyet eden kişi, aslında Allah için yapıyorum ama sevabını ölmüş anama, ölmüş babama göndermek için yapıyorum diyerek yorum yapar ve durumu aklileştirmeye çalışırlar. Allah rızasından başkasını anmak,”onun için, bunun için yapıyorum” demek ibadete şirk karıştırmaktır.”⁶¹²

Fakat biz yukarıda kast edilen manada başkaları adına iyilik yapılmasının, şirk kapsamında değerlendirilmesini uygun görmüyoruz. Nitekim bir kişinin ölmüş veya hayatta olan yakınları için hayır ve hasenatta bulunmasının amacı, o kişi için Allah’ın rahmetini ve mağfiretini kazanmaya çalışmaktır. Yoksa ne o kişiye ibadet etmek için ve ne de hayır yapılan kişiden bir karşılık içindir. Oysa Bayraklı’nın da ifade ettiği gibi biz, Allah’a kulluk eder ve Allah’tan yardım isteriz. Ama ölü veya yaşayan olsun her iki insana yaptığımız hasenat, ne onlara ibadet etmek ve ne de yardım istemek içindir. Diğer bir açıdan; iyilikte bulunan kişi, adına iyilik yaptığı kişi açısından Allah’ın rızasını kazanmak için bu işe giriyor ve böylece insanlar daha fazla

⁶¹² Bayraklı, age, 16/321

iyilik yapmaya teşvik oluyorlar. Nitekim “Ameller niyetlere göredir” hadis-i şerifi bu hususta önemli bir yaklaşım şeklidir. Zira kimsenin niyetini tam olarak bilemeyiz. Çünkü kalplerin özünü bilen sadece Allah’tır. O zaman kişinin niyeti hakkında zan üzere konuşmak doğru olmaz. Ayrıca Peygamber Efendimiz’in “Ölülerinize Yasin okuyunuz” hadisi de konuyu net olarak açıklamaktadır.

10. Ey Muhammed! Bizim adımıza de ki, “Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar için (ahirette) bir iyilik vardır. Allah’ın yeryüzü genişdir. Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir.”

Bu ayet hakkında yapılan bir yorumda şu yorumlara yer verilmiştir;

“Bu ayet, iman edip Allah’a saygı duyan ve güzellikleri hayata geçirenler için geniş cennetin olduğunu ifade etmektedir diyebiliriz. Bu ifadede hicret olmadığı halde, hicret yorumunu yapanların görüşünü de göz ardı etmediğimizi belirtmeden geçemeyeceğiz. Dinlerini ve özgürlüklerini yaşayamadıklarından dolayı hicret edenler de zaten cennete hicret etmektedirler diyerek iki görüşü bağdaştırabiliriz”⁶¹³

Fakat biz bu yorumun zorlama bir yorum olduğunu düşünüyoruz. Çünkü gerek kullanılan kelimenin anlamı ve gerekse ayetin önceki kısımlarındaki söz gelişinden “arz” ile kast edilenin “yeryüzü” olduğu açıktır. Nitekim yapılan yorumun son cümlesinde, bu zorlama yorum kendini açıkça hissettirmektedir.

Bize göre aşağıdaki ayetle ilgili olarak yapılan şu yorum da, bir başka zorlama yorumdur;

⁶¹³ Bayraklı, age., 16/342

51. Nihayet kazandıkları şeylerin kötülükleri onlara isabet etmişti. Onlardan zulmedenler var ya, kazandıkları şeylerin kötülükleri onlara isabet edecektir. Onlar Allah'ı aciz bırakacak değillerdir.

Bu ayetle ilgili bir yorumda şu rivayetlere yer verilmiştir;

“Dikkat edilirse ayetin her iki bölümünde ‘isabet eden şey’, ‘seyyiat (kötülükler)’ cümlesinin öznesi durumundadır. Bunun anlamı şudur; Kötü ameller canlıdır, hareket ediyor. Kötü amelleri yapanlar kötülükleri besliyorlar Onlar da beslendikçe semiriyor ve zamanla ejderha haline geliyorlar Beslenen ejderha önce kendi sahibini yutuyor. Fakat onlar büyüttükleri bu ejderhanın saldırısını ya da tehlikesini bir türlü önleyemiyorlar ve önleyemeyecekler de. Kendi amellerinin saldırısını ve azabını önleyememek de başlı başına bir ceza niteliği taşımaktadır”.⁶¹⁴

Açıkça görüldüğü gibi anlatımda zoraki çıkarılmış bir anlam kendini hissettirmektedir. Bize göre böyle bir zorlamaya gerek yoktur. Nitekim ayetin vermek istediği mesaj da bu değildir. İnsanın, bu ayetten anlaması gereken husus; yaptığı hiçbir kötülüğün cezasız kalmayacağını bilmesi ve ona göre hareket etmesidir. Üstteki yorumda olduğu gibi tefsiri zorlamaya gerek yoktur. Bu tarz bir yorum, her ne kadar kötülüğün şiddetini anlatmak için bir örnek olsa da, ayetin vermek istediği mesajın ağırlığını yansıtmamaktadır.

17. Tağut’tan, ona kulluk etmekten kaçınan ve içtenlikle Allah’a yönelenler için müjde vardır. O halde kullarımı müjdele!

Ayette geçen “tağut” kelimesiyle ilgili şöyle bir yorum yapılmıştır;

“Tağut kelimesinin kökü, haddi aşmak ve azmak manasına gelen “tağa” fiilidir. Bu manadan bakınca insanı azdıran, saptıran ve yoldan çıkaran her şeye

⁶¹⁴ Bayraklı, age., 16/406

tağut denmektedir.Onun için tağut put olamaz; onun canlı bir varlık olduğu kesindir.İnsan, insan gurubu, şeytan, cin olabilir.İnsanın gönlünü çelen bir ideoloji ve felsefe de olabilir.Onun içindir ki, Bakara, 2/257’de “insanı aydınlıktan karanlıklara çıkaran güç” e tağut denmektedir. Tağut yorumunu yapmakta olduğumuz Zümer 17’de kendini insana tanrı olarak sunan, insanın da ona tapındığı varlıktır.⁶¹⁵

Yukarıdaki yorumu dikkatle düşündüğümüzde, çelişkili bir yorum olduğunu görmekteyiz. Çünkü bu yorumda “tağut”un canlı bir varlık olduğu bu yüzden put olamayacağı söylenirken sonra gelen cümlelerde “İnsanın gönlünü çelen bir ideoloji ve felsefe de olabilir” deniliyor. Oysa put canlı olmadığı gibi ideoloji ve felsefe de canlı değildir. O zaman onlarda tağut olamaz. Yani önümüzde iki seçenek var; 1. tağutu canlı cansız ayırt etmeden Allah’tan uzaklaştıran her şey şeklinde kabul edeceğiz – biz en geniş manasıyla bunu kabul ediyoruz- ya da ideoloji ve felsefeyi tağut kavramından çıkaracağız.

Biz bu noktada “tağut” kelimesini, bazı tefsirlerde geçtiği üzere, “Allah’tan uzaklaştıran her şey” olarak kabul ediyoruz. Zira “tağut” u canlı cansız diye ayırmanın bir anlamı olmadığını düşünüyoruz. Çünkü canlı kabul ettiğinizde Allah’tan uzaklaştırdığı halde cansız olduğu için bu anlamın dışında kalacak ideoloji, felsefe vb. gibi kavramlar olacaktır Aynı şekilde, “tağut”a cansız dediğinizde put vb. kavramlar dışarıda kalacaktır. Nitekim ideolojiye ve felsefeye de canlılık veren insanın bakış açısı puta da hayat veren yani etkin kılan yine insanın bakış açısıdır. Bu nedenle bize göre, en kapsamlı manada tağut kelimesini “Allah’tan uzaklaştıran her şey” olarak anlamak daha uygundur ve faydalıdır. Çünkü böylece Allah’tan uzaklaştıran her şeyin tağut olduğunu bilsek, bu manada hayatımızda etkin olan şeyleri de daha net görürüz ve daha çabuk onlardan uzaklaşırız.

⁶¹⁵ Bayraklı, age., 16/353

42. Allah (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır kabir azabı

Bayraklı, diğer yorumlarda bulunmayan çok farklı bir yorumla, bu ayetten yola çıkarak kabir azabının olmadığı sonucuna varmıştır. Bu sonuçla ilgili temellendirmesini ise şöyle açıklamıştır;

“Kabir azabı diye bir şey yoktur. Çünkü bu surenin 68. ayetini de anlatıldığı gibi Sur’a iki kere üfürülecektir. Birincisinde kıyamet kopacak, ikincisinde insanlar yeniden hayata dönecek ve bu dönüş ahirette alacaktır. Kıyametin kopuşundan hemen sonrasına kadar ruh bedene bir daha dönmeyeceğine göre kabirde azap olmayacaktır. Çünkü ruh bedene girmeden, cansız bedene azap olmaz. Ayrıca Kur’an’da dünya azabı ve ahiret azabı yer almakta; kabir azabı geçmemektedir. Zümer suresinin 26. ayetine bakarsak dünya ve ahiret azabının anıldığını ve kabir azabını olmadığını görürüz. O zaman bize şu sorulur: hani Hz. Peygamber arkadaşlarıyla yürürken iki mezarın yanından geçiyorlardı. Hz. Peygamber iki yaş hurma dalını kırıp iki mezara sokup dikti. Niçin böyle yaptığı sorulunca bu iki mezardakilerin küçük ve büyük abdestlerini bozarken taharetlerini iyi yapmadıklarından dolayı azap gördüklerini, umulur ki bu yaş dalları kuruyuncaya kadar Allah onlara azap etmez cevabını verdiği nakledilmektedir...

Bu hadisin doğru olmadığı birkaç yönden açıklanabilir: Birincisi Hz. Peygamber bu şekilde haber vermemiştir. Hz. Peygamber mezardaki azabı bildi de neden Uhud’da yaralanacağını bilemedi. İkincisi Kur’an’da olmayan azap şeklinden Hz. Peygamber’in bahsetmesi mümkün değildir. Eğer kabir azabı olsaydı, Yüce Allah onu Kur’an’da anardı. Kur’an’da sadece dünya ve ahiret azabı yer almaktadır. İşte bunun içindir ki Yüce Allah, yorumunu

yapmakta olduğumuz ayette, “ ölüm hükmünü verdiği ruhları alıkoyar.” demektedir.⁶¹⁶

Fakat biz kabir azabı konusunda burada verilen hadis ile ilgili olarak Hz. “Peygamber mezarındaki azabı bildi de neden Uhud’da yaralanacağını bilemedi.” şeklinde getirilen temellendirmenin sağlam olmadığını düşünüyoruz. Çünkü bilinen bir husustur ki Allah, Hz. Peygamber’ine bilemeyeceği bazı konular da bilgi vermiştir. Nitekim Yahudi kabilelerinden birinin Hz. Peygamber’i zehirlemek istemeleri üzerine Yüce Allah’ın bu durumu elçisine bildirdiği ve böylece O’nu koruduğu, rivayetlerde yer almaktadır. Ayrıca kabir ile ilgili daha pek çok hadis vardır. Bizce bu konu özel bir çalışmayla ele alınmalı, konuyla ilgili bütün rivayetler, Kur’an ayetleri birlikte incelenerek bir sonuca varılmalıdır. Böyle bir çalışma, tezimizin sınırlarını aşacağından ve özel bir çalışma istediğinden biz, bu konudaki düşüncelerimizi kısaca ifade etmekle yetiniyoruz. Özetle, vurgulamak istediğimiz husus; yıllardır Ehli Sünnet akidesine yerleşmiş böyle önemli bir konunun ciddi bir şekilde yapılan araştırma ve çalışmalardan sonra, sonuca bağlanması gerektiğidir.

43. Yoksa Allah’tan başka şefaathçiler mi edindiler? De ki: “Hiçbir şeye güçleri yetmese ve düşünemiyor olsalar da mı?”

Bu ayetle ilgili açıklamalar birbirini destekler nitelikte olmakla beraber, diğerlerinden çok farklı olarak ve yüz yıllardır şefaath konusunda Hz. Peygamber’in konumu hakkında İslam geleneğinde var olan bilginin aksine şöyle bir yorum da yapılmıştır;

“Şefaath etmesi için Hz. Peygamber’e yalvarıyoruz. “ Şefaath ya Resulullah” derken bu büyük hatayı yapmaktayız.”⁶¹⁷

⁶¹⁶ Bayraklı, age., 16/389-390

⁶¹⁷ Bayraklı, age., 16/392

Peygamber de olsa bir insan olarak “yardım isteme” anlamında hiçbir insanın, Allah’ın önüne geçirilmesini doğru bulmamakla beraber, İslam geleneğinde yüz yıllardır kabul görmüş Hz. Peygamber’in “şefaati” konusundaki konumunun bu şekilde yorum yapılmasının sağlıklı olmadığını düşünüyoruz. Nitekim Hz. Peygamber’in şefaati hakkında yapılan bu yorumun temellendirmesi de oldukça zayıftır. Çünkü bu sonuca varan müfessir; bu ayetin tefsirinde “Yüce Allah, şefaati olacak varlığın her şeye gücü yetmesi ve her şeye akıl erdirebilmesinin gerektiğini vurguluyor. Hz. Peygamber’ i, velileri veya azizleri şefaati edinebilmek için onların önce sonsuz bir güce ve her problemi çözecek bir kabiliyete sahip olmaları gerekiyor.” derken bir sonraki ayetin tefsirinde ise, “Şefaati izni verilecek olanlar meleklerdir (Necm, 53/26, Zuhur, 43/86) diyerek tezat bir duruş sergiliyor. Mademki şefaati etmek için sonsuz bir güce sahip olmak gerekiyor o zaman melekler nasıl şefaati oluyor? Çünkü sonsuz güç sahibi sadece Allah’tır. Aynı müfessir 43. ayeti tefsir ederken, şefaati meselesini Allah’ın iznine bağlıyor. Bunu kabul etmek demek en zayıf ihtimalle bile Habibullah olan Hz. Peygamber’e bu iznin verebileceğini ortaya koyar. Nitekim şefaati ile ilgili hadislerde şehitlerin de şefaati hakkı olduğu bildirilmişken Hz. Peygamber hakkında böyle bir şefaati yok demek ne kadar doğru olur. Bu konuyla ilgili bazı hadislerin mevzu olduğu düşünülse bile konuyla ilgili sahih hadisler nereye konacak? Ayrıca aynı müfessir 44. ayetin tefsirini bitirirken şefaati ile ilgili olarak şunları söylemiştir; “Şefaati meselesi, müminlerin kötümser bir psikolojiye bürünmemeleri için çok önemli ve gerekli olan bir çıkış kapısı, tedavi ile umut dengesini kuran en önemli bir beklenti olmuştur”⁶¹⁸ diyerek şefaatin önemini ortaya koymuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, söz konusu tefsirde Allah ile kul arasına kimseyi sokmamak anlamında sadece Allah’tan yardım dilemek konusundaki görüşlere sonuna kadar katılıyoruz. Fakat Hz. Peygamber’in şefaati ile ilgili yorumların ciddi bir çalışmayla tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine inanıyoruz. Ayrıca bu konu hakkında önemli ve son bir not olarak şunu da söylemek isteriz; Eğer müfessirin

⁶¹⁸ Bayraklı, age., 16/393

şefaitle ilgili olarak kast ettiği, Hz. Peygamber'in şefaathakkı ile ilgili değil de şefaati isteme noktasında sadece Allah'a istekte bulunmaksa, bu noktada biz de bu görüşe katılıyoruz.

Bütün bu eleştirilerimizden sonra şunu da önemle belirtmek isteriz ki; Kur'an'ı anlamaya yönelik bütün bu çalışmaların iyi niyetli ve katkı amaçlı olduğunu biliyoruz. Nitekim bizim bu yorumlarımızın da aynı şekilde anlaşılmasını istiyoruz. Zira anlayabildiğimiz ve anlatabildiğimiz kadarıyla, bu surenin anlaşılmasında bir katkımız olsun istediğimiz için, bu eleştiriler de bulunduk. Bizim ki sadece bu yolda küçük bir adımdır. En doğrusunu "Kitab" ın sahibi Yüce Allah bilir.

SONUÇ

Mekke döneminin ortalarında inen Zümer Suresi, adını “zümlerler, topluluklar ve gruplar halinde” anlamına gelen “zümera” kelimesinden almaktadır.⁶¹⁹ Surede, cennet ehli ile cehennem ehlinin, Allah’ı, doğru bir şekilde, kabul edenlerle etmeyenlerin, gruplar halinde cennete ve cehenneme sevk edilecekleri anlatıldığı için “Zümer Suresi” adı verilmiştir.⁶²⁰

Ayrıca cennet ehli insanların, gurfelerde yani köşklerde ikamet edeceğini müjdelediği için, sureye “Guref Suresi” de denilmiştir.⁶²¹

Zümer Suresi, kısa bir sure olmasına rağmen, İslam dininin ve tüm ilahi dinlerin temel prensibi olan “tevhid” ile ilgili getirdiği prensiplerden; ahiret inancı, tabii olaylar ve insanın yaratılışı hakkında verdiği bilgilere; Allah’ın nimetini inkâr edenlerin acı sonu ile Allah’ı hakkıyla tanıyıp şükredenlerin güzel sonuçlarıyla ilgili gaybî bilgilerden, insan psikolojisinin tahliline kadar, birçok konuya özlü bir şekilde yer vermiş olması hasebiyle oldukça önemli bir suredir.

Peygamberimizin, ilmi ile meşhur olan sevgili eşi Hz. Aişe (r.a); “Resulullah Efendimiz, Zümer ve Beni İsrail surelerini okumadan uyumazdı” buyuruyor.⁶²² Nitekim bu rivayete göre, bu sureyi okumak sünnet olur.⁶²³ Bu da, bir kez daha surenin önemini bir başka açıdan ortaya koymaktadır.

Surenin ana konusu; -tevhid merkezli olan- imandır. Sure, insanları, bâtıl inançlardan ve şirk inancından arındırarak, onlara doğru ve kurtarıcı imanı öğretmeyi amaçlamaktadır. Nitekim bu noktada, surede üzerinde durulan iman;

⁶¹⁹ Bkz: Bayraklı, age., 16/316, Toptaş, age., 6/481

⁶²⁰ Bkz: Bilmen, age., 6/3095, Yıldırım, age., 10/5200, Şâmil İslam Ansiklopedisi, 6/493, Yazır, 6/271, Emiroğlu, age., 10/ 8-49

⁶²¹ Bkz: Bilmen, age., 6/3095, Komisyon, age., 4/595, Şâmil İslam Ansiklopedisi, 6/493, Yazır, 6/271, Emiroğlu, age., 10/48-49

⁶²² Bkz: Yıldırım, age., 10/5200, Komisyon, age., 4/595, Bilmen, age., 6/3110, Emiroğlu, age., 10/125

⁶²³ Emiroğlu, age., 10/125

“Allah’a ve ahirete olan iman”dır. Bu çerçevede, hiçbir şeyin Allah’a ortak ve denk tutulamayacağı, O’nun bir ve her şeyin sahibi olduğu ve bu nedenle insanın her durumda O’na yönelip bağlanması gerektiği belirtilmekte ve insanın bunu kavraması ve kabul etmesi için çeşitli deliller sunulmakta, inkârcıların olumsuz duygu ve davranışları değerlendirilmekte, bunların kötü sonuçları hakkında uyarıda bulunmaktadır. Ayrıca bu inkârcı sapıkların, rahatlık ve zorluk zamanlarındaki nankörlük psikolojisi ortaya konmaktadır. Fakat her şeye rağmen, Allah’ın rahmetinden ümit kesilmesinin doğru olmadığı, Allah’ın, dönüş yapıp kendisine yönelenlerin bütün günahlarını bağışlayacağı müjdelenmekte, inanan ve inanmayan insanların ahiret halleri haber verilmekte ve insanlar ahiret azabıyla yüz yüze gelmeden önce, fırsat eldeyken inançlarını ve yaşayışlarını düzeltmeye çağrılmaktadır. Aksi takdirde inkârcıların ahirette karşılaşacağı o çok acı verici halin nasıl olacağı anlatılmaktadır. Sure, müminlerin ahiret mutluluğunu tasvir eden ayetlerle son bulmaktadır.⁶²⁴

Surenin ana konusunun tevhid ve amacının ise, insanı şirk karışmış imandan, tevhid merkezli imana taşımak olduğunu tekrar hatırlatarak, günümüz açısından bu anlamda, Süleyman Ateş’in yapmış olduğu şu yoruma dikkat çekerek, çalışmamı sonuca bağlamak istiyorum;

“Kur’an’ın istediği nedir? İbadette, Allah’tan başkasının adını asla anmamak, araya başka vasıta sokmamak, yalnız Allah’ın adını anmak. Ne ad altında olursa olsun. İbadet esnasında Allah’tan başkasını anmak, O’ndan medet ummak; Kur’an’a göre şirktir. Araya sokulan melek olsun, peygamber olsun veya veli olsun fark etmez. Bundan dolayı (Hristiyanların yaptığı gibi) Allah ile beraber melekleri ve İsa’yı anmak şirktir.⁶²⁵ Peki, ya bizim namazlarda dualarda Allah’ın yanında, peygamberleri, velileri anmamız, hatta “ya falan” diyerek onlardan imdat istememiz, acaba Kur’an’ın tevhid ruhuna uygun mudur? Hele hele dervişlerin, kendi şeyhlerini Allah ile kendi aralarına sokmaları, şeyhlerin bazı merasimlerde Allah’tan çok, silsile şeyhlerini bir bir anıp her birinden yardım istemeleri, Zümer

⁶²⁴ Komisyon, age., 4/594-595

⁶²⁵ Bkz: Zuhur Suresi 43/57-58. ayetler

Suresi'nde vurgulanan tevhid ruhu ile bağdaşır mı? Kur'an'ın bize öğrettiği dualarda Allah'tan başkasının adı geçer mi?

Doğrusunu söylemek gerekirse; müşrik Arapların, Allah'ın yanında, Lât, Menât, Uzza ve Hübel gibi başlıca dört tanrıları vardı. Şimdi cennette kimseye bir karış yer vermeyen avâmın, hatta bazı havâssın Allah ile kendileri arasındaki vasıta tanrıları onlardan kat kat fazladır. Düzinelerle insanı tanrı yapmışız, sonra da bunun adına "Müslümanlık" demişiz. Nerede Kur'an'ın anlattığı tevhid, nerede bizim içinde bulunduğumuz cahiliye hali!?" ⁶²⁶

Bütün bu açıklamalardan sonra son söz olarak şunları söyleyebiliriz; çalışmamızın, varsayım olarak düşündüğümüz "surenin öneminin daha iyi anlaşılması"na katkı sağlayacağını düşünüyoruz. Nitekim sureye getirilen yorumların (çağdaş Türkçe tefsirler çerçevesinde) her bir ayet bazında ve konu başlıkları altında bir bütünlük içinde sunulması; ayetlerin farklı bakış açılarıyla ve farklı yönlerden nasıl anlaşılabileceğini ortaya koymuş ve surenin vermek istediği mesajları daha etkin ve anlaşılır olarak okuyucuya sunma imkânı tanımıştır.

⁶²⁶ Ateş, age., 8/45-46

KAYNAKÇA

- ATEŞ, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1990
- BAYRAKLI, Bayraktar, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, Bayraklı Yay., İstanbul, 2005
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Tefsir Tarihi**, D.İ.B Yay., Ankara, 1955
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Kur'an'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri**, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1971
- CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Usûlü**, T.D.V Yay., Ankara, 1997
- CERRAHOĞLU, İsmail, **Tefsir Tarihi**, D.İ.B Yay., Ankara, 1988
- DAVARCI, Zehra, **Hak Dini Kur'an Dili ve Kur'an Yolu Tefsirlerinde Kadının Sosyal Statüsü**, Gazi Üniv. Y.L Tezi, Ankara, 2007
- EMİROĞLU, Hasan Tahsin, **Esbab-ı Nüzul**, Yenikitap Basımevi, Konya, 1965
- D.İ.B, **Kur'ân-ı Kerim Meâli**, Ankara, 2009
- DUMAN, M. Zeki, **Beyânu'l- Hak (Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri)**, Fecr Yay., Ankara, 2006
- KARACELİL, Süleyman, **Cumhuriyet Dönemi Tefsir Hareketleri**, Marmara Üniv. Y.L Tezi, İstanbul, 2004
- KAYHAN, Veli, **Kur'an'ı Tefsirde Usûl ve Gerekli İlimler**, Kurav Yay., Bursa, 2007
- KOMİSYON, **Kur'an Yolu**, D.İ.B Yay., Ankara, 2006
- PİRİŞ, Şaban, **Kur'an Okulu**, Arz Yay., Kayseri, trs.
- ŞAMİL Yayınevi, **Şâmil İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, 1994
- TOPTAŞ, Mahmut, **Kur'an-ı Kerim Şifa Tefsiri**, Cantaş Yay. İstanbul, 1998
- VEHBİ, Mehmed, **"Hulâsat'ül Beyân Fî Tefsir'il Kur'an"**, İstanbul, Üç Dal Neşriyat, 1949
- YAZIR, **Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili** İstanbul, 1942
- YEŞİL, Şemseddin, **Füyuzat (Kur'an'ı Mübîn'in Meâlen Tefsiri)**, İstanbul, 1966
- YILDIRIM, Celal, **İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri**, Anadolu Yay. İstanbul, trs.

ÖZET

Şükran Koçak, Çağdaş Türkçe Tefsirler’de Zümer Sûresi’ne Yaklaşımlar, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı/ Tefsir Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Zümer Sûresi, kısa bir sure olmasına rağmen, tevhid ile ilgili getirdiği prensiplerden, insan psikolojisinin tahliline kadar birçok konuya, özlü bir şekilde yer vermiş olması nedeniyle önemli bir suredir. Böyle önemli bir sureyle ilgili olarak derinlemesine yapılacak bir çalışmanın, Kur’an’ın vermek istediği mesajın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşündük. Bu amaçla çalışmamızda, çağdaş Türkçe tefsirler çerçevesinde Zümer Suresi’ndeki ayetlere getirilen yorumları ele aldık ve bu yorumların bir değerlendirmesini yaptık.

Çalışmamızda izlediğimiz yöntem hakkında ise, kısaca şunları söyleyebiliriz; Öncelikle kaynakçamızı tespit edip bu kaynaklarda Zümer Suresi’ndeki her bir ayete getirilen yorumları tek tek inceledik. Daha sonra bu yorumları bir bütün halinde ilgili konu başlıklarıyla ele aldık. Bu yorumların bir değerlendirmesini yaparak çalışmamızı sonuç kısmıyla birlikte tamamladık.

İslâm’ın ve tüm ilahi dinlerin temelini oluşturan Tevhid inancının, surenin ana konusu olması ve böyle önemli bir surenin çağdaş müfessirlerin yaklaşımlarıyla geniş bir şekilde ele alınmasının, Kur’an’ın açıklanmasına ve daha iyi anlaşılmasına yönelik olan tefsir çalışmalarına, küçükte olsa, bir katkı sağlayacağını umut ediyoruz.

ABSTRACT

Şükran Koçak, Approaches to Sure Sumer in Contemporary Turkish Interpretations (Tefsir) (Çağdaş Türkçe Tefsirler’de Zümer Suresi’ne Yaklaşımlar), Gazi University, Institute of Social Sciences, Basic Islamic Sciences Main Science Branch, Interpretation (Tefsir) Science Branch Master Theses.

Although Sure Zümer is short in length, because of principles that it brought regarding monotheism (tevhid) and as it maintains various issues essentially up to the analysis of Human psychology, it is an important sure. We believed that carrying out a profound research on such sure, will contribute better understanding of the message that Koran wants to give. To this aim, interpretations of verses in sure Zumer in the framework of Contemporary Turkish Interpretations (Tefsir) were taken under consideration and these interpretations are evaluated.

Followings can be said briefly regarding the method that the work based on; initially literature has been identified and all interpretations regarding each verses of Sure Zumer are analyzed one by one. Then, we take under consideration all interpretations as a whole under the related chapters. The work has been completed by a concluding chapter in which all interpretations have been evaluated.

Main subject of sure Zumer is monotheism (tevhid) that is bases of all divine (ilahi) religions. This work focused on broadly this important sure within the framework of contemporary commentators’ approaches. I hope, this theses will make, at least little, contribution to the explanations of Koran and interpretations that helps better understanding of Koran.

